NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ

Múlt Jelen Jövő

Szerkesztette

LADOS MIHÁLY

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség

Győr-Sopron, 2009

Második, javított kiadás.
Kézirat lezárva: 2009. július 10.

Lektorálta:

RECHNITZER JÁNOS

A kötet szerzői:

BAJ GABRIELLA IX.2.1., IX.5.1., IX.6.1. fejezet
CSIZMADIA ZOLTÁN IX.4.3. fejezet
DOBÓ ESZTER IX.5.3. fejezet
GROSZ ANDRÁS II.4.1., IV.1., IV.3–7., V. fejezet
HARDI TAMÁS II.1., III., IX.2.1-2. fejezet
KUNDI VIKTÓRIA IX.5.5., IX.6.1. fejezet
LADOS MIHÁLY I., II.2–3., IV.2.2–3., VI–VII., IX.4.3., IX.6.1. fejezet
NÁRAI MÁRTA VIII. fejezet
PATAKYNÉ BATHYÁNYI PIROSKA IX.3.3., IX.5.5., IX.6.1. fejezet
SMAHÓ MELINDA IX.1., IX.3.1–2. fejezet
SZABÓ IMRÉNÉ IX.5.1., IX.5.4., IX.6.2. fejezet
TILINGER ATTILA IX.2.3. fejezet
TÓTH HENRIETTA IX.4.1–2., IX.5.2., IX.6.1. fejezet
TÓTH PÉTER IX.5.5. fejezet

ISBN 978-963-06-7271-9

© Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács/
Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség 2009.
© Lados Mihály és szerzőtársai, 2009.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartott. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

BEVEZETŐ 3

I. RÉGIÓ ALAKULT 5

1.1. A NYUGAT-DUNÁNTÚLI REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI TANÁCS 5

1.2. A NYUGAT-DUNÁNTÚLI REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI ÜGYNÖKSÉG 11

II. A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ 25

2.1. A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ TERMÉSZETI VISZONYAI 25

2.2. A RÉGIÓ ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI 28

2.3. A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ AZ EURÓPAI TÉRBEN 32

2.4. A RÉGIÓ JÖVEDELMI VISZONYAI 36

III. A REGIONALITÁS TÖRTÉNETI KERETEI 47

3.1. RÓMAI KOR 47

3.2. KÖZÉPKOR 47

3.3. TÖRÖK HÁBORÚK 49

3.4. FELVILÁGOSODÁS 50

3.5. BACH KORSZAK 53

3.6. DUALIZMUS KORA 54

3.7. A 20. SZÁZAD 55

3.8. RENDSZERVÁLTÁS 57

IV. A RÉGIÓ GAZDASÁGI FOLYAMATAI 61

4.1. GAZDASÁGTÖRTÉNET 61

4.2. GAZDASÁGSZERVEZÉS 62

4.3. DINAMIKUS GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS 64

4.4. ÁGAZATI SZERKEZET 67

4.5. KÜLFÖLDI MŰKÖDŐTŐKE BERUHÁZÁSOK 70

4.6. GAZDASÁGI SZERVEZETEK 73

4.7. A FOGLALKOZTATÁS ÉS MUNKAERŐPIAC 74

V. AZ INNOVÁCIÓS PARADOXON 81

5.1. EXTENZÍV TÉNYEZŐKÖN ALAPULÓ GAZDASÁGI SZERKEZETVÁLTÁS 81

5.2. A KUTATÁS-FEJLESZTÉSI IS INNOVÁCIÓS POTENCIÁL 84

5.3. IRÁNYVÁLTÁS AZ INNOVÁCIÓ FELÉ 88

5.4. KITÖRÉSI LEHETŐSÉG 92

VI. TERVEZZÜK MEG A RÉGIÓT! 97

6.1. A NYUGAT-DUNÁNTÚL HOSSZÚ TÁVÚ FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA (1998–2010) 97

6.2. MAGYARORSZÁG NYUGATI HATÁR MENTI RÉGIÓJÁNAK KOMPLEX TERÜLETFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA (1998–2013) 99

6.3. A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAMJA (2000–2006) 101

6.4. PARTNERSÉG 2007–2013 PROGRAMRENDSZER 105

VII. ÉPÍTSÜK A RÉGIÓT! – FEJLESZTÉSI PROGRAMOK 113

7.1. HAZAI DECENTRALIZÁLT FORRÁSOK (1998–2008) 114

7.2. FELKÉSZÜLÉS A STRUKTURÁLIS ALAPOK FELHASZNÁLÁSÁRA (2001–2003) 116

7.3. A STRUKTURÁLIS ALAPOK FELHASZNÁLÁSÁNAK TANULÁSI FOLYAMATA (2004–2006) 118

7.4. A REGIONÁLIS FEJLESZTÉSEK FORRÁSAI AZ EURÓPAI UNIÓ 2007–2013 KÖZÖTTI PROGRAMIDŐSZAKÁBAN 119

VIII. A REGIONÁLIS IDENTITÁS 127

8.1. A REGIONÁLIS IDENTITÁS SZEREPE A RÉGIÓÉPÍTÉSBEN 127

8.2. A REGIONÁLIS IDENTITÁS HOZZÁJÁRULÁSA A RÉGIÓ SIKERESSÉGÉHEZ 128

8.3. A REGIONÁLIS IDENTITÁS ELEMEI A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN 130

8.4. ÖSSZEGZÉS 140

IX. A RÉGIÓVÁ VÁLÁS ÉPÍTŐKÖVEI 145

9.1. VILÁGÖRÖKSÉGI HELYSZÍNEK 145

9.2. TERMÉSZETI ÖRÖKSÉG 146

9.3. ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG 153

9.4. TÁRSADALMI ÖRÖKSÉG 160

9.5. A KULTÚRA TEREI 166

9.6. A RÉGIÓ 'LEG'-JEI, A 'LEG'-EK RÉGIÓJA 184

FELHASZNÁLT IRODALOM 191

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE 197

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE 200

ÁBRÁK JEGYZÉKE 201

KÉPEK JEGYZÉKE 202

MELLÉKLETEK JEGYZÉKE 204

MELLÉKLETEK 205

Bevezető

Egy tájegység, egy országrész nemcsak földrajzi fogalom, hanem az ott élő emberek gondolkodásmódjának, ismereteinek, kapcsolatainak összessége is. Ezek a tudati tényezők felfogásbeli azonosságokban vagy különbségekben jelennek meg. Időben alakulnak, formálódnak, s bizonyos nagyságrend elérése után a közösségi tudat formáját öltik vagy ölthetik fel.

E kis könyv részben arra hivatott, hogy kezdeményezést tegyen Magyarország nyugati részének, azaz Nyugat-Dunántúlnak múltja, jelene, felmérhető jövője felvázolásával azért, hogy túlmutasson a nálunk egy évezrede meghatározóan jelen lévő közigazgatási egységeken, a megyéken, s az Európai Unióban jobban elismert régiós megközelítést fogadtasson el.

Vázlatosan bemutatja, hogy a regionális gondolkodás és szerveződés itt nem új keletű, hanem több mint egy évezrede jelen van, hol erőteljesen, hol pedig halványan, csupán néhány területre visszaszorulva. Igyekszünk érzékeltetni és gyarapítani azokat a látható, vagy éppen láthatatlan szálakat, melyek megerősíthetik, hogy napjainkra a megyéknél nagyobb szerveződéseknek már jelentősebb lehet a létjogosultsága.

Másrészt a könyv összegzést kíván adni mindarról a tevékenységről, melyet a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács az elmúlt egy évtizedben végzett és koordinált, döntően európai uniós, valamint hazai források felhasználásával.

Összefoglaló vázlatát kapja az olvasó a jövőre vonatkozó elképzeléseknek is, azzal a szándékkal, hogy elősegítse a nagyobb térségekben való gondolkodást, sőt azon túl is, akár nemzeti, akár nemzetközi összefüggésekben.

Köszönettel tartozunk a MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet és a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség munkatársainak.

2009. április

Balogh József
elnök
Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács

I. Régió alakult

A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény teremtette meg a hazai területfejlesztési intézményrendszer alapjait, így az önálló régiók létrejöttét is. A törvény azonban csak a tanács összetételét határozta meg, a tanács területi kiterjedését a megyék önkéntes társulására bízta: *„A megyehatárokon túlterjedő egyes területfejlesztési feladatok ellátására a megyei területfejlesztési tanácsok regionális fejlesztési tanácsot hozhatnak létre."*[1] Alapvetően az 1995-ben indult Ausztria-Magyarország Interreg IIA – Phare CBC program közös érdekeltsége miatt, az érintett megyék – *Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala* – kezdeményezték a *Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács* (NYDRFT) megalakítását 1997-ben.

1.1. A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács

Az alakulás óta eltelt 12 évben a tagok számát és összetételét tekintve többször is változott a Tanács: 1999-ben, 2004-ben jogszabályi kötelezettségek miatt, továbbá az egyes országgyűlési választásokat követően a kormányzati szerkezet (minisztériumok) változásai, illetve az önkormányzati választásokat követő személyi változások miatt 1998-ban, 2002-ben és 2006-ban alakult újjá. Több szempontból is sajátos az NYDRFT eddigi története. Talán négy tényező emelhető ki ezek sorából.

Az első a Tanács *elnökének* és alelnökeinek (társelnökeinek) a személye. Az alaptörvény szerint a „regionális fejlesztési tanács a (szavazati joggal rendelkező) tagjai sorából elnököt választ"[2]. A Nyugat-dunántúli RFT az 1997. május 27-i győri alakuláskor úgy döntött, hogy elnökét a régiót alkotó megyei területfejlesztési tanács (MTT) elnökei[3] közül választja.

A Tanács az NYDRFT első elnökévé *Botos Gábort*, a Győr-Moson-Sopron MTT elnökét szavazta meg. Az alakuló ülésen két alelnököt is választottak. Az *általános alelnöknek* a következő soros elnököt jelölték, míg a másik *alelnök* a gazdasági kamarák képviselője lett. A Tanács tagjainak döntése alapján az elnöki funkciót a megyei elnökök éves rotációs váltással gyakorolták (*1. táblázat*).

---

[1] A területfejlesztésről és rendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. 15. § (1).

[2] A területfejlesztésről és rendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. 17. § (3). Az alaptörvény csak az elnök választását írta elő. A törvény 1999. évi módosítása jelzi először az elnökhelyettes(ek) megválasztását is, amely pozíciót az alaptörvény 2004. évi módosítása társelnöknek nevez.

[3] Az MTT elnöke „a megyei közgyűlés elnöke, ..." A területfejlesztésről és rendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. 14. § (3).

1. táblázat A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács elnökei, alelnökei és társelnökei (1997–2009)

Időszak	Pozíció	Név
1997. máj. –	elnök	*Botos Gábor*, a GYMS MTT elnöke
1997. dec.	ált. alelnök	Dr. Pusztai Gyula†, a Vas MTT elnöke
	alelnök	Vápár József, a GYMS Ker.-i és Iparkamara igazgatója
1998. jan. –	elnök	*Dr. Pusztai Gyula†,* a Vas MTT elnöke
1998. okt.	ált. alelnök	Varga László, a Zala MTT elnöke
	alelnök	Vápár József, a GYMS Ker.-i és Iparkamara igazgatója
1998. nov. –	elnök	*Markó Péter*, a Vas MTT elnöke
1998. dec.	ált. alelnök	Varga László, a Zala MTT elnöke
	alelnök	Vápár József, a GYMS Ker.-i és Iparkamara igazgatója
1999. jan. 1.–	elnök	*Varga László*, a Zala MTT elnöke
1999. dec. 31.	ált. alelnök	Ivanics Ferenc, a GYMS MTT elnöke
	alelnök	Bolfán László, a Vas Megyei Agrárkamara elnöke
2000. jan. 1.–	elnök	*Ivanics Ferenc*, a GYMS MTT elnöke
2001. júl. 15.	ált. alelnök	Markó Péter, a Vas MTT elnöke
	alelnök	Varga László, a Zala MTTelnöke
2001. júl. 16.–	elnök	*Markó Péter*, a Vas MTT elnöke
2002. dec. 31.	ált. alelnök	Ivanics Ferenc, a GYMS MTT elnöke
	alelnök	Varga László, a Zala MTT elnöke
2003. jan. 1.–	elnök	*Kis Bódog Zoltán*, a Zala MTT elnöke
2004. júl. 14.	ált. alelnök	Dr. Szakács Imre, a GYMS MTT elnöke
	alelnök	Markó Péter, a Vas MTT elnöke
2004. júl. 15.–	elnök	*Dr. Szakács Imre*, a GYMS MTT elnöke
2004. dec. 31.	ált. alelnök	Markó Péter, a Vas MTT elnöke
	alelnök	Kis Bódog Zoltán, a Zala MTT elnöke
2005. jan. 1.–	elnök	*Dr. Szakács Imre*, a GYMS MTT elnöke
2005. dec. 31.	társelnökök	Markó Péter, a Vas MTT elnöke
		Kis Bódog Zoltán, a Zala MTT elnöke
		Dr. Ipkovich György, Szombathely MJV polgármestere
2006. jan. 1. –	elnök	*Markó Péter*, a Vas MTT elnöke
2006. nov. 20.	társ-	Dr. Szakács Imre, a GYMS MTT elnöke
	elnökök	Kis Bódog Zoltán, a Zala MTT elnöke
		Dr. Ipkovich György, Szombathely MJV polgármestere
2006. nov. 21. –	elnök	*Dr. Molnár Csaba*, önkormányzati és területfejlesztési
2008. máj. 31.		miniszter képviselője
2006. nov. 21. –	társelnök	Wagner András†, gazdasági és közlekedési miniszter
2007. máj. 31.†		képviselője
2007. jún. 27. –	társelnökök	Dr. Ipkovich György, Szombathely MJV polgármestere
2008. máj. 31.		Rácz József, környezetvédelmi és vízügyi miniszter képviselője
2008. jún. 1. –	elnök	*Balogh József*, államháztartásért felelős miniszter képviselője
	társelnök	Dr. Ipkovich György, Szombathely MJV polgármestere

Forrás: NYDRFT tanácsülési jegyzőkönyvei alapján szerkesztette Lados M.

Mind a rotációs gyakorlattól, mind a valamely MTT elnök RFT elnökévé választásától 2006-ban tért el először a régió. Egyrészt az új elnök – *Dr. Molnár Csaba* – az önkormányzati és területfejlesztési miniszter képviselője lett, másrészt megválasztá-

sakor négy évre kapott megbízást.[4] A ciklusát azonban – más kormányzati megbízása miatt – nem töltötte ki. A Tanács jelenlegi elnöke *Balogh József*, az államháztartásért felelős miniszter képviselője.

A *törvény 1999. évi módosítását* követően a gazdasági kamarák képviselői kikerültek a Tanács tagjai közül. Így a változás szükségszerűen az egyik alelnök személyét érintette. A következő években a Tanács alelnökei a régiót alkotó megyék aktuális – az adott évben nem az RFT elnöke pozíciót betöltő – MTT elnökei. *2005-től* az alelnök pozíció megnevezése *társelnökre* változott. Egyúttal a társelnökök számát a Tanács háromra bővítette. Az új társelnököt az NYDRFT-t alkotó 5 megyei jogú város polgármestere közül választották. Az elnöki pozíció rotációs elvének feladásával a társelnök(ök) pozíciója sem kötődik az MTT aktuális elnökeihez. Jelenleg a társelnöki pozíciót *Dr. Ipkovich György*, Szombathely MJV polgármestere tölti be.

A második, a többi régiótól eltérő sajátosság, hogy a *Tanács székhelyeként* nem az alkotó megyék egyikének székhelyét – Győrt, Szombathelyt, illetve Zalaegerszeget – jelölte meg, hanem *Sopront*. Az új Tanács 2006. novemberi alakuló ülésén kezdeményezte a székhely megváltoztatását és azt *Szombathelyre* helyezte át. A szükséges egyhangú döntés hiányában a Munkaszervezet (Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. – NYDRFÜ) székhelyének kijelölésére a Kormány vált jogosulttá.[5] A kormány döntése alapján 2007. februártól a Nyugat-dunántúli RFT munkaszervezetének székhelye *Győr*.

A harmadik kiemelendő sajátosság, hogy *a NYDRFT ülésről ülésre vándorol a régióban* (*1. melléklet*). Az induló években az alapító MTT-k biztosították a tanácsülések helyszínét (megyeházák). 2000-ben a *megyei jogú városok* voltak a vendéglátók. A következő években pedig a *régió kisvárosai*, sőt *községei* is adtak helyt az NYDRFT üléseinek. A 2000 óta lezajlott 70 tanácsülésnek eddig *25 település* adott otthont a régióban. Az ülés minden esetben a *vendéglátó település bemutatkozásával* indul. Ez a megoldás több szempontból is *segíti a régióépítést*. Egyrészt az önkormányzati-települési rendszer mindegyik szintje közelebb kerül a régióhoz, a regionális gondolkodáshoz, hiszen otthont ad a tanácsülésnek. Másrészt a költség és időterhek is megoszlanak a szereplők között, hiszen hol az egyik, hol a másik megye képviselőinek kell nagyobb utat megtennie a tanácsülés helyszínére.

A negyedik, más régiókban nem tapasztalható tevékenysége az NYDRFT-nek az ún. *informális évnyitók* (NYDRFT Évindító Találkozók) szervezése. A két napos program hagyományát a 2000. január 20-21-én *Alsópáhokon* rendezett találkozó indította el. A tizedik, „jubileumi" évindító találkozó Sopronban került megrendezésre

[4] Az alaptörvény nem rendelkezett az RFT *elnöki ciklusának hosszáról*. Ezt az *alaptörvény 2004. évi módosítása* tette meg: „...Az elnök megbízatása az önkormányzati választásokat követően a regionális fejlesztési tanács alakuló ülésének összehívásáig tart." 2004. évi LXXV. tv. 17. § (12). Ennek ellenére az NYDRFT a következő két évben még kitartott a rotációs elv alkalmazása mellett. A törvénnyel úgy maradtak összhangban, hogy a választási ciklus lejáratáig megválasztott elnök az év végén lemondott és új elnököt választottak, a korábbi rotációs elv alkalmazása szerint.

[5] Az alaptörvény a Tanács SZMSZ-ére bízta az RFT székhelyének megjelölését. A törvény 1999. évi módosítása már nem a tanács, hanem a munkaszervezet székhelyét jelöli ki: „A regionális fejlesztési tanács a munkaszervezetének székhelyéről az alakuló ülésen minősített többséggel dönt. Ennek hiányában a munkaszervezet székhelyét a Kormány az alakuló üléstől számított 60 napon belül határozatában jelöli ki." 1999. évi XCII. tv. 16. § (6). Az NYDRFT 2006. évi újjáalakulását követően fordult elő először, hogy megegyezés hiányában a kormány döntött a székhelyről.

2009. február 5-6-án (*2. melléklet*). Az egyes találkozók résztvevőinek a száma 50-70 fő között mozog. A résztvevők körét alapvetően a Tanács tagjai, az Ügynökség vezető tisztségviselői, a Tanács állandó meghívottai és a régió partnerségi szervezeteiben közreműködők alkotják. Az évindító találkozó célja az NYDRFT adott évi főbb feladatainak egyeztetése és azok feltételrendszerét alakító információk és vélemények cseréje, a régióval kapcsolatos tervezési és kutatási tevékenységek bemutatására a tanácsüléshez képest lényegesen oldottabb körülmények között és hosszabb időkeretben. A hatékony információ- és véleménycsere érdekében a találkozók rendszeres meghívottjai a területfejlesztés prominens nemzeti szintű képviselői.

A *RFT összetételét* a törvény határozza meg, amely kezdettől fogva a különböző ágazati miniszterek és a regionális szereplők partnerségére alapozza ezt a szerkezet. Lényeges eltérés mutatkozik az *1997-es induló helyzet* és a törvénymódosítást követő 1999-től működő rendszer között. 1997-ben az egyes *ágazati miniszterek képviselői* a Tanácsban rendszerint az adott minisztérium, vagy annak regionális/megyei dekoncentrált szervezetének magas beosztású hivatalnokai voltak. Ez részben előnyös volt a régió számára, hiszen ezek a szakemberek napi szinten ismerték az ágazat nemzeti szintű stratégiai elképzeléseit. Hátránya viszont, hogy ők kevésbé ismerték a régiót magát. Ez idővel nyilván oldódott, hiszen a helyszínében vándorló tanácsüléseken keresztül folyamatosan ismerték meg a régiót és azonosultak annak problémáival, szükségleteivel. Így az ágazati képviselők jó közvetítőnek bizonyultak a régió és az ágazati kormányzati szervek között. Segítette azt a folyamatot is, hogy az ágazati minisztériumokban is meghonosodjék a regionális szemlélet, az ágazati politikák alakításakor a régiókban történő gondolkodás.

A *törvény 1999. évi módosítását* követően a partnerség elve csorbult az RFT-k összetételében, mivel a gazdasági partnerek (gazdasági kamarák) kikerültek a tagok közül. Ugyanakkor az ágazati miniszterek képviseletét helyi szakemberekre bízták. Az új miniszteri képviselőkön keresztül növekedett a régió helyismerete a Tanácson belül, viszont elveszett az előző években kialakult szoros ágazati kapcsolat és közvetítés a régió és a Tanácsban képviselt minisztériumok között.

Talán a legélesebb váltás a NYDRFT összetételében 2006-ban következett be, amikortól a Nyugat-Dunántúlon az ágazati miniszterek képviseletét a régió országgyűlési képviselői és helyi politikusok látják el. 1997-ben a Tanács 24 taggal alakult. A tagok sorában 1999-ig ott voltak a gazdasági kamarák képviselői. A megyei jogú városok polgármesterei pedig 1999-től a Tanács tagjai. Jelenleg – 2009. április – *a Tanácsot 21 fő szavazati joggal rendelkező tag alkotja*: a három megyei területfejlesztési tanács elnöke, a régió öt megyei jogú városának polgármesterei, a régiót alkotó megyék egy-egy kistérségi képviselője, a *Nyugat-dunántúli Regionális Idegenforgalmi Bizottság* (NYDRIB) elnöke, valamint a kormányzatot képviselő 9 miniszteri delegált.

Az NYDRFT feladatait a törvényben foglaltakra alapozva végzi, amelyek közül fontos helyet foglal el *a decentralizált forrásokhoz kapcsolódó pályázati rendszerek működtetése,* a *regionális szintű programozási-tervezési feladatok* ellátása, a *gazdaságfejlesztés területi koordinációs feladatainak* ellátása. A Tanács kiemelt figyelmet fordít a *régió emberi erőforrásainak fejlesztésére*, a területfejlesztésben érintett *szereplők együttműködésének* elősegítésére, a régión és az *országhatárokon átnyúló kooperációk* kialakítására, valamint a *regionális identitás* fokozására, a *kulturális hagyományok* ápolására.

Az induló évek 250 M Ft-os, elsősorban tervezést szolgáló forrásai még nem igényelték egy összetett értékelési és monitoring rendszer kialakítását a Tanács által kezelt pályázatokkal kapcsolatban. Az induló *Phare 2000*, illetve a régiót illetően a *Phare Tükörprogram* már lényegesen nagyobb és összetettebb erőforrásokat vetítettek előre. Ebben az időszakban készültek a régió fejlesztését meghatározó átfogó és ágazati fejlesztési dokumentumok is. Így megérett az idő egy olyan *szervezeti rendszer* kiépítésére, *amely felelős a pályázatok során beérkező projektek és a régió fejlesztési programja közötti összhang biztosításáért*. Ez lényegében egy döntéselőkészítési és egy monitoring rendszer kialakítását igényelte.

A Tanács 2000 folyamán alakította ki azt a *bizottsági és munkacsoport rendszert*, amely *2000 és 2004* között működött. Az induló javaslat *hagyományos ágazati bizottságokat* célzott meg – gazdaságfejlesztési, közlekedési és infrastrukturális, vidékfejlesztési, képzési, kutatási és fejlesztési, foglalkoztatási, egészségügyi és szociális, kulturális és kommunikációs, környezet- és természetvédelmi –, amelyek munkáját egy *Koordinációs Testület* fogta volna össze. A 8 bizottság egyenként 9-9 fővel, a megyénként 3-3 delegálttal, valamint a Tanács tagjai közül egy minisztériumi delegálttal működtek volna.

A régió készülő 2000–2006-os időszakra szóló fejlesztési programja azonban arra ösztönözte a Tanácsot, hogy elszakadjon a hagyományos ágazati gondolkodástól és *a készülő fejlesztési program prioritásai mentén alakítsa ki döntés-előkészítő és monitoring rendszerét*. A program szerkezetéhez igazodva a Tanács *négy bizottságot* hozott létre (*3. melléklet*)[6]:

1. Humán erőforrás fejlesztési bizottság
2. Gazdasági innovációs bizottság
3. Régiószervezési bizottság
4. Életminőség bizottság

Az egyes Bizottságok 2000. június és szeptember hónapban alakultak meg. *Feladatuk, hogy segítsék a Tanács operatív céljának, a regionális fejlesztési programnak a megvalósítását.* A bizottságok 15 fős tagsággal jöttek létre. A bizottság vezetőjét az NYDRFT tagjai közül nevezte ki a Tanács. Összetételét tekintve az egyes Bizottságokba 2-2 főt delegált a 3 megyei területfejlesztési tanács (közülük 1-1 fő megyénként a régió kistérségeinek delegáltja volt), 1-1 főt a régió 5 megyei jogú városa küldött, további 3-3 fő az adott bizottság munkájában érdekelt miniszterek képviselőiből kerültek ki.

A Tanács a Bizottságok hatáskörébe utalta a *munkacsoportok* létrehozását. Ezek a csoportok feladata, a prioritások mentén meghirdetett pályázatokra beérkező projektjavaslatok értékelése a döntések előkészítésének szakmai megalapozása volt. *A munkacsoportokat az egyes bizottságok a hatáskörükbe tartozó programprioritás intézkedései mentén alakították ki*, általában *9-9 fővel* (megyénként 3-3 fő delegálttal). [7] Ettől a létszámtól az *Életminőség bizottság* munkacsoportjai és az *Elérhetőség*

[6] 12 / 2000. (V.4.) NYDRFT határozat.
[7] 33 / 2000. (X.9.) NYDRFT határozat.

munkacsoport tért el, ahol a megyék 4-4 főt delegáltak. A *Gazdasági innovációs bizottság* viszont a prioritás vállalkozásfejlesztési 3 intézkedését összevonva csak egy munkacsoportot – vállalkozási – hozott létre. A turisztikai fejlesztéseket szolgáló „Kilátó" intézkedéshez kapcsolódó munkacsoporti feladatokkal pedig – a párhuzamosságok elkerülése érdekében – az NYDRIB-et bízta meg.

A fenti szervezeti rendszer *célja* alapvetően a *felkészülés* volt. A Tanács és a régió szereplőit kívánta felkészíteni egy *jövőbeli Irányító Hatósági szerep* betöltésére, amely Magyarország uniós csatlakozását követően a Strukturális Alapok felhasználását megalapozó regionális operatív program megvalósításáért felelős. Az élet azonban átírta ezt a forgatókönyvet, hiszen a csatlakozás időszakára már nem régiónként, hanem egy központi irányítással működő Regionális Operatív Program megvalósítására nyílt lehetőség a 2004-2006 közötti időszakra. A program indulásakor a fenti szervezeti struktúrát a Tanács megszűntette. *Ennek a rendszernek az igazi értéke* az volt, hogy *a munkacsoportokon keresztül mintegy 150 szakembert vont be a Nyugat-dunántúli régióval kapcsolatos tevékenységekbe*!

A Tanács feladatainak ellátását 2004. decemberétől a *Koordinációs Bizottság* (*4. melléklet*) segíti, továbbá a partnerség és a szakmaiság figyelembevételével szorosan együttműködik a régióban tevékenykedő szakmai fórumokkal és szervezetekkel. A Koordinációs Bizottság a Tanács üléseihez igazodva szervezi munkáját, találkozóit a tanácsüléseket megelőzően tartja. Szervezetét, feladatait és működésének rendjét részletesen a Tanács ügyrendje, valamint a Koordinációs Bizottság 2008. március 19-én elfogadott Ügyrendje szabályozza. A Bizottságon keresztül az NYDRFÜ ügyvezetőjén és az NYDRIB elnökén kívül *újabb 21 fő* kapcsolódik a régióval kapcsolatos ügyekhez.

Az NYDRFT tevékenységével összefüggésben – jogszabályi kötelezettség vagy felkérés alapján – számos *regionális vagy országos hatáskörű döntéshozó testületbe, bizottságba delegál képviselőt tagjai közül* vagy külső szakértőként (*5. melléklet*). Az uniós tagsággal, illetve a Strukturális Alapok felhasználásával induló időszakban felszaporodott az ilyen típusú feladatok száma, különösen az *Új Magyarország Fejlesztési Terv* (ÚMFT) megvalósításához – operatív programok monitoring bizottságai, Nyugat-dunántúli OP pályázati konstrukcióinak a bíráló bizottságai – kapcsolódó regionális képviselet következtében. *2009. év elején összesen 60 nemzetközi, nemzeti, régiók közi és régión belüli bizottságba és szervezetbe* delegált tagot és póttagot az NYDRFT. Így a tanácstagokon és más pozíciókon keresztül már a Tanácshoz kötődő személyeken kívül *újabb 45 fő* kapcsolódik az NYDRFT tevékenységeihez.

A Tanács működése és tevékenysége során kiemelt szerepet kap a széles körű *nyilvánosság*, *a tanácsülések állandó meghívottainak száma megközelíti a kétszázat*. A tanácsülések anyagait – meghívó, jegyzőkönyv, határozatok – a régiók közül elsőként, 2000 elejétől tette hozzáférhetővé internetes honlapján az NYDRFT: www.westpa.hu. A nyilvánosság erősítést szolgálja az is, hogy valamennyi tanácsülést *sajtótájékoztató* zárja.

1.2. A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség

Az NYDRFT operatív munkáját egy *egyszemélyes titkárság* segítette az 1997-es alakulást követő évben. *A titkársági feladatok ellátását az elnököt adó MTT munkatársa látta el.* Az évenként elnökváltáskor a régió adminisztrációs-dokumentációs anyagai is vándoroltak megyéről megyére. Így az induláskor a győr-moson-soproni, majd a vasi, harmadik évben pedig a zalai MTT volt a régió „munkaszervezetének", s ezáltal a Tanácsnak is a székhelye.

A Tanács feladatainak bővülése, pl. az 1998-2000 közötti regionális Területfejlesztési Célelőirányzat felhasználásának menedzselése, illetve a régiós dokumentáció stabil elhelyezése egy állandó munkaszervezet létrehozását igényelte[8]. Az NYDRFT, mint egyszemélyes tulajdonos alakította meg a *Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Társaságot*[9] (NYDRFÜ). Az Ügynökség 1999. július 1-én kezdte meg működését, *soproni székhellyel*. Az NYDRFÜ első ügyvezetője *Győrffy Gábor* lett, aki 8 évig vezette a szervezetet. Irányításával épült ki az Ügynökség egyre bővülő szervezet- és tevékenységrendszere, amely országosan is elismert társasággá tette az NYDRFÜ-t. Pozícióját 2007. november 1-től *Horváth Jácint*[10] vette át egy olyan izgalmasnak ígérkező időszakban, amikor az *Európai Unió* új, 2007-2013. évi *Strukturális Alap programidőszakában* először menedzselhetnek önálló operatív programot Magyarország NUTS II szintű régiói és a program által kezelt forrás összege először haladja meg a 100 Mrd Ft-ot.

A társaság a régióbeli kiegyensúlyozott működése érdekében *az öt megyei jogú város mindegyikében (Győr, Nagykanizsa, Sopron, Szombathely, Zalaegerszeg) hozott létre irodákat.* Az alakulást követő 7 főről, a többszöri feladat bővüléssel párhuzamosan *az NYDRFÜ létszáma* 61 főre növekedett 2006 végére, *napjainkra* pedig *eléri a 100 főt*. Az NYDRFÜ a Tanácshoz kötődő menedzsment feladatok ellátásán túl aktív szerepet vállal a régión belüli és azon átívelő szakmai kapcsolatok működtetésében, a gazdaságfejlesztésben és helyi kezdeményezések ösztönzésében.

Az NYDRFÜ *legfőbb feladata* a Tanács munkájának biztosítása, valamint a Nyugat-dunántúli Regionális Területfejlesztési Program célkitűzéseinek megvalósítása. Az Ügynökség a döntés-előkészítő valamint a végrehajtással összefüggő feladatok mellett jelentős szerepet vállal a regionális „Jövőkép" alakításában, s céljának tartja, hogy minél több szereplőt vonjon be a közös gondolkodásba és munkába. Ennek gyakorlati megvalósítását segíti az ügynökség ösztönzésével létrejött, a régiót átfogó fórumok, mint a *Regionális Hálózati Tervező Intézet*, a *Regionális Környezeti Fórum* és a *Regionális Civil Fórum*.

---

[8] Az okok közé sorolhatjuk a törvényességi felügyelet biztosítását is, amelyet a munkaszervezet székhelye szerinti Megyei Közigazgatási Hivatalnak kell ellátnia. A vándorló székhely évente a törvényességi felügyeletnek is vándorolnia kellett volna a régiót alkotó megyék között.

[9] A szervezet 2009. január 1-jén átalakult, hivatalos megnevezése Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaságra változott.

[10] 64 / 2007. (X. 24.) NYDRFT határozat.

A regionális partnerség építés kiváló eszköze az NYDRFÜ által kezdeményezett és működtetett, a Regionális Operatív Program 3.1.3. komponens támogatásával megvalósuló *„Hatékony Innovatív Partnerség (HIP) - Regionális hálózat és kapacitásépítés Nyugat-Dunántúlon"* elnevezésű projekt 2005. május 1. és 2007. december 31. között. A projekt elsősorban partnerség-építő képzési programok lebonyolításához nyújtott támogatást a területfejlesztésben érintett mindhárom szektor – állami, civil, magán – számára. A képzések célja az volt, hogy olyan kísérleti együttműködési modellek, hálózatok, partnerségen alapuló regionális és kistérségi fejlesztési koncepciók, programok jöjjenek létre, amelyek javítják a helyi fejlesztéspolitika hatékonyságát, és erős szemléletformáló hatást fejtenek ki az együttműködések, partnerségen alapuló fejlesztések terén.

Az Ügynökség fő tevékenységei[11]:

- részt vesz az alapító munkaszervezetének *titkársági és adminisztratív* típusú feladatainak ellátásában, valamint a tanács működéséhez szükséges döntés-előkészítési, végrehajtási feladatokban;
- elősegíti a Nyugat-dunántúli régió *területfejlesztésében érintett szereplők együttműködését*, a közös érdekek és feladatok feltárását;
- támogatást nyújt a régió *területfejlesztési intézményrendszerének kialakításához*, annak fejlesztéséhez, valamint hozzájárul a területfejlesztéshez kapcsolódó feladatokat ellátó szervezetek munkájának összehangolásához;
- segíti a megyei területfejlesztési tanácsokat, *koordinálja regionális léptékű céljaikat* és tevékenységeiket;
- ellátja a *regionális területfejlesztési program készítésével kapcsolatos koordinációs munkákat*, biztosítja a program országos, regionális, megyei és kistérségi kapcsolatait;
- elősegíti és figyelemmel kíséri a regionális fejlesztési programhoz kapcsolódó, a *tanács által koordinált decentralizált fejlesztési programok megvalósulását* és kidolgozását;
- közreműködik a *regionális fejlesztési programok pénzügyi megalapozásában*, a régió fejlesztésére irányuló hazai és nemzetközi erőforrások koncentrálásában, befektetések területi hatékonyságának fokozásában;
- közreműködik az *Európai Unió területfejlesztési gyakorlatának megismertetésében*, előterjesztésében és a hazai gyakorlat ezt figyelembe vevő formálásában;
- koordinálja és ellátja a régiót érintő európai uniós támogatási programok, valamint a tanács döntési hatáskörébe utalt hazai támogatási forrásokhoz kapcsolódó *programozási és végrehajtási feladatait*;
- elősegíti az országhatáron túlnyúló regionális együttműködések kialakítását.

A bővülő és egyre összetettebb feladatrendszer magának a szervezetnek a folyamatos fejlesztését is megköveteli. Ez nem pusztán a létszám bővítését jelenti, hanem a tevékenységében jól elkülöníthető szakterületek kialakulását az NYDRFÜ-n belül (*1. ábra, 2. táblázat*). A legújabb szervezeti egység az *Elnöki Titkárság*, amely 2007. februárjában Győrben kezdte meg tevékenységét.

[11] A NYDRFÜ információi alapján.

1. ábra Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. szervezeti felépítése (2009. június)

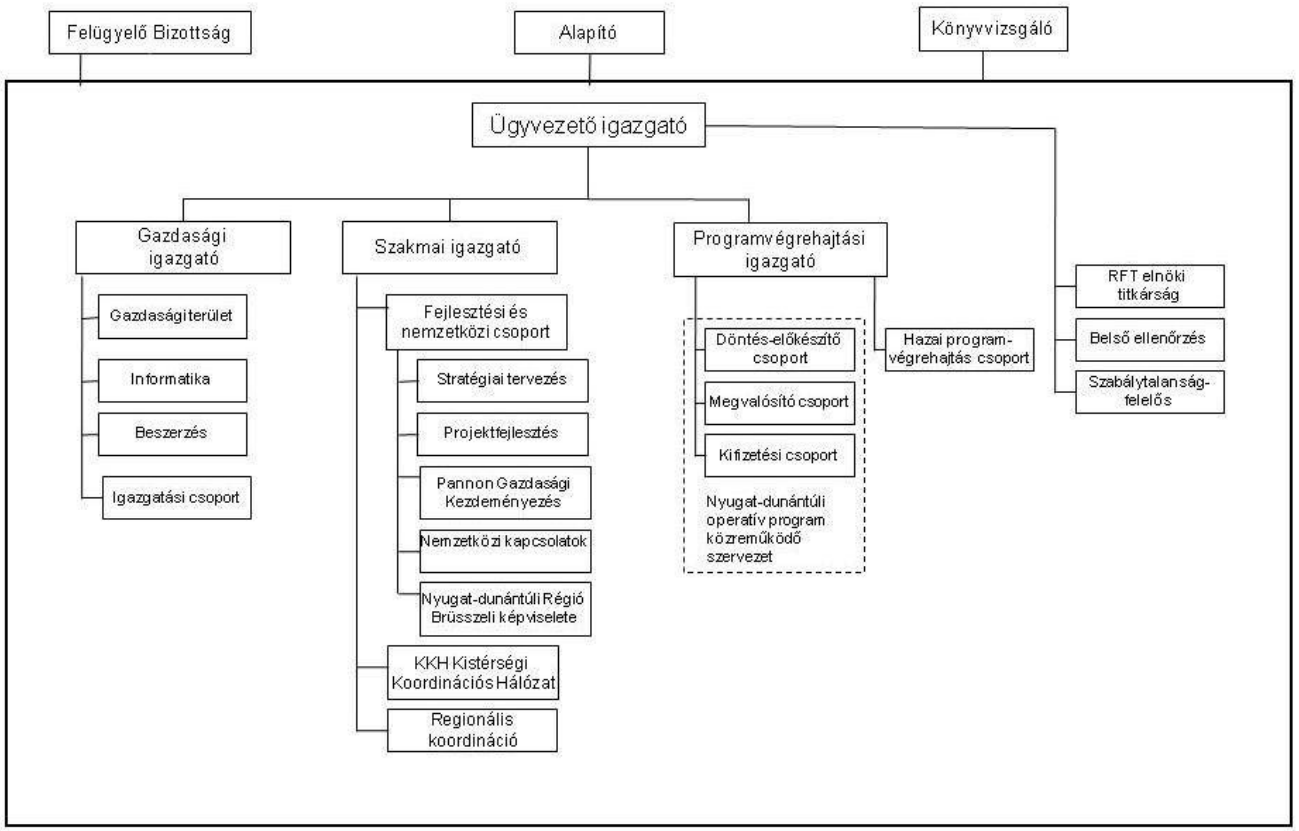

Forrás: NYDRFÜ, 2009.

2. táblázat A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség tevékenységei

Szakterület	Tevékenység
Fejlesztési és nemzetközi csoport	A csoport munkájának jelentős részét képezi az NYDRFÜ teljes *stratégiaalkotási és szakmapolitikai tervezési tevékenységének koordinációja*, a Régió gazdaságfejlesztési, az Ügynökség nemzetközi kapcsolatainak szervezése. 2009-ben a Csoport kiemelt feladata lesz a gazdasági válság hatásainak mérséklése érdekében a regionális hatáskörbe tartozó eszközök koordinációjában való részvétel. A csoport látja el a *Régió Brüsszeli Képviseleti* feladatainak ellátását
Kistérségi Koordinációs Hálózat (KKH)	A Hálózat célja *a Nyugat-dunántúli Operatív Program* (NYDOP) és az *ágazati Operatív Programok*, valamint a *hazai támogatások hatékony felhasználásának elősegítése* folyamatos tanácsadással és az egyes projektek menedzsmentjének támogatásával, a kistérségek együttműködési tevékenységének fejlesztése, valamint a Régióban található hátrányos helyzetű kistérségek felzárkózásának gyorsítása. Tevékenységének meghatározó célja a gazdasági világválság regionális hatásainak csökkentése a hálózat válságkezelésbe történő bekapcsolásával a régió gazdaságfejlesztési célkitűzéseivel összhangban. Fontos törekvés, hogy a Kistérségi Koordinációs Hálózat továbbra is szolgáltatni tudjon a kistérségek felé.
Nyugat-dunántúli Operatív Program Közreműködő Szervezet (NYDOP KSZ)	A Közreműködő Szervezet fő célja az *Új Magyarország Fejlesztési Terv* (ÚMFT) *Nyugat-dunántúli Operatív Programjának* (NYDOP) négy prioritása (Regionális gazdaságfejlesztés, Turizmusfejlesztés – Pannon örökség megújítása, Városfejlesztés, Környezetvédelmi és közlekedési infrastruktúra) keretében megvalósuló támogatási konstrukciók hatékony és eredményes lebonyolítása az ÚMFT végrehajtására vonatkozó uniós és hazai jogszabályokban és a *Nemzeti Fejlesztési Ügynökséggel* (NFÜ) kötött megállapodásban foglaltak szerint.
Hazai programvégrehajtás	A csoport célja a *hazai decentralizált források* (TEUT, HÖF CÉDE, HÖF TEKI, Vis maior, TRFC, Céltámogatás, Innovációs támogatások) menedzsment feladatainak hatékony ellátása mellett a korábbi évek támogatási szerződésekkel lekötött hazai források eredményes felhasználásának elősegítése.
Regionális koordináció	A Regionális Koordinációs Csoport fő célkitűzése a *folytonosság biztosítása* az NYDRFT és szervezete munkájában, a *hatékony és gyors tanácsi döntéshozatali mechanizmusok elősegítése*.
Gazdasági Igazgatóság	A Gazdasági Igazgatóság feladata az Ügynökség *hatékony, eredményes és gazdaságos működtetése, a pénzügyi, számviteli rend betartása*, a zavartalan működéshez és gazdálkodáshoz szükséges *likviditás biztosítása*. A Gazdasági Igazgatóság látja el az Ügynökség működéséhez szükséges *gazdasági, szervezési, beszerzési, marketing-kommunikációs valamint informatikai feladatokat*.

Forrás: NYDRFÜ, 2009.

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács tagjai

Balogh József
elnök
az államháztartásért felelős
miniszter képviselője

Dr. Ipkovich György
társelnök
Szombathely Megyei Jogú
Város polgármestere

Dr. Fodor Tamás

Sopron Megyei Jogú
Város polgármestere

Borkai Zsolt
Győr Megyei Jogú
Város polgármestere

Dr. Gyimesi Endre
Zalaegerszeg Megyei Jogú
Város polgármestere

Marton István
Nagykanizsa Megyei Jogú
Város polgármestere

Dr. Szakács Imre
Győr-Moson-Sopron
Megyei Területfejlesztési
Tanács elnöke

Kovács Ferenc
Vas Megyei
Területfejlesztési Tanács
elnöke

Manninger Jenő
Zala Megyei
Területfejlesztési Tanács
elnöke

Széles Sándor
Győr-Moson Sopron Megyei
Többcélú Kistérségi
Társulások képviselője

Fehér László
Vas Megyei
Többcélú Kistérségi
Társulások képviselője

Halmi Béla
Zala Megyei
Többcélú Kistérségi
Társulások képviselője

Baracskai József
Miniszterelnöki Hivatalt
vezető miniszter képviselője

Gora Balázs
oktatásért felelős
miniszter képviselője

Dr. Mohos Antal
egészségügyért felelős
miniszter képviselője

Kránitz László
területfejlesztésért és terület-
rendezésért felelős
miniszter képviselője

Dr. Nemény András
az agrár- és vidék-
fejlesztésért felelős
miniszter képviselője

Szabó Lajos
foglalkoztatáspolitikáért
felelős miniszter képviselője

Tislér István
környezetvédelemért
felelős miniszter képviselője

Tompa László
gazdaságpolitikáért felelős
miniszter képviselője

Walter Dezső
Nyugat-dunántúli
Regionális Idegenforgalmi
Bizottság elnöke

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség vezetői

Horváth Jácint
ügyvezető

Erdős Krisztina
szakmai igazgató

Tóth Gábor
program-végrehajtási
igazgató

Szabóné Farkas Rita
gazdasági igazgató

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség munkatársai

Elnöki titkárság – Győr:

Ferenczi László	elnöki titkárságvezető
Fülöp Attila dr.	elnöki titkársági munkatárs
Nagy Sándorné	elnöki asszisztens, valamint titkársági munkatárs

Győri Iroda:

Név	*Munkakör*
Bali Kornélia	pályázati menedzser
Beke Károly	kistérségi koordinátor (Mosonmagyaróvári kistérség)
Boross Zsuzsanna Gabriella	kistérségi koordinátor (Téti kistérség)
Dancsecs Roland	projektmenedzser (Pannon Gazdasági Kezdeményezés)
Fátrai Eszter	projektmenedzser (Pannon Gazdasági Kezdeményezés)
Galumba Julianna	kistérségi koordinátor (Csornai kistérség)
Horváth Péter	pályázati referens
Kádiné Fülöp Erika	stratégiai tervező
Kovács Tamás	pályázati menedzser
Körmendy Gál	kistérségi koordinátor (Győri kistérség)
Nagy Attila Szabolcs	kistérségi koordinátor (Győri Kistérség)
Nagy Zsuzsanna	tervező és KSZ kifizetési menedzser
Novákné Fazekas Erika	junior projektmenedzser
Pokornyiné Berki Tímea	projektmenedzser
Pottyondy Ákos	kistérségi koordinátor (Pannonhalmi kistérség)
Szőcei Eszter	hálózati igazgatói asszisztens

Nagykanizsai Iroda:

Név	*Munkakör*
Dömötörné Kupó Szilvia	kistérségi koordinátor
Horváth Tamás	kistérségi koordinátor (Nagykanizsai kistérség)
Móritz István	kistérségi koordinátor (Zalakarosi kistérség)
Dr. Nagy Árpád Dezsőné	kistérségi koordinátor (Letenyei kistérség)
Nyeste Péter	programmenedzser
Tóth Andrea	kistérségi koordinátor

Soproni Iroda:

Név	*Munkakör*
Ágfalvi Boglárka	igazgatási csoportvezető
Budai László Gábor	vezető informatikus
Czingráber Józsefné	számviteli munkatárs
Csontos Kornélia	hazai program-végrehajtási csoportvezető
Gigler Kitti	hazai programok asszisztense
Hartmann Adél	programmenedzser
Horváth Ádám	pénzügyi munkatárs
Horváth Gabriella	titkársági és ügyfélszolgálati munkatárs
Horváth Gyöngyi	titkársági és ügyfélszolgálati munkatárs
Horváth Jácint	ügyvezető igazgató
Kanyóné Kiss Judit	kistérségi koordinátor (Sopron–Fertődi kistérség)
Klekner Zoltán	belső ellenőrzési vezető
Kocsisné Lengyel Judit	pénzügyi vezető
Makrai Szilvia	regionális területfejlesztési referens
Mészáros Lászlóné	pénzügyi munkatárs
Nagy Ildikó	munkaügyi munkatárs
Nagy Gábor	projektellenőr
Odorics Zoltán Csaba	kistérségi koordinátor (Kapuvár–Beledi kistérség)
Pintér-Kozma Adrienn	nemzetközi-humanerőforrás fejlesztési szakreferens
Ratatics Anita	marketing asszisztens
Riba Krisztina	kontrolling munkatárs
Soós Ákos	junior projektmenedzser
Spiteller Zsóka	junior projektmenedzser
Szabóné Farkas Rita	gazdasági igazgató
Szalainé Bruckner Andrea	junior pénzügyi menedzser
Szalay Ramóna	titkársági és ügyfélszolgálati munkatárs
Tóth Gábor	program-végrehajtási igazgató

Szombathelyi Iroda:

Név	*Munkakör*
Bedő Nikolett	pénzügyi menedzser
Dr. Boda Veronika	szabálytalanságfelelős és EMIR menedzser
Bujtás Szilvia	kistérségi koordinátor (Vasvári kistérség)
Dezse Krisztina	HR vezető
Drácz Ádám Zoltán	senior projektmenedzser
Elek Anna	junior projektmenedzser
Farsang Zoltán	tervező
Fekete Balázs József	kistérségi koordinátor (Kőszegi kistérség)
Finta Krisztián	kistérségi koordinátor (Celldömölki kistérség)
Gyetvay Gábor	kistérségi koordinátor (Vasvári kistérség)
Halinka Péter	senior pályázati menedzser
Havasi Anikó	kistérségi koordinátor (Körmendi kistérség)
Hodosi László	KSZ junior projektmenedzser
Horváth Krisztina	hálózati igazgatói asszisztens
Karlinszki Gábor	informatikus
Károlyi Tímea	projektmenedzser
Kiss Klaudia	junior pénzügyi menedzser
Kiss Tibor	KSZ döntés-előkészítő csoportvezető
Kuntner Edina	pályázati menedzser és EMIR menedzser és informatikus
Kuntner Ferenc	monitoring albizottsági titkár és pályázati menedzser
Lakézi Dániel Máté	kistérségi koordinátor (Szombathelyi Kistérség)
Magyarosi Csilla	programmenedzser
Maráczi Ferenc	kistérségi koordinátor (Csepregi kistérség)
Maráczi Renáta	junior pályázati menedzser
Nagy Beatrix	KSZ asszisztens és ügyfélszolgálati munkatárs
Németh Ágnes	KSZ koordinátor
Németh Zsuzsanna	junior pályázati menedzser
Pintér Krisztián	KSZ kifizetési csoportvezető
Polgár András	vezető stratégiai tervező
Polgár Judit	regionális szervezetrendszer koordinátora
Popella Szilvia	kistérségi koordinátor (Sárvári kistérség)

Szombathelyi Iroda (folytatás):

Név	*Munkakör*
Sali-Korándi Lídia	pénzügyi menedzser
Dr. Stipkovits Annamária	kistérségi koordinátor (Szentgotthárdi kistérség)
Szigethy Péter	regionális hálózati igazgató
Szivák Mónika	titkársági munkatárs
Toldiné Cseténi Gabriella	senior projektmenedzser és EMIR menedzser és mb. KSZ megvalósító csoportvezető

Zalaegerszegi Iroda:

Név	*Munkakör*
Bagó József	kistérségi koordinátor (Lenti kistérség)
Bíró Róbert	kistérségi koordinátor (Keszthelyi kistérség)
Bodonczi László	kistérségi koordinátor (Őriszentpéteri kistérség)
Borda István	projektellenőr
Dömötör Eszter	junior projektmenedzser
Erdős Krisztina	szakmai igazgató
Horváth Aliz	junior pénzügyi menedzser
Jánosházi Réka	kistérségi koordinátor (Hévízi kistérség)
Kocsondi Tamás Pál	fejlesztési és nemzetközi csoportvezető (Pannon Gazdasági Kezdeményezés) és Nyugat-dunántúli régió Brüsszeli Képviselete
Léránt Viktória	kistérségi koordinátor (Zalaegerszegi kistérség)
Porkoláb Judit	programmenedzser
Somogyi Gabriella	kistérségi koordinátor (Pacsai kistérség)
Szabó Béla Attila	junior projektmenedzser
Szabó Norbert Gergely	kistérségi koordinátor (Zalaegerszegi kistérség)
Szemző Gáborné	kistérségi koordinátor (Zalaszentgróti kistérség)
Tarlukács Edina	projektfejlesztési munkatárs
Varga Gábor	junior pályázati menedzser

Forrás: NYDRFÜ, 2009.

Győr – Széchenyi tér és környéke felújítása

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

Összes költség:	1 973 639 eFt
Támogatás:	896 525 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP 3.1.1./B.

Sárvár – Nádasdy-vár felújítása

Kincstári Vagyoni Igazgatóság

Összes költség:	703 809 eFt
Támogatás:	686 214 eFt
Támogatás forrása:	ROP-1.1.3.

Sopron – Kecsketemplom felújítása

Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság

Összes költség:	199 994 eFt
Támogatás:	169 994 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP 3.1.1./B.

Zalaegerszeg – Belváros szennyvízelvezetés és útkorszerűsítés

Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata

Összes költség:	12 218 592 eFt
Támogatás:	10 997 543 eFt
Támogatás forrása:	Kohéziós Alap

II. A Nyugat-dunántúli régió

2.1. A Nyugat-dunántúli régió természeti viszonyai

A Nyugat-dunántúli régiót északon és délen folyók (*Duna, Mura*), nyugaton és keleten hegy– és dombvidékek (*Nyugat-magyarországi peremvidék, Dunántúli-középhegység*) határolják. Ugyanakkor a régió nem esik egybe konkrét földrajzi-természeti tájegységekkel. Két természetföldrajzi nagytáj, s több középtáj, kistáj található a területén (*2. ábra*). A felszín változatos: a szinte tökéletes síkságtól a mocsaras-lápos, áradmányos területeken, dombságokon keresztül az *Alpok* legkeletibb nyúlványáig számtalan földrajzi elem megtalálható a területén, nem beszélve a folyókról, tavakról.

A régiót két nagytáj alkotja, a *Kisalföld* és a Nyugat-magyarországi peremvidék, azonban a *Pannonhalmi-dombság/Sokoró* révén a Dunántúli-középhegység nyúlványaival is találkozhatunk Győr-Moson-Sopron megyében. A Kisalföldet tovább oszthatjuk fel a *Győri-medence,* a *Marcal-medence* és a *Komárom–Esztergomi-síkság* középtájakra, a nyugat-magyarországi peremvidéket pedig az *Alpokalja*, a *Vas–Soproni-síkság*, a *Kemeneshát*, valamint a *Zalai-dombvidék* középtájakra.

A felszínt elsősorban az Alpokból lefutó folyók alakították. A régió természeti tájainak meghatározó alakítói a Duna és mellékfolyói. Nagy folyamunk Európa második leghosszabb folyója a Volga után, hossza 2845 km. Napjainkban a *Duna–Majna–Rajna csatorna* révén egy 3483 km hosszú vízi út része, s ez gazdasági jelentőségét nagyban növeli. A folyó Magyarországot, így a régiót az 1850,2 folyamkilométernél éri el, míg Győr-Moson-Sopron megyét az 1886,0 folyamkilométernél hagyja el, tehát a főág mintegy 36 kilométeren át jelenti a régió, s egyben országunk északi határát.

Ez a rövid szakasz azonban nagy jelentőséggel bír, hiszen itt a folyó több kisebb ágra válik szét, a magyarországi oldalon közrefogva a Szigetköz területét. A *Szigetköz* a Győri medencének a Duna (Öreg-Duna, Nagy Duna) és a *Mosoni-Duna* által határolt kistája. Magyarország legnagyobb szigete, melynek területe: 375 km². Hossza 52,5 km, szélessége átlagosan 6–8 km. A természeti tájat a Duna mellékágrendszere teszi különlegessé. Valójában a Duna itt alsó szakasz jellegűvé válik, sok kisebb ágra szakad, s lerakja a hordalékát. A Duna egyengette a Szigetköz és a *Mosoni-síkság* felszínét, rakott le néhol több ezer méter vastag kavicstakarót a Kisalföld süllyedő medencéjében az elmúlt 1,5 millió évben.

A Duna és a *Rába* hordalékkúpjai között alakult ki a *Fertő–Hanság medence*, amely lápjaival különleges élőhelyet biztosít, s a Kisalföld legmélyebb része. A *Fertő tó* Európa legnyugatabbra fekvő sztyepptava és szikterülete. A tó két országhoz, Ausztriához és Magyarországhoz tartozik. de nagyobbik része osztrák terület. Partvidéke a magyarországi *Fertő–Hanság Nemzeti Parkhoz* és az ausztriai *Neusiedler See–Seewinkel Nemzeti Parkhoz* tartozik. *A Fertő-táj és ennek részeként Fertő tó a*

világörökség része. Jellegzetesen sekély tó, elsősorban a csapadékból táplálkozik. Vízszintje természetes módon ingadozó, sőt, 1865–1870 között teljesen ki is száradt.

A *Hanság* a Fertő tó medencéjének folytatása keleti irányban a Duna és a Rába hordalékkúpjai között. Természetes folytatása a *Tószög* (Seewinkel), Ausztria (Burgenland) területén. Kiterjedése 564 km^2, területe a nyugati nagyobb és a keleti kisebb medencékre oszlik. Alapja a pleisztocén kori homokos folyókavics. A tőzeges, mocsaras felszínből 52 kavics- és homoksziget (gorond) áll ki. Mélysége 1–1,5 méter. A lecsapolás előtt sok nyíltvize, tava volt. Táplálói: az *Ikva*, a *Rábca* (*Répce*). Fővízlevezető csatornája a *Fertő-csatorna*. Lecsapolása és szabályozása már a 18. században megkezdődött. A *Rábaköz* enyhén hullámos táját a Rába, *Kis-Rába*, Rábca, Répce, és a *Kardos-ér* szabdalták fel.

Az *Alpokaljához* tartozó *Soproni- és Kőszegi-hegységek* valódi rokonságot mutatnak Európa legjelentősebb magashegységével. A kistáj szűkebb értelemben Magyarország nyugati részén fekvő tájegység, tágabb értelemben a Magyarországon, Ausztriában és Szlovéniában húzódó középhegység, az Alpok keleti nyúlványa. A hegység kőzetanyaga főleg kristályos palából és mészkőből áll. A Soproni-hegység kőzetanyaga Magyarország területén a legidősebbek közé tartozó kristályos kőzet. *Legmagasabb pontja* – egyben a régió legmagasabb pontja – a Kőszegi-hegységben (a magyar–osztrák határon) elhelyezkedő Írott-kő (883 m). A régió *legalacsonyabb pontja* a Balaton partján található, ami 104 m.

A Kisalföld peremén találjuk a Bakony nyúlványaként a Pannonhalmi-dombságot, más néven Sokorói dombságot. A kistáj három párhuzamos dombhátból (*Pannonhalma, Ravazd–Csanaki vonulat, Sokoró*) és két fő völgyből (*Pannonhalmi völgy, Tényői völgy*) áll. A régióban itt találunk jelentősebb lösz területeket.

A nyugati-, délnyugati részek zömében dombsági felszínnel rendelkeznek. A *Kemeneshát, Kemenesalja* kavicstakaróját a Rába és a mellékfolyói szabdalták fel. Az üledékrétegeket áttörve 3–6 millió éve lezajlott vulkanizmus nyomai a *Ság-hegy*. Délebbre az *Őrség* és a *Vend-vidék* dombvidéke erősen agyagos, kavicsos jellegű. A dombhátakon folyóvízi üledékeket találunk. Zala megye tipikus észak–déli futású völgyeit a jelenlegi folyók, de főként jelenlegi nagyobb folyóink (Rába, Duna) ősmedre szabdalta fel, amelyek mai futásukkal ellentétben északról déli irányba folytak. Ez a felszabdaltság nem kedvezett a nagyobb települések kialakulásának, így vált jellemzővé a *„szeges" vagy „szeres" falutípus*. A dombság mélyén rejlő homokkő tartalmazza a már jórészt kitermelt kőolaj vagyont, amely jelentős gazdasági értékét adta a dombságnak.

A régió *éghajlatát* tekintve meghatározó, hogy a Kárpát-medence uralkodó széliránya az északnyugati, tehát ezek a légtömegek itt érik el országunkat (dévényi „szélkapu"), erősebben érződik az *óceáni klimatikus hatás*, mint a Magyarország többi területén. Fontos továbbá, hogy a régió déli részén érik el hazánkat a délnyugatról érkező, ősszel jelentős csapadékot hozó légtömegek is. Így a régió északi részén, a Kisalföld éghajlata mérsékelten meleg, mérsékelten száraz, enyhe telű. Itt az éves csapadék 5–600 mm körül alakul. A déli-délnyugati területeken találhatók az ország leghűvösebb, legcsapadékosabb tájai is, a mérsékelten meleg, nedves, enyhe telű éghajlati körzethez tartoznak. Általában alacsony a hőingás, bőséges a csapadék, nem véletlen, hogy hazánkban itt őshonos egyedül az erdei fenyő. Az éves csapadék mennyisége néhol a 900 mm-t is eléri (Kőszegi-hegység), s a júliusi közép-

hőmérséklet 20 °C alatt marad. Jelentős különbségeket találunk az éves napfénytartam tekintetében. A Kisalföldön eléri az évi 2000 órát is, míg a Soproni- és Kőszegi-hegységben 1700 óra körül alakul. Az évi középhőmérséklet 9–10 °C körül alakul.

2. ábra A Nyugat-dunántúli régió földrajzi tájai

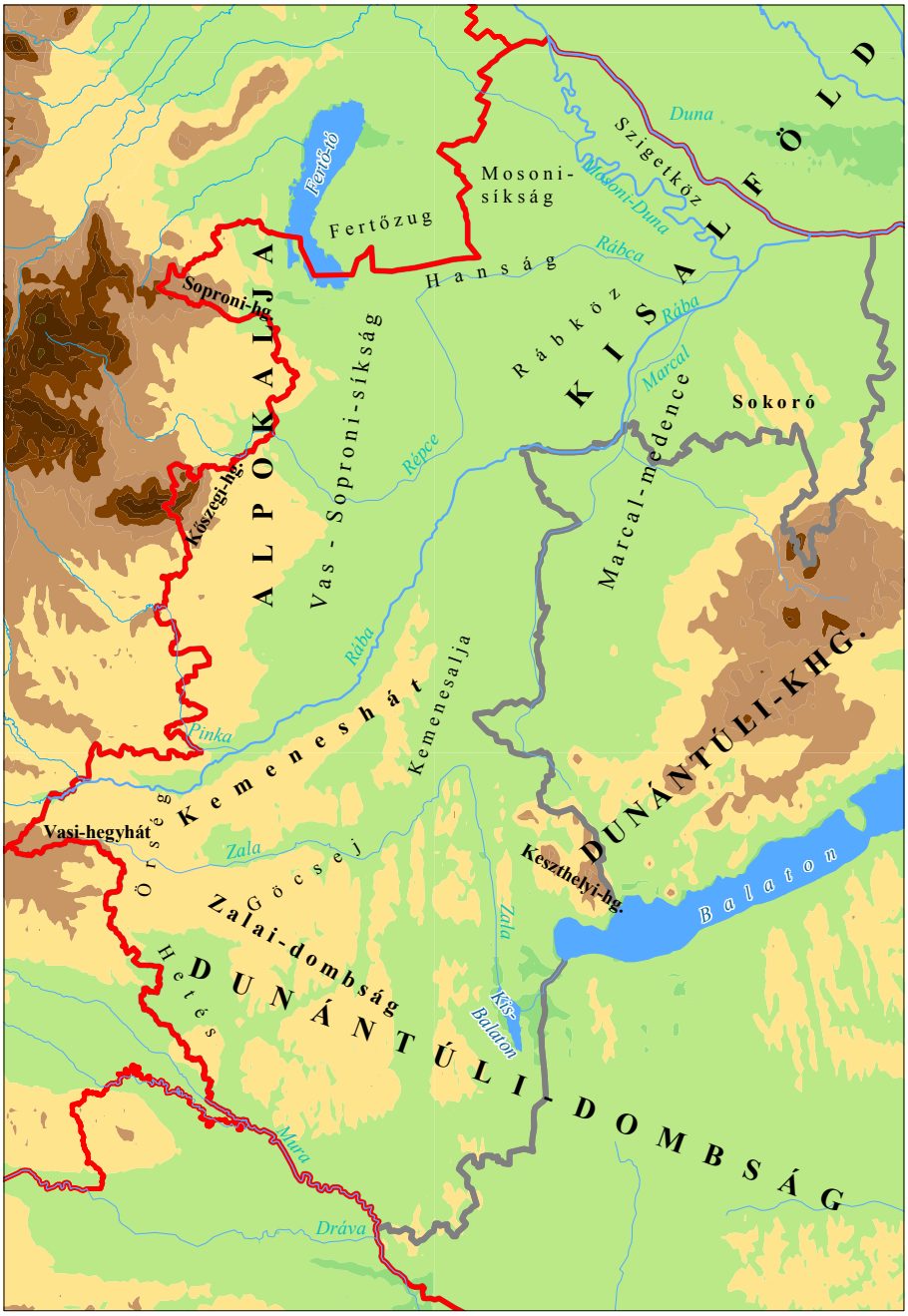

Forrás: Szerkesztette Hardi T.

2.2. A régió általános jellemzői

2.2.1. Terület, népesség

A Nyugat-Dunántúl területe 11 328 km^2, *az ország területének 12,2%-a*. Ennek 45,2%-a szántó, amely kissé elmarad az országos átlagtól (48,4%). Ugyanakkor egynegyede erdő, ami viszont lényegesen kedvezőbb az átlagosnál (19,8%). A régión belül *kiemelkedik Zala megye erdősültsége (31,4%)*, amelynél csak Nógrád (41,5%) és Veszprém (31,7%) rendelkezik kedvezőbb mutatóval.

Itt él Magyarország lakosságának egytizede, 998 ezer fő (2009. január 1.). A régió népessége a 2001-es Népszámláláshoz képest mérsékelten, mintegy *tízezer fővel csökkent. A régión belül azonban eltérő tendenciák érvényesülnek.* Míg Vas és Zala megye lakosságszáma 8-9 ezer fővel csökkent ebben az időszakban, addig Győr-Moson-Sopron megye 6 ezer lakossal bővült. A megyében már érezteti hatását a rendszerváltás óta rendszeresen pozitív vándorlási egyenleg. Az évi 1-2 ezer, a megyébe települő, döntően fiatalabb korosztálynak köszönhetően a legutóbbi években újra növekszik a születések száma, igaz a természetes szaporodás egyenlege még így is évi ezerfős fogyást mutat. Ugyanakkor a régió másik két megyéjének népesség fogyását az egyaránt negatív természetes szaporodás és vándorlási egyenleg okozza.

A *népesség elöregedése* követi a hazai trendeket, nagyjából az országos átlag körül alakul. Az *eltartottak aránya* viszont a *bővülő időskorúak és a csökkenő fiatal korosztályok* egyenlegének eredményeként 1,6 százalékponttal csökkent, ami az országos átlag másfélszerese. A Nyugat-dunántúli régióban élők *várható élettartama* viszont *a legmagasabb a régiók között* (2007-ben 78,08 év, országosan 76,91 év). *A megyék között pedig Zala megye vezet* (78,41 év). A férfiak és nők közötti várható élettartam különbség is a Nyugat-Dunántúlon a legkedvezőbb (8,30 év), amely közel 4 évvel jobb az országos átlagnál (12,10 év).

2.2.2. Településhálózat

A Nyugat-Dunántúl *665* települése alapján *a legnagyobb településszámmal rendelkező régiónk*. Az NYDRFT megalakulását követő időszakban a települések száma 22-vel gyarapodott alapvetően az országosan is jellemző település szétválások következtében. A régió adja az utóbbi évtized településhálózat bővülésének több mint a felét (56,4%). Ami viszont sajátosabb, hogy a régió település állománya úgy is gyarapodott ebben az időszakban, hogy 8 Veszprém megyei község Győr-Moson-Sopron megyéhez csatlakozott 2001-ben.

A régió településszerkezete alapvető eltérést mutat az északi és a déli területek között (*6. melléklet*). Míg *Győr-Moson-Sopron* megyében, annak is elsősorban a középső és keleti részén a *közepes falvak* (1000-2000 lakos) alkotják a településhálózat gerincét, addig *Vasban és Zalában* a településállomány túlnyomó része *törpe- és aprófalu*. Ez a különbség természetföldrajzi, történeti és gazdálkodási okokra vezethető vissza.

A Nyugat-Dunántúlon, egyedüli régióként, *öt megyei jogú város* helyezkedik el: *Győr* (128 808 fő), *Szombathely* (79 300 fő), *Zalaegerszeg* (61 717 fő), *Sopron* (57 895 fő) és *Nagykanizsa* (50 744 fő)[12]. A nagyobb és a közepes városok környezetében, hasonlóan az országos és nemzetközi tendenciákhoz, *szuburbanizációs folyamatok* indultak el. A folyamat során megindul a városok népességszám csökkenése, *a lakosok egy része kiköltözik a városok körüli településekre*. A régión belül ez legerőteljesebben ez Győr térségében jelentkezik napjainkban. Míg a város lakossága 2001 óta mintegy ezer fővel csökkent, addig a *Győri kistérség* lakossága ötezer fővel növekedett. A legerőteljesebben érintett települések – *Győrújbarát* és *Vámosszabadi* – népessége az elmúlt két évtized több mint másfélszeresére növekedett. Kisebb mértékben, de hasonló folyamatok figyelhetők meg Szombathely és Zalaegerszeg esetében is.

Az elmúlt egy évtizedben a *kisváros hálózat folyamatos bővülésével* másfélszeresére – 199-ről 306-ra – emelkedett a városi jogállású települések száma Magyarországon. Az *urbanizációs szint*, vagyis a városi népesség részaránya a teljes népességben elérte az ország lakosságának kétharmadát (68,1%) A folyamatból – a többi régiónál mérsékeltebb ütemben – kivette a részét a Nyugat-Dunántúl is, 21-ről 30-ra növelve városai számát. *A régió urbanizációs szintje napjainkra elérte a 60,0 %-ot*, de a legalacsonyabb értéket mutatja a hazai régiók között.

A régióban *9 új várost* avatottak az NYDRFT megalakulása óta: *Zalakaros* (1997), *Pannonhalma* (2000), *Zalalövő* (2000), *Répcelak* (2001), *Tét* (2001), *Jánossomorja* (2004), *Őriszentpéter* (2005), *Bük* (2007), *Fertőszentmiklós* (2008). Közülük egyedül Jánossomorja népesebb ötezer főnél. Zalakaros, a várossá avatása évében a *legkisebb népességű város* volt Magyarországon 1334 lakossal. Míg a Budapesti Agglomeráció városait kivéve a kisvárosok népessége folyamatosan csökken, addig Zalakaros az elmúlt 10 évben 450 fővel gyarapodott. A legkisebb népességű város címet 2005-ben a szintén régió béli *Őriszentpéter* (1226 fő) és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Pálháza* (1085 fő) „elhódította" Zalakarostól.

2.2.3. Kistérségek

A járások 1984. évi megszűnését követően, a városkörnyéki konstrukció bevezetésével próbálkozott a hazai közigazgatás. A kezdeményezés az önkormányzati törvény hatályba lépésével elhalt. Az uniós csatlakozás folyamata indította el újra a megyék és a települések közötti térségi szint szervezését. A statisztikai és a területfejlesztési igények párhuzamosan generálták a folyamatot. Előbbi esetben az egységes Európai Területi Statisztikai Rendszer (NUTS rendszer) hazai alkalmazása során *1994-ben* készítette el a KSH a településhálózat ún. *statisztikai kistérségekbe* történő besorolását. Az induló évben ezek száma 138 volt, amelyekből a Nyugat-dunántúli régióban 18 helyezkedett el.

[12] 2008. január 1-jei lakónépesség.

3. ábra A Nyugat-dunántúli régió

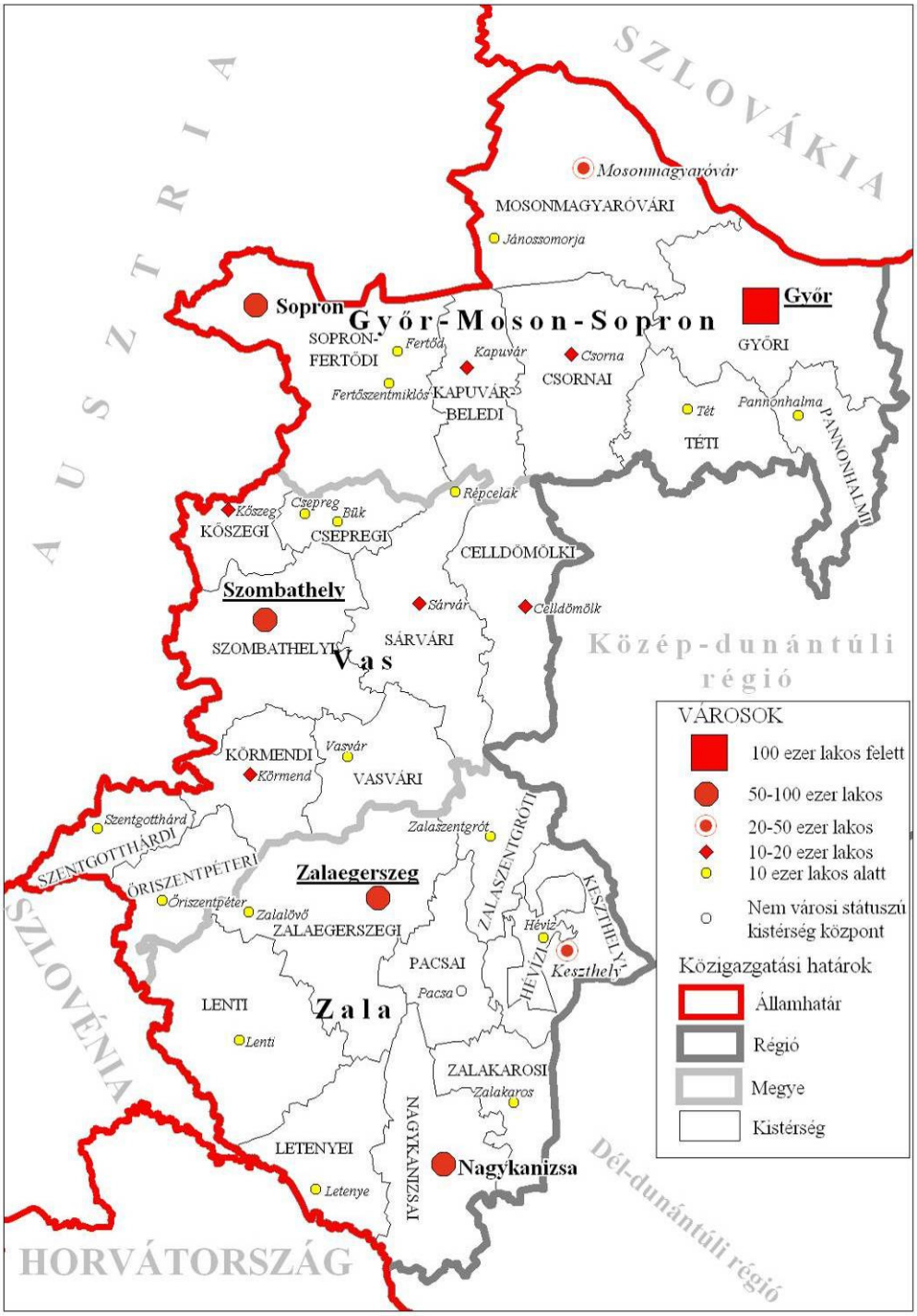

Forrás: Szerkesztette Hardi T.

A KSH a kistérségi besorolást háromévente felülvizsgálja, amelyek következményeként a rendszer szerkezete folyamatosan változik. Általában az egyes felülvizsgálatokat követően növekszik a statisztikai kistérségek száma, illetve számos település kéri másik kistérségbe történő – a valós vonzáskörzeti viszonyinak megfelelőbb – átsorolását. *2007-től* az országot már 174, a *Nyugat-dunántúli régiót pedig 25 statisztikai kistérség fedi le* (*3. ábra*).

Az első 1998. évi felülvizsgálatot követően Győr-Moson-Sopron megye egy, Vas megye két kistérséggel bővült. Előbbiben a *Győri kistérségből* kivált a *Tét–Pannonhalmai kistérség*, míg Vas megyében a *Kőszegi kistérségről* a *Csepregi kistérség*, a *Szentgotthárdi kistérségről* pedig az *Őriszentpéteri kistérség* vált le. *2004-ben* a Sokoró által természet-földrajzilag egymástól elkülönülő *Tét–pannonhalmai kistérség vált kétfelé*. A 2007. évi felülvizsgálat eredményeként pedig a *Keszthely–Hévízi kistérségből* alakult külön *Keszthelyi*, illetve *Hévízi kistérség*. A nagyon sok települést magában foglaló *Zalaegerszegi* és *Nagykanizsai kistérségek* esetében pedig előbbiről levált a *Pacsai kistérség*, utóbbiról pedig a *Zalakarosi kistérség*.

A területfejlesztéshez kapcsolódóan az *I. Phare Területfejlesztési Program partnerségi komponensének* ösztönzésére mintegy 150 *kistérségi területfejlesztési szövetség*, társulás, alapítvány jött létre. Ezek szerveződések a helyi közösségek – önkormányzatok, vállalkozások, intézmények, civil szervezetek – széleskörű partnerségére alapozták tevékenységüket. Országosan is az elsők között jött létre *Vas Megyei Elmaradott Térségek Önkormányzati Szövetsége* (VETÖSZ) *„Zalakar”* és a *Muramente Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás* Zala, illetve a *Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége* (SZÖSZ) és a „*Rábcatorok” Regionális Területfejlesztési Társulás* Győr-Moson-Sopron megyében.

A területfejlesztésről és rendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény már *önkormányzati területfejlesztési társulásokat* definiált. Ezek tagjai kizárólag önkormányzatok lehettek. Mind a szövetségek, majd a társulások közös jellemzője volt az *önkéntesség* és a *többes tagság* lehetősége. Így egy-egy kistérségi szervezet határai – régiónkban Vas megye kivételével – nem igazodtak a KSH kistérségek határaihoz.

1999-től újabb kistérségi együttműködés indult, amely a vidékfejlesztéshez kapcsolódott. Az ún. *SAPARD kistérségeket* az együttműködésüket deklaráló települési önkormányzatok hozhatták[13]. Az egyes tagönkormányzatok kizárólag egy vidékfejlesztési kistérséghez tartozhattak. Nyugat-Dunántúlon is megalakultak a vidékfejlesztési kistérségek, melyek közül csak néhányuknak egyezett meg a tagsága a korábban létrejött önkormányzati területfejlesztési társulásokkal. *Az uniós csatlakozást követően* pedig az 1990-es évek elején indult széleskörű partnerségi elv alkalmazása született újra a *LEADER programhoz* kapcsolódóan a *LEADER akciócsoportok* megalakulásával. A másfél évtized alatt létrejött különböző kistérségi szerveződések és a KSH körzetek területi illeszkedése elvált egymástól. Ez a kistérségi szint és fogalom szétdarabolásához, kuszaságához vezetett (*3. táblázat*).

Az új évtized új szereplőként jelent meg a színen a *közigazgatás szervezés*. Az *IDEA Program* keretében elkezdődött egy együtt gondolkodás a kistérségi államigazgatási hatáskörök illetékességi területeinek egységesítéséről, keretet biztosítva

[13] Az önkormányzati területfejlesztési társulásoknak a megyei önkormányzatok is tagjai lehettek. Győr-Moson-Sopron megye önkormányzata valamennyi önkéntesen alakult társulásnak tagja volt, ösztönözve és segítve ezzel is a partnerség ennek a formájának az erősítését a megyében.

az önkormányzati közszolgáltatások hatékony megszervezéséhez. A törvénykezési folyamat eredményeként először az 1996. évi területfejlesztésről és rendezésről szóló törvény módosításával (*2004. évi LXXV. törvény*) 2004. szeptember 1-jén hatályba lépett *a statisztikai kistérségi határokhoz igazodó kistérségi területfejlesztési tanácsok* létrehozásának lehetősége. Ezt követően *a 2004. évi CVII. törvény létrehozta a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulását*. 2006. év végéig 162 többcélú kistérségi társulás alakult meg az országban. *Nyugat-Dunántúlon*, az akkor érvényes KSH kistérségi besorolásnak megfelelően *22 társulás* alakult meg. Számuk Zala megye KSH kistérségeinek 2007. évi bővülését követően a 25-re emelkedett.

3. táblázat A Nyugat-dunántúli régió kistérségi típusai

Megye	KSH kistérségek száma 1994-ben	KSH kistérségek száma 2009-ben	Önkormányzati területfejlesztési társulások száma 2007-ben	Vidékfejlesztési kistérségek száma 2004-ben	Többcélú kistérségi társulások száma 2009-ben	LEADER akciócsoportok száma 2007-ben
GYMS	5	7	15	11	7	3
Vas	7	9	9	8	9	2
Zala	6	9	21	17	6	4
NYD	*18*	*25*	*45*	*38*	*25*	*9*

Forrás: Szörényiné, 2007. 108. o. alapján szerkesztette Lados M.

2.3. A Nyugat-dunántúli régió az európai térben

A Nyugat-Dunántúl pozícionálását *az Európai Unió 27 országának 274* hasonló feladattal és funkcióval rendelkezező *régiójával* összevetve célszerű elvégezni. Szeretnénk a hagyományos gazdasági növekedés alapú megközelítést oldani, azonban a regionális fejlődés mérhetősége mindmáig a *bruttó hazai termék* (GDP) mértékével, annak változásával írható le legtömörebben. A Nyugat-Dunántúl helyzete kettős, hiszen az EU egészét tekintve a régiók közötti a rangsorban a mezőny második felében helyezkedik el. A Nyugat-Dunántúlon a *vásárlóerő paritáson számolt egy főre jutó GDP értéke (15 100 euró/fő)* nem éri el az uniós átlag bűvös 75%-át (2006-ban 63,8%), így *európai léptékben elmaradott térségnek minősül*. Ugyanakkor az elmúlt évtizedben *az EU 15 legdinamikusabban – az unió átlagánál közel két és félszer gyorsabban – fejlődő régiói között helyezkedik el* (*Rechnitzer* 2007), folyamatosan közelítve az említett bűvös határt.

A jövedelemtermelésen kívül számos más mérőszámmal is jellemezhetjük a Nyugat-Dunántúl helyzetét ez európai régiók között (*4. ábra*). Az értékelt mutatók közül kettő a GDP nagyságát és változását, öt a *foglalkoztatás mértékét és szerkezetét*, kettő a *munkanélküliséget* és négy a *népsűrűséget* és a *demográfiai*, valamint a *végzettség* szerinti szerkezetet mutatja be, mind az EU, mind Magyarország átlagára vetítve. A vizsgált tényezők a fenti összevetésben három csoportba sorolhatók: az uniós átlagtól elmaradó (6 db), az uniós átlagkörüli (3 db), valamint az uniós átlagnál kedvezőbb mutatók (4 db). Ugyanakkor 4 kivételtől eltekintve (2 gyengébb, 2 átlagos) a régió valamennyi vizsgált elemet tekintve kedvezőbb képet mutat a hazai átlagnál.

4. ábra A Nyugat-dunántúli régió néhány jellemzője az Európai Unióval összevetve

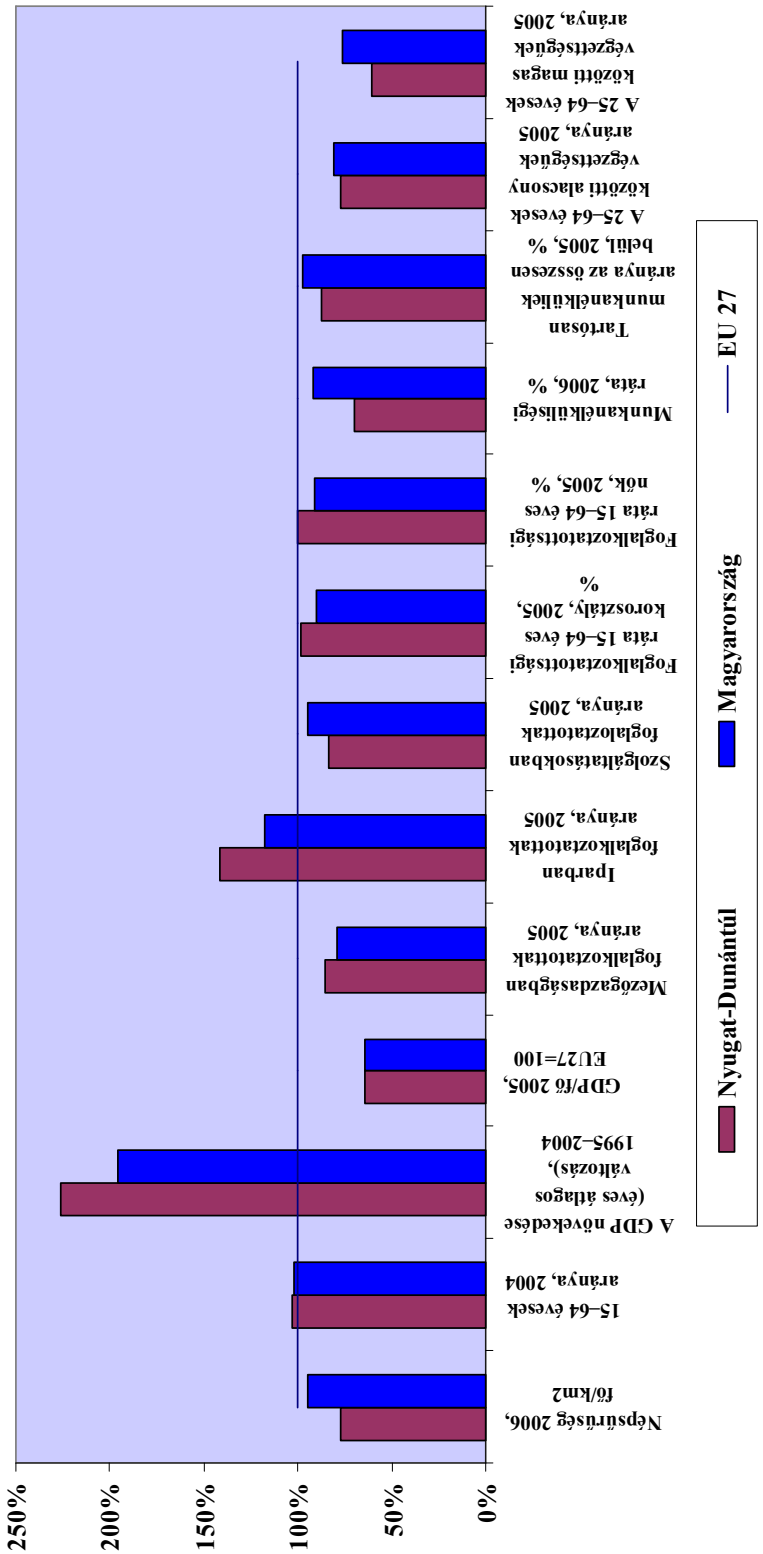

Forrás: KSH és Növekvő régiók ..., 2007. alapján szerkesztette Reisinger A.

A demográfiai és a foglakoztatási adatok nem mutatnak jelentős eltérést az uniós összevetésben, jelezve azt, hogy *a népesség korszerkezete* és a *foglalkoztatás* egésze, illetve a *nők foglalkoztatási szintje* egyaránt *belesimul az európai trendekbe*. Elgondolkodtató az *iskolázottságban* jelentkező látványos különbség. A fejlett, jelentős kibocsátás képviselő ipari potenciál nem párosul az európai szintet elérő magas iskolai végzettséggel. Így a régió inkább *a közepes végzettségűek szám*ára kínál nagyobb tömegben munkát. *Kiemelkedő az iparban foglalkoztatottak aránya az európai átlaghoz képest*, amely jelzi, hogy a régió gazdasági szerkezetében még mindig az ipar képezi a gazdaság motorját, határozza meg a régió fejlődési lehetőségeit. Figyelemre méltó az európai léptékben is alacsony *munkanélküliség* értéke (*Rechnitzer* 2007).

A 2004-ben és 2006-ban az EU-hoz újonnan csatlakozó országok esetében a gazdaság átalakulása, a fejlett országhoz való közelsége befolyásolja az egyes régióknak a Közép-európai térben betöltött helyzetét, szerepét (*5. ábra*). A EU korábbi határvonala mentén kialakult egy *észak-dél irányú fejlődési-növekedési tengely*, míg a térség és azon belül az egyes országokban is megfigyelhető egy *főváros–nyugat–kelet hármas tagozódású fejlődési lejtő*.

A nyugat fejlődési zóna, a *„közép-európai bumeráng”* a Gdańks-Poznan-Wrocław-Prága-Brno-Bécs-Pozsony-Budapest[14] övezetet fogja át, ahol a makro-régió dinamikus nagyvárosai találhatók és közvetlen kapcsolatban állnak Ausztriával és Németországgal. A kedvező elérhetőségi viszonyok, a kulturális közelség következtében, így a német és osztrák kis- és közepes vállalkozások ebben az övezetben telepedtek meg. A keleti övezetben, a „*keleti falban*” a fejlettség mutatói megtörnek, lépcsőzetesen csökkennek. Ezek a régiók döntően mezőgazdasági térségek. Településhálózatuk jellemzően falusias és kisvárosi, amelyben a megújulás erőforrásai szegényesek, elérhetőségük kedvezőtlen, ebből eredően a külföldi tőke érdeklődése mérsékelt.

Ezt a helyzetet jeleníti meg a bonni székhelyű *Empirica Kutatóközpont „Jövőbeli befektetési helyszínek Kelet-Európában” című tanulmánya*. Az elemzés 1990-1992 közötti adatok alapján 156 kelet-közép-európai régiót fogott át, egyrészt 25 indikátor értékelésével, másrészt szakértői és helyszíni felmérések alapján. Megállapításuk szerint a kiválasztott jövőbeli befektetési helyszínek többsége a vizsgált országok nyugati felében található, sok esetben határ menti térségek, azaz a szomszédságból fakadóan kialakult gazdasági, társadalmi kapcsolatok hozzájárultak ezen régiók magasabb fejlettségéhez (*Rechnitzer* 1998).

A Nyugat-Dunántúl egésze a nyugati határon helyezkedik el, azonban a régión belül is érzékelhető egy észak-déli fejlettségi lejtő. *A Nyugat-Dunántúl északi része a közép-európai fejlődési tengelyen helyezkedik el*. Ennek határa a bécsi térség kisugárzásának a határa. *Bécs* az elmúlt két évtizedben tudatosan szervezi Közép-Európának ezt a kedvező fejlődési adottságú térségét. Ez megjelenik a város *legutóbbi fejlesztési stratégiáiban* is (STEP 95, STEP 04). Bécs vezetésével a határos osztrák és a határ menti cseh, szlovák és magyar régiókkal közösen – a megelőző másfél évtizedes határ menti együttműködések és közös stratégia formálás eredmé-

[14] A „közép-európai bumeráng” fejlődési övezet megfogalmazás az 1990-es évek elején Gorzelak, lengyel regionalistától származik (*Gorzelak* 1994). Az átalakulás kezdeti szakaszában a kelet-német tartományok a német egyesítés következtében inkább befelé fordultak. Ezért nem szerepel pl. Berlin a bumerángban. 1990-től Németország fővárosa újra Berlin. A város megkezdte világvárosi szerepkörének újraépítését. Természetesen ez egyre erőteljesebben hat a közép-európai térben.

nyeként – elindították a *CENTROPE* együttműködést. Magyar oldalról a nyilatkozathoz Győr-Moson-Sopron megye és Győr csatlakozott. Az aláíró felek (az érintett tartományok/régiók/megyék és nagyvárosok elnökei és polgármesterei ezt a megállapodást rendszeresen megújítják[15] és az együttműködők köre is bővül. Sopron 2005-ben, Vas megye és Szombathely 2006-ban csatlakozott a CENTROPE kezdeményezéshez.

5. ábra Az átalakulási folyamatok területi koncentrációja Közép-Európában

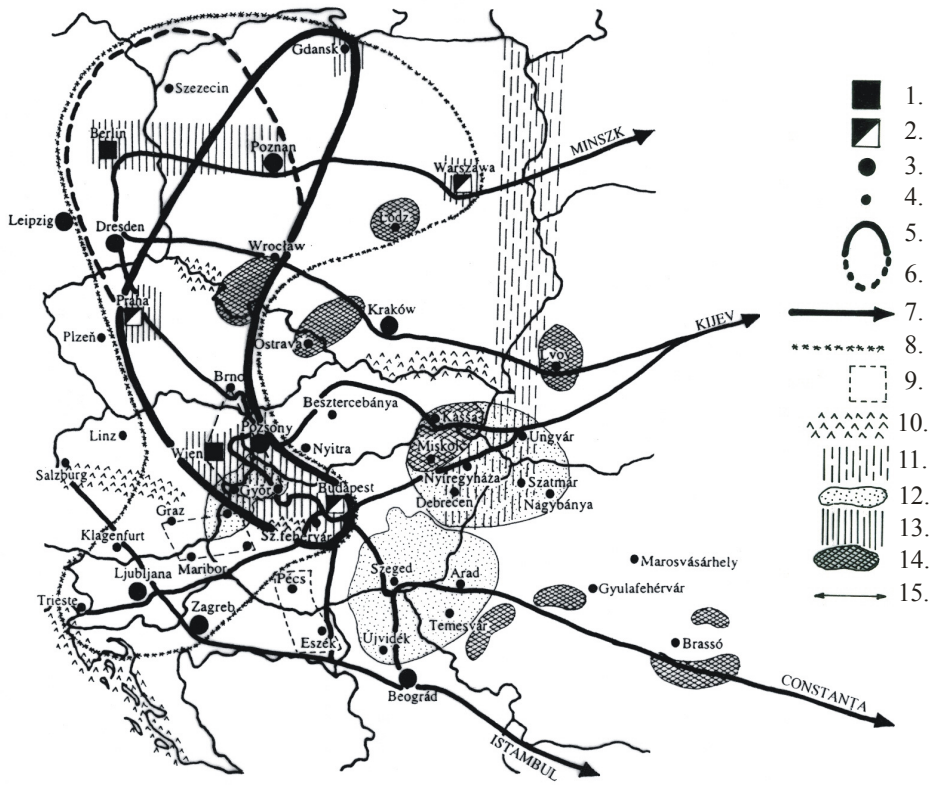

Jelmagyarázat: 1. Nemzetközi jelentőségű város; 2. Potenciálisan nemzetközi jelentőségű város; 3. Transznacionális jelentőségű város; 4. Regionális centrum, nemzeti jelentőséggel; 5. Jelenlegi fejlődési zóna; 6. Potenciális fejlődési zóna; 7. Európai közlekedési folyosó; 8. Északdéli jövőbeli együttműködő térség fejlődési lehetőséggel; 9. Potenciális multi-regionális együttműködés; 10. Idegenforgalmi körzet; 11. Periférikus térség; 12. Multi-regionális együttműködés; 13. Fejlődési magterület; 14. Hagyományos ipari körzet; 15. Együttműködési irány. *Forrás:* Lengyel–Rechnitzer, 2004. 286. o.

[15] A CENTROPE együttműködésről szóló politikai nyilatkozatot 2003. szeptember 22-én írták alá az érintettek, az alsó-ausztriai Kitsee-ben. 2005. április 19-én St. Pöltenben, illetve 2006. március 2-án Bécsben a résztvevők Memorandum formájában erősítették meg további együttműködési szándékukat, majd 2007. november 26-án Pozsonyban politikai határozat aláírásával deklarálták azt.

A régió déli részén kisebb léptékben, de hasonló szervező szerepet kezd felvállalni *Stájerország* és tartományi székhelye *Graz*. Kezdeményezésükre évek óta elindult az ún. *Jövőrégió* (Zukunft Region) együttműködés szervezése.

2.4. A régió jövedelmi viszonyai

A Nyugat-dunántúli régió a rendszerváltás hazai nyertesei közé tartozik. Ez legjobban talán az egyes gazdasági csoportok jövedelmi helyzetén keresztül fogható meg. A *gazdaság egészének* jövedelmi viszonyait az *egy főre jutó GDP*-vel írhatjuk le regionális, illetve megyei szinten. Az *önkormányzatok* bevételi potenciálját a saját bevételek, azon belül a *helyi adók* mintegy 85%-át biztosító *iparűzési adó bevétel* reprezentálja megfelelően. A *lakossági* jövedelmek területi viszonyai pedig közvetlenül az *egy főre jutó személyi jövedelemadó alap*, közvetett módon pedig a *személygépkocsik sűrűségi és átlagos életkori adatai* segítségével írhatók le.

2.4.1. A gazdaság jövedelemtermelése

A Nyugat-dunántúli régió bruttó hozzáadott értéke piaci beszerzési áron 2006-ban meghaladta az 2369 milliárd forintot, és *a központi régió mellett ezzel az egyetlen régió hazánkban, amelyben az egy főre jutó GDP meghaladja az országos átlagot* (*6. ábra*). Igaz, míg a 90-es években egyértelműen egy az országos folyamatokhoz viszonyított pozitív tendencia volt megfigyelhető, addig 2000 óta jelentősen csökkent az országos átlaghoz viszonyított fejlettségi mutató értéke. Ez elsősorban a Középmagyarországi régiónak az átlagosnál gyorsabb növekedésére vezethető vissza.

A régiót alkotó megyék is jól állnak az egy főre jutó GDP *rangsorában*. Budapestet követően a *második* (Győr-Moson-Sopron), a *negyedik* (Vas), valamint Komárom-Esztergom, Fejér és Pest megyéket követően a *hetedik* (Zala) helyen szerepelnek. A rendkívül dinamikus gazdasági szerkezetváltás nem volt azonos mértékű a régión belül. Csakúgy, mint országos viszonylatban, *a Nyugat-dunántúli régióban is a már meglévő területi különbségek további növekedése figyelhető meg* a kiegyenlítődés helyett (*7. ábra*). A régió GDP-jéből Győr-Moson-Sopron megye részesedett a legnagyobb arányban, a legkisebb mértékben pedig Zala megye. Ugyanakkor *szembetűnő Vas megye kezdeti lendületének megtörése*.

Az egy főre jutó GDP értékét az *országos átlaghoz viszonyítva* kiderül, hogy *Győr-Moson-Sopron* megyében az 1994-es plusz 3,5 százalékpontos előny az országos átlaggal szemben 2006-ra több mint 15 százalékpontosra emelkedett (közben volt, amikor meghaladta a 34 százalékpontot is). *Vas megyében* elsősorban az alacsonyabb hozzáadott értékű tevékenységek letelepedésének köszönhetően az 1994-es 105,3%-ról 1999-re az országos átlag 117,7%-ára növekedett az egy főre jutó GDP értéke, azonban ezt követően bizonyos szektorokban tapasztalható kivonulás eredményeként jelentősen csökkent a gazdasági dinamika, és 2003-ra már az országos átlag alá süllyedt (98,7%). *Zala megyében* ugyanakkor a fejlődés mértéke még az országos átlagtól is elmaradt, és az attól mért 5 százalékpontos hátránya ugyan-

ezen időszak végére 21 százalékpontra romlott, különösen a 2003-at követő pár év negatív folyamatainak hatására.

6. ábra Az egy főre jutó GDP az országos átlag százalékában, régiónként (1994–2006)

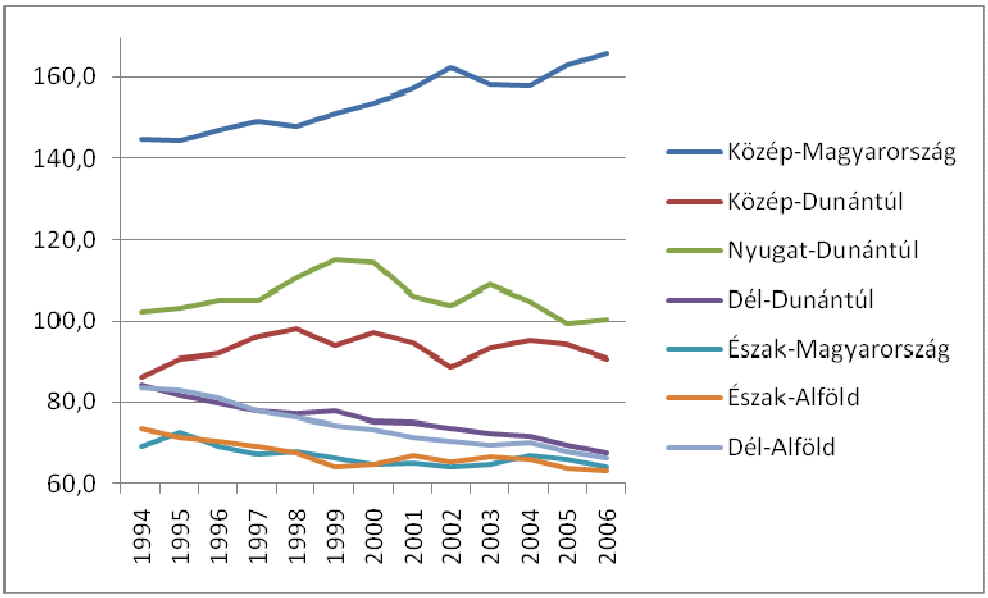

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

7. ábra Az egy főre jutó GDP az országos átlag százalékában, megyénként (1994–2006)

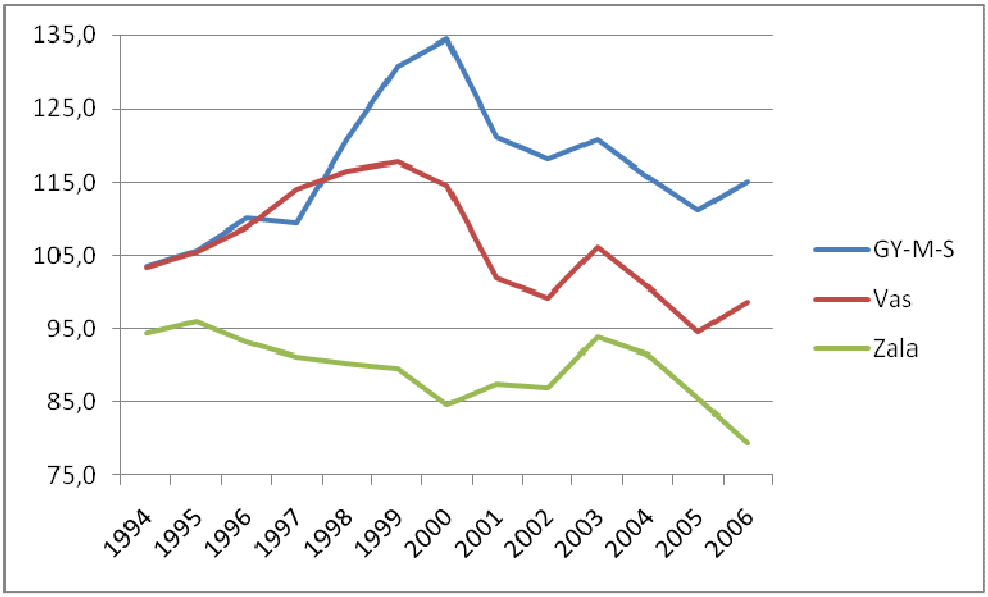

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

Ha a 2006. évi egy főre jutó GDP-t *vásárlóerő-paritáson* a kibővített *Európai Unió (EU27) átlagához viszonyítjuk* (*8. ábra*), a legfejlettebb Győr-Moson-Sopron megye értéke már megközelítette az unióban kritikusnak számító – az elmaradott térségi kategóriába sorolás kritériumaként megjelenő bűvös – 75%-ot (73,2%). Ugyanakkor Vas és Zala megye 62,8, illetve 50,6%-on állt, amelyek jelentősen elmaradnak a kritikus értéktől, viszont mutatóik messze meghaladják a fejletlenebb hazai régiók átlagos értékeit. A Nyugat-dunántúli régió egészének hasonló fejlettségi mutatója 63,8%, második legjobb érték a hazai régiók között. A *2004 után csatlakozott országokat tekintve* is csak néhány fővárosi/központi régió – Prága, Pozsony, Varsó – és a *cseh régiók* egy része rendelkezik kedvezőbb képpel.

8. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerő-paritáson számítva az EU27 százalékában (2006)

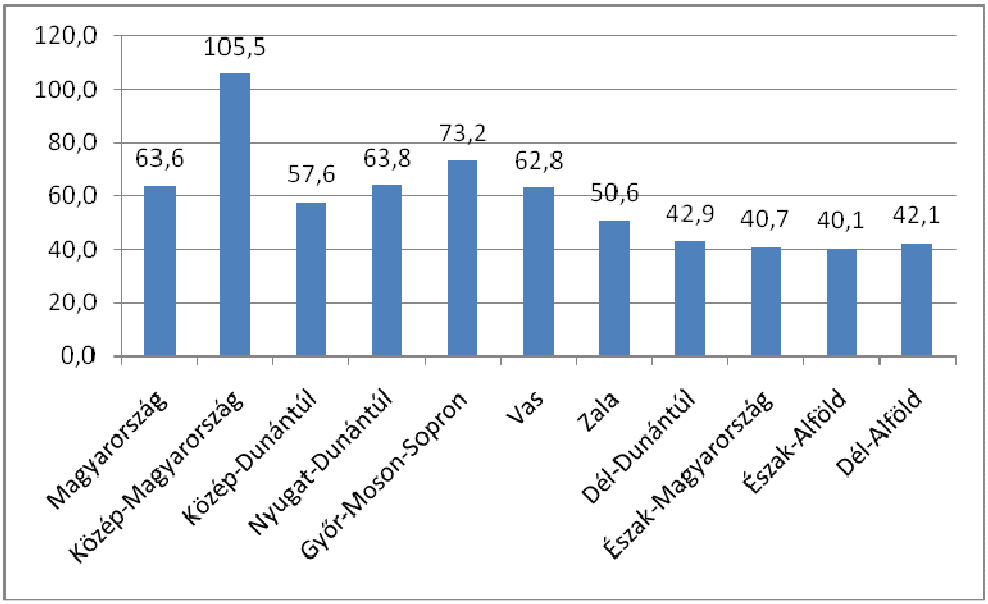

Forrás: Eurostat és KSH alapján szerkesztette Grosz A.

2.4.2. Az önkormányzatok jövedelme

Az önkormányzatok 1990. évi megalakulását követően a *helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXXXIII. törvény*, illetve a *helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény* megadta a helyi közösségek számára a saját döntésű helyi bevételek képzésének lehetőségét. Fokozatosan egyre több önkormányzat élt a helyi adóztatási jogával, bevezetve egy vagy több helyi adót. Az 1992. évi 50%-os szinthez képest napjainkra az önkormányzatok szinte teljes körűen (99,2%) adóztatják a helyi közösséget. Igaz ez a Nyugat-dunántúli régióra is, ahol a 655 önkormányzatból mindössze 15 település nem vezetett be valamilyen helyi adót 2009-ig.

Nemzeti szinten *a helyi adóbevételek összege 1999 és 2005 között megduplázódott*, 200-ról 400 milliárd forintra emelkedett, napjainkra pedig eléri az 500 milliárd forintot, amely átlagosan a helyi költségvetések forrásainak egyhatodát adja. *A Nyugat-dunántúli régió egésze valamelyest elmarad az országra jellemző növekedési ütemtől* (*4. táblázat*). Valójában csak Közép-Magyarország és Közép-Dunántúl helyi adó bevételeinek bővülése gyorsabb, a többi régiót megelőzi a Nyugat-Dunántúl. A régión belül Vas és Zala megye növelte az átlagnál mérsékeltebb ütemben helyi adó bevételeit. Ugyanakkor Győr-Moson-Sopron megye önkormányzatainak forrásbővülésének ütemét (235%) csak Komárom-Esztergom (283%) és Pest megye (256%) előzi meg.

Minél magasabb a helyi adóbevételek aránya a helyi bevételekben, annál kedvezőbb helyzetben vannak a helyi önkormányzatok, hiszen növekszik a szabadon felhasználható forrásaik köre, javul az esélyük a külső – pl. Európai Uniós – fejlesztési források felhasználására, a szükséges társfinanszírozás biztosítására. Ebben a tekintetben is csak Közép-Magyarország és a Közép-Dunántúl előzi meg régiónkat. A Nyugat-Dunántúl nagyobb városai pedig kifejezetten kedvező pozícióban vannak e tekintetben.

Az egy lakosra jutó helyi adóbevételeket tekintve a régiós sorrend nem változik a korábban tárgyalt mutatókhoz képest, mind 1999-ben, mind 2005-ben: 1. Közép-Magyarország, 2. Közép-Dunántúl, 3. Nyugat-Dunántúl. A lemaradás viszont növekedett az első két helyezetthez mérten, alapvetően Vas megye a többiekénél lényegesen mérsékeltebb ütemű helyi adóbevétel bővülése következtében.

4. táblázat Helyi adó bevételek súlya az önkormányzati bevételekben

Megyék, régiók	Helyi adó bevételek						Egy lakosra jutó helyi adó bevétel	
	összesen		megoszlása		aránya a tárgyévi bevételekben			
	Millió Ft		%				Ft	
	1999	2005	1999	2005	1999	2005	1999	2005
Győr-Moson-Sopron	7 018	16 519	3,5	4,2	11,4	14,8	16 533	37 407
Vas	5 302	8 250	2,7	2,1	13,5	11,3	19 901	31 206
Zala	4 823	8 914	2,4	2,2	10,2	10,1	16 448	30 302
Nyugat-Dunántúl	17 143	33 683	8,6	8,5	11,6	12,3	17 419	33 678
Közép-Dunántúl	20 030	42 445	10,1	10,7	12,4	14,2	18 091	38 303
Dél-Dunántúl	12 510	24 043	6,3	6,0	8,6	8,7	12 834	24 768
Észak-Magyarország	14 327	28 244	7,2	7,1	7,1	7,7	11 288	22 390
Észak-Alföld	15 651	30 053	7,9	7,6	7,1	7,5	10 284	19 602
Dél-Alföld	16 446	29 921	8,3	7,5	9,0	8,6	12 256	22 208
Közép-Magyarország	102 256	209 535	51,6	52,7	20,0	24,9	35 952	73 375
Ország összesen	*198 363*	*397 923*	*100,0*	*100,0*	*12,7*	*14,2*	*19 751*	*39 490*

Forrás: MÁK és KSH alapján szerkesztette Lados M.

A helyi adók szerkezetében egyre inkább az *iparűzési adó* (IPA) *a legdominánsabb*. Közel 2700 önkormányzat vezette be ezt az adótípust. A helyi adóbevételekben aránya meghaladja a 85%-ot. Ugyanakkor *az IPA-ból származó bevétel erősen koncentrált,* alapvetően a nagyobb, iparosodottabb, szélesebb gazdasági bázissal rendelkező önkormányzatok bevételi forrása. Budapest és agglomerációja szedi be az IPA 55%-át,

míg a megyei jogú városok további 25%-át. Vagyis 200-250 önkormányzatnál csapódik le az IPA mintegy 80%-a, a maradék 20% jut a többi 2500 – 2600 IPA-t alkalmazó önkormányzatnak.

A régió nagyvárosai – Sopron kivételével – *legalább megduplázták IPA bevételüket* 2000 és 2008 között (*5. táblázat*). Összességében pedig megháromszorozták, 10-ről 30 milliárd forintra emelkedett ez a bevételi forrásuk. *A mezőnyből kiemelkedik Győr*, amelyen kívül csak Tatabánya rendelkezik négyszerest is meghaladó IPA forrásbővüléssel a megyei jogú városok között. Győr az *egy főre jutó IPA bevétel listáját* is toronymagasan vezeti 2008-tól, de az átlag fölött teljesít Szombathely, Nagykanizsa és Zalaegerszeg is.

5. táblázat A megyei jogú városok iparűzési adó bevétel (2008)

Megyei jogú városok	Iparűzési adó		IPA változása	Egy lakosra jutó IPA	Helyi adók összesen
	2000	2008	2008/2000	2008	
	ezer Ft		%	Ft/fő	ezer Ft
Győr	3 587 387	15 725 182	438,3	122 082	17 454 225
Szombathely	1 995 574	4 873 501	244,2	61 457	5 804 620
Zalaegerszeg	1 581 222	3 516 187	222,4	56 973	3 586 399
Nagykanizsa	1 195 827	2 957 035	247,3	58 274	3 398 664
Sopron	1 366 179	2 629 327	192,5	45 415	3 547 894
Nyugat-Dunántúl	*9 726 189*	*29 701 232*	*305,4*	*45 415*	*33 791 802*
Székesfehérvár	4 840 810	11 754 350	242,8	115 516	11 882 508
Debrecen	4 017 451	8 764 748	218,2	42 737	10 711 736
Pécs	2 843 265	7 136 264	251,0	45 551	8 517 696
Szeged	3 253 843	7 068 355	217,2	42 316	8 641 968
Miskolc	2 863 818	6 703 967	234,1	39 182	8 611 597
Kecskemét	2 222 793	5 411 469	243,5	49 054	6 444 154
Nyíregyháza	2 154 121	4 618 839	214,4	39 520	6 050 570
Dunaújváros	2 296 986	4 450 909	193,8	90 497	4 785 776
Tatabánya	881 504	3 791 520	430,1	53 866	4 997 404
Veszprém	1 405 507	3 675 269	261,5	59 006	4 830 856
Szolnok	1 809 718	3 497 225	193,2	46 625	4 374 755
Eger	1 413 610	2 674 320	189,2	47 686	3 288 765
Békéscsaba	1 250 754	2 487 787	198,9	38 361	2 792 703
Kaposvár	1 154 300	2 270 972	196,7	33 662	3 048 486
Szekszárd	824 874	1 507 236	182,7	44 325	1 585 174
Érd	477 655	1 360 986	284,9	21 577	1 744 375
Salgótarján	764 890	1 234 222	161,4	31 906	1 617 034
Hódmezővásárhely	790 785	1 178 820	149,1	24 924	1 764 142
Többi MJV	*35 266 684*	*79 587 258*	*225,7*	*48 027*	*95 689 700*
Megyei jogú városok összesen	*44 992 873*	*109 288 490*	*242,9*	*53 688*	*128 324 677*

Forrás: PM és KSH alapján szerkesztette Lados M.

2.4.3. A lakossági jövedelmek

A lakossági jövedelmek különbségeit talán legjobban az SZJA alapját képező jövedelmek reprezentálják. A listát ezúttal is Közép-Magyarország és Közép-Dunántúl vezeti (*6. táblázat*), míg Nyugat-Dunántúl – szintén az országos átlag feletti értékkel – a harmadik az *egy állandó lakosra jutó SZJA alapot* tekintve, 20-25 százalékponttal meghaladva a többi régió mutatóját. *A régión belül azonban jelentős különbségek tapasztalhatók.* Győr-Moson-Sopron és Vas megye 10 százalékponttal az átlag felett helyezkedik el, Zala pedig 3-mal alatta. A régió kistérségei között még erőteljesebb a mutató szórása. A nagyobb lélekszámú és/vagy erősebb gazdasági bázissal rendelkező kistérségek – kivéve Nagykanizsa – az országos átlag feletti jellemzővel bírnak: győri, szombathelyi, körmendi, zalaegerszegi, sárvári, szentgotthárdi, sopronfertődi, mosonmagyaróvári.

Ha ugyanezt a mutatót nem lakosságszámra, hanem *egy adófizetőre* vetítjük, akkor lényegesen *kedvezőtlenebb kép* tárul elénk. A rangsorban a régió továbbra is harmadik, de az országos átlagtól több mint 8 százalékponttal elmaradva. A gyengébb régiókkal szemben pedig csupán 5-10 százalékpont az előnye. Ezúttal már csak a győri és a szombathelyi kistérség múlja felül az átlagot. A régió legkisebb kistérségei pedig az átlag 71-76%-os sávjában tartózkodnak: zalakarosi, pacsai, zalaszentgróti, őriszentpéteri, letenyei, vasvári.

Az *SZJA rendszerében lévő torzítások* – nem adóköteles, illetve be nem vallott jövedelmek magas aránya – valamelyest tompíthatók, illetve az SZJA alap által kirajzolt kép árnyalható, ha valamilyen *nem direkt jövedelemmutatót* vizsgálunk. Erre valamilyen, a jövedelem felhasználását leíró tényező lehet alkalmas, például a *személygépkocsi ellátottság*. A rendszerváltástól napjainkig eltelt 20 évben – a lényegesen kevesebb ráfordítást igénylő *telefónia* után – talán ennek a mutatónak a bővülése volt a leglátványosabb.

Csak az elmúlt 10 évben 33%-kal, 225-ről 300-ra emelkedett az ezer lakosra jutó személygépkocsik száma országosan (*7. táblázat*). *A régió és a régió valamennyi megyéje az átlag fölött helyezkedik el.* Sőt, ez esetben a Nyugat-Dunántúl megelőzi a Közép-Dunántúlt. A régió kistérségeinek fele is az átlagosnál kedvezőbb értékkel rendelkezik. Ezek sorából kiemelkedik a *Hévízi kistérség* (378 db), amelyik még a Közép-magyarországi átlagot is (348 db) messze meghaladja. Ugyanakkor a látható jövedelmek esetében jelentősen elmarad az átlagtól.

Tovább árnyalhatja a képet, ha vizsgálatba bekapcsoljuk *a személygépkocsik átlagos életkorát* is. Ez esetben a régiós átlagot jelentős mértékben meghatározó Győr-Moson-Sopron megye mutatójánál (9,8 év) csak a közép-magyarországi jobb (9,4 év). Az abszolút első ugyanakkor a *Sopron–Fertődi kistérség* (8,8 év), az országos átlagnál (10,3 év) másfél évvel fiatalabb gépkocsi állománnyal. Minden bizonnyal ebben már szerepet játszanak az SZJA rendszere által nem látható azon jövedelmek, amelyet a régió munkavállalóinak egy része a határ másik oldalán keres, illetve Hévíz esetében a turizmus statisztikailag nem látató személyi jövedelmei.

6. táblázat A lakossági jövedelem alakulása a régióban, kistérségenként

Kistérség/megye/régió	Egy állandó lakosra/adófizetőre jutó személyi jövedelem adó-alapot képező jövedelem*					
	Ft			az országos átlag %-ában		
	1999	2003	2007	1999	2003	2007
Győr-Moson-Sopron megye						
Csornai	266 029	470 662	1 443 295	86,2	89,3	82,1
Győri	406 671	683 250	1 909 528	131,8	129,7	108,6
Kapuvár–Beledi	282 440	471 282	1 386 437	91,5	89,5	78,9
Mosonmagyaróvári	325 415	532 339	1 551 525	105,5	101,0	88,3
Pannonhalmai	271 330	482 804	1 520 430	87,9	91,6	86,5
Téti		465 313	1 478 244		88,3	84,1
Sopron–Fertődi	326 661	542 089	1 655 332	105,9	102,9	94,2
Győr-Moson-Sopron megye	*346 670*	*580 691*	*1 698 778*	*112,3*	*110,2*	*96,6*
Vas megye						
Celldömölki	296 523	485 785	1 421 822	96,1	92,2	80,9
Csepregi	272 569	473 775	1 420 851	88,3	89,9	80,8
Körmendi	354 073	598 234	1 658 455	114,7	113,6	94,3
Kőszegi	315 879	516 322	1 573 463	102,4	98,0	89,5
Őriszentpéteri	231 361	411 744	1 307 754	75,0	78,2	74,4
Sárvári	343 113	563 988	1 506 816	111,2	107,1	85,7
Szentgotthárdi	335 988	546 345	1 683 517	108,9	103,7	95,8
Szombathelyi	387 870	654 465	1 791 236	125,7	124,2	101,9
Vasvári	235 106	410 205	1 339 144	76,2	77,9	76,2
Vas megye	*343 580*	*576 003*	*1 633 104*	*111,3*	*109,3*	*92,9*
Zala megye						
Hévízi	269 872	470 665	1 376 652	87,5	89,3	78,3
Keszthelyi			1 449 280			82,4
Lenti	268 985	445 996	1 393 556	87,2	84,7	79,3
Letenyei	227 073	373 045	1 330 424	73,6	70,8	75,7
Nagykanizsai	300 350	510 418	1 578 654	97,3	96,9	89,8
Zalakarosi			1 248 397			71,0
Zalaegerszegi	334 218	588 420	1 683 660	108,3	111,7	95,8
Pacsai			1 256 659			71,5
Zalaszentgróti	205 057	384 403	1 258 433	66,5	73,0	71,6
Zala megye	*294 095*	*509 616*	*1 521 712*	*95,3*	*96,7*	*86,6*
Régiók						
Nyugat-Dunántúl	330 039	558 368	1 630 105	107,0	106,0	92,7
Közép-Dunántúl	328 918	560 035	1 714 424	106,6	106,3	97,5
Dél-Dunántúl	258 501	438 594	1 524 685	83,8	83,3	86,7
Észak-Magyarország	249 907	429 207	1 599 495	81,0	81,5	91,0
Észak-Alföld	225 649	395 450	1 501 388	73,1	75,1	85,4
Dél-Alföld	243 249	422 109	1 472 830	78,8	80,1	83,8
Közép-Magyarország	416 809	704 453	2 211 788	135,1	133,7	125,8
Magyarország összesen	*308 575*	*526 811*	*1 757 931*	*100,0*	*100,0*	*100,0*

* 1999 és 2003: egy állandó lakosra jutó adóköteles jövedelem;
2007: egy adófizetőre jutó adóköteles jövedelem.
Forrás: KSH alapján szerkesztette Lados M.

7. táblázat A személygépkocsi állomány alakulása a régióban, kistérségenként

Kistérség/megye/régió	Személygépkocsik			Személygépkocsik		
	száma ezer lakosra		átlagéletkora	száma ezer lakosra		átlagéletkora
	db		év	az országos átlag %-ában		
	1999	2007	2007	1999	2007	2007
Győr-Moson-Sopron megye						
Csornai	211	299	11,2	93,8	99,7	108,4
Győri	255	325	9,6	113,3	108,3	92,9
Kapuvár–Beledi	227	310	10,1	100,9	103,3	97,9
Mosonmagyaróvári	228	310	9,7	101,3	103,3	94,2
Pannonhalmai	182	278	11,7	80,9	92,7	113,0
Téti		270	12,3		90,0	119,0
Sopron–Fertődi	254	322	8,8	112,9	107,3	85,5
Győr-Moson-Sopron megye	*240*	*315*	*9,8*	*106,7*	*105,0*	*94,6*
Vas megye						
Celldömölki	201	295	12,0	89,3	98,3	116,5
Csepregi	231	307	10,2	102,7	102,3	99,0
Körmendi	223	298	11,3	99,1	99,3	110,0
Kőszegi	214	294	10,0	95,1	98,0	96,6
Őriszentpéteri	249	329	12,0	110,7	109,7	116,6
Sárvári	217	302	10,7	96,4	100,7	103,7
Szentgotthárdi	216	278	11,0	96,0	92,7	106,7
Szombathelyi	254	330	10,1	112,9	110,0	97,7
Vasvári	186	283	12,3	82,7	94,3	119,7
Vas megye	*231*	*311*	*10,7*	*102,7*	*103,7*	*103,3*
Zala megye						
Hévízi	283	378	9,7	125,8	126,0	94,1
Keszthelyi		338	10,2		112,7	98,5
Lenti	230	300	11,2	102,2	100,0	108,9
Letenyei	186	263	11,0	82,7	87,7	106,7
Nagykanizsai	226	301	9,5	100,4	100,3	91,9
Zalakarosi		259	10,9		86,3	105,5
Zalaegerszegi	249	318	10,2	110,7	106,0	98,8
Pacsai		263	11,9		87,7	115,3
Zalaszentgróti	207	283	11,9	92,0	94,3	115,2
Zala megye	*240*	*308*	*10,3*	*106,7*	*102,7*	*99,8*
Régiók						
Nyugat-Dunántúl	237	312	10,1	105,3	104,0	98,4
Közép-Dunántúl	221	305	10,3	98,2	101,7	100,0
Dél-Dunántúl	221	291	11,1	98,2	97,0	107,9
Észak-Magyarország	176	252	10,8	78,2	84,0	104,7
Észak-Alföld	174	252	10,4	77,3	84,0	101,2
Dél-Alföld	218	285	11,7	96,9	95,0	113,7
Közép-Magyarország	275	348	9,4	122,2	116,0	91,4
Magyarország összesen	*225*	*300*	*10,3*	*100,0*	*100,0*	*100,0*

Forrás: KSH alapján szerkesztette Lados M.

Balatongyörök – Szépkilátó

Balatongyörök Község Önkormányzata

Összes költség:	4 000 eFt
Támogatás:	2 000 eFt
Támogatás forrása:	Balatoni Fejlesztési Tanács

Vonyarcvashegy – Helikon-Taverna Panzió felújítása, bővítése

Taverna Pince Kereskedelmi és Vendéglátóipari Kft.

Összes költség:	72 089 eFt	443 247 eFt
Támogatás:	21 627 eFt	129 118 eFt
Támogatás forrása:	ROP-1.2.1.	NYDOP-2.3.1/A.

Lukácsháza – Víztározó fejlesztése

Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság
Összes költség: 2 780 000 eFt
Támogatás: 2 780 000 eFt
Támogatás forrása: NYDOP 4.2.1/A.

Zalavár – Kis-Balaton turisztikai célú fejlesztése

Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság
Összes költség: 308 000 eFt
Támogatás: 223 037 eFt
Támogatás forrása: ROP-1.1.1.

Farád – Áldos Panzió kialakítása

Németh Win Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

Összes költség:	63 902 eFt
Támogatás:	18 902 eFt
Támogatás forrása:	ROP-1.2.1.

III. A regionalitás történeti keretei

3.1. Római kor

A Dunántúl első közigazgatási területfelosztását a római korból ismerjük. *Pannónia* lényegében egy határtartomány volt a *Limes* mentén, ezért elsősorban katonai felvonulási területként védte a birodalmat, s a birodalom úthálózatát. Kr.e. 35 és Kr.u. 49 között fokozatosan terjesztette ki a térségben Róma a hatalmát, s alakította ki Pannónia provinciát, amelynek északi *és keleti határát a Duna alkotta*. A folyó szinte az egész szakaszán a birodalom határát, a katonailag megerősített Limest alkotta, amely a germán betörések ellen nyújtott védelmet. *Pannónia provinciával az első közigazgatási-politikai egység jött létre a Kárpát-medencében*, előtte ilyen értelemben szervezett területi hatalomról nem beszélhetünk. Székhelye *Carnuntum* (ma Bad Deutsch-Altenburg) volt.

A nagy területet *Traianus* császár idején *két részre osztották*, *Pannonia Inferior* (Alsó-Pannónia) székhelye *Aquincum* lett, míg *Pannonia Superior* (Felső-Pannónia) székhelye Carnuntum maradt. A *két terület határvonala a Rába* (Narrabo) folyó volt. A rendkívüli mértékben megnövekedett birodalom közigazgatási és katonai védelmi feladatainak ellátását már csak nagy nehézségek árán lehetett teljesíteni, ezért *Diocletianus* császár 284-től közigazgatási reformokba kezdett. Létrehozta a társcsászárok intézményét, a provinciák számát megnégyszerezte: egy-egy provinciát többfelé osztottak, kisebb területű egységekre.

A két Pannoniát Diocletianus 296-ban négy részre osztotta: Pannonia Superiort *Pannonia Primára* (északnyugat, *Savaria* – Szombathely – központtal) és *Pannonia Saviára* (délnyugat, *Siscia*, napjainkban Sziszek, horvátul Sisak központtal), míg Pannonia Inferiort *Pannonia Secundára* (délkelet, *Sirmium* – ma Szávaszentdemeter, szerbül Sremska Mitrovica – központtal) és *Pannonia Valeriára* (északkelet, *Sopianae* – Pécs – központtal) (*Visy 1989*). Az 5. század első harmadában a hunok fokozatosan elfoglalták a négy provinciát, a romanizált lakosság elmenekült, ezzel több száz évre, a magyar államalapításig megszűnt a térségben a közigazgatási térszervezés.

3.2. Középkor

Magyarország igazgatási-területi felosztása Szent István királyunkig nyúlik vissza. Nevéhez köthető az első *királyi vármegyék* létrehozása, amelyekből *tízet ismerünk*. Történészek rekonstrukciós kísérletei arra világítanak rá, hogy a középkorban 25–30 megyénk lehetett. A rendelkezésre álló források nem teszik lehetővé a megyék kialakulási folyamatának, határainak, központjainak pontos ismeretét (*Kristó* 1988; idézi *Hajdú* 2001), az ezekről kialakított hipotézisek tág határok között mozognak. Első királyunk megyealapítási tevékenysége elsősorban a korábbi, törzsi–nemzetségi területi felosztás „rendezési kísérlete" volt, amely során a hagyományos, nagy kiterjedésű, semleges zónákkal, „gyepűkkel" elválasztott szállásterületek rendszerét kí-

vánta átalakítani. *A korábbi és az új rendszer sokáig együtt élt.* A királyi vármegye elsősorban a királyi „magángazdaság" működtetésének térbeli kereteit adta meg, miközben a megyékkel „le nem fedett" területen tovább éltek a hagyományos szállásterületi egységek. Vélhetően emiatt Szent István törvényei alig foglalkoznak a megyerendszerrel (*Hajdú* 2001). Utalások alapján *az elsőként alapítottak között találjuk Győr megyét, majd Sopron, Moson, Vas, végül Zala (Kolon) megyéket*.

A királyi hatalom területi megszervezése mellett, azt részben megelőzve – így *a pannonhalmi bencés apátság* 996. évi megalapításának fontosságát kiemelve – indult meg az *egyház területi egységeinek kialakítása* is. A világi és az egyházi területi beosztás összefonódott. A várispánságok (a megyék) területéhez igazodva alakultak ki a *főesperességek* (pl. Sopron, Moson, Győr). A püspökségek köré szerveződő *egyházmegyék* a királyi vármegyéknél lényegesen nagyobb területi egységekre terjesztették ki hatalmukat. Szt. István már megkoronázását megelőzően is szervezett egyházmegyéket, elsősorban a Dunántúlon, amely a magyar kereszténység bölcsője volt. Feltételezések szerint a *győri egyházmegye* az elsőként alapítottak között volt *Veszprémmel* és *Esztergommal* együtt, közvetett források alapján feltételezhetjük, hogy megelőzte *Pécset*. Alapítása az ezredforduló tájékára datálható. Kiterjedése a maihoz képest nagyobb volt: nyugaton a korabeli országhatár határolta; majd a határvonal az alábbiak szerint futott: *Pozsonytól* a Duna, illetve a Mosoni-Duna vonala *Almásfüzitőig*, innen délre *Környéig*, a Bakony mentén délnyugatnak a *Türjéig* (Zala megye napjainkban), majd nyugatnak fordult *Nádasdig*, innen délre *Lentiig* (Lenti már a veszprémi egyházmegyéhez tartozott) (*Győregyházmegyei almanach... 1968*).

A gazdasági élet területi egységeinek kialakulásához már fejlettebb árucserére, termékfeleslegre volt szükség, így a 12–13. századtól beszélhetünk a Kárpát-medencét felosztó *nagy gazdasági tájakról*, mai szóval régiókról. Ezek kimutatásához a korabeli kereskedelmi, gazdasági, uradalmi kapcsolatokat használták fel. Ezek a kapcsolatok a mindennapi életben érvényesültek, nem volt közigazgatási jelentőségük, elsősorban a gazdaság működésének földrajzi keretei voltak, amelyeket mai ismereteink birtokában tudunk leírni. Kutatások szerint a korabeli Magyarországon hét nagy, gazdasági értelemben együttműködő régiót lehet kimutatni, amelyek közül a legkisebb a Győr központú *Kisalföld.* A térséget *vásárvárosok* gyűrűje fogta körül, amelyek a kor kereskedelmi központjai voltak: *Pozsony, Sopron, Szombathely, Pápa* (*Szörényiné Kukorelli* 1998). A gazdasági tájhoz tartozott a mai Győr-Moson-Sopron megye, Vas megye nagy része, a manapság Szlovákiához tartozó *Csallóköz*, s annak szomszédos területei.

A középkor folyamán az egyházi, világi közigazgatás, a gazdasági kapcsolatok területi keretei változtak ugyan, de a nagyságrendjük megmaradt. A megye lényege változott meg a korai évszázadok során. A királyi vármegyéből a *13. században* átalakult *nemesi vármegyévé* – Zala megye esetében az elsők között –, tehát a királyi közvetlen hatalomgyakorlás helyett a területen élő nemesség önkormányzati szervévé. A vármegye sok évszázadra a közigazgatás meghatározó területi szintjévé vált. Ez a nemesi vármegye demokratikus elemeket hordozott, de csak a területen élő nemesség számára, mindez a nem nemes lakosság felé nem nyilvánult meg.

Másodlagos jelentőséggel bár, de már korán megjelentek a több megyét összefogó, *szakigazgatási szerepű* (pénzügyi, katonai) területi egységek. Ezeket a regionális léptékű területeket a nemesi vármegyék nem tekintették versenytársnak.

3.3. Török háborúk

A *török hódoltság* idején a megszállt területeken az új hatalom eltörölte a megyéket, akiknek urai gyakran a Királyi Magyarországra menekülve továbbra is működtették a szervezetet: megyegyűléseket tartottak, gyakorolták önkormányzati jogaikat, bár területük elveszett. A hódoltságban az *Oszmán Birodalom* közigazgatását, a szandzsákokból álló, nagy területű *vilajetek* rendszerét vezették be. *Erdélyben* és a Királyi Magyarországon a megyerendszer megmaradt, bár a nehéz körülményekre tekintettel vesztett a súlyából, továbbá Vas és Zala megye esetében a megyeszékhelyeket nyugatabbra tolta. A hadi körülmények következtében megerősödtek a megyék felett létrejött *főkapitányságok*, amelyek elsődleges feladata a katonai erőfeszítések koordinálása, a végvárak építésének és fenntartásának szervezése volt. A *Dunántúli Főkapitányság székhelye Győr volt*.

9. ábra Kollonich Lipót közigazgatási beosztása (1689)

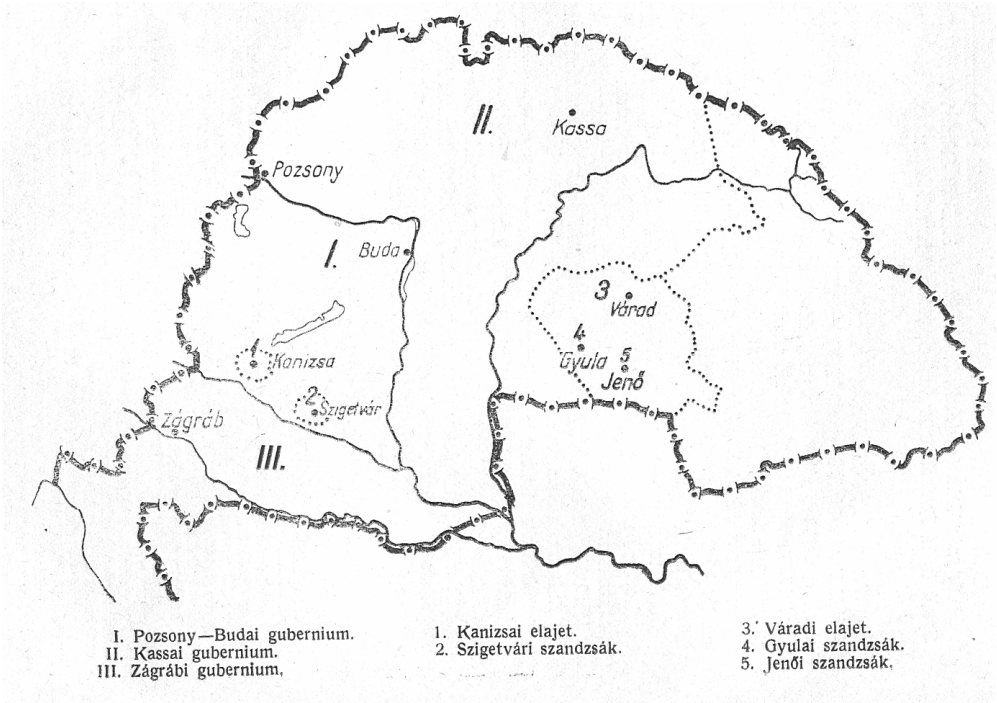

Forrás: Eszláry, é.n. 8. o.

A hódoltság korának végén, illetve a török kiűzése után, megindult egy új, a megyéknél nagyobb egységeket összefogó közigazgatási területi rendszer kialakítása. Elsőként *Kollonich Lipót* bíboros – győri püspök, a magyar kamara elnöke – készített egy átfogó reformtervet, az akkor zajló török háborúk után felszabaduló ország igazgatására. Az Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn... című művében részletesen leírta az ország *három guberniumra* osztásának tervét (*9. ábra*). Célja a ne-

mesi előjogok megnyirbálása, s a magasabb adóbevételek elérése volt (*Eszlári é.n.*). A három gubernium székhelye Pozsony–Buda, Kassa és Zágráb lett volna.

A hódoltság megszűntével fokozatosan visszaállt a vármegyék rendszere az egész országban. A 18. század elején megindult a kamarai (pénzügyi) nemzeti biztosi (később tartományi biztosnak nevezett) intézményrendszer kiépítése. 1723-ban törvénnyel hozták létre *az igazságszolgáltatás „regionalizálására" a négy kerületi táblát*: Dunán inneni – Nagyszombat központtal, Dunán túli – Kőszeg központtal, Tiszán inneni – Eperjes központtal és Tiszán túli Nagyvárad központtal. Ezek a nagy „régiók" már politikai jelentőségűek, illetve szerepűek voltak, mivel az Országgyűlést előkészítő *kerületi üléseknek* adtak földrajzi keretet. Sőt 1848-ig rendszeresen működtek. Érdekesség, hogy az igazságügyi kerületi székhelyek az illetékességi területükön belül periférikus elhelyezkedésű városokba kerültek.

3.4. Felvilágosodás

A 18. században a nemesi vármegye megerősödött intézménye mellett, gyakran azzal szemben a felvilágosodott abszolutizmus jegyében *Mária Terézia* és *II. József* a *közigazgatás területi struktúráinak egységesítésére, racionalizálására* törekedett. Mária Terézia a megyék rendszerének egységesítését, a *főispáni rendszer* megerősítését tűzte ki célul. A megyéket ellenőrző, kinevezett főispán hatalmának, súlyának megerősítését, rajta keresztül a központi hatalom befolyásának növelését kívánta előmozdítani a megyei közigazgatási szinten.

Mária Terézia nevéhez kötődik az *oktatásügyet* megreformáló *Ratio Educationis* kiadása is (1777). A Ratio első ízben kíséreli meg egy olyan egységes oktatási-nevelési rendszer létrehozását, amely az állam felügyelete alatt áll. Megteremtette az egységes iskolarendszert, amely a *falusi elemi iskoláktól a királyi egyetemig* szabályozta az intézményrendszer működését. Mindezzel együtt járt a területi irányítás megszervezése is. Mária Terézia *kilenc tankerületet* hozott létre: *Pozsony, Besztercebánya, Buda, Győr, Pécs, Nagyvárad, Ungvár, Kassa, Zágráb* székhellyel. A felsőoktatás területi megszervezése, elérhetővé tétele érdekében öt kerületi szintű, az egyetemre felkészítő, jogi, mezőgazdasági szakmai ismereteket is nyújtó *királyi akadémiákat* hozott létre *Győrben*, *Nagyváradon, Nagyszombatban, Kassán és Zágrábban*.

A királynő nem csupán a világi közigazgatás területi szerkezetét kívánta megváltoztatni, hanem az egyházét is. Abszolutista uralkodó lévén az egyházban is az udvarhoz hű embereket kívánt látni. Az *új egyházmegyék* új kinevezéseket is jelentettek (*Marx* 1932). Így következett be a győri egyházmegye kettéosztása 1777-ben, amikor Mária Terézia elrendelte a *Szombathelyi Püspökség* felállítását, amivel a korábbi egyházmegye déli része önállóvá vált (*Szántó 1987*). Mária Terézia trónra lépését megelőzően III. Károly rendezte a protestánsok egyházszervezetének felállítását Magyarországon. A *II. Carolina Resolutio* (1734) négy-négy egyházkerület létét ismerte el a *két protestáns* felekezet részére. Az ekkor létrejött négy evangélikus egyházkerület elnevezésében 1952-ig fennmaradt: a *Bányai* (középső Felvidék, Duna–Tisza köze, Tiszántúl déli része, Dél-Magyarország), a *Dunántúli*, *Dunán inneni* (nyugati Felvidék), *Tiszai* (keleti Felvidék). Az evangélikus egyházkerületek

székhelyei csak Trianon után, 1937-ben állandósultak: Bányakerület – *Budapest*; Dunántúl – *Győr*; Tiszai – *Nyíregyháza*; Dunán innen – *Balassagyarmat*.[16]

II. József egy *lényegesen radikálisabb közigazgatási átalakítással* kísérletezett. 1785-ben kibocsátott rendeletében a történelmi Magyarország területét *tíz közigazgatási kerületre* tagolta (*10. ábra*). Az önkormányzati megyék ekkorra már újra működtek, a reform célja elsősorban politikai volt: a központi hatalom megerősödését várták tőle a birodalom magyarországi részében. Így a nemesi vármegye és a kormányzati szint közé beiktatták a kerületet, amely elsősorban a központi hatalmat szolgálta. II. József a közigazgatási reform során a felvilágosult abszolutizmus szellemében racionális megoldásokra törekedett, a magyar megyék ellenállása azonban rendkívül erős volt személyével és reformjával szemben.

10. ábra II. József közigazgatási területrendezése (1786)

Jelmagyarázat: *1 – Történeti országhatár; 2 – Erdély, katonai határőrvidék határa; 3 – Kerülethatár; 4 – Megyehatár*

Forrás: Hajdú, 2001. 117. o.

A reform során négy–hat megyét soroltak egy kerületbe. A lehatárolás pragmatikus, célszerű volt, gondosan eltervezett. *Nem a történelmi alapok, hanem a földrajzi célszerűség alapján osztották be* az egyes megyéket a kerületekbe. A kerületek központjai mindig *a természetes központok* voltak. A megyék határait megtartották, csak néhány kis megyét vontak össze, pl. Mosont Győrrel.

A reform a teljes államterületet egységként kezelte, így egyik területi következménye volt, hogy nem vette figyelembe az anyaország és a kapcsolt részek (határőrvidék, Erdély, Horvát–Szlavónország) közötti határokat, hanem az új kerületek ezeket metszették. Különösen nagy felháborodást váltott ki a reform és beosztás *Zala* megyében,

[16] A magyarországi evangélikus egyház története. Evangélikus Országos Levéltár. (http://archivum.piar.hu/melte/?q=node/105)

melyet a Zágráb központtal kialakított *X. számú kerületbe* soroltak be Varasd, Zágráb, Kőrös, Szörény vármegyékkel együtt (*Hardi–Hajdú–Mezei* 2009). (Zágráb közigazgatási térszervező szerepe így mélyen benyúlt az anyaország testébe, a Balaton északkeleti sarkáig ért.) *Győr a VIII. számú kerület székhelye lett*, s hozzá tartozott Moson, Sopron, Győr, Komárom, Vas, Veszprém és Esztergom vármegye.

Minden kerület élére egy-egy kerületi biztost neveztek ki, aki egyúttal a székhely megye főispánja is volt. A kerületi biztos joghatósága az alája rendelt megyékre, s a városokra is kiterjedt. A főispán alá alispánokat nevezett ki a király, de a többi megyei hivatalnokot a biztos nevezte ki. A *VIII. Győri Kerület* biztosa *gróf Győri Ferenc* lett. A *X. Zágrábi Kerületé* pedig gróf *Széchenyi Ferenc*, Széchenyi István apja lett. II. József részletes instrukciókkal látta el a kerületi biztosokat, és minősítette az általuk irányított kerületeket is. A *Győri Kerületet a legfejlettebbnek és a legkedvezőbb helyzetűnek minősítette* (*Hajdu* 1982).

8. táblázat A közigazgatási kerületek főbb adatai (1785)

Kerület	Terület km^2	Lakosság száma fő	Megye, terület	Szabad királyi városok	Mező-városok	Falvak	Puszták
			s z á m a				
Nyitrai	17 464	856 173	4	9	90	1308	98
Beszterce-bányai	14 980	477 835	6	8	51	891	47
Kassai	16 905	645 635	5	6	73	1225	39
Munkácsi	23 919	385 888	5	2	36	900	16
Győri	20 111	807 556	7	6	90	1228	226
Pesti	34 106	990 145	8	3	70	804	360
Nagyváradi	31 100	803 480	7	2	65	778	195
Temesvári	28 122	792 217	4	4	25	608	57
Pécsi	22 351	682 409	5	1	62	1053	232
Zágrábi	18 288	785 481	6	7	47	2002	35
Országos kerületi átlag	*22 334*	*711 681*	*6*	*5*	*61*	*1080*	*131*

Forrás: Hajdú, 2001. 116. o. alapján szerkesztette Hardi T.

Ezek a reformok a nemesi vármegye autonómiájának jelentős megcsonkításával jártak együtt. A magyar nemesi társadalom ugyanakkor a közigazgatást saját életének szerves részeként élte meg, rengeteg érdek fűzte az önálló igazgatási szerephez, így nem tudta elfogadni a birodalmi szempontból racionalizáló reformokat. Ennek következtében az rövid időn belül, a császár halálával (1790) el is bukott. Eredménye végül is annyi lett, hogy kiépült Magyarországon a *közigazgatás korszerű adminisztrációja*.

9. táblázat A szabad királyi városok igazgatási körülményei a győri kerületben hat év átlaga alapján az 1780-as évek második felében

Város	Lakosság száma fő	É v i		V á r o s i	
		bevételek összege Ft	kiadások összege Ft	tisztviselők	alkalmazottak
				s z á m a f ő	
Győr	12 822	34 139	31 070	28	105
Sopron	12 113	46 521	38 534	44	156
Kismarton	2 549	5 728	5 545	13	29
Ruszt	1 105	5 704	5 491	19	22
Komárom	12 067	23 441	19 313	17	51
Esztergom	5 423	13 867	12 656	20	60
Kőszeg	4 966	11 562	10 917	26	76
Összesen	*51 045*	*140 962*	*123 526*	*167*	*499*

Forrás: Hajdú, 1982. 504. o. alapján szerkesztette Hardi T.

3.5. Bach korszak

A szabadságharc leverése után, a Bach korszakban került sor újabb *közigazgatási regionalizációra* Magyarországon, ami szintén az osztrák központosítási törekvéseket szolgálta. Bach két közigazgatási reformot is végrehajtott: *egy ideiglenest 1849-ben, s egy véglegeset 1854-ben* (*11. ábra*). Az ideiglenes rendezésnek elsősorban az ország megrendszabályozása volt a célja. Megyeösszevonások és szétválasztások történtek, a Partiumot és a Marostól délre elhelyezkedő területeket leválasztották az anyaországról. A *végleges rendezés ugyanakkor egy átgondolt közigazgatási reformmal* járt együtt. Ekkor az anyaországot (Erdély, Horvátország és a Temesi-Bánság nélkül) öt kerületre osztották (*10. táblázat*). *Térségünk a 3. számú, soproni kerület része lett* (Győr, Sopron, Moson, Vas, Veszprém, Zala, Somogy, Tolna, Baranya megyékkel). Ez a beosztás a Bach rendszer bukásáig, 1860-ig maradt életben, akkor visszaállt a korábbi megyerendszer.

10. táblázat A Magyar Királyság, mint korona ország közigazgatási területbeosztása (1857)

Kerület	Terület km^2	Népesség fő	Megyék	Járások
			s z á m a	
Pozsonyi	34 513	1 612 203	11	57
Kassai	39 435	1 410 463	8	48
Váradi	35 310	1 459 119	6	35
Budapesti	35 054	1 599 819	9	41
Soproni	35 426	1 782 658	9	56
Összesen	*179 738*	*7 864 262*	*43*	*237*

Forrás: Hajdú, 2001. 123. o. alapján szerkesztette Hardi T.

11. ábra Bach Sándor végleges közigazgatási beosztása (1854)

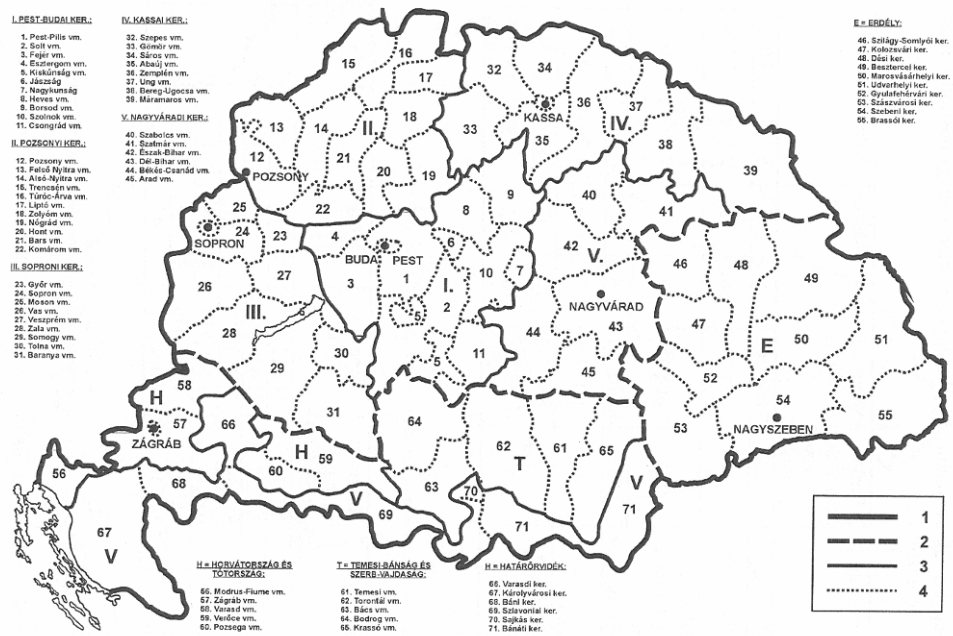

Jelmagyarázat: *1 – Történeti országhatár; 2 – Koronaországok határa; 3 – Kerülethatár; 4 – Megyehatár*

Forrás: Hajdú, 2001. 124. o.

3.6. Dualizmus kora

A *kiegyezés* idején egyre világosabbá vált, hogy a korabeli megyei közigazgatás egyre nehezebben működtethető, elsősorban a nagyszámú, kis területű vármegye, valamint az eltérő jogállású területi önkormányzatok miatt. Ezek az eltérő jogállású, szervezetű és hatáskörű önkormányzati egységek az alábbiak voltak: 1) a magyar, az erdélyi és a horvát megye; 2) a székely és a szász szék; 3) a magyar, a székely és a szász vidék; 4) a magyar és a horvát kerület; 5) a Királyföld; 6) a katonai határőrvidék. Ennek rendezése a kiegyezés után indult meg, *Szapáry Gyula* belügyminisztersége idején (1873-tól). Szakmailag megalapozott javaslatai politikai síkon elbuktak a területi ellentéteken, a központok kiválasztásának vitáin. Törvényjavaslataiból alig valósult meg valami.

Mindezek ellenére megindulhatott a területi köztörvényhatóságok helyzetének rendezése. Egységesítették a megyei önkormányzati rendszert (1876. évi 33. tc.), aminek felülvizsgálatával (1886. évi 21. tc) *létrejött a modern magyar megyerendszer*, amelynek öröklött területi hibái az első világháborúig nem változtak már, bár reformjavaslatok születtek nagyobb egységek létrehozására. Rendezték a városok jogi helyzetét is (törvényhatósági jogú, rendezett tanácsú és megyei város). A szabad királyi városi címet meghagyták puszta címnek. *Győr* és *Sopron* törvényhatósági jogú város lett, *Szombathely, Zalaegerszeg* és *Nagykanizsa* pedig rendezett tanácsú város. *Kőszeg* megtarthatta – minden jogosítvány nélkül – a szabad királyi város címet.

A közigazgatás területi egységeinek rendezése nyitott kérdés maradt továbbra is. Az első világháború előtt és után is több kutató, szakember foglalkozott a területi reform gondolatával, mint pl. *Benisch Artur, Prinz Gyula* vagy *Magyary Zoltán*. Prinz *közlekedési lehetőségeken alapuló megye és régióbeosztása* során jutott el egy hét régiós felosztáshoz. Az ország északnyugati részén egy olyan kerületet vázolt fel, amely Zala megyét, Veszprém és Komárom megyét félbevágva Győr központtal az Északnyugat-Dunántúl fedte volna le. Terve alapvetően földrajzi jellegű volt, nem valósult meg, de a hét régiós beosztás az egész századon keresztül megmaradt különböző reformtervekben. Prinz mindezek ellenére alapvetően a régiók szervezése ellen volt. Úgy ítélte meg, hogy *a trianoni Magyarországon racionális régiók szervezése nem lehetséges*. Ha a kormányzat mégis emellett döntene, úgy többek között Győr megye és Vas megye összevonása javasolható.

A kutatók, reformerek alapvető következtetése volt, hogy a létező önkormányzati rendszer a Szapáry féle rendezés ellenére is bonyolult maradt, így működtetése drága, miközben nem tudja hatékonyan ellátni a feladatát. E reformok meghirdetésére azonban a történelmi körülmények nem voltak alkalmasak.

3.7. A 20. század

A két világháború között a közigazgatási reformtervekkel szembeni politikai érdektelenség elsősorban annak volt köszönhető, hogy *a harmadára zsugorodott országterületen a töredék vagy központjukat vesztett megyék, ill. járások helyzetét kellett rendezni* (1923. évi XXXV. tc.). Ekkor vonták össze – ideiglenesen – Győr megyét Moson megyével. Ráadásul nagy, regionális központjaink java része az utódállamokhoz került, a korábban különböző reformok során javasolt lehetséges nagy területi egységek mindegyike területeket vesztett, felborult az a rend, amire a korábbi reformok építkeztek. Ráadásul a kor szelleméhez igazodva a hatalom a megyék, járások rendezését ideiglenesnek tekintette, számított a revízióra. Ilyen körülmények között nemhogy reformra, de a helyzet végleges rendezésére sem került sor. Az 1938-tól kezdődő területgyarapodások (bécsi döntések, Kárpátalja, Délvidék megszállása) során a korábbi megyerendszer visszaállítása történt meg.

A megyénél nagyobb, regionális szintű területi rendszerek a *szakigazgatásban* alakultak ki. A *statisztikai adatgyűjtés* céljára *Keleti Károly* kidolgozta Magyarország topográfiai alapú, a folyókra alapozott területi felosztását, amit először az 1880. évi népszámlálásnál alkalmaztak, s a népszámlálások még sokáig (a két világháború között is) követtek. Keleti Károly Magyarországot nyolc országrészbe sorolta, amiből a Duna jobb partja, az egész Dunántúl alkotott egy egységet.

A nemzetállam építés egyik alapvető feladata a *tanügy* rendezése. A kiegyezést követően a *tanügy területi szakigazgatási rendszerének kialakítása* is megtörtént. Az 1868. évi XXXVIII. tc. a népiskolai közoktatásról meghatározta az oktatás igazgatásának területi kereteit is. Az egész országot vármegyék szerint, azoknak megfelelő számú *tankerület*ekre osztották fel. Tehát minden megye (vidék, kerület, szék stb.) alkotott egy tankerületet, beleértve a megye területén található, de különálló királyi városokat is. A királyi városok közül csupán Buda-Pest együtt képezett külön tanker-

életet. A tankerületbeli összes községi népoktatási intézetek ügyeit az oktatásügyi miniszter által kinevezett tanfelügyelő és az elnöklete alatt álló iskolai tanács kezelte.

A *tankerületek regionalizálására 1935-ben került sor*. Ekkor az 1935. évi VI. tc. az országot nyolc tankerületre osztotta fel. Térségünket két tankerület érintette: a *Székesfehérvári tankerület* (magában foglalta Fejér, Veszprém, Tolna vármegyét, Győr, Moson és Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyéket, Székesfehérvár és Győr törvényhatósági jogú városok területét; székhelye Székesfehérvár volt), valamint a *Szombathelyi tankerület* (magában foglalta Sopron, Vas, Zala vármegyéket és Sopron törvényhatósági jogú város területét; székhelye Szombathely volt).

A második világháború után több reformjavaslat fogalmazódott meg a közigazgatás területi rendezésére. 1947-ben megjelent *Eszláry Károly* és *Sikó Attila* reformterve, amelyben lehetőségként kis-, közép- és nagymegye rendszerrel számoltak. A *kismegye* (Bibó István elnevezésében „városmegye") mintegy hetven város köré szervezett területi egység lett volna. A *középmegye* rendszerben huszonnégy, a mainál kisebb megyével számoltak, ahol pl. Győr-Moson megyétől függetlenül létezett volna Sopron megye, Vas megye Pápáig terjedt, s Zala megyét egy Zalaegerszeg központú északi és egy Nagykanizsa központú déli részre osztották volna. A *nagymegye* rendszer elképzelés már a kerületi/régiós nagyságrendű területi egységeket közelítette, összesen kilenc kerülettel. A Dunántúl északi részén Győr, Zalaegerszeg és Székesfehérvár lettek volna regionális székhelyek. Leginkább Zala területe növekedett volna meg Vas megye majdnem teljes területével és Tapolca járásával, míg Győr Veszprém megyétől kapta volna meg a Pápai járást, s az Esztergomi járás kivételével teljes Komárom-Esztergom megyét.

Hasonló elvek szerint született meg a *Bibó István* és *Mattyasovszky Jenő* által készített reformterv. 70–80 város köré szerveztek volna városmegyéket, amelyek fölé még egy hierarchia szintet terveztek, országos körzetek („régiók") kialakításával. A Dunántúl északi részén Győr-Moson, Vas, Veszprém megyék egész területe, Komárom megye területéből a Komáromi és Kisbéri járás, valamint Zala megye északi része Zalaegerszeggel együtt tartozott volna a régióhoz (*Szörényiné Kukorelli* 1998).

Ezek a reformjavaslatok azonban nem valósulhattak meg. A *tanácsrendszer törvényei* (I. Tanácstörvény 1950-ben, a II. Tanácstörvény 1954-ben) a megyei beosztást rögzítették, kisebb határkorrekciókkal, s a töredék megyék összevonásának véglegesítésével. A nagyobb megyék kialakításáról ugyan születtek tervek, de alapvetően *a megyerendszer maradt a közigazgatás középszintje a rendszerváltásig*.

A *gazdasági térfelosztás* érdekében az ötvenes évek elején felmerült a szovjet típusú *„rajonok"* létrehozásának a gondolata, amelyek kijelölése a gazdasági kapcsolatrendszereken alapult volna, de ez a terv nem valósult meg. A hatvanas évektől a megyénél nagyobb egységeket a tervezési-gazdasági-statisztikai régiók alkották, azonban ezeknek közigazgatási vagy közszolgáltatási tartalmuk nem volt. A Kormány 1963-ban fogadta el a hosszú távú népgazdasági tervezést szolgáló gazdasági körzetbeosztást, amely során hat *gazdasági körzetet* állítottak fel. A Dunántúlt megosztották Győr és Pécs között. A győri körzethez tartozott a Dunántúl északi része (Komárom-Esztergom megyének csak a nyugati része), valamint Zala megye teljes területe. Érdekesség, hogy a hat körzet közül a győri volt a legnagyobb, holott a székhelyvárosok között Győr volt a legkisebb. Budapest „ellenpólusai" (Debrecen, Miskolc, Szeged, Pécs, Győr) mellett régióközponti besorolást kapott Nagykanizsa, Székesfehérvár, Szolnok, a gazdasági fejlődés egyenletes biztosítása érdekében (*Hajdú 2001*).

A hatvanas években érvényben levő tervezési-gazdasági körzetbeosztás 1971-ben némileg módosult *az Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepciónak* köszönhetően. Megmaradt a hat körzet, de már egész megyék tartoztak egy-egy régióba. Így a Győr központú *Észak-Dunántúl* területéből Zala átkerült a Dél-Dunántúlhoz, s a megmaradt öt megye (Győr-Sopron, Vas, Veszprém, Komárom-Esztergom, Fejér) teljes területével tartozott a körzetbe *(12. ábra)*.

12. ábra Az Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció középfokú és magasabb szerepkörű központrendszere és a tervezési-gazdasági körzetek (1971)

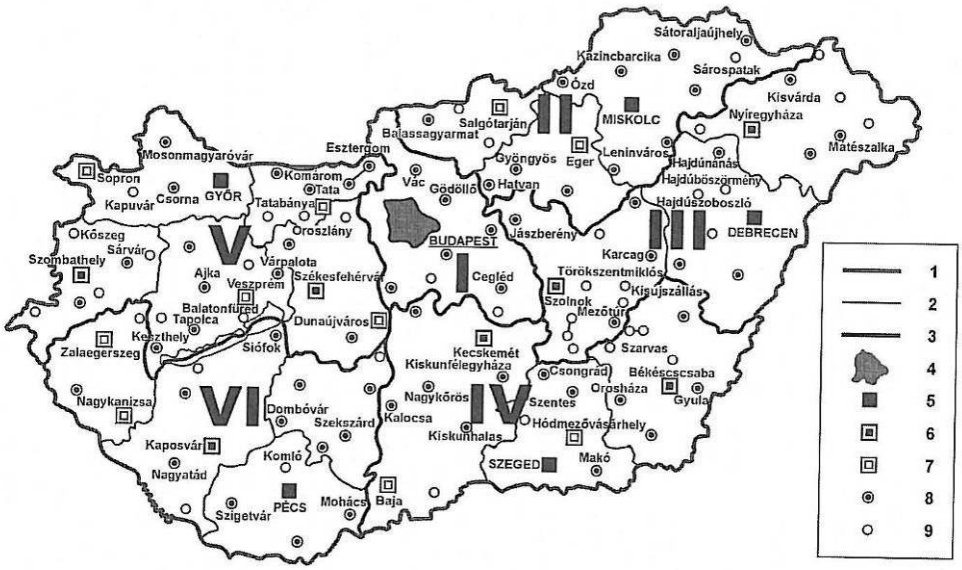

Jelmagyarázat: *1 – Országhatár; 2 – Megyehatár; 3 – Tervezési-gazdasági körzet határa;* ***Központok*** *(városok, községek): 4 – Országos; 5 – Kiemelt felsőfokú; 6 – Felsőfokú; 7 – Részleges felsőfokú; 8 – Középfokú; 9 – Részleges középfokú;* ***Körzetek:*** ***I*** *– Központi;* ***II*** *– Észak-magyarországi;* ***III*** *– Észak-alföldi;* ***IV*** *– Dél-alföldi;* ***V*** *– Észak-dunántúli;* ***VI*** *– Dél-dunántúli*

Forrás: Hajdú, 2001. 218. o.

3.8. Rendszerváltás

A rendszerváltással egy időben indultak el az új regionalizálási törekvések. Közigazgatási szereppel jöttek létre *köztársasági megbízotti régiók*. Ezek a régiók a köztársasági elnöki hivatalok megszűntével el is vesztették funkciójukat, így hamar eltűntek. Az Észak-Dunántúlon két KMB régiót hoztak létre: az egyik Vas, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyéket foglalta magában, míg a másikat Zala, Veszprém és Fejér megye alkotta.

Az *EU társulási egyezmény* aláírása (1992) felszínre hozta a regionális keretek kialakításának igényét. Ez már az *EU területi statisztikai rendszerén* alapuló NUTS2 régiók kialakítását jelentette. Ezek szükségességét az 1996. évi területfejlesztési és területrendezési törvény mondta ki, lehatárolásukról az *Országos Területfejlesztési Koncepció* (1998) gondoskodott.

Összefoglalva láthatjuk, hogy Magyarországon a kezdetektől jelen van a megyéknél nagyobb területi egységek létrehozásának igénye. A kerületi vagy regionális szint kialakításának kérdése hosszú időre visszanyúló szakmai, tudományos és politikai vitatéma. A régiók hívei a kevesebb, nagyobb területi egység mellett érvelnek, ezeknek racionálisabb, praktikusabb működtetésével magyarázzák létrehozásuk szükségességét. Azonban látnivaló, hogy ezek a javaslatok akár tervként, akár rövid létezés után elbuktak, létrehozásuk vagy működtetésük számtalan politikai, hatalmi, egzisztenciális érdeket sértett. Így valamennyi közigazgatási-területi reform kompromisszumos formában valósult meg, a megyénél nagyobb alakzatok rendszerint a szakigazgatás, egyházi közigazgatás, valamint a gazdaságfejlesztés területén jöhettek létre.

Tény, hogy a közigazgatási regionalizáció hívei között megtaláljuk a központosításra és a decentralizációra törekvőket is (ez utóbbiakat főként a rendszerváltás után). Bibó figyelmeztetett rá, hogy két „szomszédos" közigazgatási területi hierarchikus szint (mint a megye és régió) nem lehet hasonló jelentőségű a közigazgatásban, mivel ez folyamatos ellentétet szül. Elmondhatjuk azonban, hogy önmagában egy területi szint nem lehet demokratikus vagy nem demokratikus, még inkább egy területi hierarchiában nincs olyan helyzet, hogy az egyik szint demokratikus, míg a másik nem az. Tehát a területi keretek nem biztosítják a demokráciát, de nem is akadályozzák meg azt pusztán a méretüknél fogva. Ez elsősorban a területi keretek tartalmától, az intézményesüléstől, s ezek működtetésétől függ.

Fertőd – Esterházy-kastély rekonstrukciója (I. ütem)

Műemlékek Nemzeti Gondnoksága

Összes költség:	1 566 149 eFt
Támogatás:	1 329 817 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP-2.1.1/B.

Kőszeg – Jurisics vár turisztikai fejlesztése (I. ütem)

Kőszeg Város Önkormányzata

Összes költség:	950 919 eFt
Támogatás:	800 000 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP-2.2.1/B.

Celldömölk – Polgármesteri hivatal épület homlokzatának felújítása

Celldömölk Város Önkormányzata

Összes költség:	18 748 eFt
Támogatás:	14 998 eFt
Támogatás forrása:	TRFC 2004

IV. A régió gazdasági folyamatai

4.1. Gazdaságtörténet

A mai *Győr-Moson Sopron megye egykori vármegyéi* (*Győr, Moson és Sopron*) már évszázadokkal korábban is igen *fejlett céhes, majd később manufaktúraiparral* rendelkeztek. A megye az elmúlt száz évben pedig komoly szerepet játszott a hazai gazdaság fejlődésében és folyamatos modernizálásában, melynek alapját elsősorban a koncentrált ipara és a jól szervezett mezőgazdasága adta. A gazdasági tevékenységek már a 19. századtól fokozatosan egymásra épültek és hoztak létre egy *komplex rendszert*. A Kisalföldön már *két évszázada nagyüzemi táblákon* folyt a munka a nagybirtokosok földjein *a legkorszerűbb agrotechnika alkalmazásával* és nagyfokú gépesítettséggel, ami hozzájárult az üzemi munkakultúrához.

A kereskedelem elsősorban a korábbi jelentős mezőgazdasági tevékenységre épült rá, majd a *felhalmozott kereskedelmi tőke segítségével* indult meg az *élelmiszeripar* különböző területeinek felemelkedése, mint pl. húsfeldolgozás, cukoripar, szeszipar, malomipar, növényiolaj-gyártás, keksz és ostyagyártás...). A további tőkefelhalmozás és nem utolsó sorban a *külföldi tőke beáramlása* adta az alapját a további iparfejlesztésnek, mely már elsősorban a gépiparra fókuszált (közlekedésieszköz gyártás, szerszámok, célgépek), de kialakultak a könnyűipar hagyományos ágazatai is (textilipar, műbőripar).

A megye három legjelentősebb városa már akkor iparvárosként funkcionált, amikor komolyabb ipari telephelyek Budapesten kívül elsősorban még csak a bányászat által dominált térségekben működtek. Ennek köszönhetően a megye népessége sokkal korábban találkozott az ipari munkával, ismerkedett meg az ipari technológiákkal, és sajátította el azt az ipari *kultúrát*, amely aztán később is fontos tényezője és alapja lett a térség gazdasági szerkezetváltásának és fejlődésének. Különösen *Győr* gazdasági szerepe volt igen jelentős. A város *Budapest*, *Pozsony és Temesvár után a negyedik legfejlettebb iparral rendelkezett már a dualizmus korában is*.

Az elmúlt évszázadban elsősorban három ágazat kell, hogy kiemelésre kerüljék a megye iparának fejlődését illetően, melyeknek döntő szerepe volt mind a foglalkoztatásban, mind pedig a jövedelemtermelésben. Ez a három szektor a *gépipar* (Stadel Károly Mezőgazdasági Gépgyár, Rába Magyar Vagon- és Gépgyár, Rekard Győri Mezőgazdasági Gépgyártó Vállalat, Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Gépgyár, Mosonmagyaróvári Fémszerelvénygyár), a *könnyűipar* (Rábatext, vagy Győri Textilművek, Graboplast, Richards Finomposztógyár, Győri Lenszövőgyár, Magyar Csipkegyár, Glovita Győri Kötöttkesztyűgyár, Soproni Szőnyeg és Textilművek, Soproni Fésűsfonó, Mosonmagyaróvári Kötöttárugyár) és az *élelmiszeripar* (Győri Olajgyár, Győri Keksz és Ostyagyár, Győri Szeszipari Vállalat, Soproni Sörgyár), melyek közül is kiemelkedett a gépipar. Mindhárom iparágban a meghatározó vállalkozások, vagy azok jogelődjei még a dualizmus időszakában vagy a századforduló környékén alakultak.

Az 1867. évi kiegyezést követően megindult intenzív gazdasági fejlődés jótékony hatással volt *Vas megye* iparára, mezőgazdaságára és infrastruktúrájára is. A *század-fordulón* már több jelentős, elsősorban *gép-, textil- és malomipari üzem* működött a megyében. A kapitalizálódó, korszerűsödő közép- és nagybirtokok terményeinek értékesítését a megye kedvező fekvése és jó közlekedési viszonyai is elősegítették. Az urbanizáció és a polgárosodás alapvetően alakította át a városok külső képét, lakóik életmódját és mindennapjait. A fejlődés üteme különösen *Szombathelyen* volt szembetűnő. Városrendezési tervek alapján új városrészek jöttek létre, nagyszabású köz- és magáncélú építkezések, beruházások kezdődtek. A fejlesztésekben kiemelkedő szerepet játszott *Éhen Gyula*, aki 1895 és 1901 között volt a város polgármestere. A dualizmus időszakában Szombathely az ország legmodernebb vidéki városainak egyike lett.

A 19. század hatvanas éveiben a vasútépítés hozott új lendületet *Zala megye* gazdaságába, s ennek elsősorban a csomóponttá váló *Nagykanizsa* lett a kedvezményezettje, s kialakult egy – máig is érezhető – *kettősség* a megyében: Nagykanizsa lett a *gazdasági központ*, míg *Zalaegerszeg a közigazgatás centruma*. Mindazonáltal a megye a dualizmus időszakában egyértelműen *az ország szegényebb térségei közé tartozott*, elsősorban *rosszabb minőségű földjei miatt*.

A nagykanizsai gazdasági fejlődés mellett elsősorban a *turizmus* területén érződik pezsgés a *Balatonnak*, illetve a *hévízi gyógyvíznek* köszönhetően. Az 1930-as évek végén egy új iparág honosodott meg *Dél-Zalában: az olajipar*, mely mind a mai napig jelentős szerepet tölt be a megye gazdaságában. A kutatás és a termelés, valamint a háttérgazdaságok kiépülése (vezetéképítés, finomítás, speciális gépgyártás) komoly fejlődést generált a térségben. A 20. század közepétől Zala megye, a határ közelsége miatt kimaradt a fejlesztések fő vonalából. Ebben az időszakban a megye két nagy városa Zalaegerszeg és Nagykanizsa elsősorban a meglévő helyi ipar korszerűsítésének és bővítésének hatására fejlődött valamelyest. Az *1960-as években* azonban jelentős *ipartelepítés* zajlott, ami a *gépipart* és az *élelmiszeripart* erősítette. Ekkor jelent meg Nagykanizsán az Egyesült Izzó, Zalaegerszegen a Ganz Mávag, valamint prosperitás kezdődött a baromfifeldolgozásban, a gabonaiparban, a húsfeldolgozásban és a tejiparban.

Az *első világháborút lezáró békeszerződések következtében* a Moson, Sopron és Vas megyéktől 1921-ben Ausztriához csatolt területekből jött létre a mai *Burgenland* tartomány. Az új ország- és megyehatárok következtében a korábbi szerves fejlődés eredményeként létrejött bel- és külföldi gazdasági, kereskedelmi és infrastrukturális kapcsolatok igen hátrányosan változtak meg. Ez döntően befolyásolta a mai régió két világháború közötti, majd későbbi történetét és gazdasági lehetőségeit is.

4.2. Gazdaságszervezés

A gazdasági élet önkormányzatiságában meghatározó szerepet töltenek be a gazdasági kamarák. A napjainkban köztestületi formában működő gazdasági kamarák a középkori céhekből nőttek ki. Már a kezdetektől fogva többféle funkciót egyesítve látták el tagjaik érdekvédelmét és a helyi közigazgatással való kapcsolattartást. Köz-

jogi testületként egyre több feladatot vettek át a közigazgatási és önkormányzati szervektől. Működésük során egyre inkább igényként jelentkezett, hogy a területükön lévő összes gazdálkodást regisztrálhassák és a kamarai tagság váljék általános gazdálkodói kötelezettséggé.

A történelem első gazdasági kamarájaként, az 1599-ben megalakított marseille-i kamarát ismerik el (*Vápár 1996*). A francia kamara megerősödésével a napóleoni hódítások idején a rendszer számos országban követendő mintaként szolgált. A 19. század végére az európai piacgazdaságok többségében a gazdasági kamarák törvényi felhatalmazással működő országos köztestületekké váltak, s a területi kamarák demokratikus, önkormányzati jellegű szervezetei is megalakultak. A területi kamarákat átfogó országos kamara nem irányította, hanem koordinálta, segítette a regionális szervezetek tevékenységét.

Az első magyarországi kamara 1811-ben született meg *Fiumében*, a mai Horvátország területén. Az Európa-szerte egyre hatékonyabban működő szervezetek mintájára – az *1850. március 18-án kiadott birodalmi ideiglenes törvénynek* köszönhetően – megalakulhattak Magyarországon is a kereskedelmi és iparkamarák. Közülük is *elsőként a soproni 1850. augusztus 13-án*. Ezt követte a pozsonyi augusztus 25-én és a Pest-budai szeptember 28-án. A történelmi Magyarországon hamarosan 11 területi kamara működött.

A kiegyezést követően rövid időn belül megalkották az első önálló magyar törvényt. A *Gróf Andrássy Gyula* miniszterelnök által beterjesztett kamarai törvényjavaslatot a képviselőház 1868. április 30-án fogadta el. *A kereskedelmi és iparkamarákról szóló 1868. évi VI. törvénycikk* hatálya már kötelező tagsággal kiterjedt a magyar állam minden kereskedőjére, iparosára, kereskedelmi és iparvállalatára. A törvény végrehajtása során 8 területi kamara alakult meg – Budapest, Pozsony, Sopron, Kassa, Debrecen, Temesvár, Kolozsvár, Brassó –, amelyek 1870-ben kezdték meg működésüket. *A Sopron székhellyel működő kamara területileg lefedte Sopron, Győr, Moson, Vas, Zala*, Veszprém, Somogy, Tolna és Baranya megyéket, tehát a mai Nyugat-Dunántúlon kívül a teljes Dél-Dunántúlt és Közép-Dunántúl egy részét is.

Baross Gábor 1890. évi miniszteri rendelete nyomán további öt területi kamarát szerveztek. Ezek sorába tartozott – Besztercebánya, Marosvásárhely, Nagyvárad és Szegeden kívül – *Győr* is. A Győri Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara 1890. október 2-án alakult. Területe Esztergom, Győr, Komárom és Veszprém vármegyékre, valamint Győr és Komárom törvényhatósági jogú városokra terjedt ki.

A *trianoni békeszerződést* követően mindössze hét kamara maradt Magyarországon Budapest, Debrecen, *Győr*, Miskolc, Pécs, *Sopron* és Szeged székhellyel. Érdekességként megemlíthető, hogy annak ellenére, hogy 1924. január 1-jén Győr, Moson és Pozsony vármegyék Magyarországon maradt részeit Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag egyesített vármegye néven összevonták, Moson vármegye területe továbbra is a soproni kamara területéhez tartozott.

A *második világháború után* egy kormányrendelet[17] a kereskedelmi és iparkamarákat jogutód nélkül megszüntette, vagyonuk az államkincstárra szállt. Később – még 1948-ban – létrehozták a félállami jellegű Magyar Kereskedelmi Kamarát,

[17] 26.600/1948. (v.18.) KszM sz. rendelet

amely 1985-től[18] *Magyar Gazdasági Kamara* néven működött, s az egész magyar gazdaságot átfogó, érdekközvetítő, érdekegyeztető, érdekképviseleti és egyben klasszikus kamarai feladatokat betöltő intézménnyé lett. A szervezethez önkéntesen csatlakoztak a gazdálkodó szervezetek.

Az évtizedekig kényszerű stagnálást követően az 1982-ben újraéledő Magyar Kereskedelmi Kamara országos hatáskörének erősítése érdekében regionálisan szerveződő ún. Összekötő Bizottságokat hozott létre. 1989. év elejétől a bizottságok regionális kamarákká alakultak. A területi elven szerveződő kamarák közül az *Északdunántúli Regionális Gazdasági Kamara székhelye Győr lett*, területileg pedig Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas és Veszprém megyéket fedte le. *Zala megye* a pécsi székhelyű *Dél-dunántúli Regionális Gazdasági Kamarához* tartozott. *Sopron önálló városi kamarát működtetett*. Az új kamarai törvényre való felkészülés jegyében a regionális szervezeti felépítést *1993. év végén* felváltották az *önálló megyei kereskedelmi és iparkamarák*. Sopronban továbbra is működik a kamara Sopron Megyei Jogú Város Kereskedelmi és Iparkamra néven.

A gazdasági kamarákról szóló *1994. évi XVI. törvény* a magyar közjogi hagyományokat, illetve a modern európai gyakorlatot követve – több mint negyven év után – újból intézményesítette a köztestületi gazdasági kamarákat. A törvény kimondta, hogy a gazdasági kamarák hivatása a gazdaság fejlődésének és szerveződésének előmozdítása, az üzleti forgalom fellendítése, a piaci magatartás tisztességének garantálása, valamint a gazdasági tevékenységet folytatók általános, együttes érdekérvényesítésének segítése. A kamarai törvény szerint a kamarák *köztestületek* voltak, a működésük önkormányzati elven alapult. *A cégek, vállalkozók kamarai tagsága* automatikus lett, vagyis az első – 125 évvel korábbi – kamarai törvényhez hasonlóan a *tagság kötelező*. Megyei kereskedelmi és iparkamarák alakultak, így a régiót alkotó megyék mindegyikében létrejött a kamara.

Az Országgyűlés által 1999-ben elfogadott új kamarai törvény 2000 novemberétől megszüntette a kötelező kamarai tagságot. A 2000-es évtized közepétől a régió megyei kamarái szorosabb együttműködést kezdeményeztek egymással. Évente közös évnyitó konferenciát rendeznek.

4.3. Dinamikus gazdasági növekedés

Annak ellenére, hogy a Nyugat-Dunántúl népességét tekintve Magyarországon a kisebb régiók közé tartozik, *gazdasági teljesítőképessége tekintetében* messze felülmúlja az országos átlagot, különösen a vidéki átlagot, és a Budapestet, mint fővárost is magában foglaló Közép-magyarországi régiót nem számítva *valamennyi régiót megelőzi*. Akár a *külföldi beruházások* összegét, a *gazdaság jövedelemtermelő képességét*, az *egy főre jutó GDP* értékét, vagy a foglalkoztatottsági adatokat tekintjük szembeötlő a Nyugat-dunántúli régió pozíciója (*A Nyugat-Dunántúl helyzete...* 2005). Mindazonáltal, a területi gazdaság legfontosabb mutatóit vizsgálva hamar kiderül, hogy *a régió nem tekinthető homogénnek*.

[18] 1985. évi törvényerejű rendelet

A kisebb területi egységek között *jelentős különbségek* tapasztalhatók, és egyre markánsabban rajzolódik meg, egy – egyébként az országos, sőt nemzetközi tendenciákhoz is teljes mértékben illeszkedő – *észak–déli fejlettségbeli lejtő*. Alapvetően a Nyugat-Dunántúl egy *gazdaságilag fejlett, dinamikusan növekvő régió*, ugyanakkor az eltérő fejlettség és dinamika következtében, illetve a tradicionális és újonnan kialakuló gazdasági kapcsolatrendszerek által lehatárolt gazdasági dimenzióban *nem beszélhetünk egy egységes nyugat-dunántúli gazdasági térségről*. Sokkal inkább egy viszonylag homogénebb észak-dunántúli gazdasági egység és egy ugyancsak homogénebb dél-dunántúli gazdasági egység körvonalai rajzolódnak ki, melynek következtében a Nyugat-dunántúli régióban *erős megosztottság tapasztalható*.

A legfontosabb fejlődési tendenciákat vizsgálva a Nyugat-dunántúli régió *az országon belül egyértelműen a nyertesek közé tartozik*. Egyfelől, a volt vasfüggönyhöz való közelség miatt, a második világháborút követően a térséget elkerülte az *az erőteljes iparosítás*, amely az észak–déli tengelyt (*Budapest–Dunaújváros–Paks–Komló–Pécs*), valamint a Dunántúli- és az Észak-magyarországi középhegységet (*Ajka–Várpalota–Oroszlány–Tatabánya–Dorog–Salgótarján–Ózd–Kazincbarcika–Miskolc*) helyezte fókuszába főleg *a kitermelő ágazatokra és az energetika szektorra épülő nehézipar* erőltetett fejlesztésével. Ennek következtében a rendszerváltáskor helyzeti előnyként értékelhető a régió gazdasági szerkezetváltása szempontjából, hogy a térségben *nem okoztak* olyan mértékű *problémát a monostruktúrák létrejöttéből egyenesen következő ipari válságtérségek*, mint az Baranyában, a Borsodi iparvidéken, vagy kisebb mértékben a közép-dunántúli hajdani szocialista iparvárosok esetében tapasztalható volt (*Máthé* 1997).

Emellett, a rendszerváltást követő Európa felé történő fordulás, az addig elzárt nyugati határ megnyitása nagymértékben felértékelte egyrészt *az osztrák határ menti térségeket* (bevásárló-turizmus, külföldi működő tőke letelepedése, idegenforgalom), valamint az *előtérbe kerülő Bécs–Budapest közlekedési tengely* mentén fekvő területeket, amelyek Budapest és környéke mellett ugyancsak a *külföldi működőtőke befektetések*, és ezáltal a gazdasági szerkezetváltás kiemelt színtereivé váltak (*Rechnitzer* 1999a). Ezen sajátosságok eredményeként tehát a Nyugat-Dunántúlon mérsékeltebben, vagy csak alig jelentkeztek azok a negatív folyamatok, amelyek a rendszerváltást követően országosan megfigyelhetők voltak a gazdasági szerkezetátalakítás területén, míg *kedvező földrajzi elhelyezkedésének* és az arra épülő *tudatos cselekvésnek köszönhetően* számos pozitív folyamat hatása az országos tendenciákhoz képest erősebben, gyorsabban jelentkezett.

A gazdasági térszerkezet egészét tekintve tehát az elmúlt másfél évtizedben alapvetően pozitívnak mondható folyamatok zajlottak a régióban. Természetesen azonban ezek a folyamatok nem egyenletesen jelentkeztek a térségen belül. A kilencvenes években, különösen a külföldi működő tőke beáramlásának köszönhetően *elsősorban a megyeszékhelyek, az osztrák határhoz közel eső területek, valamint az M1-es autópálya mentén fekvő települések és a Balaton környéke alkották a dinamikusan fejlődő térségek csoportját*, melyhez a régió 25 kistérsége közül 10 tartozott (*13. ábra*). A kilencvenes évek végétől kezdve az országban a dinamikus fejlődés középpontja elsősorban a *budapesti agglomerációra és a Győr–Budapest közötti térségre tevődött át*.

13. ábra A gazdasági térszerkezet alakulása (1998–2002)

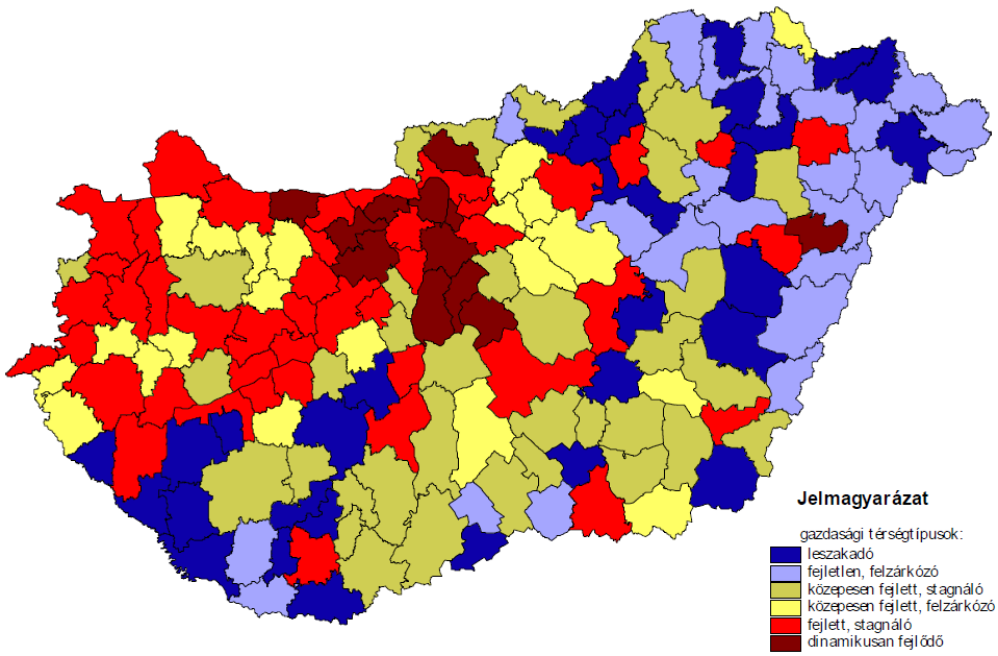

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 32. o.

A Nyugat-Dunántúlon a fejlődés motorja érezhetően lelassult, melynek következtében az 1998-2002 közötti időszakban a régió területének többségére – mind a fejlettebb térségekben, mind a belső perifériákra – a stagnálás volt jellemző. A megyeszékhelyek vezető szerepét a gazdasági szerkezetváltásban és a dinamikus fejlődésben egyértelműen a humán erőforrások *átlagosnál nagyobb iskolázottsági és képzettségi szintje*, a *stabil munkaerőpiac*, valamint a *kedvezőbb infrastruktúra* segítette. A legfontosabb új ipari központok így elsősorban a régió északi felén jöttek létre: *Győr*, *Szombathely*, *Sopron, Mosonmagyaróvár és közvetlen térségük*, néhány kisváros, mint *Sárvár* és *Szentgotthárd,* valamint az elmúlt 10 év új kisvárosai: *Jánossomorja, Fertőd és Fertőszentmiklós*. A kedvező közlekedési viszonyok és a nyugati határ közelségének köszönhetően az ipari hagyományokkal egyáltalán nem rendelkező községek egy csoportját is kedvezően érintette a külföldi tőke ipartelepítése: *Mosonszolnok*, *Lövő*, *Dunakiliti*, *Kunsziget* és *Gönyű*.

Viszonylag nagy területi különbségeket tapasztalunk a megyében akkor is, ha az egyes kistérségek versenyképességét vizsgáljuk. A *gazdasági nyitottság*, a *globális hálózatok és gyorsforgalmi úthálózatok elérhetősége*, az *innovációs centrumok kapacitásai*, valamint a *humán erőforrás és az információs és kommunikációs technológiák jelenléte* alapján a megyei jogú városok szűkebb vonzáskörzete, Sárvár, valamint speciális adottságaik alapján a Keszthely–Hévízi és a Szentgotthárdi kistérségek vagy abszolút, vagy viszonylag versenyképesnek tekinthetők. Ezzel szemben viszonylag sok *versenyképtelen kistérség* is található a régióban, elsősorban a *déli határ mentén*, valamint a *vasi–zalai belső periférián*. A 2008 őszén jelentkezett gaz-

dasági válság hatása – annak jellegéből fakadóan – nagy valószínűséggel az országon belül a Közép-Dunántúl mellett éppen a Nyugat-dunántúli régiót fogja a leginkább érinteni, annak is ipari központjaiban érezhetők már hónapok óta a piacok beszűkülése miatti kényszerű leépítések, kapacitáscsökkentések és gyárbezárások negatív hatásai, melyek természetesen a statisztikában még nem jelennek meg.

4.4. Ágazati szerkezet

A bruttó hozzáadott termék ágazati megoszlását tekintve jelentős – *az országos tendenciákkal bizonyos esetekben ellentétes irányú folyamatoknak* lehetünk tanúi. Országos viszonylatban egyértelműen a mezőgazdaság visszaszorulása és a tercier szféra további erősödése tapasztalható, hiszen a mezőgazdaság és a hozzá kapcsolódó vadgazdálkodás és halászat részesedése a teljes GDP-ből egy évtized alatt több mint 2,5 százalékponttal csökkent, 2006-ban pedig már csak 4,1%-át képviselte. Emellett az ipar is egy százalékpontot zsugorodott, így a szolgáltatások súlya 2006-ra megközelítette a 66%-ot. Ezek a tendenciák viszonylag *jól tükrözik a fejlett nyugat-európai országokban tapasztalt fejlődési folyamatokat*, az ágazatok részesedése tulajdonképpen megfeleltethető ezen gazdaságok hasonló mutatóinak.

A Nyugat-dunántúli régió napjainkig is *egyértelműen ipari régiónak* tekinthető (*11. táblázat*). A kilencvenes évek közepén is a legiparosodottabb térségek közé tartozott a Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország mellett; az ipar GDP-ből való részesedése mintegy 10 százalékponttal meghaladta az országos átlagot. *2006-ra azonban még tovább nőtt az ipar dominanciája a térségen belül*, köszönhetően annak, hogy ellentétben a fővárossal, ahova az elmúlt évtizedben a külföldi működő tőke már sokkal inkább a szolgáltató szektorban hozta létre nagy beruházásait, a Nyugat-Dunántúlon és a Közép-Dunántúlon továbbra is a *feldolgozóiparra* irányulnak elsősorban a befektetések. Így hasonlóan a Közép-Dunántúlhoz – mellyel, mint korábban már többször utaltunk rá, különösen a Nyugat-Dunántúl északi része rendkívül sok tekintetben mutat hasonlóságot és tulajdonképpen egy gazdasági térségként is lehetne kezelni – a Nyugat-dunántúli régióban is 40% felett alakul az ipar GDP-ből való részesedése. Ezt még egy 4,3%-kal bíró építőipar egészíti ki, aminek köszönhetően *a tercier szféra súlya alig több mint a fele* a teljes bruttó hozzáadott terméknek. Az ipar súlyának folyamatos további bővülésével párhuzamosan a régióban megfigyelhető *az agrárszektor zsugorodása*, mely 11 év alatt 3,5 százalékpontot veszített szerepéből, és 2006-ban már csak 4,8%-ot ért el.

A régión belül megint csak megfigyelhetők bizonyos *területi különbségek*, azonban ezek már nem olyan jelentősek, mint a fejlettség terén látott egyenlőtlenségek. Míg a kilencvenes évek közepén egyértelműen *Vas megyében volt a legmagasabb az ipar súlya* a régióban, addig az elmúlt 11 évben ott fokozatosan csökkent az ipar szerepe, bár még így is 38,5%, addig 2006-ban Győr-Moson-Sopron megyében megközelítette a 45%-ot. A *szolgáltatások súlya Zalában a legmagasabb*.

Az *ágazati szerkezet* sajátosságai között a mezőgazdaságra vonatkozóan kiemelést érdemel, hogy a strukturális változások ellenére a társas cégek maradtak a legfontosabb és legtöbb munkavállalót alkalmazó egységek (2007-ben 1624 vállalko-

zás). A vállalkozások között ugyanakkor szám szerint az egyéniek kerültek túlsúlyba, számuk megközelítette már a 8000-et, jórészt azért, mert a korábbi alkalmazottak munkahelyük elvesztése után – speciális ismeretük, képzettségük és *szoros vidéki kötödésük miatt* – magánvállalkozás keretei között keresnek megélhetést.

11. táblázat A GDP ágazati megoszlása,% (1995–2006)

Megye/ régió	1995				2000				2006			
	Mg.	Ipar	Épí-tőip.	Szol-gált.	Mg.	Ipar	Épí-tőip.	Szol-gált.	Mg.	Ipar	Épí-tőip.	Szol-gált.
Megyék												
GYMS	8,7	32,0	5,7	53,5	4,1	48,9	4,1	43,0	3,9	44,9	4,5	46,7
Vas	7,6	42,5	4,0	45,9	3,6	41,5	4,7	50,3	5,9	38,5	5,1	50,5
Zala	8,2	33,4	4,6	53,8	4,4	34,8	5,1	55,6	5,5	31,3	3,0	60,3
Régiók												
Nyugat-Dunántúl	8,3	35,3	5,0	51,5	3,8	39,6	4,8	51,9	4,8	40,1	4,3	50,8
Közép-Magyaro.	1,6	20,3	4,8	73,4	0,7	18,5	4,4	76,3	0,7	17,8	4,2	77,3
Közép-Dunántúl	8,0	36,0	4,8	51,2	3,6	40,3	5,1	51,0	4,8	43,1	4,8	47,4
Dél-Dunántúl	11,9	25,0	4,9	58,2	7,2	21,9	5,6	65,2	9,8	21,0	6,0	63,2
Észak-Magyaro.	7,3	34,6	4,0	54,1	4,1	31,6	5,4	58,9	4,5	35,3	5,4	54,7
Észak-Alföld	12,2	25,2	4,7	57,9	6,2	26,8	5,5	61,5	8,5	25,5	6,0	60,0
Dél-Alföld	14,0	26,6	3,9	55,5	8,1	22,4	5,4	64,2	11,7	22,3	5,8	60,2
Ország	*6,7*	*26,3*	*4,6*	*62,3*	*3,3*	*25,5*	*4,9*	*66,3*	*4,1*	*25,3*	*4,8*	*65,8*

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

A *tulajdonosi szerkezet* átalakulása révén módosult a földhasználatban az egyes gazdálkodási formák szerepe. A régióban 2007-ben *az összes földterület 1 126 ezer hektárt* tett ki, amiből 911 ezer hektár kiterjedésű volt a termőterület, ennek valamivel több, mint fele szántó, *31%-a pedig erdő, mely utóbbi a második legmagasabb érték a régiók között*. A szántó aránya a régión belül – a humuszban gazdag öntéstalaj nagyarányú kiterjedtségéből fakadó kitűnő termőhelyi adottságok miatt – Győr-Moson-Sopronban jóval magasabb (66%), Vas megyében csupán kissé (55,3%), ellenben Zalában (43,7%) számottevően alacsonyabb az országos átlagnál (58,3%).

A szántóföldi növénytermesztés vázát a *gabonafélék* alkotják, közülük a legnagyobb területen termelt növény a *búza*, amely kissé felülmúlja a *kukorica*, jelentősebben az *árpa* területét. A régióra – különösen annak északi és középső területére – jellemző növény a *cukorrépa* és a *tavaszi árpa*, köszönhetően a feldolgozóüzemek jelenlétének. A zöldségtermelés szerepe csak néhány speciális termőhelyi adottságú térségben jelentős (pl. uborka, gyökérzöldségek). A Vasi Hegyháton és a Zalai Dombságon a *gyepgazdálkodás* és a *gyümölcstermesztés* jelentős. Az ország legna-

gyobb egybefüggő körtése Zala megyében található, ahol az alma is egyre nagyobb területeket hódít meg. Sopron, Pannonhalma és a Balaton melléke híres *borvidékek*. A művelési ágak közül a legkevésbé az erdőbirtoklás aprózódott el, a 287 ezer hektár kiterjedésű erdő túlnyomó részét a korábbi állami erdő- és fafeldolgozó gazdaságok jogutódjai kezelik.

Az *állattenyésztés* az 1990-es években *sokat veszített szerepéből*. Legnagyobb mértékben a *szarvasmarhák* száma esett vissza, de még így is a régió legfontosabb haszonállatfaja maradt. A *sertéshízlalás* más régiókkal ellentétben a Nyugat-Dunántúlon kevésbé jellemző. A *szárnyasok* tartása és a pulykahizlalás a feldolgozóüzemek sikeres magánosítása révén viszont meghatározó. Nagyobb vágóhíd Sopronban (szarvasmarha), Kapuváron (sertés), Sárváron és Győrben (szárnyasok) működnek.

A termelőtevékenységet folytató gazdasági ágak közül az ipar, ezen belül a *feldolgozóipar* szerepe kiemelkedő. A régió iparszerkezetében az elmúlt másfél évtizedben jelentős változások játszódtak le, amelyben kiemelkedő szerepet játszottak a későbbiekben bemutatásra kerülő, az 1990-es évek elejétől széleskörűen alkalmazott *kínálat-orientált gazdaságfejlesztési politikai eszközök*, térségen kívüli erőforrások és *extenzív típusú fejlesztési tényezők*.

A Nyugat-dunántúli régióban egyértelmű *az ipar meghatározó szerepe*, az országban csak a Közép-dunántúli régió bír hasonló ipari teljesítménnyel a többi ágazathoz képest. A régióban az ipar GDP-ből való részesedése 40%. A 25,3%-os országos átlagot Győr-Moson-Sopron megye majd 20 százalékponttal, Vas megye 13 százalékponttal, de még a kevésbé iparosodott Zala is 6 százalékponttal haladja meg. A szekunder szektor elsősorban a mezőgazdaság súlyának kárára a kilencvenes évek közepéhez képest majd 5 százalékponttal bővült. Ugyanakkor a szolgáltatások szerepe a GDP-ben az elmúlt évtizedben, ellentétben az országos folyamtokkal nem igazán változott. Középtávon mindenképpen a jelenlegi folyamatokkal ellentétben *az ipar részesedésének enyhe, de tartós csökkenése prognosztizálható*, *a tercier szféra folyamatos bővülés mellett*.

A térség egyes korábban hagyományosnak számító iparágai – *élelmiszeripar, könnyűipar, textilipar* – leértékelődtek, és folyamatosan veszítettek szerepükből, míg az ugyancsak *évszázados hagyománnyal rendelkező gépipar* a kilencvenes évtized elején, a *keleti piacok összeomlása* után megtorpant, majd elsősorban a multinacionális befektetők (Audi, Flextronics, General Electric, LUK, GM Opel stb.) megjelenésével fokozatosan megújult. A gépiparon belül egyértelműen a *járműalkatrész-gyártás és az autóiparhoz kapcsolódó beszállítói háttéripar* a domináns. Más feldolgozóipari ágazatokhoz viszonyítva a *gépek, berendezések előállítása*, a *villamos gép, műszer*, valamint a *híradástechnikai termékek gyártása* is számottevő teljesítményt tudott felmutatni. A második legnagyobb iparágban, az élelmiszeriparban a *húsfeldolgozásé* a vezető szerep, de jelentős értékű termelés volt a *tejiparban*, illetve az *italgyártás* ágazatban is. A legdinamikusabban fejlődő iparág mellett jelentőséggel bír a vegyipar is, ami elsősorban a *műanyag termékgyártásra* épül, de a vegyi alapanyag előállítása, azon belül az ipari gáztermelés is, amely természeti adottságra épül. (Répcelak környékén található Közép-Európa legnagyobb kiterjedésű természetes széndioxid lelőhelye.)

A régión belül nagyobb a gépipar súlya Győr-Moson-Sopron megyében, a vegyiparé, textiliparé, valamint elektronikai iparé Vasban, a bányászaté, a villamos-

energia-, gáz-, gőz-, vízellátásé és a feldolgozóipari ágazatok többségének pedig Zalában. Míg Győr-Moson-Sopron és Vas megyében a feldolgozóipari ágazatok közül meghatározó a gépipar, azon belül is döntő hangsúlyt a közúti gépgyártás kapott. Vasban a gépjárműgyártás mellett nem elhanyagolható a villamos termékek és a híradástechnikai termékek gyártása sem. Zalában az energiatermeléssel közel azonos teljesítményt nyújtott a jelentős húsipari háttérrel rendelkező élelmiszeripar.

A külföldi beruházások egy részére (pl. elektronikai ipar) jellemző, hogy *alacsonyabb hozzáadott értékű összeszerelő tevékenységet honosítottak meg*, valamint nem voltak képesek hazai beszállító láncok kiépítésével integrálódni a megye gazdaságába. A textilipari tevékenységre jórészt a nemzetközi bérmunka a jellemző, a sajátkollekciós termékek előállítása csekély mértékű. Emiatt a nemzetközi folyamatok változására igen érzékeny ez az ágazat. Jelenleg válsággal küzd, amelynek legfőbb oka a korábbi alacsony bérszínvonal által kínált versenyelőny elvesztése, a kereslet csökkenése és az egyre erőteljesebb távol-keleti dömping.

A gazdasági szolgáltatásokkal való ellátottság területén a régió helyzete alapvetően az *országos dimenzióban átlagosnak nevezhető*, bár megint csak jelentős különbségek tapasztalhatók (*14. ábra*), mint ahogy már a kilencvenes évek közepén sem nyújtott egységes képet a térség (*Nagy E*. 1997; *Nagy G*. 1997). A Nyugat-dunántúli régióból Győr és környéke az egyetlen terület, amely *fejlett üzleti szolgáltatásaival kiemelkedik* és országos viszonylatban is *képes átlag feletti szolgáltatási feltételeket biztosítani*. Győr mellett a régió magasan urbanizált területei, nagyobb városok és vonzáskörzeteik ellátottsága átlagosnak mondható, míg a belső és határ menti perifériák átlag alatti, vagy kifejezetten rossz üzleti feltételeket tudnak csak nyújtani (Lenti, Letenyei, Őriszentpéteri, Körmendi vagy Csepregi kistérség).

4.5. Külföldi működőtőke beruházások

A privatizációs és vállalatalapítási folyamatban a működő tőke beáramlása meghatározó szerepet töltött be. A nemzetközi érdekeltségű cégek a *korszerű termelési folyamatok, technológiák meghonosításával*, helyenként *innovációs magatartásukkal* a fejlődés és a gazdasági szerkezetváltás meghatározó szereplőivé váltak. A régió igen kiemelkedő helyet tölt be az országba érkező *külföldi működőtőke beruházások vonzásában*, melyben a rendkívül *kedvező földrajzi elhelyezkedése* mellett szerepet játszik a viszonylag *jó infrastrukturális helyzete*, az *ipari hagyományok* és az ahhoz is kapcsolódó *képzett munkaerő*.

Az országban működő külföldi vállalkozások 68%-a a Közép-magyarországi régióban található. Ezt követően a Nyugat-Dunántúl részesedése megközelíti a 10%-ot, ami több mint 2500 vállalkozást jelent. Ezek majdnem fele Győr-Moson-Sopron megyében található. A régióban a külföldi tőkével rendelkező vállalkozások száma az 1990-es évek végéig folyamatosan emelkedett, majd 1998–1999-ben ez a növekedés megtorpant. Vas megyében azóta 700 körül stagnál a külföldi vállalkozások száma, Zala megyében jelentős mértékben csökkent, és 2006-ban már csak 660 db működött, míg Győr-Moson-Sopron megyében valamelyest csökkent és az elmúlt években 1150 körül stagnál a számuk.

14. ábra A gazdasági/üzleti szolgáltatásokkal való ellátottság (2002)

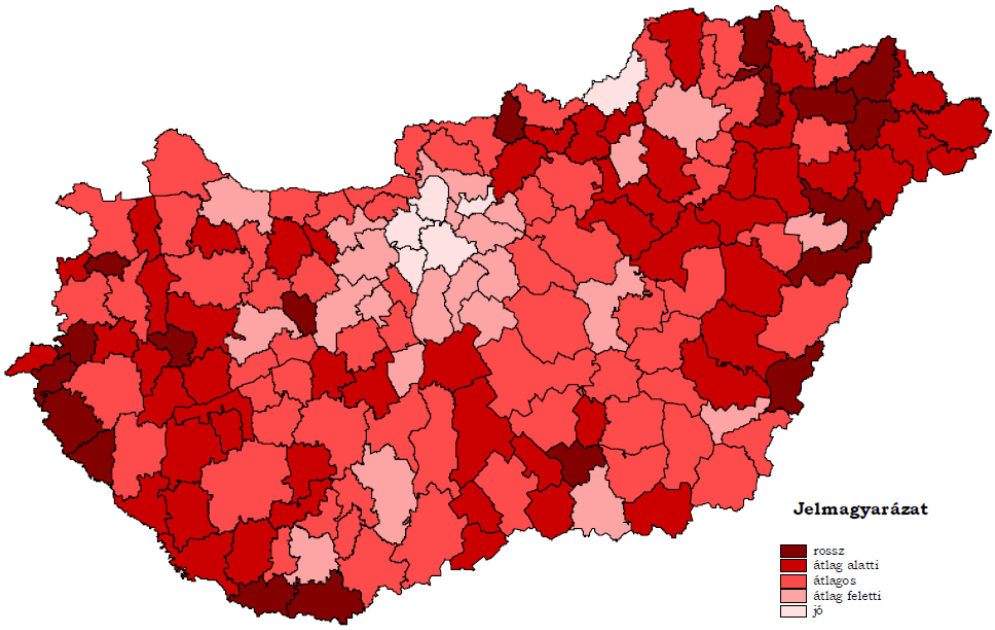

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 69. o.

A régió egészére jellemző folyamat, hogy a külföldi érdekeltségű vállalkozásokon belül továbbra is *folyamatosan nő a kizárólag külföldi tulajdonban lévő cégek aránya*, mely a kilencvenes évek közepén még csak a külföldi cégek kevesebb, mint felét tette ki, ma pedig már meghaladja azok kétharmadát. A vállalkozások számának enyhe csökkenése, illetve stagnálása mellett ugyanakkor továbbra is *jelentősen növekszik a cégek saját tőkéje*. Az elmúlt 10 év alatt többszörösére nőtt, 2006-ban már meghaladta az 1 600 milliárd Ft-ot, melynek 97,5%-a volt a külföldi tőke. Ez a régiók között a legmagasabb érték. A 100%-ban külföldi tulajdonban lévő cégeknél a saját tőke emelkedése még erősebb. A külföldi érdekeltségű vállalkozásokra jutó saját tőke nagysága átlagosan 642 millió Ft volt. Ugyanakkor a *régión belül hatalmas különbségek tapasztalhatók*. Míg Győr-Moson-Sopron megyében a külföldi saját tőke 1 100 milliárd Ft körül alakult, addig a Vas megyei érték ennek kevesebb, mint a fele, Zalában pedig mindössze 66 milliárd Ft.

A régió gazdaságába bevont összes, mintegy 1 120 milliárd Ft külföldi tőke 94%-a ipari vállalkozásokba történő befektetés volt. Az iparon belül a legtöbb közvetlen tőkebefektetés a *gépiparba irányult*, egyes ágazataiban – elsősorban az iroda-, számítógépgyártásban, a híradástechnika területén, a közúti járműgyártásban – számos világcég létesített korszerű üzemet. A legjelentősebb járműipari befektetőket reprezentálja az *Audi Hungaria Motor Kft. Győrben* (rekordösszegű, több mint 2,5 milliárd eurós befektetéssel), az *Opel Magyarország Autóipari Kft. Szentgotthárdon*, valamint az elektronikai ipari befektetéseket képviselő *Philips-beruházás Győrben*, *Szombathelyen a Jabil*, valamint a *General Electric nagykanizsai gyártó-*

kapacitása. Jelentős a külföldiek ingatlanügyletekbe, gazdasági szolgáltatásokba fektetett tőkéje is. A feldolgozóiparba érkezett külföldi tőke nagymértékben hozzájárult az új gyártási kultúrák, termékek meghonosításához, illetve a korábbi kapacitások modernizálásához.

Az *egy lakosra jutó külföldi működő tőke tekintetében* a régió Budapestet és Pest megyét követően szintén a legjobb pozícióban található a több mint 1,5 millió Ft-os összegével, melynek nagyságát jól érzékelteti, hogy a keleti régiókban 300–400 millió Ft körül alakul ugyanezen érték, de még a Közép-Dunántúlon is csak 1 millió Ft-ot tesz ki. Ugyanakkor a régión belül területi különbségek e tekintetben még szembetűnőbbek (*15. ábra*). A régióba érkezett külföldi működőtőke befektetések, azon belül is gépipari beruházások elsőszámú célpontja természetesen az igen jelentős ipari hagyományokkal, képzett munkaerővel és kiváló infrastrukturális adottságokkal rendelkező Győr volt, valamint Vas megyében Szombathely, Szentgotthárd és Sárvár. Győr-Moson-Sopron megye közel 2,5 millió Ft-ja 12-szer magasabb, mint a zalai egy lakosra jutó külföldi tőke 199 ezer Ft-ja. A külföldi tulajdon aránya a társasági adóbevallások alapján a megyében átlagosan 14%. Győr-Moson-Sopron és Vas megyében közel hasonló 17–18% körüli, ugyanakkor a jóval szerényebb külföldi működő tőkét vonzó Zalában annak csak alig több mint a fele, 10% ez az érték. Az M1-es autópálya mentén fekvő Győri és Mosonmagyaróvári kistérségben ez meghaladja a 25%-ot is, de 20% feletti Sopron, Szombathely, és vélhetően egy-egy nagyobb beruházás miatt a kevésbé fejlett Csepreg és Zalaszentgrót térségében is. Ezzel szemben a Kapuvári, a Téti vagy a Letenyei kistérségben nem éri el a 10%-ot sem.

15. ábra Az egy lakosra jutó külföldi működő tőke országos átlagtól való eltérése (2002)

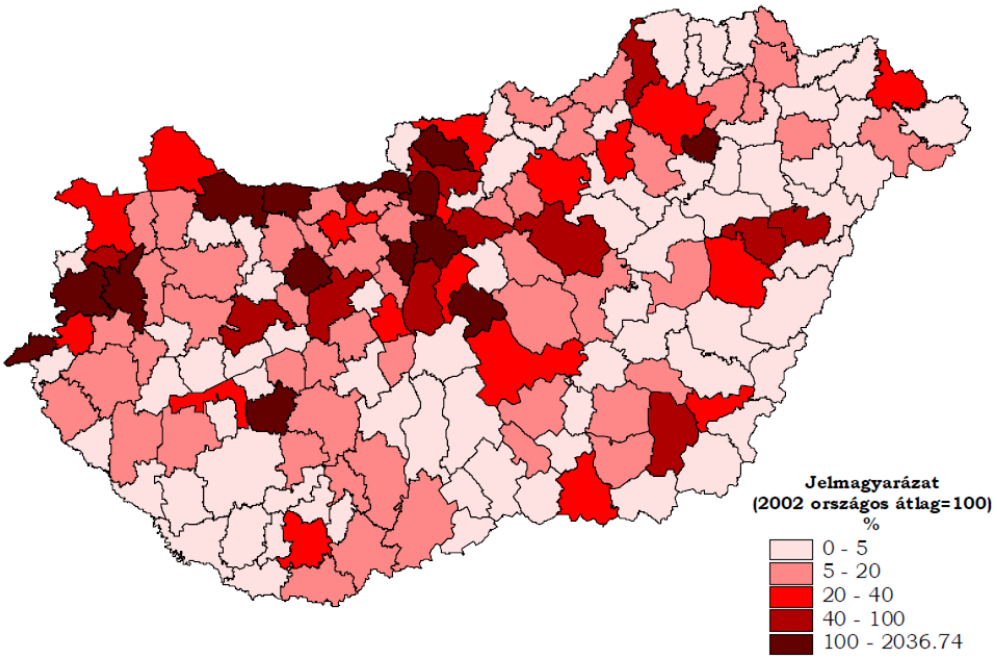

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 51. o.

4.6. Gazdasági szervezetek

A Nyugat-dunántúli régió gazdasági szervezeti struktúrája az 1990-es években az országos folyamatokkal összhangban gyökeresen átalakult. A *különböző vállalkozási formák elterjedésében* döntő szerepet játszott a *magánosítással együtt járó tulajdonszerzés*, a termelési környezet változása, a piaci adottságok és lehetőségek kihasználása. Az alulról induló magánkezdeményezések élénkülése mellett a kedvező földrajzi fekvést kihasználva az ipari termelés struktúráját átalakító multinacionális cégek települtek a térségbe. A folyamat egyik leglátványosabb jele *a gazdasági szervezetek számának ugrásszerű emelkedése* volt. A természetes fluktuáció ellenére többségük megőrizte működőképességét.

A Nyugat-dunántúli régióban 2007 végén a regisztrál vállalkozások száma meghaladta a 118 ezret, ami 11,5%-kal magasabb, mint a 2000-es érték. Az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma 119 (2000-ben még csak 104 volt), ami *a Közép-magyarországi régiót nem számítva a legmagasabb regionális érték az országban*. A régión belül a legnagyobb vállalkozás sűrűség Zalában található (127 vállalkozás 1000 lakosra), aminek oka *a Balaton környéki idegenforgalom*, míg Győr-Moson-Sopron megyében 118, Vasban pedig 111 ugyanezen mutató értéke. Mindhárom megyében magasabb, mint a Budapest nélküli vidéki átlag (105 vállalkozás).

A gazdálkodási forma megválasztása általában szoros kapcsolatban áll az adott vállalkozás tőkeerejével, tevékenységével, lehetőségeivel. 2007-ben a régióban a regisztrált vállalkozások közül az egyéniek aránya 69,5%, amely valamivel alacsonyabb, mint az országos átlag (72%). Megfigyelhető, hogy *a gazdaságilag kevésbé fejlett kistérségekben jóval élénkebbek a magánkezdeményezések*, egyéni vállalkozások, mint a megyei jogú városokban, akár 10–15 százalékpont is lehet a különbség. A regisztrált vállalkozások közül több mint 40 ezer a társas vállalkozás, melyek száma 2000 óta 10 ezerrel emelkedett, ez szintén az erős vállalkozói háttérre utal. A működő vállalkozásokat vizsgálva kiderül, hogy 180 darab 250 fő feletti nagyvállalat található a régióban, míg az 50–250 fő közötti középvállalkozások száma 522, ami azt jelenti, hogy 99%-uk 50 fő alatti mikro, illetve kisvállalkozás.

A *gazdaság területi koncentrációjára utal*, hogy a működő vállalkozások közel 40%-a három megyeszékhelyen (Győr, Szombathely, Zalaegerszeg) található, ha agglomerációjukkal együtt nézzük a három nagyvárost, akkor pedig itt található a bejegyzett vállalkozások 46%-a. Csak a győri agglomeráció 22% feletti részesedéssel bír. Emellett jelentős koncentráció tapasztalható még Sopron, Nagykanizsa, Mosonmagyaróvár és Keszthely környékén is. A koncentráció egyértelmű oka, hogy a letelepedést, majd működést az ipari, építőipari vállalkozások esetében elősegítette a kiépített *infrastruktúra*, a *helyi szakképzett munkaerő jelenléte*, valamint a *potenciális felvevőpiac közelsége*, de a szolgáltató szektorban is a piac és a *magas urnabizáltsági szint* a megyeszékhelyek, illetve közepes méretű városok felé tereli a vállalkozásokat.

A regisztrált vállalkozások számát tekintve 2007-ben a Nyugat-dunántúli régióban a cégek 8,1%-a tevékenykedett a mezőgazdaságban (Győr-Moson-Sopron megyében 5,3%, míg Vas és Zala megyékben 10,2–10,3%). Az ipar és az építőipar súlya 14,7% volt (2–3 százalékpontos eltéréssel a megyék között), míg a tercier szférához kapcsolódott a regisztrált vállalkozások 77%-a.

4.7. A foglalkoztatás és munkaerőpiac

A társadalmi-gazdasági fordulat az 1990-es évek elején a Nyugat-Dunántúlon viszonylag *kisebb mértékű átmeneti gazdasági visszaeséssel* járt. A külpiaci irányváltás zökkenői következtében a versenyszféra, főként a termelőágak munkáltatói *elbocsátásokra kényszerültek*, hogy aztán a szerkezetváltással meginduljon az új munkahelyek teremtése. A nyugati határszél közelsége, a viszonylag fejlett infrastruktúra, a képzett munkaerő jelenléte ugyanis vonzó letelepedési feltételt kínált a befektetők számára. A régióban a külföldi, főképpen *a német és az osztrák működő tőke jelentős számú új munkahelyet teremtett*, ezáltal mérsékelte a foglalkoztatási helyzet romlását. A foglalkoztatottság csekélyebb mértékű visszaeséséhez hozzájárult az is, hogy a régióban kedvező feltételek adódtak vállalkozások alapítására. A kedvező természeti, gazdaságföldrajzi adottság ugyanis jó lehetőséget biztosított az idegenforgalmi és gazdasági szolgáltatások megerősödésére (*Rechnitzer* 1999a).

Míg a kilencvenes években *az aktivitási ráta emelkedésével folyamatosan bővült a foglalkoztatottak száma és csökkent a munkanélküliség*, addig az elmúlt években *a foglalkoztatottak számának növekedése megáll*t, enyhe csökkenést mutat, az aktivitási ráta pedig 58% körül stagnál (*12–13. táblázat*). A Nyugat-dunántúli régióban az utóbbi évek negatív folyamatai ellenére is jóval *kedvezőbb a foglalkoztatási helyzet, mint az ország legtöbb régiójában*, csak Budapesten jobb még valamivel. Az aktivitási ráta több mint 3 százalékponttal haladta meg az országos átlagot és 5–7 százalékponttal az ország keleti régióit 2008-ban 57,8%-os értékével. Bár pozitív folyamatként értékelendő, hogy az elmúlt 3–4 évben ismét növekedésnek indult a mutató, még nem érte el a kilencvenes évek közepének szintjét.

12. táblázat Az aktív népesség, a foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának alakulása

Megye/régió	Gazdaságilag aktív népesség ezer fő		Foglalkoztatottak száma ezer fő		Munkanélküliek száma ezer fő	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Győr-Moson-Sopron	192,2	199,9	184,0	192,6	8,2	7,3
Vas	125,9	122,1	120,1	113,8	5,8	8,3
Zala	132,2	134,6	127,2	127,4	5,0	7,2
Nyugat-Dunántúl	*450,3*	*456,6*	*431,3*	*433,8*	*19,0*	*22,8*
Közép-Magyarország	1 237,3	1 311,2	1 172,9	1 249,1	64,4	62,1
Közép-Dunántúl	469,0	491,3	446,3	466,7	22,7	24,6
Dél-Dunántúl	388,8	372,4	358,4	335,2	30,4	37,2
Észak-Magyarország	477,6	483,7	429,6	424,3	48,0	59,4
Észak-Alföld	560,4	584,9	508,9	521,7	51,5	63,2
Dél-Alföld	536,5	538,0	508,8	495,4	27,7	42,6
Magyarország	*4 119,9*	*4 238,1*	*3 856,2*	*3 926,2*	*263,7*	*311,9*

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

13. táblázat A gazdasági aktivitás, valamint a foglalkozatási és a munkanélküliségi ráta alakulása

Megye/régió	Aktivitási arány %		Foglalkoztatási ráta %		Munkanélk. ráta %	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Győr-Moson-Sopron	57,6	58,1	55,2	56,0	4,3	3,7
Vas	61,0	59,7	58,2	55,7	4,6	6,8
Zala	57,0	58,9	54,8	55,7	3,8	5,3
Nyugat-Dunántúl	*58,3*	*58,8*	*55,9*	*55,8*	*4,2*	*5,0*
Közép-Magyarország	56,4	59,0	53,4	56,2	5,2	4,7
Közép-Dunántúl	54,9	57,6	52,3	54,7	4,8	5,0
Dél-Dunántúl	50,9	50,1	46,9	45,1	7,8	10,0
Észak-Magyarország	48,6	51,0	43,7	44,7	10,1	12,3
Észak-Alföld	48,0	50,8	43,6	45,3	9,2	10,8
Dél-Alföld	51,4	52,6	48,7	48,4	5,2	7,9
Magyarország	*53,0*	*54,9*	*49,6*	*50,9*	*6,4*	*7,4*

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

A foglalkoztatottak száma a régióban már közel 10 éve 424 és 436 ezer fő között ingadozik, 2008-ban sajnos épp az alsó végét közelíti, 424,7 ezer fővel. A *munkanélküliek száma* ezzel szemben *egészen 2002-ig dinamikusan csökkent*. Míg a rendszerváltást követő néhány évben megközelítette még az 50 ezer főt, addig 1998-ra már csak 26 ezer, 2002-re pedig már csak 18 ezer munkanélküli volt a három megyében. 2002-től a *kedvezőtlen munkaerő-piaci folyamatoknak köszönhetően* újra 20 ezer fölé emelkedett az állástalanok száma, 2005–2006-ban meghaladta a 26 ezer főt is, de 2008-ra ismét 22 ezer körül alakult a számuk. Ez a munkanélküliségi rátában a kezdeti 9% körüli érték gyors 4%-osra való csökkenését jelentette, amely az elmúlt években folyamatosan emelkedett, de így is 2008-ban csak 4,9%-ot tett ki, hasonlóan a Közép-dunántúli és a Közép-magyarországi régióhoz, míg a másik négy régióban 9–13% között alakult. Hasonlóan jól mutatja a két észak-dunántúli régió és a fővárosi agglomeráció alkotta fejlettebb térség és a másik négy régió közötti különbséget a foglalkoztatási ráta, mely az előbbi csoportban 54–56% közötti értéket vett fel 2008-ban, míg az utóbbiak esetében körülbelül 10 százalékponttal alacsonyabb.

A régión belül még a *folyamatosan emelkedő szlovákiai munkaerő* ellenére is Győr-Moson-Sopron megyében a legkedvezőbb a helyzet, a munkanélküliségi ráta 3,5%. A gyárbezárások és az elbocsátások inkább Vas és Zala megyét érintették, ahol 5,5%, illetve 6,6% ez a mutató. A*z elmúlt években a munkaerő-piaci folyamatok tehát kedvezőtlen irányt vettek*. A negatív irányú folyamatok hátterében elsősorban a régióba települt multinacionális vállalkozások létszámleépítései húzódtak meg. Az iparban *elsősorban az élelmiszeriparban és a textiliparban szűntek meg munkahelyek*. Kistérségi szinten Győr-Moson-Sopron megyében a helyzet egyértelműen jó, illetve kedvező. Vas és Zala megyében a kistérségek többségében átlagos, míg a két megyeszékhely vonzáskörzetében, valamint a Csepregi, Celldömölki és Zalaszentgróti kistérségben inkább kedvező (*14. táblázat*). A régióban egyedül a Letenyei kistérségben nevezhető a munkanélküliség helyzete rossznak. Ugyanakkor *a 2008 őszétől egyre mélyülő válság már inkább a gépipart, különösen a járműipart érinti*, így a foglalkoztatá-

si és munkanélküliségi mutatókban a fejlettebb térségekben is *komolyabb negatív hatásokra lehet számítani*. A munkanélküliek között kisebb arányú a fizikai foglalkozásúak, a férfiak, a szakképzetlenek és a pályakezdők aránya, mint országosan.

14. táblázat Álláskeresők és adózók kistérségenként (2007)

Kistérség	Munkanélküliek aránya* %	Tartós munkanélküliek aránya** %	A pályakezdők aránya %	Az ezer lakosra jutó adózók száma fő	Egy adófizetőre jutó SZJA Ft
Csornai	3,1	22,5	8,0	482	243 977
Győri	3,1	36,2	5,8	500	422 270
Kapuvár–Beledi	3,9	27,3	5,2	482	218 413
Mosonmagyaróvári	3,1	31,2	3,1	474	290 841
Pannonhalmai	3,9	30,8	5,4	465	259 963
Soproni–Fertődi	1,7	27,0	3,8	452	318 951
Téti	4,5	31,9	4,3	481	250 155
Győr-Moson-Sopron	*2,9*	*31,8*	*5,1*	*481*	*340 320*
Celldömölki	4,6	41,2	8,5	480	219 070
Csepregi	4,5	37,6	7,7	484	233 813
Körmendi	3,8	40,0	7,1	488	296 789
Kőszegi	4,8	49,2	7,4	455	277 894
Őriszentpéteri	8,3	33,9	6,1	446	197 960
Sárvári	4,2	38,0	8,9	524	248 667
Szentgotthárdi	6,2	47,5	5,1	439	307 908
Szombathelyi	3,9	42,0	7,3	510	363 588
Vasvári	7,5	53,4	7,9	438	194 923
Vas	*4,5*	*42,7*	*7,5*	*493*	*300 813*
Hévízi	6,4	42,5	8,3	471	270 014
Keszthelyi	6,6	42,3	6,3	470	274 985
Lenti	7,3	53,8	4,6	454	218 835
Letenyei	11,0	57,8	5,1	410	200 475
Nagykanizsai	6,7	55,0	5,0	488	293 825
Pacsai	8,4	52,4	7,6	417	173 751
Zalaegerszegi	5,3	47,4	8,2	497	330 339
Zalakarosi	11,8	55,3	5,1	379	216 960
Zalaszentgróti	9,9	47,4	5,0	441	182 043
Zala	*7,0*	*50,6*	*6,2*	*470*	*279 140*
NYD régió	*4,6*	*43,2*	*6,2*	*481*	*312 032*
Magyarország	*6,7*	*53,5*	*9,0*	*431*	*367 521*

* A nyilvántartott álláskeresők aránya a munkavállalási korú állandó népességből
** A 180 napon túl nyilvántartott álláskeresők aránya
Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

Az 1990-es évek első felében gyökeresen átalakult foglalkoztatási szerkezetre ható folyamatok mérsékeltebb ütemben ma is érvényesülnek. A földhasználat koncentrációja és a termesztéstechnológia fejlődése eredményeként a földbirtok aprózódása, a nagyüzemek szétdarabolódása, a piaci válságok miatt *a mezőgazdaság részesedése a*

foglalkoztatásból jelentős mértékben csökkent. 1996-ban már csak 8,6%-ot tett ki, 2007-ben már csak 3,5% körüli (*15. táblázat*), ami alig magasabb az országos átlagnál, és majd egy százalékponttal alacsonyabb a vidéki országos átlagnál. A mezőgazdaság foglalkozatásban betöltött szerepét tekintve a megyék között mindössze minimális különbségek tapasztalhatóak, ugyanakkor a kevésbé urbanizált, inkább periférikusabb kistérségekben sokszor a 6–7%-ot is meghaladja még az agrárszektor súlya, míg a megyei jogú városok térségében jóval a regionális átlag alatti.

15. táblázat A foglalkozatás szerkezete ágazatonként (2007)

Megye	Mezőgazdaság		Ipar		Építőipar		Szolgáltatások	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
GYMS	5 084	3,4	48 004	31,8	8 215	5,4	89 832	59,4
Vas	3 406	3,9	34 098	38,6	4 474	5,1	46 321	52,5
Zala	3 186	3,5	27 607	30,7	5 233	5,8	53 826	59,9
Nyugat-Dunántúl	11 676	3,5	109 709	33,3	17 922	5,4	189 979	57,7
Magyarország	*103 911*	*3,1*	*803 216*	*24,3*	*198 411*	*6,0*	*2 196 407*	*66,5*

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

Az ipari foglalkoztatottak részaránya a régióban 2007-ben 33,3% volt, amiből a feldolgozóipar 31,8%-ot tett ki. Ezek a súlyok 8–9 százalékponttal magasabbak az országos átlagnál, így nem csak a GDP ágazati megoszlása, de a foglalkoztatási szerkezet alapján is nyugodtan mondhatjuk, hogy a Nyugat-Dunántúl az ország egyik *legiparosodottabb térségének* számít (*16. ábra*). További 5,4%-ot tesz ki az építőipar. A rendszerváltást követően az ipar foglalkoztatásban betöltött szerepe nem esett vissza az országos tendenciával, hiszen a térség iparszerkezetében a válság által leginkább érintett gazdasági ágak – bányászat, korábbi nehézipar – nem képviseltek számottevő arányt. Ezen kívül a nemzetközi érdekeltségű, illetve a hazai tőkével is működő feldolgozóipari vállalatok beruházásai új munkalehetőségeket teremtettek. A kilencvenes évekbeli enyhe emelkedést követően *ma már az ipari foglalkoztatás súlyának csökkenése jellemzi*. A régióban 2000-hez képest mintegy 20 ezer fővel csökkent az ipari alkalmazottak száma, ami 2007-ben 110 ezer főt jelentett.

A feldolgozóiparon belül a legnagyobb foglalkoztató a gépipar. Az egyes feldolgozóipari ágazatok közül a gépipar Győr-Moson-Sopronban és Vasban, a textil, ruházati, és bőrtermékek gyártása, valamint a fa- és papírtermék-előállítás, nyomdai tevékenység Vasban, az élelmiszer, ital, és dohány gyártása Zalában, a vegyipar pedig Győr-Moson-Sopron megyében képviselt nagyobb súlyt a foglalkoztatásban. Az *ipar termelési szerkezetének átalakulásával egyidejűleg változott az alkalmazásban állók számának megoszlása is az egyes ágazatok között*: a gépipari foglalkoztatottak növekedése együtt járt a textil- és az élelmiszeripari foglalkoztatottak csökkenésével.

Az ipari foglalkoztatás mértéke a régióban viszonylag egyenletes, bár Vas megyében néhány százalékponttal meghaladja a régiós átlagot. A *diverzifikáltabb funkcióinak és szolgáltatási, üzleti szféra koncentrációjának köszönhetően* mindössze a régió gazdasági központjában, Győrben és környékén, valamint a határ közelsége miatt jóval speciálisabb helyzetben lévő Soproni kistérségben alacsonyabb sokkal, mint a

régiós átlag, annak ellenére, hogy számszerűen még mindig e térségek számítanak a legnagyobb ipari foglalkoztatónak. Emellett a Keszthely–Hévízi kistérségben természetesen az *idegenforgalom dominanciája* miatt az ipari foglalkoztatás messze elmarad a megyei értékektől. A legmagasabb Vas megyében a Sárvári, a Celldömölki és a Körmendi kistérségben.

16. ábra Az ipari foglalkoztatottak aránya (2002)

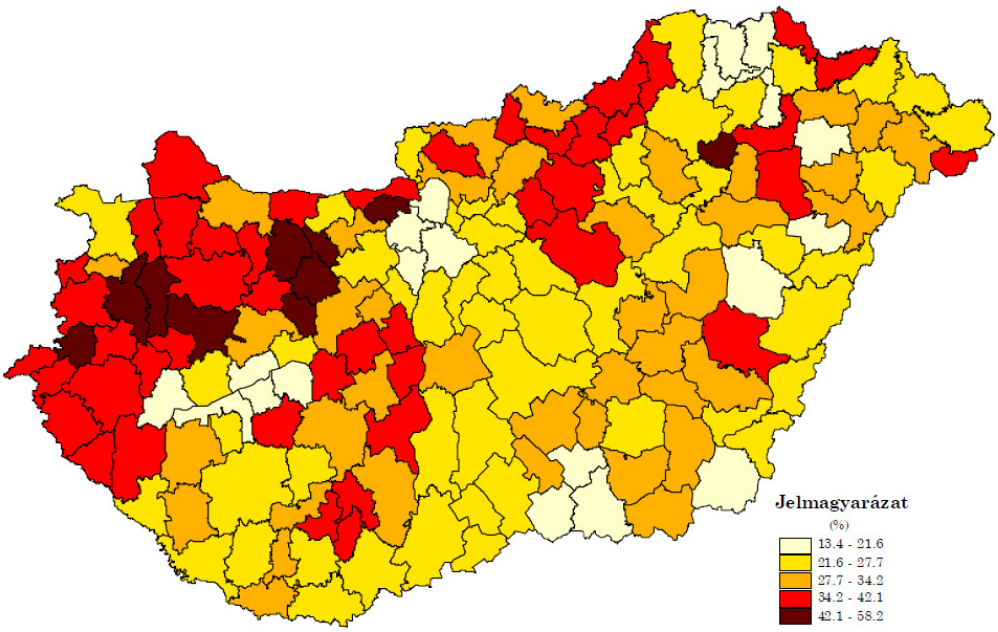

Forrás: Jelentés a területi folyamatok..., 2005. 63. o.

A régióban az igen dinamikus ipari fejlődés ellenére a mezőgazdaságból felszabaduló munkaerő nagy részét – legalábbis Győr-Moson-Sopron és Zala megyékben – a szolgáltatási szektor volt képes felszívni, melynek köszönhetően a tercier szféra foglalkoztatásban betöltött szerepe 2007-ben már meghaladta az 57%-ot. Annak ellenére, hogy ezen értékek országos összehasonlításban még mindig majd 10 százalékponttal elmaradnak az átlagtól, mindenképpen a szolgáltatási szektor fejlettségére utal, hiszen az ipari koncentráció mértéke igen jelentős és az mellett volt képes a tercier szféra bővülni. A tercier szférán belül a legnagyobb foglalkoztató a költségvetési szférához tartozó *közigazgatás, oktatás és egészségügy* összesen körülbelül 66 ezer fővel, de igen jelentős a kereskedelem, javítás és a szállítás, raktározás is 42 és 25 ezer fővel. Jelentősen növekedett a gazdasági szolgáltatások szerepe is, mely szintén 27 ezer főnek ad munkát. A jövőben minden valószínűség szerint *a tercier szféra további előtérbe kerülésére kell számítani*, különösen a költségvetési szférán kívüli területeken, mint az idegenforgalom (szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás), gazdasági, üzleti szolgáltatások. Míg ezen szektorok bővülő munkaerő-felvevő képessége a gazdasági-társadalmi fejlődéssel együtt járó tendencia, addig a mezőgazdaság, de inkább az ipar súlya várhatóan tovább fog csökkenni.

Sármellék – Fly Balaton repülőtér fejlesztése

Cape Clear Aviation Repülőtér Üzemeltető és Fejlesztő Kft.
Összes költség: 130 000 eFt
Támogatás: 53 000 eFt
Támogatás forrása: TRFC TP 2005

Gönyű – Kikötő fejlesztése

Győr-Gönyű Kikötő Rt
Összes költség: 4 538 000 euró
Támogatás: 1 825 000 euró
Támogatás forrása: AT-HU Phare CBC 1995 és 1996

Pornóapáti – Osztrák mintára biomassza falufűtés

Pornóapáti Község Német Kisebbségi Települési Önkormányzat
Összes költség: 67 964 eFt
Támogatás: 47 141 eFt
Támogatás forrása: TRFC TP 2005

Belezna – Regionális Pellet Klaszter

Magyar Pellet Egyesület
Összes költség: 29 658 eFt
Támogatás: 23 630 eFt
Támogatás forrása: NYDOP-1.1.1/A.

V. Az innovációs paradoxon

5.1. Extenzív tényezőkön alapuló gazdasági szerkezetváltás

Nyugat-Dunántúl *Magyarország nyugati kapuja*. Öt ország találkozásánál fekszik, Magyarország kereskedelmének 60%-a a határain keresztül valósul meg. A régió elhelyezkedése kiemelkedő tényező a gazdaság fejlődési folyamatainak szempontjából, és különleges lehetőségeket kínál a regionális szintű innováció terén is. Míg azonban *a gazdasági fejlődést tekintve a Nyugat-dunántúli régió a hazai és az újonnan csatlakozó országok régióinak élmezőnyébe tartozik, az innováció főbb jellemzői terén lényegesen szerényebb jellemzőkkel bír*. Ezt a helyzetet nevezhetjük úgy, hogy *a régió innovációs paradoxona*. Ez hosszabb távon gyengíti, a napjainkban kedvező gazdasági fejlődés lehetőségeit, mert a folyamatos megújulás feltételei hiányosak. Éppen ezért *a NYDRFT megalakulása óta egyik kulcsfeladatának a regionális innovációs intézményrendszer és innovációs kapacitás fejlesztését tekinti.*

A régióban, az 1990-es évek elejétől elsősorban az olyan *kínálat-orientált gazdaságfejlesztési és területfejlesztési politikai eszközök* kerültek alkalmazásra, amelyek elsődleges célja a *hatékony és gyors ipari és gazdasági szerkezetátalakítás*, a *foglalkoztatási problémák megelőzése és kezelése*, egy dinamikus gazdasági fejlődés alapjainak a megteremtése. Ennek érdekében különös hangsúlyt kaptak a *térségen kívüli erőforrások* a *külföldi működő tőke vonzása* és a régióban való letelepítése.

A külföldi működő tőke letelepítése érdekében egyfelől megindult az ipari és kereskedelmi tevékenységre alkalmas *ipari telephelyek (ipari parkok) előkészítése*, infrastruktúrával való ellátása és célzott értékesítése, másfelől pedig különböző helyi *adókedvezményekkel és egyéb támogatásokkal* próbálták megnyerni a beruházni szándékozókat. Így a gazdasági szerkezetváltás szempontjából az egyik legfontosabb gazdaságfejlesztési eszköznek az elmúlt évtizedben létrehozott ipari parkok tekinthetők.

A Nyugat-dunántúli régióban ma már összesen 28 ipari park működik. Először természetesen *a régió legfontosabb ipari központjaiban indult meg* még az 1990-es évek elején *az ipari parkok létesítése* azzal a céllal, hogy az egyre markánsabban jelentkező külföldi befektetések számára olyan előkészített, az ipari tevékenység folytatásához széles körű infrastruktúrával felszerelt (energetika, víz, csatorna, úthálózat, kommunikációs infrastruktúra stb.) ipari területeket hozzanak létre, amelyek kedvezményes áron történő értékesítése, esetlegesen hozzá kapcsolódó adó- és egyéb kedvezmények révén elősegíthessék egy-egy településen a gazdasági szerkezetváltást és a munkahelyteremtést.

Az országban úttörő szerepet játszó *Győri Ipari Parkot* követően megindult a régióban a sárvári, a szentgotthárdi, a soproni és a szombathelyi ipari park fejlesztése. 1996-tól emelkedett kormányzati politikai szintre az *ipari parkok kezdeményezése* és kaptak 1997-ben *ipari park címet* a *Gazdasági Minisztériumtól*. Később a központi kormányzati támogatásnak, valamint a kisebb központi szerepkörrel rendelkező településeken megvalósult fejlesztéseknek köszönhetően egyre szélesebb körben

terjedt el, és *ma már az egész régióban viszonylag fejlett, jól kiépített infrastruktúrával várják a befektetni szándékozókat*, és ezzel nagymértékben hozzájárulhatnak a jövőben is a térség folyamatos gazdasági szerkezetváltásához, és bővüléséhez.

2008-ra a régió 28 ipari parkja, közel 1600 hektáros területen működött (*16. táblázat*). A betelepült vállalkozások száma évről-évre dinamikusan növekszik, jelenleg megközelíti már az 580 céget. *Egyes parkok már szinte teljesen megteltek*, melynek következtében újabb területeket kellett bevonni a fejlesztésekbe. Az ipari parkokban található vállalkozásokban foglalkoztatottak létszáma meghaladja a 35 ezer főt, ami azt jelenti, hogy átlagosan körülbelül 1 260 fő jut egy parkra, illetve hogy a régióban alkalmazottak 10%-a valamely ipari parkban működő vállalkozásnál talál korszerű munkakörülményeket. Az összes beruházás értéke meghaladja a 340 milliárd forintot.

Ha csak az *ipari foglalkoztatottak* számához viszonyítjuk – ami nyílván nem reális, hiszen sok ipari parkban kereskedelmi és szolgáltató tevékenységet végző vállalkozás is működik –, akkor ez az arány megközelíti a 32%-ot. A parkok között természetesen jelentős különbségek vannak, hiszen a másfél évtizede működő parkokban, a *nagyobb ipari centrumokban* a betelepült vállalkozások száma már meghaladja a 30-at (Győrben és Nagykanizsán már 90, Szombathelyen pedig 170 körül járunk), addig a kisebb városok esetében jóval szerényebb, átlagosan egy tucat alatti a cégek száma, és nyílván a foglalkoztatásban játszott szerepük is csekélyebb.

A gazdasági szerkezetváltásban és a külföldi működőtőke vonzásban kiemelt szerepet játszott a térség – legalábbis annak északi felének – *kiváló közlekedés-földrajzi adottsága*, valamint a már meglévő és a tervezett *logisztikai infrastruktúrák*. A régióban összhangban az országos területfejlesztési koncepcióban foglaltakkal *három nemzeti szintű jelentőséggel bíró logisztikai központ kialakítása kezdődött meg* a kilencvenes évek közepén. Ez a három logisztikai központ Győr és térsége, Sopron, valamint Nagykanizsa. Az igen jelentős tranzit áruforgalom potenciális gazdasági értékének kihasználását a logisztikai központokban nyújtott kedvező szolgáltatási ajánlatokkal történő árumegállítással tudják ezek a központok megoldani, amellyel egyben a régió gazdasági fejlődését is elősegíthetik. A logisztikai központok a gazdasági élet szereplőinek olyan szolgáltatásokat szándékoznak nyújtani, amelyek vonzóak lehetnek a kis-, közepes és nagyvállalkozások számára egyaránt

A *győri logisztikai központ kialakítása érdekében az elmúlt 10 évben igen jelentős beruházások valósultak meg*. Ezek közül elsősorban a *péri repülőtér* fejlesztését kell kiemelni, mely során az aszfaltburkolatot kapott kifutópálya ma már különösen fontos szerepet tölt be a régióban működő vállalkozások mindennapi életében. A jövőbeni fejlesztési irányok a *raktározási és logisztikai funkciók bővítését* célozzák meg. Ugyancsak látványos fejlesztések történtek a *gönyűi kikötő* területén, mely *nemzetközi normáknak megfelelő létesítményként* az elmúlt években egyre több vállalkozás érdeklődését kelti fel. A kikötő körül megindult már egy logisztikai ipari park kialakítása, mely fejlődését segíti a kikötő elkészült vasúti bekötése is. A soproni logisztikai központ lelke a *GYSEV által üzemeltetett kombiterminál*, mely nemcsak a térség, de az ország egyik legjelentősebb vasúti-közúti átrakó állomása. A logisztikai központ emellett lehetőséget kínál további cégek, elsősorban a szállítmányozás által érintett multinacionális vállalkozások letelepedésére is. Nagykanizsán az ipari park speciális logisztikai szolgáltatásokkal való fejlesztése és a kedvező földrajzi elhelyezkedése és közlekedési kapcsolatai képezik a logisztikai központ kialakításának alapjait.

16. táblázat Ipari Parkok a Nyugat-dunántúli régióban

Ipari Park	Település	Alapítás év	Ipari park cím év	Terület ha	Vállalkozás db	Foglalkoztat. fő	Beruházás M Ft
Alpok Ipari Park	Kőszeg	2008	2008	22,6	0	0	0
Celldömölki Ipari Logisztikai Park	Celldömölk	1999	1999	29,0	8	1 504	2 311,1
Claudius Ipari és Innovációs Park	Szombathely	1997	1997	185,0	168	7 839	125 121
Csornai Ipari és Logisztikai Park	Csorna	2003	2003	24,4	10	165	n.a.
Fly Balaton Ipari Park	Sármellék-Zalavár	2007	2006	25,6	1	18	0
Ganz Ipari Park	Zalaegerszeg	1999	1999	10,0	6	248	8
Győri Ipari Park	Győr	1991	1997	175,0	91	5 030	107 093
Kapuvári Ipari Park	Kapuvár	2000	2000	67,0	26	1 389	11 620
Körmendi Ipari Park	Körmend	2005	2005	65,0	1	n.a.	n.a.
Kőszegi Ipari és Innovációs Park	Kőszeg	2006	2006	20,7	5	405	4 000
Lenti Ipari Park	Lenti	2002	2002	56,2	12	361	2 815
Mosonmagyaróvári Innovációs és Kereskedelmi Park	Mosonmagyaróvár	2008	–	37,0	6	10	40
Mosonmagyaróvári Ipari Logisztikai Park	Mosonmagyaróvár	1999	1999	93,0	6	376	4 849
Mura Ipari Park	Letenye	1999	1999	13,0	3	138	238
Nagykanizsai Ipari Park	Nagykanizsa	1999	1999	135,0	85	4 100	n.a.
Rába Ipari Park	Győr	2006	2005	81,3	15	1 968	17 200
Rédicsi Ipari Park	Rédics	1998	1998	23,0	0	0	0
Répcelaki Ipari Park	Répcelak	2004	2004	21,0	7	653	2 565
Sárvári Ipari Park	Sárvár	1995	1997	37,6	10	2 500	12 337
Soproni Aranyhegyi Ipari Park	Sopron	1997	1997	63,7	36	729	7 751
Soproni Dél-keleti Ipari Park	Sopron	2005	2005	34,3	8	2 426	28 818
STARCH Innovációs és Technológiai Ipari Park	Zalaszentiván	2007	2007	29,0	2	15	30
Szentgotthárdi Ipari Park	Szentgotthárd	1997	1997	145,0	30	1 250	256,5
Térségi Ipari Park	Pacsa	2000	2000	29,5	13	190	440
Türje Ipari Park	Türje	2001	2001	37,6	8	206	999
Zalaegerszegi Ipari Park	Zalaegerszeg	1998	1998	27,8	9	3 500	10 554
Zalalövői Ipari Park	Zalalövő	2000	2000	58,0	9	393	5 293,9
Zalaegerszegi Déli Ipari Park	Zalaegerszeg	2006	2006	26,4	3	24	867

Megjegyzés: Az adatok 2008-as évre, vagy 2009. legfrissebb információira vonatkoznak, kivéve a Ganz Ipari Park és a Körmendi Ipari Park, melyeknél az adatok 2006-osak.
Forrás: Tilinger A. adatgyűjtése alapján szerkesztette Grosz A.

A gyors gazdasági szerkezetváltás eredményeként a régióban *egy erőteljesen exportorientált gazdaságszerkezet* jött létre (különösen Németország és Ausztria irányába), amely a nyugat-dunántúli gazdaságot egy gyors és dinamikus növekedési pályán indította el. Mint korábban is láthattuk, ennek következtében dinamikusan nőtt a vállalkozások száma, folyamatosan bővült a foglalkoztatás, és országos összehasonlításban alacsony szintre állt be a munkanélküliség, a meglévő iparágak mellett új szektorok jelentek meg. Mindazonáltal már a kilencvenes évek közepén *kezdtek körvonalazódni azok a figyelmezető jelek, amelyek e dinamika hosszú távú fenntarthatóságát veszélyeztethetik*. Az elsősorban az új cégek (főleg nagyvállalkozások) vonzására, letelepítésére koncentráló kínálati, ipar és szolgáltatás telepítési politika alapjai (pl. olcsó szakképzett munkaerő, termelési költségelőnyök, pénzügyi támogatások, adókedvezmények stb.) a régióban *fokozatosan kimerülnek*. A meglévő exportorientált ágazatok többsége magas importigényű, ugyanakkor alacsony hozzáadott értékű, elsősorban kevésbé kvalifikált munkaerőre építő egyszerűbb összeszerelés, bérmunka.

A 2000-es évek elején elsősorban a textiliparban és az elektronikai iparban egyre gyakrabban tapasztalható már ezen alacsony hozzáadott értékű tevékenység területén a *tőkekivonás*, ami *egyes kistérségekben komoly foglalkoztatási problémákat is okoz*. A hosszú távú dinamikus fejlődés szempontjából további problémaként értékelhető, hogy nagyon *alacsony a vállalkozások közötti együttműködési készség*, kevés a közös projektek, fejlesztések száma, és *különösen alacsony a gazdasági szféra és a felsőoktatási és kutatási szféra közötti kapcsolatok intenzitása*. A K+F kapacitások, mind a felsőoktatási, kutatási, mind a vállalati egyébként is jelentős mértékben elmarad a régió gazdaságfejlesztési teljesítményétől, amely sajátosságot *innovációs paradoxonként* szokás említeni. *A tudás alapú és innováció-orientált fejlődést korlátozza egy, a többi régióhoz hasonló méretű és kompetenciával rendelkező nagy egyetemi campus hiánya is*. A szétforgácsolt felsőoktatási és K+F infrastruktúra potenciálját csökkenti a támogató szervezetek közötti rivalizálás és a párhuzamos szolgáltatások kiépülése is, melyek egy irányba történő szerveződését nagymértékben akadályozza a tervezési-statisztikai régió *belső közlekedési infrastruktúrájának alulfejlettsége* is.

5.2. A kutatás-fejlesztési is innovációs potenciál

A hosszú távú versenyképesség egyik legfontosabb, elengedhetetlen feltétele egy *térség gazdaságának folyamatos megújulási készsége*, más szóval *innovativitása*. Bár az innováció természetesen jóval tágabb kategória, számos egyéb tényező is befolyásolja, mégis rendkívül fontos az azt megalapozó *kutatási és fejlesztési tevékenység*. Mint ahogy a *Liszaboni Célkitűzés* is megfogalmazza, az európai gazdaság globális versenyképességének elérése érdekében az egyik legfontosabb elérendő célkitűzés *a K+F ráfordítások összegének jelentős növelése*, és a GDP-hez mérve annak legalább 3%-ának az elérése. Hazánk az elmúlt években épp hogy csak elérte az 1%-ot, míg a Nyugat-dunántúli régióban 0,3–0,4% körül alakult e mutató. Ez alapján mind országos szinten, de leginkább szűkebb régiónkban *komoly fejlődésre van még szükség* ahhoz, hogy felzárkózzunk a fejlett térségekhez.

Amennyiben a kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó szekunder adatokat vizsgáljuk (K+F ráfordítások összege, foglalkoztatottak száma, kutatóhelyek és kutatási témák, feladatok, vagy tudományos minősítéssel rendelkezők száma), mindenképpen meg kell állapítanunk, hogy *a Nyugat-dunántúli régió súlya a K+F potenciál tekintetében messze elmarad a gazdasági súlya, vagy akár csak népessége által képviselt országos részesedéstől* (*17. táblázat*). Mindez annak ellenére, hogy az 1990-es évek közepe óta számos pozitív folyamatnak lehetünk tanúi a régióban, és szinte valamennyi mutató tekintetében a Nyugat-Dunántúl produkálta az egyik legdinamikusabb fejlődést. Természetesen tudjuk, hogy a K+F tevékenység nem azonos az innovációval, ugyanakkor más vizsgálatok azt mutatják, hogy az innováció terén is hasonló a helyzet.

17. táblázat Néhány K+F adat területi megoszlása (2007)

Megye	Ezer főre jutó K+F hely	100 ezer főre jutó K+F lét-szám	100 ezer főre jutó CSc/PhD	100 ezer főre jutó DSc	Egy főre jutó K+F ráfordítás	Egy főre jutó K+F beruházás
	fő				Ft	
GYMS	27,5	396,3	82,4	12,2	16 077	1 852
Vas	23,3	220,0	54,2	10,3	25 470	1 288
Zala	11,3	118,3	21,9	3,4	3 443	412
Nyugat-Dunántúl	21,6	268,8	57,3	9,1	14 849	1 283
Magyaro.	*28,3*	*492,6*	*106,9*	*21,5*	*24 458*	*2 787*
Helyezés a régiók rangsorában						
1996	5	7	6	6	6	5
2001	5	5	6	6	4	2
2007	5	5	5	5	3	4

Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

A K+F teljesítményét illetően – köszönhetően elsősorban a *borzasztóan alacsony bázis-értékeknek*, valamint a feltételek javítását nehezítő egyéb tényezőknek (gazdaság szerkezete, üzleti K+F tevékenységek alacsony jelenléte, vagy hagyományos egyetemi campusok, kutatóegyetemek hiánya) – *a mutatók többsége még mindig nem éri el a főváros nélkül számított vidéki Magyarország átlagát sem* (*17–18. ábra*). A tudományos szféra nagymértékű területi koncentrációjának köszönhetően a Közép-magyarországi régió részesedése általában 50% feletti, míg a nyugat-dunántúli fajlagos értékek 5–6% körül mozognak. Az *erős budapesti és kelet-magyarországi vagy dél-dunántúli felsőoktatási és kutató központok* (elsősorban Debrecen, Szeged, Pécs) *versenyképessége és forrás-szerző képessége jelenleg sokkal jobb, mint a nyugat-dunántúliaké*. A hazai régiók között így ezen K+F input mutatók tekintetében a legtöbb esetben mindössze az 5. helyen szerepel, és a közeljövőben sem várható jelentős előrelépés, bár 2007-ben a K+F ráfordítások és K+F költségek tekintetében – elsősorban a vállalati szféra aktivizálódásának köszönhetően – sikerült a 3. helyre felzárkózni a régiók rangsorában

Az országos összehasonlításban alacsony K+F potenciál ráadásul *komoly területi különbségekkel jellemezhető a régión belül is*, melyek bár az elmúlt néhány évben némileg csökkentek, még mindig jelentősek. A régión belüli területi különbségek elsősorban a *felsőfokú intézmények területi elhelyezkedésének*, valamint a *gazdaság-*

szerkezet sajátosságainak köszönhető, melyek tekintetében Győr és Sopron emelkedik ki. Győr-Moson-Sopron megye túlsúlya az egyetemekhez kapcsolódó új infrastruktúrák létrejöttének köszönhetően (*kooperációs kutatóközpontok – KKK-k és regionális egyetemi tudásközpontok – RET-k*) várhatóan a jövőben sem fog jelentősen mérséklődni. Az *akadémiai kutatóintézetek szerepe, különösen a műszaki tudományok területén marginális*, míg az ipari kutatóhelyek száma szintén alacsony, bár egyre több multinacionális vállalat, valamint helyi KKV ismeri fel a K+F szerepét. Valószínű azonban, hogy a *tradicionális nagy egyetemi campusokkal rendelkező térségekkel még sokáig nem tudja felvenni a versenyt a régió*.

A régió forrásszerző képességében megmutatkozó hiányosságot jól mutatja, hogy 2005-ben az *állami fejlesztési forrásoknak mindössze 7%-át volt képes megszerezni*, míg népessége alapján részesedése 9,8% (*VÁTI-ÖTM* 2007). Különösen igaz volt ez a gazdaság-fejlesztési támogatásokra, az országban megítélt összes, e célra fordítható forrásnak mindössze 3%-a érkezett a régióba, *az egy főre jutó gazdaságfejlesztési támogatás kevesebb, mint harmada az országos átlagnak*. Az egyes fejlesztési területek támogatottsága ezen alacsony összegen belül is rendkívül egyenlőtlen volt. A Nyugat-dunántúli régióban, az összes gazdaságfejlesztési támogatás messze legnagyobb hányada, közel 67%-a (1,5 Mrd Ft) *innovációra, illetve kutatásra került felhasználásra*, ami a regionális egyetemi tudásközpontok kiemelkedő összegének köszönhető.

Országos összehasonlításban azonban nem ennyire kedvező a helyzet, hiszen az országban kutatási célra megítélt támogatásoknak mindössze 5%-a érkezett e régióba, így az egy főre jutó kutatási támogatás csak fele az országos átlagnak (*VÁTI-ÖTM* 2007). A régión belül a támogatások nagy része elsősorban *az egyetemi városokat magukban foglaló kistérségekben összpontosult* (Győri, Soproni, Mosonmagyaróvári, Keszthelyi kistérség, kisebb mértékben a Szombathelyi), mellettük mindössze *minimális mezőgazdasági jellegű innovációs*, vagy kutatási támogatást sikerült más kistérségnek felszívnia.

Még súlyosabb a probléma, ha *a régiói innovációs tevékenységét európai dimenzióban vizsgáljuk*. Az EIS legfrissebb eredményei (*European Innovation Scoreboard* 2007) alapján, bár az ország többi régiójához képest már nem mondható olyannyira hátrányosnak a Nyugat-Dunántúl helyzete, hiszen 0,25-ös értékétől csak Közép-Magyarország és Közép-Dunántúl tér el számottevően. Mindazonáltal az uniós átlaghoz viszonyítva (EU25: 0,45), vagy akár csak a közeli országok régióival összevetve (Szlovénia: 0,52, Stájerország: 0,58, Pozsony: 0,66) rendkívüli mértékű a lemaradás. A nyugat-dunántúli érték a 203 régiót rangsoroló listán mindössze a 176. helyre elegendő.

A tudásbázis komplex értékelésével, ha a népesség birtokában lévő tudás, valamint a térség oktatási, képzési infrastruktúrájának fejlettségi szintjét próbáljuk meg összehasonlítani, kiderül, hogy *a Nyugat-dunántúli régió nagy része alapvetően kedvező helyzetűnek tekinthető*. Természetesen a legfejlettebb megyeszékhely, Győr a lakosság relatíve magas iskolai végzettségének, valamint az egyetemnek köszönhetően kiemelkedően kedvező státuszú, az egész országban mindössze 10 hasonló kistérség található. A Győri kistérség mellett *ugyancsak nagyon kedvező a helyzet a másik két megyeszékhelyen és környékükön*. Mindazonáltal éppen a megyeszékhelyek közvetlen közelében három átlagos és egy kedvezőtlen helyzetű kistérség is található. A legrosszabb pozícióban, az egyébként társadalmi-gazdasági szempontból is hátrányosabb, az országos folyamatokhoz viszonyítva is nagyon kedvezőtlen tudásbázissal bíró Téti, Őriszentpéteri és Letenyei kistérség található.

17. ábra Néhány fontos mutató az országos átlag százalékában (1997)

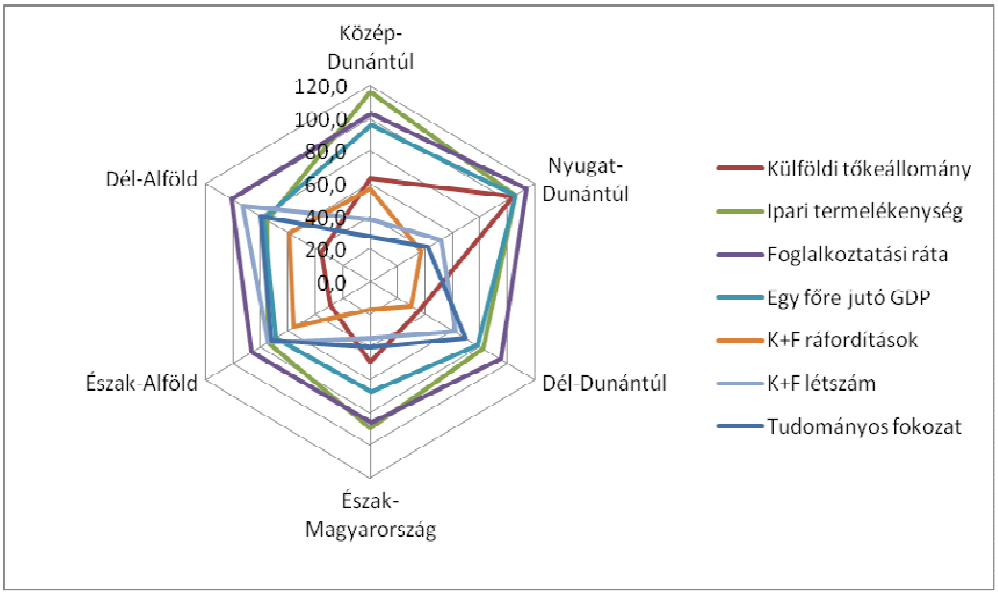

Megjegyzés: Közép-Magyarország adatait a nagyságrendi eltérések miatt az ábra nem tartalmazza. A külföldi tőkeállomány estében 1996-os, az ipari termelékenység esetében pedig 1995-ös adatok.
Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

18. ábra Néhány fontos mutató az országos átlag százalékában (2007)

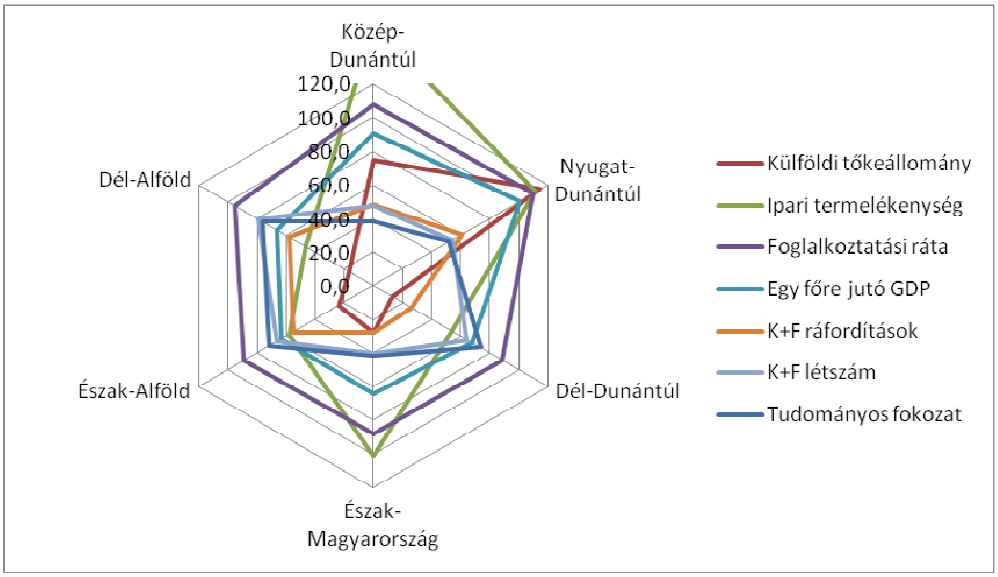

Megjegyzés: Közép-Magyarország adatait a nagyságrendi eltérések miatt az ábra nem tartalmazza. Az egy főre jutó GDP esetében 2006-os adatok.
Forrás: KSH alapján szerkesztette Grosz A.

A vállalkozások innovációs tevékenységére vonatkozó felmérések (*Csizmadia–Grosz* 2008) azt mutatják, hogy K+F tevékenységük és innovációs aktivitásuk alapján jól megkülönböztethető néhány csoport. A *régió vállalkozásainak közel 70%-a olyan hazai, főként kisméretű cég, amelynek alacsony az árbevétele, minimális K+F erőforrásokkal rendelkeznek, és saját maguk is elmaradottnak tekintik az innovációs szintjüket*. A vállalati populáció másik egyharmada három egymástól markánsan elkülönülő csoportra bomlik, melyek közül a tudásorientált, fejlesztő kisvállalkozásra kell elsősorban odafigyelni, de kiemelkednek a túlnyomórészt külföldi tulajdonban lévő kisvállalkozások is és a tradicionális nagyvállalatok.

A *Nyugat-dunántúli régió vállalkozásainak 50,1%-ánál a négy fő innováció típus valamelyike előfordult* (*Oslo Manual* 2005), ami alapján a vállalkozások fele mondható innovatívnak (*18. ábra*). A vizsgált időszakban a régió vállalkozásainak 22,2%-a valósított meg termék, 24,9%-a folyamat, 20,9%-a szervezési-szervezeti, 32,4%-a pedig marketing innovációt. A *termék innovációval* jellemezhető cégek nagyobbik hányada új árukat vezetett be (88%-uk), és csak egyharmaduk számolt be új szolgáltatásról. Az újításnak a legnagyobb hatása a termékskála vagy szolgáltatási kör bővítésére volt, de a minőségjavulás sem mellékes a vállalatok szerint. A *folyamat innováció* esetében egyértelműen a termelési módszerek megújítása volt a döntő (78%), és az újítás fő hatása a termelés vagy szolgáltatás rugalmasságának növekedésében jelent meg. 84 cég vezetett be *szervezeti innovációt*. Nagyrészüknél (71%) a külső kapcsolattartás módjában jelentek meg új módszerek és eljárások, és a legnagyobb hatása az újításnak a külső kapcsolattartás hatékonyságának növekedésében figyelhető meg. A *marketing innovációk* közül a termékek reklámozásában próbáltak a legtöbben újítani (62%), és ezek az innovációk nagyjából azonos hatást gyakoroltak a piaci részesedés növelésére és a fogyasztói szükségletek jobb megismerésére.

A *régió K+F és innovációs potenciáljában megmutatkozó hiányosságok már középtávon is veszélyeztethetik a térség gazdasági növekedésének fenntarthatóságát*, ezért ezen dichotómia feloldása első fokú prioritás kell hogy legyen. Ebben játszik jelentős szerepet az *újítóképesség ösztönzése* és a t*erületi alapon szervezett gazdasági*, és különösen a fejlesztési jellegű *együttműködési hálózatok megjelenése és támogatása*.

5.3. Irányváltás az innováció felé

A régió gazdasági szerkezetében domináns extenzív fejlődési tényezők fokozatos kimerülése következtében egyre inkább előtérbe kell kerülniük a *kis- és középvállalkozásoknak*, valamint a *magasabb hozzáadott értéket képviselő*, illetve a *tudáson és a magasabb szellemi potenciálon alapuló tevékenységeknek*. Így a gazdaságfejlesztési és területfejlesztési politikában a szerkezetátalakítás és a reorganizáció mellett az *intenzív tényezőkön alapuló fejlesztéseknek*, az *innovációt* és a *folyamatos megújulást segítő új típusú intézmények és szervezetek által nyújtott szolgáltatásoknak* kell a középpontba kerülni. Néhány iparág területén pedig már egyre inkább a *keresleti oldalról meghatározott klaszterorientált fejlesztés* került előtérbe.

A fenti folyamatok felismerésének köszönhetően egyes ipari parkokban az infrastrukturális és a vállalkozások tevékenységéhez kapcsolódó *közvetlen és közvetett szol-*

gáltatások mellett a kilencvenes évek végétől egyre több, fejlettebb üzleti, illetve innovációhoz kapcsolódó, valamint technológiai szolgáltatás is elérhetővé vált. Így jelentős Phare támogatással az országban Budapestet megint csak nem számítva, az elsők között adták át a győri ipari parkban található *Innonet Innovációs és Technológiai Központot*, mely inkubátor szolgáltatásaival a kezdő vállalkozásoknak segít az elindulásban, míg *innovatív szolgáltatásaival elsősorban a térség meghatározó iparágához, a gépiparhoz kapcsolódó fejlesztéseket próbálja segíteni*. A győri innovációs centrumot követően néhány évvel felépítésre került a szombathelyi ipari park innovációs központja, valamint a soproni ipari park innovációs központ épülete is. Várhatóan néhány éven belül megkezdheti működését a *Zalaegerszegi Innovációs és Technológiai Központ* is, mely már egyértelműen szektrospecifikusan, kifejezetten a fa és bútoripar területén működő vállalkozások számára szeretne innovatív és technológiai szolgáltatásokat nyújtani.

A *nyugat-dunántúli regionális innovációs rendszer fejlesztése érdekében*, és az innováció orientált-politika megvalósítása céljából 2000-ben az MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet közreműködésével a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács megbízásából az országban az elsők között kezdődött meg egy *regionális innovációs stratégia* kidolgozása (RIS). A RIS alapját a nemzetközi tapasztalatok képezték, hiszen addigra Európa-szerte már mintegy 100 régió rendelkezett hasonló stratégiával. A stratégia célja az volt, hogy középtávra (kb. 10 évre) meghatározza azokat a *legfontosabb prioritásokat*, amelyek támogatásával elősegíthető egy *regionális innovációs rendszer és hálózat kialakulása, majd hatékony működtetése*. A stratégia alapvetően három célkitűzést követett:

1) A regionális innovációs rendszer hiányzó intézményeinek kiépítése, a meglévők erősítése, hálózatba történő szervezése.
2) A vállalkozások innovációs teljesítményének fokozása az innovációt elősegítő programok, pályázati rendszer működtetésével.
3) A tudásbázisú, a magasabb hozzáadott értéket előállító tevékenységek kiemelt támogatása.

Ezen célkitűzések elérése érdekében négy prioritás került megfogalmazásra:

a) a régió innovációs környezetének javítása,
b) a tudásbázis fejlesztése és a tudás terjedésének ösztönzése,
c) az innovációs infrastruktúra fejlesztése,
d) az innováció finanszírozása.

Az innovációs kapacitások megújítása és növelése révén látja a régió biztosítottnak a termelékenység és a regionális versenyképesség javítását, melyek hosszú távon természetesen a *régióban élők életszínvonalának javítását szolgálják*. A regionális innovációs stratégia megvalósításának koordinátora kezdetben a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács (NYDRFT), illetve háttérszervezete a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség (NYDRFÜ) volt, mígnem éppen a stratégiában foglaltak megvalósításának eredményeként, valamint a központi innováció politikában a decentralizáció lehetőségének előtérbe kerüléseként 2004 végén a régió innováció iránt elkötelezett szereplői létrehozták a *Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség konzorciumot* (NYDRIÜ), mely 2008-tól *Pannon Novum néven* már önálló nonprofit Kft-ként folytatja tevékenységét.

2005 első felében a régió további szereplőinek bevonásával megalakításra került a *Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Tanács is*.

A 2001-ben elfogadott regionális innovációs stratégiát követően 2004-ben az országban elsőként elkészült *a régió technológiai előretekintési programja* (TEP), mely szerint a térség gazdaságszerkezetében jól kitapinthatóak az egész régió fejlődésére hosszú távon hatást gyakorló kulcsszektorok vagy vezérágazatok. Ezek közül a legfontosabbak talán: 1) a *járműipar, az elektronikai ipar*, és az ezekhez kapcsolódó beszállítói háttéripar; 2) a *turizmus, különösen a termálturizmus és az egészséges életmódra szerveződő széles körű szolgáltatások* szektora; 3) a *környezettechnológiák, környezeti erőforrások*, és azok háttéripara; 4) valamint – igaz inkább még csak lehetséges irányként – a *tudásipar*, melynek legfontosabb bázisát az egyetem képezheti.

A regionális előretekintés eredményein alapulva, a regionális innovációs tanács három vertikális és három horizontális szektort fogadott el, mint kiemelten kezelendő területet a további fejlesztésekben. Így továbbra is az első számú prioritások között szerepel a legnagyobb gazdasági súllyal rendelkező *járműipar, a fa- és bútoripar, mint helyi jelentőségű szektor*, valamint kiemelt területet képez az innovációs politikában a régióban koncentráltan jelenlévő *termálkincsre épülő egészségturizmus*. Ezen szektorokat egészíti ki az *információs és kommunikációs technológiák* támogatása, a *környezeti iparágak, különös tekintettel a megújuló energiaforrásokra*, valamint a *felsőoktatási szektoron alapuló ún. tudásipar*.

2000-től az innovációs intézmények és eszközök mellett egy *új fejlesztési eszköz* is megjelent a Nyugat-dunántúli régióban, mely megint csak a régió kezdeményező készségét volt hivatott igazolni, hiszen nem csak Magyarországon, de talán a közép-európai térségben is először indítottak útjára a Nyugat-Európában, illetve a tengerentúlon már sikerrel alkalmazott *klaszterkezdeményezést*. A klaszterekre irányuló fejlesztés politika célja *a klaszteresedési folyamat stimulálása*, *a vállalati együttműködések, kölcsönhatások elősegítése, a térség gazdaságában meghatározó kulcságazatok és azok kapcsolódó és háttéripara számára speciális szolgáltatások, valamint infrastruktúra nyújtása*. Alapját egyértelműen a klaszterek elvárásainak megfelelő, magasan képzett munkaerő, a technológia és műszaki infrastruktúra képezi, és elsősorban a térségben már működő gazdaság mobilizálásával, új vállalkozások elindításával próbál meg operálni.

A régióban tehát az országban az elsők között kerültek megalakításra azok a speciális feladatokat felvállaló klaszterkezdeményezések, önálló menedzsmenttel rendelkező szervezetek, amelyek megpróbálják a régió egy-egy kiemelt iparágában a klaszterizációs folyamatot elősegíteni. Ez azt jelenti, hogy *elsősorban iparágspecifikus szolgáltatások nyújtásával, az információáramlás gyorsításával, valamint a vállalkozások egymás közötti, illetve a vállalkozások és a nem gazdasági szereplők (felsőoktatás, kutatási szféra, szolgáltatók stb.) közötti együttműködési kapcsolatok elmélyítésével próbálnak meg hozzájárulni*, mind az adott iparág regionális versenyképességét, mind pedig az egyes kezdeményezésekhez csatlakozott vállalkozások versenyképességét javítani. Jelenleg már több mint tíz klaszter-kezdeményezés indult útjára, némelyik már 6–7 éves múlttal rendelkezik, míg van, amelyik épp, hogy csak megalakult. Az NYDRFT *több esetben is kezdeményezője volt ezen együttműködéseknek*, illetve sokszor *rendelkezésre álló forrásaiból támogatta azok létrejöttét, működését*. A legfontosabb területek: a gépipar, egyéb feldolgozóipar, az informatika, megújuló energia, vagy a turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások területe:

- Arrabona Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi Regionális Klaszter – környezetvédelmi ipar
- Biogáz és Fermentációs Termékklaszter – biogáz ipar
- Magyar Bútoripari Klaszter – bútoripar
- Nyugat-Dunántúli Borászati és Borturisztikai Klaszter – borászat
- Nyugat-Pannon Ökoklaszter – ökoturizmus, biogazdálkodók összefogása
- Pannon Autóipari Klaszter – autóipar
- Pannon Fa és Bútoripari Klaszter – fa alapú iparágak
- Pannon Helyi Termék Klaszter – helyi termékek piacra jutásának segítése
- Pannon Informatikai Klaszter – informatika
- Pannon Logisztikai Klaszter – logisztika
- Pannon Mechatronikai Klaszter – mechatronika
- Pannon Megújuló Energia Klaszter – alternatív energiák hasznosítása
- Pannon Termál Klaszter – termál turizmus
- Pannon Textil Klaszter – textilipar
- Professio Fémipari Szakoktatási Klaszter – fémmegmunkálás
- Regionális Pellet Klaszter – pellettálás
- Sopron Régió Informatikai Klaszter – informatika
- Sopron Régió Logisztikai Klaszter – logisztika
- T-Arrabona Második Vonalas Beszállítói Klaszter – műanyagipar
- Tartalom és tudásipari Klaszter – nyomdaipar
- West-Pannon Audiovizuális Klaszter – média

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács, a Nyugat-dunántúli Regionális Idegenforgalmi Bizottság és a Nyugat-Pannon Regionális Fejlesztési Rt. részvételével 2001-ben a régióban *létrehozta a Pannon Gazdasági Kezdeményezést* (PGK). A szervezet célja *egy vonzó, innovatív gazdasági környezet megteremtése, a belső gazdasági kohézió erősítése, az innovációs képesség javítása és a gazdasági hálózatok, klaszterek megerősödését elősegítő szervezeti rendszer létrehozása a különböző szervezetek közötti hatékony együttműködés biztosítása érdekében.* Ez a kezdeményezés azóta sokszor hivatkozott együttműködéssé vált az ország többi régiójában, valamint központi kormányzati szinten is. A PGK a régióban működő klaszterszervezetek és a régió más gazdaságfejlesztéssel, vállalkozásfejlesztéssel, valamint területfejlesztéssel foglalkozó intézményeinek, szervezeteinek egyfajta hálózataként indult, melynek menedzsment feladatait az NYDRFÜ vállalta magára.

A Nyugat-dunántúli régióban, ha szigorúan vesszük a klaszteresedési folyamatokat és a klasztereket, mint gazdasági ökorendszereket, akkor azt mondhatjuk, hogy még nincsenek jól működő klaszterek. Ugyanakkor szá*mos területen megfigyelhető az együttműködések felértékelődése, a klaszteresedés folyamatos előrehaladása*, amelynek köszönhetően aktív politikával a potenciális és politika által irányított klaszterekből akár középtávon is fejlődő és jól működő klaszterek válhatnak. Bár a régió nem rendelkezik egy egységes, komplex klaszterpolitikával, a Pannon Gazdasági Kezdeményezés, a klaszterkezdeményezések és a prioritást élvező szektorok speciális szükségleteit és igényeit kielégíteni igyekvő szervezeti, intézményi, felsőoktatási fejlesztések hatása és a régió innovációs politikája némiképp ellensúlyozza ezen politika hiányát. *Mind a keményebb infrastrukturális fejlesztések, mind pedig a puhább, humán*

típusú fejlesztések jól kapcsolódnak a régió gazdasági-társadalmi fejlődésére hosszútávon jelentős hatást gyakorolni képes kulcsszektorokhoz. A klaszterkezdeményezéseknek, illetve az általuk nyújtott szolgáltatásoknak köszönhetően folyamatosan oldódik a magyar gazdasági szereplőkre jellemző bizalmatlanság, és folyamatosan bővülnek mind a formális, mind az informális kapcsolatok a szereplők között.

A pozitív hatások mentén még jelentős elmaradások is tapasztalhatók, illetve számos olyan külső tényező akad, amely korlátozza, akadályozza a klaszteresedést, és a klaszter-orientált fejlesztések megvalósulását. A legfontosabb ezek közül talán a *decentralizáció hiánya*, hiszen a minél nagyobb fokú decentralizáció képes biztosítani a döntéshozatali folyamatokban a helyi szereplők aktív részvételét, így a *lokális érdekartikulációt és a fejlesztési prioritások érvényesülését*. A meglévő klaszterkezdeményezések mind igen súlyos finanszírozási problémákkal küzdenek, legtöbb esetben a menedzsment mindössze 1–2 főt jelent, akinek a fő tevékenysége a forrásszerzés. *A korlátozott menedzsment feltételek, a folyamatos bizonytalanság, a projekt alapú finanszírozás sokszor veszélyezteti a legfontosabb alapfeladatok ellátását*, melyhez hozzájárul még a finanszírozási gondok miatt egyre inkább előtérbe kerülő, tagdíjhoz vagy egyéb költségtérítéshez kapcsolódó, már-már piaci alapú speciális szolgáltatások nyújtása. Ez is a *tagsági fókusz felé vezeti a meglévő szervezeteket*, míg a régióban található klaszteresedések valamennyi érdekeltjére, szereplőjére támaszkodó komplex megközelítés egyre inkább a háttérbe szorul.

2005-ben és 2006-ban *két egyetemi tudásközpont és két kooperáció kutatóközpont is alakult* a régió két egyetemén, ezzel egyesítve a régióban tevékenykedő cégeket, és megszólítva K+F igényeiket. Ezek a központok *ipari–tudományos kapcsolatokat alakítanak ki a gépjárműgyártás, az elektronika, a faipar és a megújuló energiaforrások területén*, jól kapcsolódva az ezen területeken működő klaszter kezdeményezésekhez. Győrben a Járműipari Regionális Egyetemi Tudásközpont, valamint az Autóipari, Elektronikai és Logisztikai Kooperációs Kutatóközpont próbálja meg hálózati alapon elősegíteni a tudományos és az üzleti szféra együttműködését, illetve az új eredmények gazdaságba történő gyors adaptálását, míg Sopronban a Környezeti Erőforrás-gazdálkodási és -védelmi Kooperációs Kutatóközpont, valamint az Erdő- és Fahasznosítási Regionális Egyetemi Tudásközpont szándékozik ugyanezt tenni a fa- és bútoriparban, illetve a megújuló energia területén. A járműipar kiemelt fejlesztési lehetőségei pedig tovább nőttek *Győr városának pólusvárossá történő kiválasztásával és az Autopolisz pólus program elfogadásával*, melyhez kapcsolódó kulcsprojektek megvalósítása az elkövetkezendő évek feladata lesz.

5.4. Kitörési lehetőség

A jövőben a gazdaság és az innováció területén a fejlesztések és a figyelem középpontjában mindenképpen továbbra is *a klaszteresedésnek és a kis- és középvállalkozásoknak* kell állniuk. Az *innovációs központok, klaszterszervezetek és egyéb fejlesztési szereplők programjaiban kiemelt helyet kell biztosítani a KKV szektor innovativitásának javítására, innovációs kapacitásuk kiépítésére és innovációs tevékenységük segítésére*, melyben *az együttműködési kapcsolatok, az egymástól való*

tanulás lehetősége központi szerepet kell, hogy kapjon. Csak ezen alapulva lehet a térség képes arra, hogy gazdasági szerkezetében a magasabb hozzáadott értéket, a magasabb szellemi és tudáshányadot képviselő tevékenységek részesedése növekedjék, hosszú távon pedig túlsúlyba kerüljék. A Pannon Gazdasági Kezdeményezés országban egyedülálló elindításával, klaszterszervezetek létrejöttével, az innovációs központok átadásával és tartalommal történő feltöltésének megkezdésével, valamint a Regionális Innovációs Ügynökség és a Regionális Innovációs Tanács megalakulásával létrejött a Nyugat-dunántúli régióban az innovációs rendszer alapját képező intézményhálózat, szervezeti keretrendszer. Az Innováció Alap egy részének decentralizált felhasználása megteremti ezen intézményhálózat célirányos működtetésének financiális lehetőségét, a források innovációs célú hasznosulását. Az innovációt szolgáló források nagysága a jövőben várhatóan tovább bővül.

Az *innováció alapú regionális fejlesztés politika pillérei a jövőben* a meglévő intézmények mellett mindenképpen a győri ipari park és az ott működő innovációs központ továbbfejlesztése céljából körvonalazódó mechatronikai kompetencia központ, valamint a győri Széchenyi István Egyetemen, illetve a Nyugat-magyarországi Egyetemen az elmúlt években létrehozott *regionális egyetemi tudásközpontok, kooperációs kutatóközpontok*, valamint az ezeken létrejövő új típusú hálózati együttműködések kell, hogy legyenek. Valamennyi új projekt célja *a felsőoktatási és a gazdasági szféra közötti kapcsolatok jelentős mértékű bővítése és elmélyítése*. Ezek a kezdeményezések alapvetően járultak hozzá a régió gazdaságát szolgáló háttér infrastruktúrák, intézmények megújulásához, és a magasabb hozzáadott értéket képviselő tevékenységek előtérbe kerüléséhez, a régió gazdasági versenyképességének növekedéséhez.

A térség gazdaságszerkezetében jól kitapintható néhány, *széles körű kapcsolatrendszere által az egész régió gazdasági-társadalmi fejlődésére hosszú távon jelentős hatást gyakorló kulcsszektor* vagy vezérágazat, melyek közül a legfontosabbak a gépipar (járműipar, elektronikai ipar, mechatronika), az infokommunikációs szektor, a turizmus, különösen a termálturizmus és az egészség turizmus, a környezettechnológiák, a környezeti erőforrások, a faipar és az arra épülő bútoripar, valamint a megújuló energiaforrások. A jövőben a régió gazdaságának fejlesztése, különösen a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek előtérbe kerülése érdekében elsősorban a következő prioritások mentén történő beavatkozásokra van szükség:

- a kutatás-fejlesztés és az innováció erősítése, a meglévő gyártóhelyek innovációs bázissá történő továbbfejlesztése;
- a magasan kvalifikált humán tőke kínálatának bővítése, szakképzés és a gazdasági szféra keresletének koordinációja, egyetemi képzés továbbfejlesztése;
- a közlekedési hálózat, elsősorban az észak–déli tengely továbbfejlesztése;
- további jelentős logisztikai fejlesztések a meglévő logisztikai központok bázisán;
- a hálózatosodás elősegítésének támogatása, a klaszteresedési folyamat támogatása és a beszállítói hálózatok továbbfejlesztése;
- a határokon átnyúló együttműködésekben rejlő gazdasági lehetőségek kihasználása, különösen a CENTROPE tekintetében.

Az *innovatív gazdasági környezet megteremtése* elősegítheti a régióban a vállalkozások hozzáadott-érték teremtési lehetőségeinek bővítését, gazdasági integrációjukat, ami a régió gazdasági versenyképességének növekedését eredményezheti.

Győr – Győri Nemzetközi Ipari Park fejlesztése

Győri Nemzetközi Ipari Park Kft.
Összes költség: 458 610 eFt
Támogatás: 458 610 eFt
Támogatás forrása: NYDOP-1.3.1.

Győr – TECHNONET létrehozása

INNONET Innovációs és Technológiai Központ Közhasznú Nonprofit Kft.
Összes költség: 499 500 eFt
Támogatás: 399 600 eFt
Támogatás forrása: NYDOP-1.3.1.

Nagykanizsa – Inkubátorház építése

Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata

Összes költség:	495 128 eFt
Támogatás:	366 394 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP-1.3.1.

Szombathely – Claudius Ipari Park

Sárvár – Ipari Park

VI. Tervezzük meg a régiót!

A Nyugat-dunántúli régió fejlesztési tervezése már az alakulás pillanatától megkezdődött. Hála az 1995-ben gondosan megtervezett osztrák–magyar Interreg-Phare CBC programnak, szinte a régió alakulásával egy időben – európai uniós támogatással – megkezdődött a régió hosszú távú fejlesztési koncepciójának elkészítése, amelyet azután egy napjainkig tartó folyamatos területi tervezési munka követett.

A koncepció nem volt előzmény nélküli, hiszen a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium (KTM) kezdeményezésére már 1993-tól készültek regionális stratégiai tervezési mintaprojektek (*Hrubi* 1997*, Lados* 2001). Ezek sorába tartozik az 1995–1996-ban elkészült az Északnyugat-Dunántúl Fejlesztési Koncepciója is. A tervezési dokumentum területileg a jelenlegi Nyugat-dunántúli tervezési-statisztikai régiót és Veszprém megyét fedte le. A következőkben a régió egészét átfogó területfejlesztési dokumentumokról adunk egy keresztmetszetet.

6.1. A Nyugat-Dunántúl hosszú távú fejlesztési koncepciója (1998–2010)

A KTM 1995 januárjában megbízta az MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetét (NYUTI), hogy dolgozza ki az Északnyugat-Dunántúl négy megyéjére (Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém és Zala megye), mint együttes régiónak tekinthető térségre[19] az egységesen értelmezhető területfejlesztési koncepció (*Lados* 1997). Ennek a területi összetételnek volt egy olyan motivációja, hogy az 1995–1999 közötti időszak magyar–osztrák Phare CBC megyéi közé bevonva Veszprém megyét, esetleg ez a megye is mint egy NUTS 2 szintű régió része, kedvezményezettjévé válhat ennek a közösségi kezdeményezésnek.

A koncepció azt a *missziót* vázolta az Északnyugat-Dunántúl számára, hogy mint a modernizációra határozottabban érett térség, az együttműködéssel mutasson fel új megoldásokat a területi folyamatok alakításában. Ehhez biztosítsa a megindult gazdasági növekedés fenntarthatóságának feltételeit, növelje a régió belső kohézióját, teremtse meg a megyehatárok mentén kialakult hátrányos helyzetű mikrotérségek felzárkózásának feltételeit, és törekedjék a környezeti potenciálban rejlő adottságok minél szélesebb hasznosítására, s ezáltal a fenntartható fejlődés elvének és gyakorlatának területfejlesztési érvényesítésére.

---

[19] A program előkészítő szakaszában (1995. január-március), mind a megbízó (KTM), mind az érintett megyék képviselői egyetértettek a koncepció által lehatárolt célterülettel. Az 1996. október–november folyamán – az Országos Területfejlesztési Koncepciónak (OTK) az egyes megyei területfejlesztési tanácsoknál megrendezett megvitatása, valamint a megyei önkormányzati elnökök személyes konzultációja során egyaránt – szóba került a régiószervezés kérdése. Az érdekelt megyék szorgalmazzák, hogy az OTK-ba egy ebből a négy megyéből képződő régió is kerüljön be a javasolt régió felosztási javaslat mellé. 1997-ben azonban Veszprém megye nélkül alakult meg a Nyugat-dunántúli RFT, az OTK-t 1998-ban fogadta el a Parlament, amelyben tervezési-statisztikai régióként a Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyét magában foglaló Nyugat-dunántúli régió rögzült.

A fenti stratégiai célok megvalósítását négy prioritásba sűrítette a koncepció:

1. *A gazdasági bázis innovációs miliőjének kialakítása:* gazdasági infrastruktúra fejlesztése, szellemi erőforrások erősítése
2. *A multi- és intraregionális kohézió erősítése:* országhatár menti együttműködések, régióépítés
3. *A belső perifériák aktivizálása:* kistérség-fejlesztési programok preferálása, intraregionális közlekedési kapcsolatok erősítése, települési infrastruktúra fejlesztése
4. *A környezeti potenciál megóvása:* környezeti károk felszámolása és mérséklése, ökopotenciál fölmérése

A prioritások speciális céljait 15 intézkedésen keresztül kívánta megvalósítani a koncepció. Az egyes intézkedéseket az Északnyugat-Dunántúl differenciált területi sajátosságaiból fakadóan kistérségi szinten csoportosított beavatkozási területekhez kötötte. A koncepció tudatosan vállalta, hogy az *innováció-orientált* és az endogén *erőforrásokra támaszkodó területfejlesztési politikára* építi a térség fejlesztési stratégiáját.

A koncepció tudatosította azt is, hogy bizonyos akciók csak nemzeti szinten kezelhetők. A koncepció három országos kompetenciába tartozó, a térség számára kiemelkedő fontosságú témakörre tett javaslatot:

1. Bécs–Pozsony–Győr–Sopron/Felső-Pannónia potenciális eurorégió intézményi kereteinek kialakítása: A fejlesztési stratégia súlyponti eleme volt, hogy minél előbb intézményesüljön az egyre látványosabban formálódó Bécs–Pozsony–Győr–Sopron együttműködési övezet. Ebben az időszakban a térség kompetenciáját jelentősen meghaladta egy multiregionális szintű együttműködésnek a szervezése, az ahhoz szükséges jogi és egyéb feltételek alakítása.
2. Kiemelt közlekedési rendszerek fejlesztésében való aktív szerepvállalás: A régióban a helyi-térségi szereplők együttműködésével megindult a vízi és a légi közlekedés regionális bázisainak (Gönyű, Pér, Sármellék) kiépítése. Ezek a létesítmények tekintettel a jelentős térségszervező funkcióikra, illetve a magas beruházási költségekre csak kormányzati támogatások mellett valósíthatók meg. Hasonlóan nem területi kompetencia volt a nemzetközi érintkezést, s ezzel a dinamikusan fejlődő határ menti kapcsolatokat szolgáló új határátkelőhelyek létesítése, illetve a meglévők korszerűsítése, fogadóképességének növelése.
3. Környezeti potenciál megóvása: A régió környezete számos tényezőt tekintve fokozottan veszélyeztetett. A főbb akcióterületek – Balaton, Szigetköz – problémáinak kezelése túlnőnek a régió-, sőt az országhatáron is.

A feladat egy olyan mintakoncepció elkészítése volt, amelynek metodikáját a későbbi megyei és regionális stratégiáinak készítésénél alkalmazhatják. Számos olyan elemet tartalmazott ez a koncepció, amelyet a korábbi hasonló hazai munkák még nem (*Lados* 2001):

- Pontosan definiálta a helyzetfeltáró szakasz vizsgálati területeit, gondosan *szétválasztva a külső és a belső környezet értékelését*.
- A külső környezet elemzésében a *versenyképesség* vizsgálatára helyezte a hangsúlyt. A külső környezet értékelése többrétegű volt: először összevetette a régió főbb társadalmi-gazdasági mutatóit az EU-átlaggal, majd elhelyezte a régiót az országos folyamatokban.
- A belső adottságok vizsgálatánál a hagyományos ágazati elemeket – humán erőforrások, gazdasági bázis, infrastruktúra és a kilencvenes évek első felétől a környezet – kiegészítette az évtized elején elindult olyan *társadalmi innovációk bemutatása*, mint a civil társadalom kezdeményezései vagy a kistérségi fejlesztési szövetségek.
- A helyzetelemzést összegző SWOT-analízist nem követte azonnal a jövőkép és a koncepció kifejtése, hanem a nemzetközi regionális kutatási irodalomban a kilencvenes évek első felétől terjedő ún. *forgatókönyv-elemzési technika* alkalmazásával különböző *fejlődési utakat* vázoltak a tervezők.
- Szinte *programozási szintig előkészítve* fogalmazta meg az egyes intézkedéseket: a probléma és a szükségletek bemutatásától, az intézkedés leírásán keresztül a megvalósítás javasolt menedzsment-szervezetének, lehetséges forrásainak és a kapcsolódó tervezési munkák meghatározásáig.
- Már a koncepció megvalósíthatóságára is gondolva elemzés készült *a területfejlesztési szereplők erőforrás-kapacitásairól*.

A progresszív metodika nem csupán a kezdeményező KTM[20], de a folyamatba bevont megyék tetszését is elnyerte. Így a KTM mintarégiós koncepció megfogalmazására vonatkozó megbízása mellé csatlakozott Győr-Moson-Sopron, Vas és Veszprém megye önkormányzata is, saját megyéik fejlesztési koncepciójának elkészíttetésével. A kibővülő források, a párhuzamosan folyó tervezés tette lehetővé, hogy az egyes koncepciók széles szakértői kör bevonásával, és többszintű empirikus felmérésekkel megalapozottan, ugyanakkor egységes metodika szerint készüljenek. Ez biztosította a mintarégió és a megyék koncepcióinak az összhangját, kohézióját is.

6.2. Magyarország nyugati határ menti régiójának komplex területfejlesztési koncepciója (1998–2013)

Az uniós forrásból finanszírozott terv gazdag háttéranyagra támaszkodhatott, hiszen a koncepciókészítés időszakában már a régiót alkotó megyék mindegyike és a régió számos kistérsége is kidolgozta saját területfejlesztési koncepcióját. A tervezési munka 1997-ben indult és 1998 végén zárult.[21]

A koncepció – a korábbi négymegyés koncepcióhoz hasonlóan – három forgatókönyvet vázolt a régió következő másfél évtizedes időszakára:

[20] Gyakorlatilag a mintakoncepcióban kialakított módszertan épült be a területfejlesztési koncepciók készítésének nemzeti szintű szabályozásába: A területfejlesztési koncepciók, programok és rendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 18/1998. (VI.25.) sz. KTM rendelet.

[21] A dokumentumot a Tanács a 3/1998. (X. 1.) RFT számú Határozatával fogadta el.

– polarizált fejlődés (a területi egyenlőtlenségek növekedése),
– területi különbségek stabilizálódása (közepesen koncentrált fejlődés),
– kiegyensúlyozott fejlődés (területi kiegyenlítődés)

A Tanács a *„kiegyensúlyozásra törekvő fejlődés”* (a területi kiegyenlítődés) és környezetkímélő gazdasági struktúraváltás változatának megvalósítását választotta, a meglévő értékek és eredmények minőségi fejlesztésével, ill. a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányosabb térségek felemelésével. Ez a változat a leginkább *optimista*, mind a szellemi, mind a gazdasági erőforrások fejlesztése és kihasználhatósága kérdéseiben. Feltételezi a vállalkozások, a tőkebefektetések és a környezetbarát gazdálkodás területileg egyensúlyos fejlesztésének megvalósíthatóságát az 1998–2013 közötti időszak alatt.

A megcélzott fejlődési változat mentén a főbb ágazati hangsúlyok – gazdasági infrastruktúra, vidékfejlesztés, turizmus, közlekedés, oktatás-képzés – mellett, a négymegyés regionális koncepcióhoz képest sokkal hangsúlyosabban jelenik meg a határmenti és az interregionális együttműködés ebben a jövőképben. Ez a megközelítés azt is feltételezi, hogy a régió által megcélzott társadalmi-gazdasági *fejlődés mértékét, változatait* és eredményességét erőteljesen *befolyásolhatja* a szomszédos országokkal való kapcsolatának kedvező vagy kedvezőtlen alakulása. (*Magyarország nyugati határ menti...* 1998)

19. ábra A Nyugat-dunántúli régió területfejlesztési koncepcióját alkotó főbb értékek és fejlesztési célok

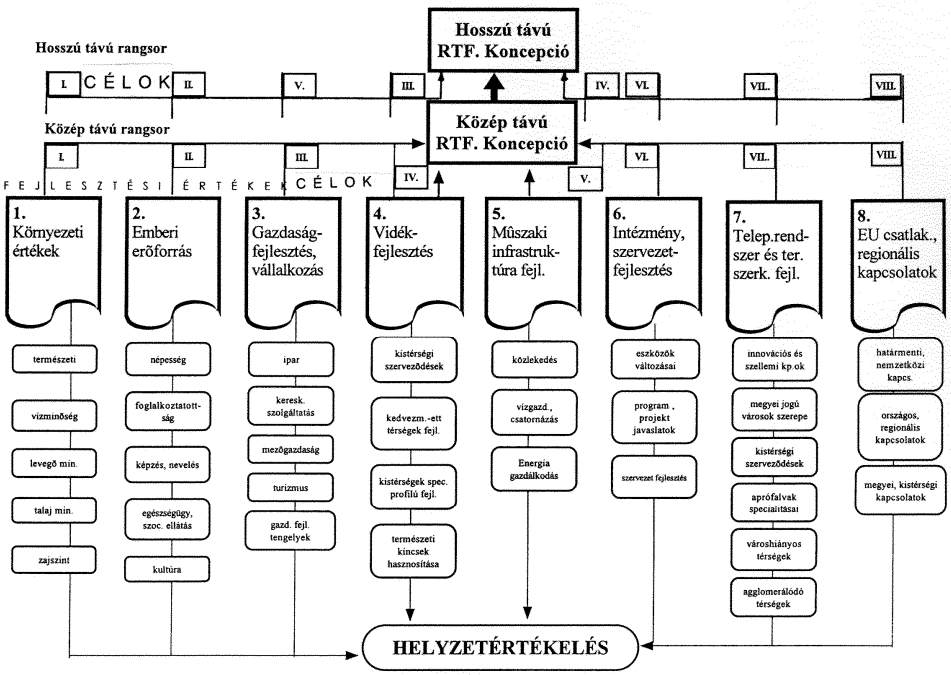

Forrás: Magyarország nyugati határ menti..., 1998. 17. o.

A koncepció 8 stratégiai célt fogalmazott meg, és meghatározta azok közép-, illetve hosszú távú fontossági sorrendjét, rangsorát. (*19. ábra*). *Középtávon* az általánosan elsődleges értékek elérése érdekében felállított célokat (a természeti-környezeti értékek, emberi erőforrás fejlesztéseket) követően az *elmaradott térségek* – a vidék – és a *gazdaság fejlesztése* (ezen belül az egyes alágazatainak – ipar, feldolgozóipar, mező- és erdőgazdaság) és azt ellátó *műszaki infrastruktúra-rendszerek fejlesztése a legfontosabb*, mint *mennyiségi* hiánypótlás.

Hosszú távon a rangsort már *a minőségi fejlesztések* feladatai adják, így a területszerkezeti értékfejlesztés, a természeti kincsek – a termőföld –, a hévíz feltárások és egyéb megújuló energiahordozói hasznosítások, a településrendszer kiegyenlítő fejlesztései a fontosabbak a távlati jövőkép prognózis megvalósításának időlépcsőiben.

6.3. A Nyugat-dunántúli régió területfejlesztési programja (2000–2006

A koncepció elfogadását követően, szintén uniós finanszírozással, brit szakértők vezetésével megkezdődött a középtávú célok megvalósítását tartalmazó, az EU hétéves programciklusához igazodó középtávú terv, a regionális területfejlesztési program kidolgozása. Az 1999 áprilisában elindított projekt megvalósításának határideje 2000. április 30. volt. A térségi szereplők által igényelt konzultációk, valamint kötelező egyeztetési eljárás lefolytatása egy évvel meghosszabbították a projekt átfutási idejét. Így az eredmény egy széles konszenzussal elfogadott fejlesztési dokumentum lett, amelyet a régió területfejlesztési szereplőinek többsége a magáénak érezhetett.[22]

A program a régió jövőképét a következőképpen fogalmazta meg:
„*Magasan képzett munkaerő biztosításával és az innováció fejlesztésével a Nyugat-Dunántúl az Európai Unió szintjén versenyképes régióvá válik, növeli a régióban élők életminőségét, megőrzi környezete állapotát, csökkenti a régión belüli egyenlőtlenségeket és erősíti a régió kohézióját, mindezekkel segítve a régiótudat kialakulását is.***”**

A koncepció középtávra megfogalmazott céljai visszaköszönnek a programban, ugyanakkor a koncepcióhoz képest a stratégiai cél konkrétabbá, plasztikusabbá vált (európai mércével is versenyképes régió), a jövőkép egy koherensebb, egymásra épülő rendszert alkot, hiszen a program a versenyképességet meghatározó pillérekre, a régió innovációs képességének és humánerőforrás-kapacitásának növelésére fókuszál. Ezek fejlesztése sem nélkülözheti azonban azon alapokat, amelyek a régióban élők számára a környezeti értékeinek megóvását és életminőségének emelését, valamint a régió elmaradottabb térségei leszakadásának mérsékelését biztosítja. (*20. ábra*)

A jövőkép elérését a program négy prioritás mentén, 14 intézkedésen keresztül kívánta megvalósítani. (*21. ábra*) Az egyes prioritások általános jellemzői a következők:

1. *Humánerőforrás-fejlesztés:* segíti a gazdaság versenyképességének erősítését és a regionális identitás és a régión belüli társadalmi-gazdasági kohézió kialakítását. A 'Humánerőforrás-fejlesztés' prioritás főbb elemei – a közösségi innovációk megjelenésének és terjedésének elősegítése, az emberi erőforrás fejlesztése, az esélyegyenlőség biztosítása, valamint a kutatás-fejlesztési és

[22] A dokumentumot a Tanács a 2 / 2001. (III. 14.) NYDRFT határozatával fogadta el.

a felsőoktatási kapacitás növelése – nagymértékben hozzájárulhatnak a regionális versenyképesség növeléséhez és a társadalmi-gazdasági kohézió kialakításához. Az egyes intézkedések hozzájárulnak a diplomás foglalkoztatottak arányának, ezáltal a régió lakossága általános képzettségi szintjének a növeléséhez. Ez alapot teremt a kutatás-fejlesztési kapacitások megfelelő növeléséhez, ezáltal a dinamikus gazdasági fejlődés fennmaradásához.

2. *Vállalkozás és technológiai innováció:* segíti a gazdaság versenyképességének erősítését. A beszállítói, alvállalkozói kapcsolatok erősítése és a vállalkozások versenyképességének növelése érdekében a 'Vállalkozás és technológiai innováció' prioritás alapvető szerepe egy széles körű tanácsadói és képzési hálózat kiépítése, a vállalkozókat és a technológiai innovációt segítő infrastruktúra fejlesztése, valamint egy innovatív kezdeményezéseket támogató befektetési alap létrehozása. Az intézkedés hozzájárul a régióban megtelepedett külföldi nagyvállalatokhoz szervesen kapcsolódó innovatív és dinamikus kis- és középvállalkozói szektor létrehozásához, illetve megerősítéséhez. A régió a prioritás keretében nagy hangsúlyt fektet a meglévő, ám jelenleg csak részben hasznosított turisztikai potenciál fejlesztésére. Ezen turisztikai potenciál fejlesztése, valamint a vállalkozásfejlesztés és a technológiai innováció támogatása a regionális versenyképesség növelésének legfőbb pillérévé válhat.
3. *Régióépítés:* segíti az életminőség javítását és az EU-életszínvonal közelítését, valamint a környezetvédelem és fenntarthatóság elveinek biztosítását (integrált vidékfejlesztés), a regionális identitás és régión belüli társadalmi-gazdasági kohézió kialakítását (közlekedési infrastruktúra fejlesztése, intelligens régió program), valamint az európai integrációra történő felkészülést és az integrációt (határ menti együttműködések). A 'Régióépítés' prioritásának megvalósítása során tehát a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a vidékfejlesztés, valamint a területfejlesztés helyi/kistérségi intézményrendszerének kiépítése képezik a legfőbb feladatokat. A régió észak–déli hosszanti elhelyezkedéséhez igazodó közlekedési tengelyvonal fejlesztése a belső kohézió kialakításának kiemelt eleme. Mindezt kiegészíti a régió kapcsolatrendszerének fejlesztése a régióhatáron átnyúló együttműködési lehetőségek további bővítésével.
4. *Életminőség javítása:* segíti az életminőség javítása és az EU-életszínvonal közelítése (egészségügyi és szociális program), a környezetvédelem és fenntarthatóság (környezetgazdálkodási program), a regionális identitás és régión belüli társadalmi-gazdasági kohézió kialakítása (örökségvédelem) stratégiai célok megvalósítását. Az 'Életminőség javítása' prioritás keretében megvalósuló intézkedések hozzájárulnak a régió egyes térségeinek a csatornázottság, hulladékkezelés, az ár- és belvízvédelem területén meglévő elmaradottságának csökkentéséhez. További intézkedések szolgálnak a Nyugat-Dunántúl gazdag kulturális hagyományainak, történeti-építészeti értékeinek megóvására, melyek segítenek erősíteni a régió egyediségét, a regionális identitást.

20. ábra A Nyugat-dunántúli régió jövőképe

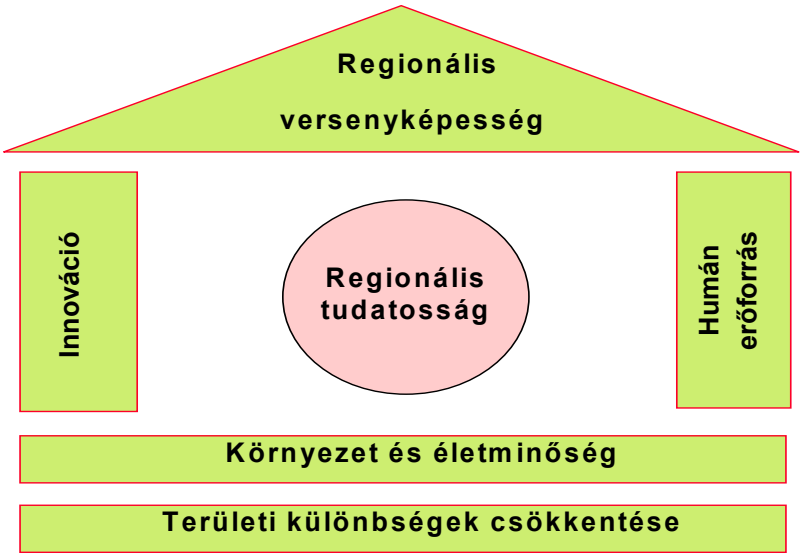

Forrás: A Nyugat-dunántúli régió területfejlesztési..., 2001. XI. o.

A programdokumentum helyzetértékelő szakaszában szereplő újítás volt az uniós területfejlesztési dokumentumokban alkalmazandó, az előző időszak döntéseire vonatkozó értékelés elkészítése. A régió szintjén az 1998–2000 között rendelkezésre álló források csak a régió jövőjét megalapozó tervezési dokumentumok elkészítésére, illetve kisebb léptékű szervezeti fejlesztésre voltak elegendőek. Ennek tükrében az elemzés inkább a régiót alkotó megyék számára 1996–2000 között rendelkezésre álló területfejlesztési források felhasználását vette célba. Fő konklúzióként megállapítható, hogy az évtized közepén készült megyei koncepciók intézkedései csak kismértékben tükröződtek vissza a támogatások felhasználásában. Azok döntően infrastrukturális és gazdaságfejlesztési célokat szolgáltak. Ennek oka a felosztható források központi szabályozása, amely nem törekedett a megyei koncepciók célrendszerének számbavételére a felhasználási célok kijelölésénél. A sok megyei koncepcióban kulcselemnek tekintett humánerőforrás-fejlesztést csupán a decentralizált TFC 2001. évi szabályozása tette lehetővé.

A Nyugat-dunántúli területfejlesztési program is több szakmai újdonságot tartalmazott (*Lados* 2001). A legfontosabb ezek közül a program szerkezetének olyan megformálása, amely összhangban volt a területfejlesztési programok készítésének mind a hazai szabályozásával, mind az EU Strukturális Alapok tervezésére vonatkozó irányelveivel. Ez utóbbi azért vált hangsúlyossá ebben a programban, mert az deklaráltan a régió 2000–2006 közötti időszakra szóló fejlesztési dokumentumaként készült, bízva abban, hogy még a programciklusон belül megtörténik Magyarország uniós csatlakozása. Ebben az esetben figyelemmel kellett lenni arra, hogy a Strukturális Alapokra vonatkozó szabályok úgy érvényesüljenek a programban, hogy azok teljesítsék a csatlakozást követően a régió regionális operatív programjával szemben támasztott követelményeket is.

21. ábra A Nyugat-dunántúli területfejlesztési program cél- és intézkedésrendszere 2000–2006

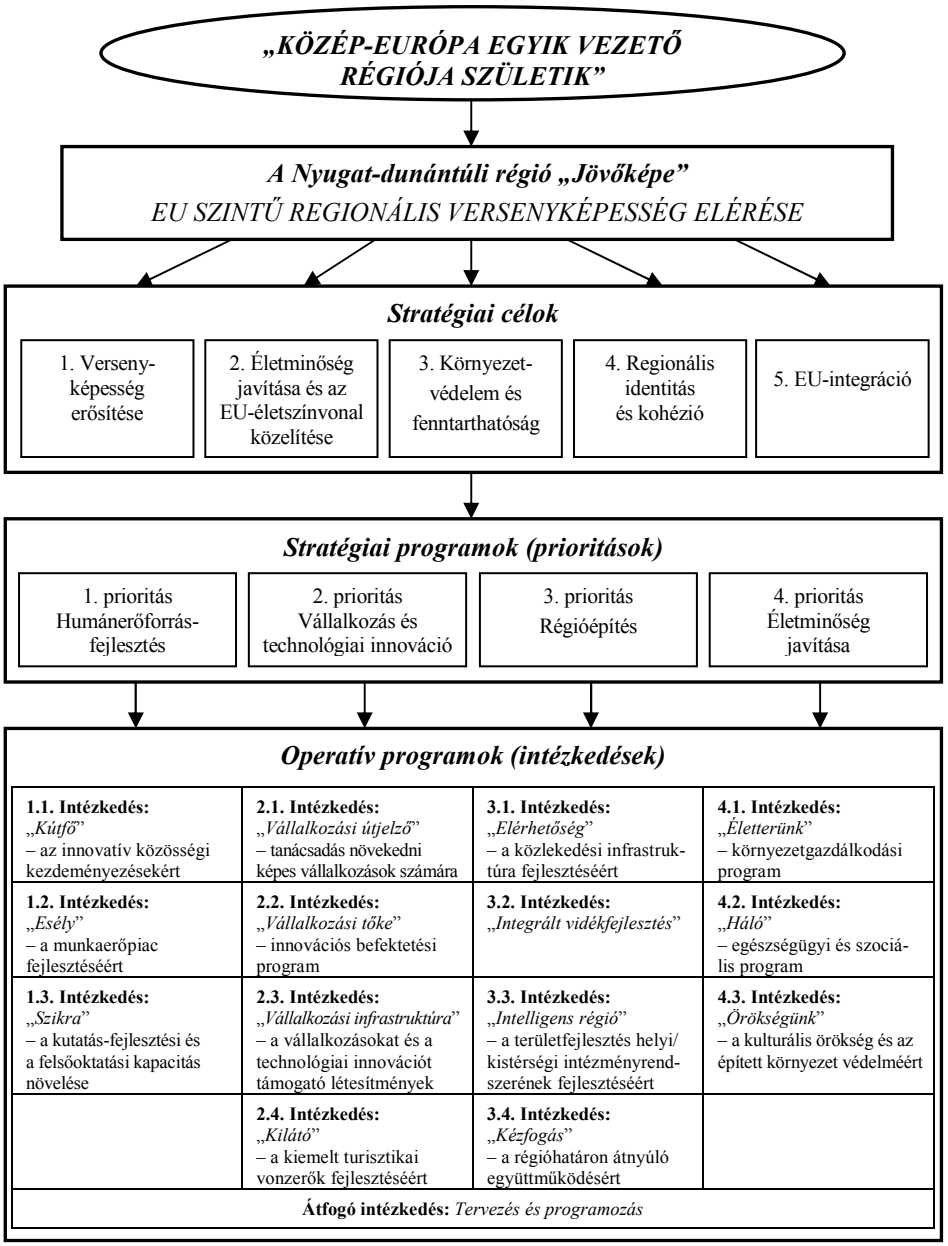

Szerkesztette: Lados, 2001.

Végül a Nyugat-dunántúli területfejlesztési program az első olyan *hazai* regionális tervezési dokumentum, amely alkalmazta az ex-ante értékelést[23] a programdokumentum végső megfogalmazásakor.

6.4. Partnerség 2007–2013 programrendszer

Az NYDRFT *2005 májusában* döntött arról, hogy az országban egyedüliként a régió, illetve a három megye, valamint a nagyvárosok terveit egymással összehangoltan, egy megbízás keretében készíti el. A *'Partnerség 2007–2013' program* eredeti szándékai szerint a Nyugat-dunántúli régió 2007–2013 közötti időszakra szóló, alulról – a kistérségek, a nagyvárosi térségek és a megyék fejlesztési elképzeléseire – építkező NYDOP elkészítését szolgálta. A terv elkészítésére kiírt pályázati procedúra elhúzódása miatt egy a NYDOP kompetenciáját meghaladó tervrendszer készítése kezdődött meg 2006. év elején.

Az összesen 22 önálló dokumentumot tartalmazó csomag csúcsán a Nyugat-dunántúli régió 2007–2013 közötti időszakra szóló átfogó fejlesztési programja helyezkedik el. Ez annyival több a NYDOP-nál, hogy célrendszere tartalmazza azokat a régión belül megvalósítható fejlesztési lehetőségeket is, amelyeket nem a NYDOP, hanem a különböző ágazati OP-ok finanszíroznak. A programrendszert az alábbi dokumentumok alkotják:

a) Helyzetelemzések (4 db): 1 db regionális és 3 db megyei;
b) A 2020-ig előretekintő hosszú távú területfejlesztési koncepciók (9 db): 1 db regionális, 3 db megyei, 5 nagyváros és térsége;
c) A 2007-2013 közötti időszakra szóló átfogó területfejlesztési programok (9 db): 1 db regionális, 3 db megyei, 5 nagyváros és térsége.[24]

Az egyes tervtípusok és a tervezés különböző területi szintjei közötti összhangot az egységes tervezési metodika, míg a tervek egymásra épülését és átjárhatóságát a tervezői konzorciumon belül kialakított felelősségi rendszer biztosította. Mindegyik területi szintű – megyei, nagyvárosi térségi – tervnek volt önálló vezetője, de a tervezés folyamatában horizontálisan, ágazatonként – gazdaság, oktatás-képzés, közlekedés stb. – is voltak témafelelősök. Az egész rendszert a konzorcium vezetője koordinálta, aki a régió szintű dokumentumok elkészítéséért, illetve a párhuzamosan folyó NYDOP tervezéssel való összhangért is felelt.

---

[23] A Strukturális Alapok szabályozása előírja az ex-ante – vagyis előzetes – értékelés elvégzését tervek, operatív programok és program-kiegészítő dokumentumok szintjén. Az ex-ante értékelés általános célja a stratégiai dokumentum alkalmasságának, relevanciájának, megvalósíthatóságának és belső koherenciájának vizsgálata és biztosítása. Az ex-ante értékelés a tervezési folyamat elején kezdődik és folyamatosan nyomon követi és értékeli a tervezés folyamatát. Az ex-ante értékelés megállapításait integrálni kell a készülő tervdokumentumba.

[24] A „Partnerség 2007–2013" projekt nem foglalkozott a kistérségi szintű tervezéssel, mivel 2005 folyamán – a 2. Pályázat Előkészítő Alap (PEA2) finanszírozásával – a *„Tematikusan és kistérségi alapon integrált kulcsprogramok előkészítése" c.* projekt keretében a régió valamennyi kistérségére egy integrált projektcsomag készült a 2007–2013-as időszakra. (www.westpa.hu) Természetesen ezeket a kistérségi fejlesztési dokumentumokat is figyelembe vették a tervezők a „Partnerség 2007–2013".tervrendszer kidolgozása során.

6.4.1. Nyugat-dunántúli régió koncepciójának célrendszere (2007–2020)

A megújított 2020-ig előretekintő koncepció újrafogalmazta a Nyugat-dunántúli régió jövőképét:

„Nyugat-Dunántúl az élénk helyi és nemzetközi együttműködési hálózatok régiója, amely európai dinamikus gazdasági, közlekedési, tudás és kommunikációs tengelyek aktív formálójaként, az ember és környezete kiegyensúlyozott kapcsolatára építve Magyarország – gazdaságilag, szervezetileg és kulturálisan is megújulni képes – zöld jövőrégiójává válik."

A környezet, a környezeti tudatosság már az 1998-as koncepcióban és a 2000–2006-os területfejlesztési programban is hangsúlyos elem volt a régió jövőképében. A korábbi programban megfogalmazott jövőképhez képest érzékletes a fókusz változása. Ezúttal nem a (közép-) európai szinten versenyképes régió formálása van a célkeresztben, hanem a zöld régióvá válás. A fenntartható fejlődés általánosan használt szlogenjén túl talán két lényeges tényezőre vezethető vissza a Nyugat-Dunántúlnak a hazai régióknál hangsúlyozottabb környezet-orientáltsága.

Egyfelől van egy erős *szomszédsági hatás*, hiszen a szomszédos osztrák tartományok az elmúlt egy-másfél évtizedben sokat és hatékonyan tettek a környezettudatos rendszerek fejlesztéséért, különösen a megújuló energiák alkalmazásában. A határ mentén élők a gyakori átjárás következtében ezeket közvetlenül tapasztalják. A hatás átszűrődése pedig különösen érzékletes és mérhető a nagyszámú, az osztrák–magyar határ menti programok támogatásával megvalósult projekteken és az egyre intenzívebbé váló kétoldalú kapcsolatokon keresztül.

A másik lényeges elem a környezet és természetvédelem területén a hazai régióknál *kiterjedtebb és erősebb civil szféra*, amely regionális szintű *Környezeti Fórumot* hozott létre, amelyen keresztül aktív részese, formálója a nyugat-dunántúli regionális politikai folyamatoknak.

A koncepció három főbb, mérhető célkitűzést fogalmazott meg a jövőkép elérése érdekében:

- *Létrejön az észak-déli gazdasági, innovációs és közlekedési tengely a régió belső gazdasági kapcsolatainak erősítéséért és kohéziójáért* – Győr és Nagykanizsa közötti elérési idő 40%-kal csökken, a régión belüli gazdasági együttműködések száma 20%-kal nő.
- *A Közép-Európai gazdasági tér újraformálásában a régió kezdeményező szerepet lát el* – Az innovációs és kutatási kapacitások 30%-kal növekednek. A rekreációs lehetőségek európai szinten ismertté és versenyképessé válnak. A ’90-es évek mennyiségi fejlődése után a gazdaság minőségi megújulása jellemzi Nyugat-Dunántúlt.
- *A régió legfejlettebb 10 és legelmaradottabb 10 kistérsége közötti fejlettségi különbségek nem növekednek* – Belső térségi erőforrások mozgósítása.

A koncepció, az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) hosszú távú fejlesztési irányai alapján határozta meg a régió fő fejlesztési irányait. Az OTK-hoz képest a

társadalmi dimenzió jelenik meg új elemként. Az egyes fejlesztési irányok ugyanakkor eltérő területi szinteken, beavatkozási területeken is értelmezhetők. (*22. ábra).*

22. ábra A Nyugat-dunántúli régió koncepciójának fő fejlesztési irányai és beavatkozási területei

Forrás: Nyugat-dunántúli régió koncepciójának célrendszere, 2006. 14. o.

6.4.2. Nyugat-dunántúli régió regionális átfogó programja 2007–2013[25]

A dokumentum a hosszú távú célok közül az alábbiak megvalósítására koncentrál középtávon, a 2007–2013 közötti programidőszakban. (Zárójelben a célok megvalósítását segítő operatív programok kerültek megnevezésre)[26]:

- Szakképzés, felnőttképzés, felsőoktatás hatékonyságának javítása, a Magyarországon működő legjobb szakképzési, felnőttképzési rendszer kialakítása; (Társadalmi Megújulás OP, Társadalmi Infrastruktúra OP)
- Észak-déli közlekedési tengely megépítése, ezen belül is a kamionforgalommal legterheltebb, illetve a legtöbb lakott település által érintett közlekedési szakaszokon gyorsforgalmi út megépítése; (Közlekedési OP)
- Megújuló energiaforrások minél szélesebb körben történő fenntartható hasznosítása; (Környezetvédelmi és Energetikai OP)
- Működő klaszter programok folytatása, hatékonyságuk javítása, és új klaszterprogramok indítása a koncepcióban jelzett szakterületeken; (Regionális OP)

[25] A Tanács a 2006. december 20-i szombathelyi ülésén az 50 / 2006 (XII. 20.) NYDRFT határozatával fogadta el a koncepciót és az átfogó programot.

[26] Nyugat-dunántúli régió helyzetelemzésének, koncepciójának, programjának összefoglalása, 2006. 24. o.

- Fejletlenebb kistérségek felzárkóztatása, aprófalvak elnéptelenedésének megakadályozása infrastrukturális fejlesztésekkel, munkahelyteremtést ösztönző támogatásokkal; (Nemzeti Agrár- és Vidékfejlesztési Program)
- Kkv-k fejlesztését segítő rugalmas pénzügyi támogatási és tanácsadási rendszer sikeres működtetése, valamint innováció-transzfer szolgáltatások biztosítása; (Gazdaságfejlesztési OP)
- Humán közszolgáltatások kistérségi alapú szervezése a magasabb minőségi szolgáltatások nyújtása és az intézmények működtetésének fenntarthatósága érdekében; (Regionális OP)
- Nagyvárosok gazdasági specializációjának, együttműködésének az elősegítése, annak érdekében, hogy a régió egésze számára jelentsen fejlesztésük versenyelőnyt – különös tekintettel Győr Autopolis pólus programjának megvalósítására (Gazdaságfejlesztési OP és Regionális OP)
- Környezetvédelmi infrastruktúra kiépítésének folytatása, nagy hálózati rendszerek teljessé tétele, valamint a kistelepüléseken egyedi a szennyvízkezelési beruházások elindítása; (Környezetvédelmi és energetikai OP és Regionális OP)

A regionális átfogó program szerkezete követi a II. Nemzeti Fejlesztési Terv (Új Magyarország Fejlesztési Terv) szerkezetét, tartalmi vonatkozásait a jobb átláthatóság (finanszírozási háttér) érdekében. Így a fentiekben bemutatott összetett célrendszert 7 prioritás 30 intézkedésén keresztül kívánja megvalósítani a Nyugat-dunántúli program. (*4. melléklet*) Ennek finanszírozási hátterét a következő fejezet mutatja be.

Az átfogó programnak az NFT-hez történő igazítása kis zavart okozott a koncepció és az átfogó program egymásra építésében. A tervezők ezt úgy hidalták át, hogy a program megjeleníti, hogy az egyes középtávú programprioritások, mely koncepcionális célok elérését, mekkora intenzitással segítik. (*18. táblázat*)

18. táblázat A Nyugat-dunántúli régió regionális átfogó program koncepcionális céljainak és programprioritásainak összhangja

Programprioritások / Koncepcionális célok	Gazdaság	Emberi erőforrás	Környezet	Közlekedés	Energia	Település-fejlesztés	Turizmus
Környezeti állapot javítása			XXX	XX	XXX	XXX	XX
Társadalom megújítása, kohézió erősítése	XX	XXX				X	X
Gazdasági versenyképesség javítása	XXX			X	XX		XXX
Területi felzárkóztatás	XX	XX	XX	XX	XX	X	X
Területi együttműködések bővítése				XXX			

Forrás: Nyugat-dunántúli régió regionális átfogó program, 2006. 7. o.

6.4.3. Nyugat-Dunántúli Operatív Program 2007–2013

Magának a „Partnerség 2007–2013" programrendszernek a Nyugat-dunántúli Operatív Program (NYDOP) nem volt része, de az időben párhuzamossá vált munkafolyamat következtében állandóan „jelen volt" a csomag tervezése során. Azért is szólni kell a NYDOP-ról, mert a jelenleg futó 7 éves uniós programciklusban ez a program hat legközvetlenebbül a régióra.

A NYDOP tervezése már 2005 év elején a helyzetértékelés elkészítésével megkezdődött. A tervezést nemzeti szinten a *Nemzeti Fejlesztési Hivatal* (2006. szeptembertől *Nemzeti Fejlesztési Ügynökség*) fogta össze, míg a régión belül az NYDRFÜ vezette a munkát. A program, végső formájában[27] cél- és eszközrendszerét tekintve jelentős mértékben átfedésben van az átfogó programmal. (*23. ábra*)

A közel kétéves NYDOP tervezési folyamat a régiós és a kormánydöntéssel nem zárult le. A megvalósítás szempontjából a program három rövidebb szakaszból áll. Az egyes szakaszokra *kétévente gördülő tervezéssel Regionális Akciótervek* készülnek. Az akcióterv hasonló szerepet tölt be az induló programban, mint a 2000–2006-os programidőszak program-kiegészítő dokumentuma. Az akcióterv a pályázati kiírás mélységéig dolgozza ki az egyes intézkedéseket, meghatározza az alkalmazandó eljárásokat (központi projekt, kétfordulós, egyfordulós pályázati eljárás, közvetett támogatás), a támogatás intenzitását, mértékét.

A NYDOP-hoz tartozó akcióterveket első körben az NYDRFT hagyja jóvá, azután az OP Monitoring Bizottságának és a Kormány jóváhagyása szükséges. Miután egy-egy akcióterv elfogadásra kerül, ezután lehet elkészíteni a pályázati felhívásokat, és meghirdetni azokat.[28] Az *első kétéves – 2007–2008-ra* szóló – szakasz akciótervezése 2006. év végén indult el. A folyamatot kicsit lassította, hogy a Tanács csak azt követően dönthetett erről a dokumentumról, miután az *Európai Bizottság* (EB) elfogadta az NYDOP-ot. Az EB 2007. március hónap második felében megküldte észrevételeit az operatív programról és április közepén egyeztetett arról a régióval. Ezt követően a *ROP Irányító Hatósággal* kezdődött egyeztetési folyamat az akcióterv munkaváltozatáról. A tervet, amelyet a Tanács minden ülésén napirenden tartott, a 2007. június 27-i győri, a Kormány pedig a 2007. július 25-i ülésén fogadta el.

2008. első felében elindult a *2009–2010-es szakasz* akciótervezése. Az NFÜ egységes módszertana alapján elkészített első változatot a 2008. június 25-i celldömölki ülésén tárgyalta a tanács. Ezt követte a részletes kidolgozás. A Tanács a 2008. november 26-i lébényi, míg a kormány a 2008. december 17-i ülésén fogadta el a dokumentumot. A *2008. végén beköszönt világméretű gazdasági válság* különös jelentőséget ad a jelen szakasz akciótervének, hiszen a program- és az akcióterv készítés időszakában nem volt előrevetíthető, hogy egy válságkezelő időszak előtt állunk.

---

[27] A Tanács a 2006. december 6-i győri ülésén a 43 / 2006 (XII. 6.) NYDRFT határozatával fogadta el az Operatív Programot. Ugyanaznap döntött a kormány is a programról. A dokumentumot december 20-án nyújtották be az Európai Bizottsághoz.

[28] A Nyugat-dunántúli Operatív Program akcióterveinek előkészítése. Előterjesztés az NYDRFT 2006. december 20-i ülése 5. napirendjéhez.

23. ábra A Nyugat-dunántúli Operatív Program beavatkozási logikája

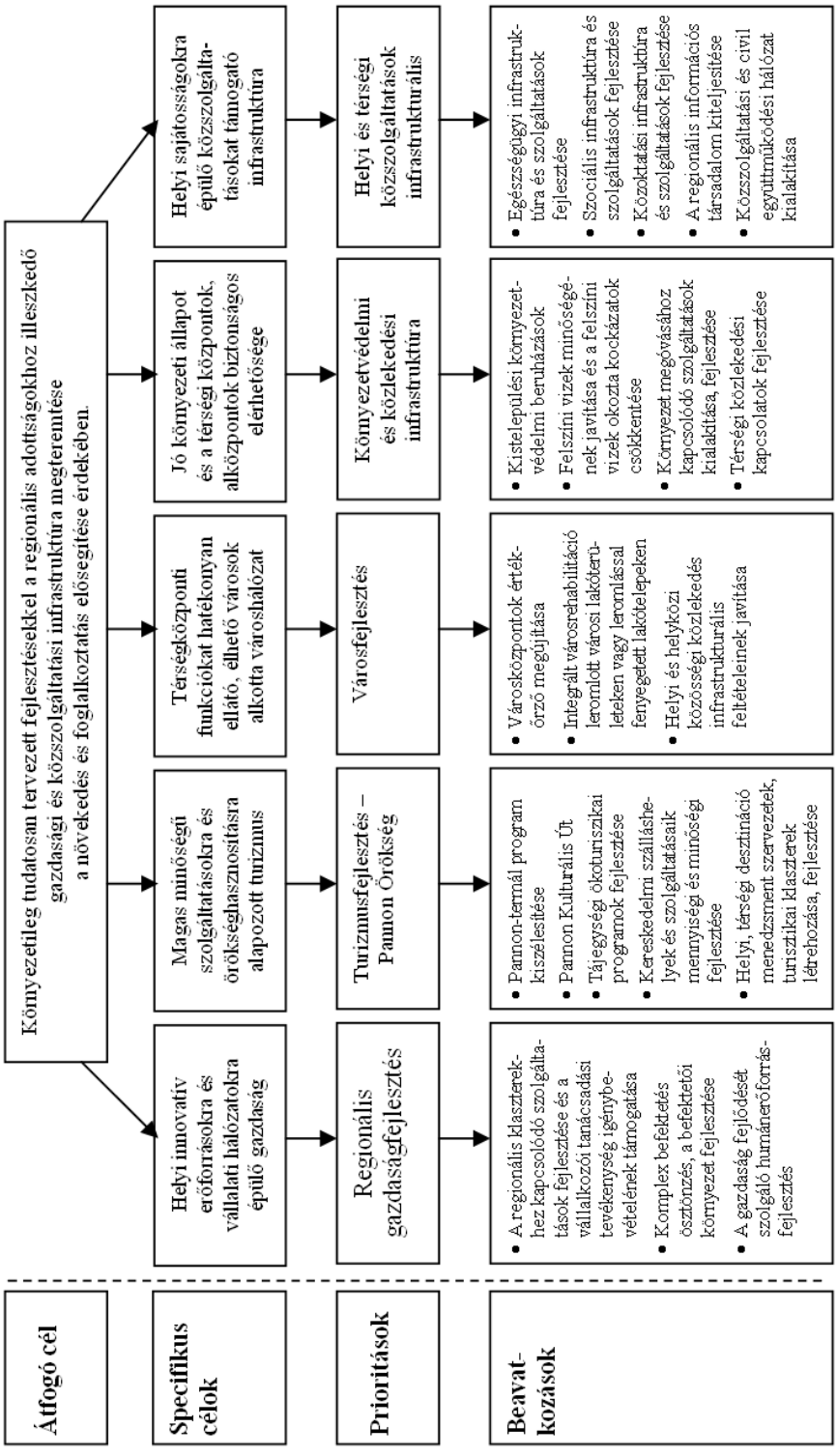

Forrás: Nyugat-dunántúli Operatív Program, 2006. 51. o.

Bük – Gyógyfürdő fejlesztése

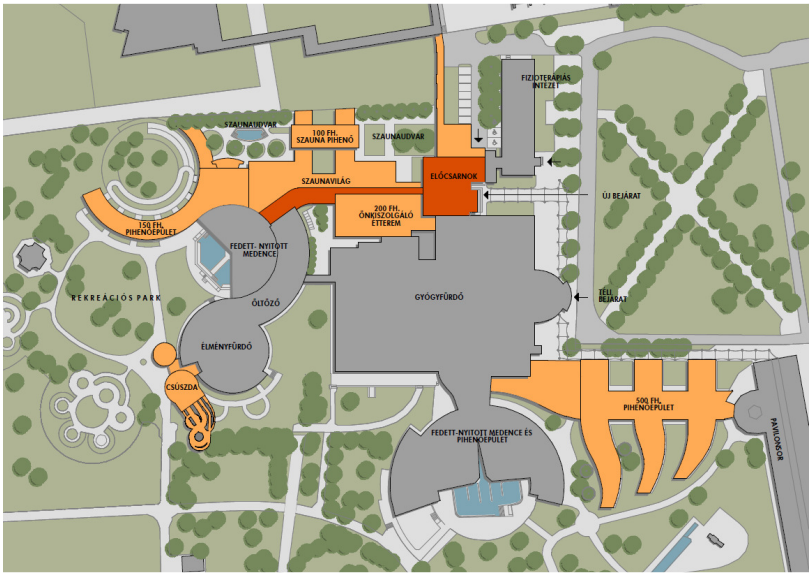

Büki Gyógyfürdő Zrt.
Összes költség: 1 750 000 eFt
Támogatás: 525 000 eFt
Támogatás forrása: NYDOP-2.1.1/A.

Zalakaros – Új fogadóépület kialakítása

Gránit Gyógyfürdő Zrt.
Összes költség: 2 708 538 eFt
Támogatás: 809 272 eFt
Támogatás forrása: NYDOP-2.1.1/A.

Szombathely – Iseum szentély rekonstrukciója és múzeumépület kialakítása

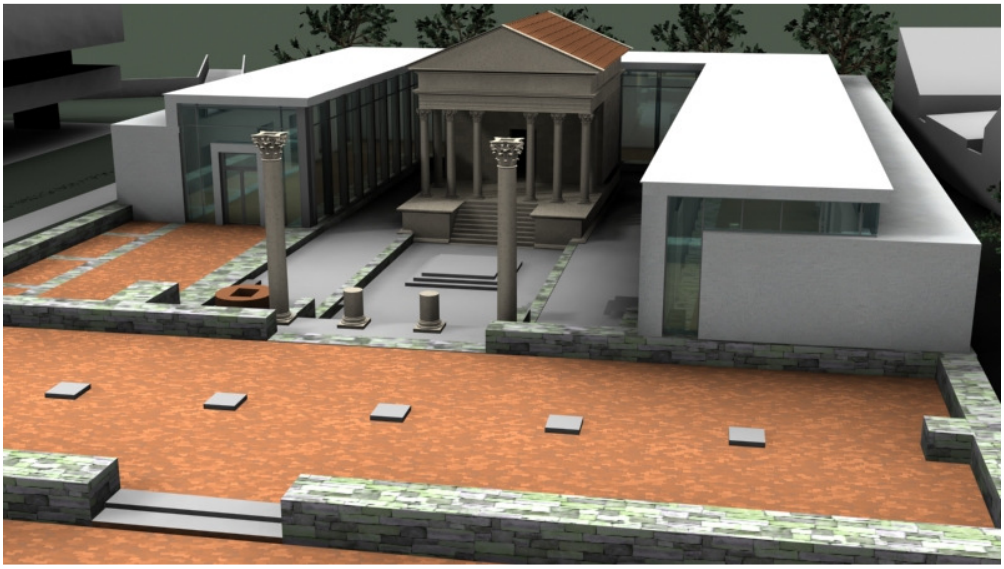

Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata
Összes költség: 1 594 014 eFt
Támogatás: 1 354 912 eFt
Támogatás forrása: NYDOP-2.1.1/B.

Győr – Szálloda létesítése az ETO Parkban

ETO Sport-, Szórakoztató- és Szabadidőközpont Kft.
Összes költség: 1 364 980 eFt
Támogatás: 250 000 eFt
Támogatás forrása: NYDOP-2.3.1/A.

VII. Építsük a régiót! – Fejlesztési programok

Az előző fejezetben érzékelhettük, hogy a Nyugat-dunántúli régió aktív tervezési tevékenységet folytat. A nagy ívű tervek megvalósításához azonban forrásokra is szükség van. Alapvetően négy főbb szakaszt különböztethetünk meg a regionalizált fejlesztési politika közel 10 éves gyakorlatában. Az első szakasz a decentralizált területfejlesztési célelőirányzat (TFC) első három éves működése a régiók szintjén 1998 és 2000 között, amelyet minden régió kizárólag tervezésre fordíthatott. A második szakasz[29] 2000 és 2003 között az EU Strukturális Alapok felhasználására történő felkészülést szolgálta.

A harmadik szakaszban – 2004 és 2006 között már elérhetővé váltak az EU-források, de annak régióbeli felhasználását nem önálló, hanem egy „központi" ROP vezérelte. Napjainkban pedig indul a 2007–2013-as uniós programidőszak, amely minden korábbinál jelentősebb, éves szinten mintegy 20 Mrd Ft fejlesztési forrás felhasználását teszi lehetővé a NYDOP alapján.

Szintén a régióban felhasználható területfejlesztési források körét bővítették 1995 és 2003 között a fokozatosan a régió mindegyik határszakaszára kiterjedő *Phare CBC* (110,3 millió euró), majd a csatlakozást követően 2004–2006 között az *Interreg IIIA* (40,0 millió euró) program támogatási keretei. A 2007-től induló új programidőszakban pedig a *Területi Együttműködés* (189,1 millió euró) forrásaival számolhat a régió.[30]

A Nyugat-dunántúli régió számára elérhető, a csatlakozásig eltelt közel 10 év alatt felhasználható Phare CBC keretekhez képest a jelenleg futó uniós programidőszak évi átlagos forrásai közel két és félszeresére nőttek. A közvetlenül csak a régiót érintő relációkban (Ausztria–Magyarország és Magyarország–Szlovénia) viszont az együttműködések finanszírozási bázisa több mint a felére csökkent (96,0 millió euróról 39,1 millió euróra).

Az egyes határ menti programokra jutó forrásokat, a határszakaszok hossza alapján osztották fel. Így a korábbi időszakhoz képest többszörösére növekedett a magyar-szlovák keret és ezzel párhuzamosan zsugorodott az osztrák-magyar keret. A szlovák és a horvát relációjú programok forrásaira azonban nem csupán a Nyugat-Dunántúl, hanem további 4 régió 7 megyéje és Budapest pályázhat. Így a Nyugat-Dunántúlon, a határ menti projektek esetében a hangsúly a területfejlesztési típusú projektekről egyre inkább eltolódott a közvetlen, ténylegesen határon átnyúló hatású projektek irányába.

Ez a tendencia tovább erősödik a jelenleg futó 2007–2013-as programidőszakban. A *vezető partner* alkalmazásával várhatóan kiegyensúlyozottabbakká válnak az egyes projektekben a határon átnyúló partnerségi viszonyok, mind a határ két oldalán megvalósított tevékenységek, mind a partnerek közötti források eloszlását tekintve.

---

[29] A regionális decentralizált források rendszere 2000 után, sőt az uniós csatlakozást követően és jelen programidőszakban is fennmaradt, amelyre a 7.1.2. fejezetben térünk ki

[30] Ezt a témát részletesebben lásd még *Lados* (2005) és a www.vati.hu portál Phare CBC, Interreg és az Európai Területi Együttműködések oldalait.

7.1. Hazai decentralizált források (1998–2008)

A területfejlesztésről és rendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény *meghatározta a területfejlesztés pénzügyi eszközrendszerét. Ennek a régiókra vonatkozó elemeiben három nagyobb szakaszt különíthetünk el.* A regionális tanácsok megalakulásának időszakában a *tervezésen* volt a hangsúly, ezért a régiók differenciálás nélkül egységesen ugyanakkora forrást kaptak 1998 és 2000 között. 2000 után a források köre bővült, illetve folyamatosan változott. A harmadik szakaszban még szélesebbé vált a regionális tanácsok által kezelt források köre, mert 2007-től a korábban *a megyei területfejlesztési tanácsok által menedzselt célelőirányzatok kezelése is a régiók szintjére került*.

7.1.1. Tervezzük meg a régió jövőjét! (1998–2000)

Azt már Magyarország uniós társult taggá válását követően tudtuk, hogy a maastricht-i alapelvek szerint az EU regionális szintű támogatásait biztosító Strukturális Alapok felhasználásához a tervezésen keresztül vezet az út. A források elnyerése csak az Európai Bizottság által elfogadott nemzeti fejlesztési tervek és az annak megvalósítását segítő ágazati és területi operatív programok bázisán lehetséges. Éppen ezért a Nyugat-Dunántúlon már az NYDRFT megalakulásának időszakában megkezdődött az előző fejezetben bemutatott hosszú távú fejlesztési koncepció és a 2000–2006 közötti EU Strukturális Alap programidőszakra szóló fejlesztési program kidolgozása.

A régió a három év alatt rendelkezésre álló 190 M Ft-ot három fő cél mentén igyekezett felhasználni. Egyrészt célul tűzte ki, hogy a régió 2000–2006 közötti időszakra szóló területfejlesztési programban megfogalmazott 14 intézkedés mindegyikét *koncepcióval és operatív programmal* támasztja alá. Ez a célkitűzés 2002-ig meg is valósult.

A másik cél a *régió belső kohéziójának erősítéséhez* kötődött. Ennek egyik ága egy a régió egészére kiható társadalmi-gazdasági-közlekedési tengely, az ún. *Észak-Déli tengely* kialakítását támogatta. A másik terület a Nyugat-Dunántúl határain túlnyúlva, a Közép-dunántúli régióval közösen, egy *hatmegyés közlekedési rendszer* kialakítását tervezte meg egy svájci modell alkalmazásával. „A Nyugat-dunántúli régió és a Közép-dunántúli régió összközlekedési hálózatfejlesztési koncepciója” c. dokumentumot 2000-ben, a „A Nyugat-dunántúli régió Észak-Déli gazdasági és közlekedési tengelyének területfejlesztési programjá”-t pedig 2001-ben fogata el az NYDRFT.

A harmadik cél egy a régióban megvalósuló projektek környezeti fenntarthatóságát vizsgáló értékelési rendszer kialakítása volt. Az NYDRFT szándékai szerint valamennyi a Tanácshoz benyújtott fejlesztési pályázatot ezen a kidolgozott *környezeti szűrőn* keresztül kell a döntéshozóknak megítélnie. „A Fenntartható Fejlődés megvalósulását elősegítő minőségbiztosítási-értékelő szűrő tervezése” c. tanulmányt 2001-ben fogadta el a Tanács.

7.1.2. Regionális decentralizált források 2000 után

A *Területfejlesztési Célelőirányzatot* (TFC) a régiók szintjén a 2001-től a *Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat* (TRFC) váltotta föl. Az évente az NYDRFT-hez átadott forrás nagyságrendje változik, legmagasabb összegét 2005-ben érte el 1,4 Mrd Ft-tal, míg a legalacsonyabb felosztható forrás 2008-ban volt, kevesebb, mint 300 millió forinttal. 2003-ban egyszeri forrásként kínált lehetőséget a *Térség- és Település-Felzárkóztatási Célelőirányzat* (TTFC), amelynek 700 MFt-os támogatási keretéből 122 pályázó mintegy 2,4 Mrd Ft fejlesztést valósított meg.

2004-től négy újabb forrás jelent meg a rendszerben. Ezek közül három csupán egyszeri lehetőség volt. Az egyik keretében az uniós követelményeknek megfelelő *játszóterek* kialakítására használhatták fel a kedvezményezettek a kapott támogatást. A *Nemzeti közművelődési és könyvtárfejlesztések támogatása* (NKÖM) a játszóterekkel megegyező, valamivel több, mint 20 MFt elosztását tette lehetővé. Mindkét támogatásból 9 projekt valósult meg, nagyjából 50%-os támogatásintenzitással. A szintén egyszeri *Környezetvédelmi és Vízügyi Célelőirányzat* (KÖVICE) esetében közel 160 MFt-tal gazdálkodhatott a régió, amelyből 36 projekt nyert összesen 158,4 MFt támogatást, míg a teljes megvalósított beruházás értéke 2,5 Mrd Ft volt.

A *Települési hulladék közszolgáltatási-fejlesztés támogatása* (TEHU) 2004 és 2006 között 400 MFT támogatást nyújtott 41 pályázónak. A megvalósított fejlesztések értéke megközelítette a 800 MFt-ot. A belterületi szilárd burkolatú utak felújítását szolgáló *TEUT* 2005 óta működik. Az elmúlt négy évben közel 2,7 Mrd Ft régiós támogatással 7,1 Mrd Ft útfelújítást valósítottak meg 440 projekthelyszínen mintegy 100 önkormányzat belterületén. 2007-től évi 700 és 1 000 MFt közötti nagyságú forrás került a régiót alkotó megyék területfejlesztési tanácsaitól az NYDRFT hatáskörébe, közöttük a már 1996 óta működő *Területi kiegyenlítést szolgáló önkormányzati fejlesztések támogatása* (TEKI), továbbá a szintén csak önkormányzatok által pályázható *Céljellegű Decentralizált Célelőirányzat* (CÉDE) és az önkormányzatok vis maior feladatainak támogatása.

2001 és 2008 között– a következő fejezetben tárgyalt *Phare Tükörprogram* és *Előzetes Regionális Fejlesztési Program* (ERFP) nélkül – hazai decentralizált forrásokból az NYDRFT összesen 14,4 Mrd Ft, átlagosan évi 1,8 Mrd Ft támogatásról döntött. Ezek felhasználásával a projektgazdák 36,1 Mrd Ft beruházást, felújítást végeztek el. Ez összességében 1 482 projekt kezelését jelentette az NYDRFÜ számára. Az említett Tükör és ERFP-vel együtt 1 638 projekt mintegy 41 Mrd Ft fejlesztést valósított meg 16,7 Mrd Ft támogatással (*7. melléklet)*

2009-ben és 2010-ben is nagyjából évi 2 Mrd Ft hazai decentralizált forrással számolhat az NYDRFT. A rendszer stabilitására utal, hogy a kormányzat ennek a forrásnak a felhasználását 2009-től szintén operatív programhoz köti. Ezért egy egységes metodika szerint az NYDRFU elkészítette a *Nyugat-dunántúli Regionális Területfejlesztési Operatív Programot* (NYDRTOP), amelyet a Tanács a 2009. február 25-i büki ülésén fogadott el. A program a hazai területfejlesztési forrásokat az EU tervezési módszerekhez hasonló módon kezelő programdokumentum, mely a jelenlegi TRFC, TEKI, LEKI, CÉDE és TEUT források programalapú felhasználást célozza meg az ÚMFT Akcióterveihez hasonlóan kétéves bontásban.

7.2. Felkészülés a Strukturális Alapok felhasználására (2001–2003)

A *Phare Előcsatlakozási Alap* a hazai régiók Strukturális Alap felkészülését szolgálta. A 2000–2003 között működő programba három mintarégiót vonhatott be Magyarország. A programba a Dél-alföldi, az Észak-alföldi és az Észak-magyarországi régió került be. A Kormány azonban 1999 novemberében úgy döntött, hogy az Előcsatlakozási Programból kimaradó régiók számára hazai forrásból egy hasonló programot indít. Tette ezt abból a megfontolásból, hogy Magyarország valamennyi régiója a csatlakozást követően a Strukturális Alapok kedvezményezettjévé válik, tehát a felkészülés mindegyik hazai régió számára egyaránt fontos.

7.2.1. Phare Tükörprogram (2001–2002)

A decentralizált fejlesztési források, olyan támogatási keretek, melyek felhasználásáról a kezelésükkel megbízott területi szereplők saját hatáskörben dönthetnek. Az NYDRFT a *Phare Tükörprogramhoz* kapcsolódó pályázatok meghirdetése (2001 és 2002) során – a forrásokat biztosító ágazati minisztériumi egyeztetéseket követően – a pályázati célokat és a kiválasztási szempontokat egyaránt maga határozhatta meg. A Tanács ezt a célrendszert a régió 2000–2006 közötti időszakra szóló területfejlesztési programjának intézkedéseihez kapcsolta.

A *két évre 2,3 Mrd Ft támogatási forrás* állt a Tanács rendelkezésére. A minisztériumi egyeztetéseket követően a program 14 intézkedéséből kilenc volt bevonható ebbe a támogatási rendszerbe. Két intézkedésnek biztosított kiemelt figyelmet a Tanács: a régió gazdasági erejéhez mérten szerény *felsőoktatási és kutatás-fejlesztési kapacitások bővítésére* („Szikra" intézkedés), illetve a régió egyik vezérágazatának tekinthető, és a régió egészét érintő *termál- és gyógyturizmus fejlesztésére* („Kilátó" intézkedés).

A NYDRFT rendelkezésére álló fejlesztési forrásoknak több mint húsz százalékát 24 felsőoktatási és a kutatás-fejlesztési projekt támogatására fordította, összesen több mint 400 millió Ft értékben. Ennek köszönhetően számos új szak, kutatóintézet kezdhette meg munkáját az elmúlt években a Nyugat-Dunántúlon. A „Kilátó" intézkedés keretében támogatott fürdőprojektek támogatása pedig azért kiemelendő, mert döntően a régió elmaradottabb térségeiben és kisebb települések és kisvárosok esetében nyújtott támogatást: *Csesztreg*, *Gelse, Hegykő, Mesteri, Máriakálnok,* valamint *Celldömölk és Kapuvár*.

7.2.2. Phare Előcsatlakozási Program (2002–2003) [31]

A Phare program indulásának, a források felhasználásának elhúzódása miatt a program 2002–2003. évi keretére egy speciális, az ország minden régiójában pályázható programot készítettek. A program három olyan alapprogramot tartalmazott, amelyek megvalósításába a Nyugat-Dunántúl területfejlesztési szereplői is bekapcsolódhattak.

[31] A fejezet *„A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács és az Ügynökség 2006. évi célkitűzéseinek értékelése" c.* dokumentum felhasználásával készült. (*www.westpa.hu*)

Integrált helyi fejlesztési akciók ösztönzése (Orpheus)

A program célja a településközpont, illetve településrész rehabilitációja volt, az ahhoz kapcsolódó közlekedési infrastruktúra kiépítésével, és a szociális jellegű foglalkoztatás elősegítésével. A támogatási keret összesen 97,41 millió euró volt, ebből a Nyugat-dunántúli régióra 7,41 millió euró indikatív forrás jutott.

A program keretében felújításra került a *kőszegi* Fő tér és Rákóczi utca, valamint a *sárvári* Kossuth tér, *Nagykanizsán* a felújított Magtár épületben Plakátmúzeum és rendezvényterem, Vasváron Művelődési Ház és zarándokszállás került megvalósításra. Lentiben a laktanya területe került állagmegóvásra, területrendezésre, Szombathelyen pedig elkészült a történelmi-régészeti városrész megvalósításának 1. üteme, azaz egy többfunkciós épület került felújításra, valamint egy történelmi témapark kialakításra.

Információs technológia az általános iskolákban (ESZA)

A program célja az oktatási épületek felújítása, rekonstrukciója, bővítése, valamint információs és kommunikációs berendezések és eszközök beszerzése, illetve e-tanulás tartalomfejlesztés és/vagy pedagógus-továbbképzés. A program keretében országosan 25,52 millió euró elnyerhető támogatás került kiosztásra. Nyugat-Dunántúlon 18 nyertes volt, mely 2,78 millió euró összegű forrást kötött le az összes támogatásból, amely a program keretében odaítélhető támogatások 10,9 %-a.

Nyugat-Dunántúlon a program keretében 13 iskolában került sor oktatási épület felújítására, bővítésére. Beszerzésre került többek között mintegy 400 számítógép, 3000 szoftver. Bizonyos projektekben sor került még akadálymentesítésre is. 3 iskolában 10 db elektronikus tanagyagot fejlesztettek ki. Régiónkban a program közvetlenül mintegy 3000 diákot és 300 pedagógust ért el.

Küzdelem a munka világából történő kirekesztődés ellen I–II (ESZA)

A program célkitűzései a tartós munkanélküliek foglalkoztatása és munkaerő-piaci integrációja; helyi, térségi szociális szolgáltatások kapacitásbővítése, valamint a halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma tartós munkanélküliek foglalkoztatása; életkörülményeik és szolgáltatásokhoz való hozzáférésük javítása.

A két programban összességében 2,85 millió Euro támogatásban részesültek a régiós kedvezményezettek, ami a két programra szánt össztámogatás több mint 10%-a. Több mint 270 fő hátrányos helyzetű tartós munkanélküli min. 8,5 max. 18 hónapos foglalkoztatása valósult meg, melyből min. 80 fő ugyanennyi ideig tartó továbbfoglalkoztatása kötelező.

A programok végrehajtásában – a szerződő hatóságok (ESZA Kht., VÁTI Kht.) koordinációja mellett – az NYDRFÜ, mint közreműködő szervezet tevékenyen részt vesz. A pályázók felkészítésében, információnyújtásban, majd a bontás és formai, tartalmi értékelés feladataiban, a nyertes pályázatok menedzsmentjében és monitoringjában, végül a projektek sikeres lezárásában.

7.3. A Strukturális Alapok felhasználásának tanulási folyamata (2004–2006)[32]

Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv megvalósítása során a pályázók már élesben tanulták a Strukturális Alapok felhasználását. A források felhasználását kétfelé kell bontani. Egyfelől a regionális szereplők jelentősebb részvételével megvalósuló ROP, másfelől az ágazati OP támogatásával megvalósult fejlesztésekre.

7.3.1. Regionális Operatív Program

A ROP első nyertes pályázatainak szerződéskötése 2005 januárjában történt meg a régióban, míg az utolsó 2006 decemberében. A ROP keretében 42 támogatott projektre 7.273 M Ft támogatási értékben szerződött a ROP Irányító Hatóság. A projektek negyede valósult meg 2006. év végéig, míg a nagyobb rész, az n+2 szabályait figyelembe véve 2007–2008-ban fejeződött be.

A régióban az alábbi fontosabb projektek kerültek támogatásra:

- Természetvédelmi Látogatóközpont létesítése *Kőszegen*
- *Pannonhalmi* Főapátság Turisztikai Vonzerő Fejlesztési Programja I., a Világörökségi Helyszín Környezetrendezése
- A *Sárvári* Nádasdy Vár rehabilitációja
- Festetics örökségek fejlesztése és bemutathatóvá tétele (I. ütem) Vadászati Múzeum és Vasúttörténeti Kiállítás létrehozása *Keszthelyen*
- Duna-menti kerékpárút *Halászi–Darnózseli* közötti 8 km hosszú kerékpárút építése (Szigetközi kerékpárút)
- *Sopron*-Belváros – Deák tér rehabilitációs programja
- *Celldömölki* raktártelep barnamezős rehabilitációja
- *Kistérségi foglalkoztatási paktumok* létrehozása
- *Közösségfejlesztők képzése és foglalkoztatása* a szociális gazdaságban
- *Kistérségi roma közösségfejlesztő referensek képzése és foglalkoztat.* Dél-Zalában
- *Gyakornoki hálózat* felállítása a Nyugat-dunántúli régióban
- A régióban működő k*arrierirodák* szolgáltatási körének kialakítása a munkaerőpiac szereplőinek bevonásával
- A Kis-Balaton turisztikai célú fejlesztése

A program összes intézkedéseinek pályázati felhívásai már 2005-ben felfüggesztésre kerültek, így összesen 138 db pályázat került beadásra. A ROP megvalósításában közreműködő szervezet pozícióját betöltő NYDRFÜ sikeresen kért forrásátcsoportosítást, illetve használta fel a befejeződött projektek maradványforrásait, így a turisztikai intézkedésben tartaléklistás pályázatokat is tudtak támogatni, melynek a támogatási szerződéskötése is megtörtént.

---

[32] A fejezet *„A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács és az Ügynökség 2006. évi célkitűzéseinek értékelése”* c. dokumentum felhasználásával készült. (*www.westpa.hu*)

7.3.2. Ágazati Operatív Programok

A Nemzeti Fejlesztési Terv Térségi Tanácsadó Hálózat létrejöttével az ügynökségnek rálátása kínálkozott a ROP Közreműködő Szervezeti feladatokon túlmutató ágazati operatív programokra is. A 2006-ban létrehozott Nemzeti Fejlesztési Terv Térségi Tanácsadó Hálózat egyik feladata volt az I. Nemzeti Fejlesztési Terv sikeres végrehajtásának elősegítése. A régióban 1400 felett volt a nyertes pályázatok száma, a pályázati támogatások összege meghaladta az 53 Mrd Ft-t. (*19. táblázat*)

19. táblázat NFT I. nyertes pályázatok OP-ok szerinti és megyénkénti megoszlása a Nyugat-dunántúli régióban

	Támogatás		Pályázatok	
	Millió Ft	%	db	%
Operatív programok szerint				
AVOP	12 144,8	22,8	515	36,0
GVOP	12 022,4	22,5	720	50,3
HEFOP	9 522,3	17,9	138	9,7
KIOP	12 043,8	22,6	13	0,9
ROP	7 560,4	14,2	44	3,1
Összesen	*53 293,7*	*100,0*	*1 430*	*100,0*
Megyék szerint				
Győr-Moson-Sopron	24 165,3	45,4	573	40,1
Vas	15 582,9	29,2	361	25,2
Zala	13 545,4	25,4	496	34,7
Összesen	*53 293,7*	*100,0*	*1 430*	*100,0*

Forrás: EMIR és www.westpa.hu alapján szerkesztette Lados M.

7.4. A regionális fejlesztések forrásai az Európai Unió 2007–2013 közötti programidőszakában

A Nyugat-dunántúli átfogó program megvalósítása során három főbb támogatási forráscsoporttal számolhatnak a régió fejlesztési szereplői:

- az Új Magyarország Fejlesztési Terv
- a Nyugat-dunántúli Operatív Program
- az EU határ menti programjai (3. Célterület)

A fenti források egészülnek ki a hazai társfinanszírozással, amely tartalmazza a kormányzati támogatásokat és a pályázók saját forrásait is. Az ÚMFT-ben országosan 6.210 Mrd Ft uniós forrás érhető el (*20. táblázat*). A táblázatban szereplő forrásokra pályáznia kell a régió önkormányzatainak, civil szervezeteinek, vállalkozásainak. Egy magas szintű projektfejlesztési aktivitás mellett, remélhetőleg az ÚMFT-ből legalább lakosságarányosan részesül majd a régió.

7.4.1. Nyugat-dunántúli Operatív Program

A program prioritásai közötti források felosztása nem csupán a régió szándékaitól függ. Mind az Európai Bizottság, mind a ROP-ok tervezését koordináló NFÜ meghatározott bizonyos szabályokat, korlátokat a programon belüli arányok kialakításakor. Ilyen korlát például, hogy a közlekedésfejlesztésre szánt források nem haladhatják meg a ROP teljes forrásnak a 10%-át. A régiós szereplők pedig épp a közlekedésre szánt eszközöket kívánták növelni, míg pl. az Európai Bizottság a gazdaságfejlesztési prioritásra szánt keretet kevesellte.

20. táblázat Az Új Magyarország Fejlesztési Terv összes uniós forrása operatív programonként

Operatív programok	EU forrás	EU támogatás, Millió euró	EU támogatás, Millió Ft
Gazdaságfejlesztés	ERFA	2 437	645 912
Közlekedés	ERFA + KA	6 290	1 666 792
Társadalmi megújulás	ESZA	3 362	890 854
Elektronikus közigazgatás	ERFA	36	9 469
Államreform	ESZA	145	38 539
Társadalmi infrastruktúra	ERFA	1 949	516 465
Környezet, energia	ERFA + KA	3 853	1 021 034
Nyugat-Dunántúl	*ERFA*	*464*	*122 895*
Végrehajtás támogatása	ERFA	343	90 920
Európai Területi Együttműködés	ERFA	343	90 895
Agrár és Vidékfejlesztési Program	EMVA	3 806	1 008 548
Halászati Program	EHA	34	9 087
Nemzeti Teljesítmény Tartalék	-	373	98 956
Összesen	-	*23 435*	*6 210 365*

Megjegyzés: Kötelezettségvállalás (265 Ft/euró)
Forrás: Nyugat-dunántúli régió regionális átfogó program, 2006.

Az NYDRFT által elfogadott forrásallokációban (*21. táblázat*) a *turizmus* fejlesztése dominál a teljes keret egynegyedének (36,0 Mrd Ft) a lekötésével. A prioritáson belül a régió legfőbb turisztikai vonzerői – a termál- és gyógyturizmus[33], illetve a régió jelentős kastélyai – kaptak hangsúlyt. A program törekedett arra, hogy ez utóbbi esetben alkalmazza a forráskoncentráció elvét és a program megvalósítását segítő projekt-

[33] A 2001–2002-es nemzeti költségvetési forrásokból megvalósított Széchenyi Terv egyik vezérágazata a termál- és gyógyturizmus volt. A Nyugat-Dunántúl hagyományos és új fürdőbázisai program keretében sikeresen újították meg szolgáltatási szerkezetüket és alakították ki, illetve bővítették kapacitásaikat. A program keretében 31 projekt valósult meg a régióban közel 30 Mrd Ft értékben. Ennek egyharmadát biztosította a Széchenyi Terv támogatása. A régió sikerét a programon belül az is jelzi, hogy országosan az összes projekt egynegyede itt valósult meg az összes támogatási forrás egyharmadának a segítségével, miközben Észak-Alföld (33,8%) után itt volt a legalacsonyabb a támogatásintenzitási mutató (35,3%; az országos átlag 38,0% volt). (*Aquaprofit* 2005)

csatornába mindössze három – megyénként egy – kastély fejlesztési elképzeléseit támogatja (*Fertőd*, *Keszthely*, *Körmend*).

Közel megegyező arányban kötik le a rendelkezésre álló forrásokat a *környezetvédelmi és közlekedési infrastruktúrafejlesztések* (28,3 Mrd Ft) és a *városfejlesztés* (27,5 Mrd Ft) prioritások. Előbbi esetben a keret fele szolgálja a közlekedést, míg a környezetvédelemhez kapcsolódóan a felszíni vizekkel kapcsolatos beruházások hangsúlyosabbak. A városfejlesztés prioritáson belül folytatódnak a már az Orpheus programmal elindított, majd az előzőző ROP-ban (NFT I.) szintén támogatott településközpont-fejlesztések és az integrált város-rehabilitációs projektek. Új elemként jelenik meg a programban a *közösségi közlekedés* fejlesztése.

21. táblázat Nyugat-dunántúli OP – Indikatív forrásallokáció

Prioritás	Indikatív források megoszlása		
	Millió euró	Mrd Ft	%
1. Gazdaságfejlesztés	*83,9*	*22,2*	*16,0*
Helyi vállalk. fejlesztése tanácsadással és hálózatosodással	16,8	4,4	3,2
Komplex befektetés-ösztönzés, befektetői környezet fejl.	52,9	14,0	10,0
A gazdaság fejlődését szolgáló humánerőforrás-fejlesztés regionális eszközrendszere	14,3	3,8	2,7
2. Turizmusfejlesztés - Pannon Örökség megújítása	*135,7*	*36,0*	*25,8*
Gyógy- és termálturizmus	43,7	11,6	8,3
Kulturális utak (kastélyok, várak, kulturális infrastruktúra)	54,5	14,4	10,4
Tájegységi öko- és aktív turisztikai programok	23,6	6,2	4,5
Szálláshelyfejlesztés	12,6	3,3	2,4
Desztináció menedzsment	1,4	0,4	0,3
3. Városfejlesztés	*103,9*	*27,5*	*19,7*
Településközpont-fejlesztések	47,7	12,6	9,1
Integrált város-rehabilitáció	26,1	6,9	5,0
Közösségi közlekedés	30,1	8,0	5,7
4. Környezetvédelmi és közlekedési infrastruktúra	*106,8*	*28,3*	*20,3*
Kistelepülések szennyvízkezelése	15,6	4,1	3,0
Felszíni vizekkel kapcsolatos beruházások	30,2	8,0	5,7
A környezet megóvásához kapcsolódó szolg. kialakítása	4,2	1,1	0,8
Közlekedés	56,8	15,0	10,8
5. Helyi és térségi közszolgáltatások infrastruktúrája	*95,7*	*25,4*	*18,2*
Oktatási intézmények	41,8	11,1	8,0
Szociális intézmények, akadálymentesítés	18,3	4,9	3,5
Egészségügyi intézmények	25,6	6,8	4,9
Információs társadalom	8,4	2,2	1,6
Közszolgáltatási és civil együttműködési hálózat kialakítása	1,6	0,4	0,3
Összesen (a)	*525,9*	*139,4*	*100,0*
Technikai segítségnyújtás (b)	*19,6*	*5,1*	
Mindösszesen (a+b)	*545,6*	*144,5*	

Megjegyzés: Folyó áron, euróban, nemzeti társfinanszírozással (265 Ft/euró)
Forrás: Nyugat-dunántúli Operatív Program, 2006 – 2006. 12. 06-i munkaváltozat.

A *helyi és térségi közszolgáltatás infrastruktúra* fejlesztések (25,4 Mrd Ft) több mint 40%-át az oktatási intézmények fejlesztése adja. Ebben különös hangsúlyt kapnak a komplex kistérségi keretek között megvalósuló projektek. Arányát tekintve a *gazdaságfejlesztés* prioritás (22,2 Mrd Ft) súlya a legkisebb a programon belül. A források közel kétharmadát (14,0 Mrd Ft) a befektetés ösztönzésre és a befektetői környezetfejlesztésre kívánja fordítani a régió. Ez viszont a kastélyprogram után a második legnagyobb költségvetésű intézkedés.

A táblázat prioritásai között már nem várható mozgás. Az akciótervezés viszont még módosíthatja az egyes prioritásokon belül kialakított arányokat. Sőt ez a programidőszak futamideje alatt többször is előfordulhat, mivel az operatív program megvalósítása során *kétévente gördülő tervezéssel* akciótervek készülnek. Ez biztosít egy kis rugalmasságot a program megvalósításában.

Az NYDOP-t szakaszoló akcióterv a programciklus első két évére 39,1 Mrd Ft-ot allokált, ami a teljes hétéves forrás 26,5%-a. A második szakasz tervezése során az NFÜ jelezte, hogy a 2009–2010-es akcióterv időszakában gyorsítaná a források felhasználását. Így a programidőszak kétharmadánál már a felhasználható források kétharmada lenne lekötve. Ez nagymértékben segítené a rendelkezésre álló keretek teljes felhasználását a programciklus 2015. év végi pénzügyi zárásáig.

7.4.2. Határ menti programok

A régió még a jövőben számíthat a területi együttműködés programjaira is. A régiót a szlovén és az osztrák teljes mértékben, míg a horvát és a szlovák határ menti programok részben érintik. Így az országra jutó 343 millió eurós EU támogatásból 49,1 millió euró közvetlenül bővíti az átfogó program forrásait, míg 140,0 millió euró forrásért több kedvezményezett megye száll majd versenybe. (*22. táblázat*)

22. táblázat A Területi Együttműködés forrásai a Nyugat-dunántúli régió egyes határszakaszain (2007–2013)

Programok	EU támogatás Millió euró	EU támogatás Millió Ft
Magyar–Horvát	35,0	9.275
Magyar–Osztrák	34,5	9.143
Magyar–Szlovák	105,0	27.825
Magyar–Szlovén	14,6	3.869
Összesen	*189,1*	*50.112*

Megjegyzés: Kötelezettségvállalás (265 Ft/euró)
Forrás: Nyugat-dunántúli régió regionális átfogó program, 2006. alapján szerkesztette Lados M.

Összegezve az előzőekben bemutatott fejlődési ívet látható, hogy 10 év alatt az évi 100 millió Ft döntési és megvalósítási kompetenciától, a 2007-től induló programidőszakban évi közel 20 Mrd Ft fejlesztési forrással hatékony, a régió jövőképét megvalósító döntési és menedzselési helyzetbe jutott a NYDRFT és az NYDRFÜ. (*23. táblázat*)

23. táblázat A programmegvalósítás forrásai a Nyugat-Dunántúlon folyó áron (1998–2013)

Időszak	Támogatási forrás	Összege Millió Ft	
		Összesen	Évi átlagos
Regionális döntési hatáskörű források			
1998-2000	decentralizált TFC	190	63
2001-2002	Phare Tükörprogram és ERFP	2 264	1 132
2001-2008	decentralizált regionális célelőirányzatok	12 279	1 535
2004-2006	NFT – ROP	7 275	2 425
2007-2013	ÚMFT – NYDOP	139 400	19 914
Országos ágazati hatáskörű források			
2002-2003	Phare Előcsatlakozási Program	3 260	1 630
2004-2006	NFT – ágazati operatív programok	47 330	15 777
2007-2013*	ÚMFT – ágazati operatív programok	608 747	86 964

* A teljes programból a régió népességarányával megegyező részesedést feltételezve. *Forrás:* A NYDRFT 2005-2006. évi tanácsülési előterjesztései, Integrált regionális ..., 2004., Nyugat-dunántúli régió regionális átfogó programja, 2006. és 7–8. melléklet alapján szerkesztette Lados M.

A sikeres megvalósítást a menedzsment – *közreműködő szervezet* – kapacitások bővítésén, a partnerségi hálózatokkal (Koordinációs Bizottság, Regionális Idegenforgalmi Bizottság, Regionális Egészségügyi Tanács, Regionális Innovációs Tanács, Regionális Szociális Tanács, Regionális Hálózati Tervező Intézet, Regionális Környezeti Fórum, Regionális Felsőoktatási Egyeztetési Fórum, Regionális Civil Egyeztetési Fórum) történő együttműködéseken túl *célzott projektfejlesztés* is segíti.

Ebben jelentős szerepe van a régiók között úttörő módon 2000-ben indított *KEZDET* (Regionális Fejlesztési Kezdeményezések Tára) web alapú, a projektgenerálást és fejlesztést segítő projektadatbázisnak és a *tervezésnek*. A PEA2 program keretében a NYDRFT 21, a 2007–2013-as NYDOP megalapozását segítő, illetve a régió számára meghatározó projekt kidolgozását támogatta 228,2 M Ft értékben 2005–2006-ban. Az Új Magyarország Program, s benne a NYDOP megvalósítását szolgáló projektek előkészítésére a PEA3 program további 343,3 M Ft tervezési keret felhasználását teszi lehetővé a NYDRFT számára 2007–2008-ban.

Szombathely – Térségi Integrált Szakképző Központ

Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata
Összes költség: 355 688 eFt
Támogatás: 355 688 eFt
Támogatás forrása: HEFOP-3.2.2-P.

Bagod – Lovardafejlesztés

Frigo-Plusz Kereskedelmi és Ipari Kft.
Összes költség: 301 817 eFt
Támogatás: 87 527 eFt
Támogatás forrása: ROP-1.2.2.

Kőszeg – Írottkő Hotel fejlesztése

Írottkő Konzorcium (Írottkő Hotel Szálláshely Értékesítő Kft. és ABIC Befektetési, Ingatlanfejlesztő és -forgalmazó Centrum Kft.)

Összes költség:	240 477 eFt
Támogatás:	72 143 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP-2.3.1/A.

Mosonmagyaróvár – Aqua Hotel bővítése

Flexum Termelő és Szolgáltató Zrt.

Összes költség:	249 900 eFt
Támogatás:	74 900 eFt
Támogatás forrása:	ROP-1.2.1.

Hévíz – A gyógyfürdő és a terápiás centrum fejlesztése

Hévízgyógyfürdő és Szent András Reumakórház Kht.

Összes költség:	4 898 423 eFt
Támogatás:	1 499 853 eFt
Támogatás forrása:	NYDOP-2.1.1/A.

Celldömölk –Vulkánfürdő és környezete fejlesztése

Celldömölk Város Önkormányzata

Összes költség:	81 776 eFt	182 000 eFt	13 159 eFt
Támogatás:	60 000 eFt	50 000 eFt	9 459 eFt
Támogatás forrása:	TTFC 2003	TRFC TP 2005	TRFC SZP 2005

VIII. A regionális identitás

Önmeghatározásunk fontos részét képezi a területi-térségi hovatartozásunk, melynek definiálásával – egyes szerzők szerint (*Raagmaa* 2002) – a legerősebb szociális szükségletünket elégítjük ki. De *vajon a térben mekkora földrajzi távolságra terjed(het) ki identitásérzetünk,* identitástudatunk? Ez jelentős mértékben függ attól, hogy hol és milyen kontextusba ágyazottan kell meghatároznunk önmagunkat, azaz hogy alapvetően lakóhelyünktől, otthonunktól milyen távol definiáljuk magunkat; pl. győriként Sopronban győriségünket hangsúlyozzuk, Szombathelyen már Győr-Moson-Sopron megyeiségünket is, az Alföldön járva nyugat-dunántúliságunk „kerül elő", Európa más országaiban elsősorban magyarként definiáljuk magunkat, esetleg közép-kelet-európaiságunkat hangsúlyozzuk, de egy Európán kívüli kontinensen bemutatkozásunkkor európaiságunk válik meghatározóvá.

Nyilvánvalóan *különösen meghatározó a lokális identitásunk*, azaz települési hovatartozásunk, *amely* egyes felmérések szerint *a kilencvenes években felerősödött*, a megyei identitás viszont gyengült, *regionális identitás* pedig *szinte nem létezett* (*Bőhm* 2000). Ez utóbbin nincs mit csodálkoznunk, hiszen Magyarországon a régiók megszerveződése – több elhalt kísérlet után ismét – a kilencvenes években indult el, ráadásul egy mesterségesen generált, felülről vezérelt folyamatként és nem alulról építkezve; *a társadalomban nem voltak meg a hagyományai a régióban való gondolkodásnak*.

Régió és regionális identitás azonban *feltételezik egymást*, egyrészt ténylegesen működő régió nélkül nem alakul(hat) ki regionális tudat, másrészt létező regionális identitás, társadalmi kohézió szükséges ahhoz, hogy egy régió sikeres legyen, képes legyen a fejlődésre (*Hegyi* 2007), de egyáltalán ahhoz is, hogy egy térség valóban, társadalmi, gazdasági és politikai értelemben is, régióvá váljon (*Raagmaa* 2002). Ezek ismeretében mindenképpen feltételezhetjük, hogy a funkcionálisan is működő régiók esetében előbb vagy utóbb megjelenik a régióval való azonosulás. *Ahol* azonban *egy régió elhatározás vagy politikai döntés és nem alulról táplálkozó kezdeményezés vagy különleges történelmi körülmények szülötte, ott jelentős intézményi, kulturális és anyagi ráfordítás, valamint hosszú idő szükséges ahhoz, hogy a társadalom különböző szereplői* – a lakosság, az önkormányzatok, a gazdasági és más intézményi szereplők – *körében kialakuljon a régiós térhez való kötődés, a regionális tudat/identitás.* Az összetartozás hangsúlyozása, a valóságos együttműködések nagyban segít(het)ik ezt a folyamatot.

8.1. A regionális identitás szerepe a régióépítésben

Az identitás a régiófogalom része, méghozzá annak domináns eleme, hiszen éppen *a közös identitás, a régió és annak lakói közötti harmónia, egység az, ami a régiót megkülönbözteti az egyszerű fizikai tértől* (*Raagmaa* 2002), ami úgymond „személyiséget" kölcsönöz az adott térségnek. *A közös identitás társadalmi, területi, történelmi és kulturális gyökerekre nyúlik vissza* (*Paasi* 2003). Megjelenhet eszmékben, kulturális elemekben, sajátos dialektusban, hagyományokban, természeti-táji, illetve

épített környezetben, de akár gazdasági sikerességben is. A regionális identitás egyszerre tudatos és emocionális azonosulás, kötődés egy térséghez (régióhoz), amely történelmi és területi szocializációs folyamat eredményeként jön létre.

A regionális identitásnak kiemelt szerepe van a régiók intézményesítésében. A régióépítés egy folyamat, melynek négy lépését különíthetjük el (*Paasi* 2000):

1. A területi struktúra kialakítása.
2. Közös szimbólumok megformálása.
3. Regionális intézmények, kapcsolatok kialakítása.
4. Regionális identitás kialakulása.

Ezek a lépések egymással általában párhuzamosan mennek végbe, illetve ugyanazon folyamatnak különböző oldalait jelentik a gyakorlatban (*Lukovics* 2004).

A régióformálásban meghatározó lépés a területi struktúra kialakítása, azaz *az a mozzanat, amikor a régió azonosíthatóvá válik, mint területi egység*. Ehhez elengedhetetlenül *szükséges* valamiféle *határok* (nem feltétlenül közigazgatási határok) *kijelölése*, megkonstruálása, ami behatárolja azoknak a körét, akik a régióhoz tartoznak. A régió lehatárolása, a „mi" és „ők" definiálása mellett a régió identifikációs folyamatában *kiemelkedő jelentőségű a régióra jellemző szimbólumrendszer* (pl. név, szlogen, rendezvények stb.) *megformálása*. A szimbólumok kifejezik a régió egységét, és az összetartozást szimbolizálják, segítenek a közös imázs felépítésében. Paasi (2003) azonban hangsúlyozza, hogy *bár ezek fontosak* a közös tudat formálásában, de *a regionális identitás lényegét nem a szimbólumok jelentik*, hanem *sokkal inkább a tényleges társadalmi, kulturális együttműködések* és a *különféle közös akciók, események képezik*.

Ez utóbbiak átvezetnek minket a *régióformálás harmadik mozzanatához*, nevezetesen *az intézmények kialakításához*, melyek alatt gyakorlatilag *nemcsak a formális intézményeket és szervezeteket kell érteni, hanem mindenféle kapcsolatot, együttműködést, amelyek a régióban az emberek között létrejöhetnek*. Az intézmény- és kapcsolatformálás segít létrehozni a régió belső kohézióját, jelentős mértékben hozzájárul az identitás, a regionális öntudat kialakulásához, fenntartásához és erősítéséhez. A fizikai térből pedig igazából akkor jön létre igazi régió, amikor már kialakul a regionális identitás, nemcsak a szimbólumok és a kommunikáció szintjén (kommunikált [ideális] identitás), hanem az már a civil társadalomban is létezik az emberek azonosulása révén, és megnyilvánul(hat) bizonyos szereplők aktivitásán keresztül (tényleges identitás = regionális öntudat) (*Lukovics* 2004). Nem *a tér puszta léte teremti meg* tehát *a régiót, hanem az ott élők töltik meg tartalommal* (*Hegyi* 2007).

8.2. A regionális identitás hozzájárulása a régió sikerességéhez

Bár nehéz meghatározni, hogy az identitás pontosan mit is tartalmaz, és hogyan befolyásolja a kollektív cselekvést, *napjainkban* egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy *gazdasági hatótényezőként, sikerességi faktorként lehet vele számolni* (*Garai* 1998; *Lengyel* 2000). A regionális identitás egyrészt segít aktivizálni a helyi erőket a gazdaságfejlesztés számára, növeli személyes cselekvéseiket és hozzájárulásukat ahhoz, hogy a közös célokat elérjék (*Lukovics* 2004), másrészt képes arra, hogy a térség

kulturális és egyéb sajátosságait kihangsúlyozza, hozzájáruljon a régió jó hírnevéhez, és ezáltal befektetőket és felkészült munkaerőt vonzzon a térségbe (*Raagmaa* 2002). Már nem egyszerűen a régióhoz való kötődést, a hellyel való azonosulást értik e fogalom alatt, hanem a gazdasági folyamatok pszichológiai közvetítőjeként tekintenek rá (*Garai* 2003).

24. ábra A regionális identitás szerepe a gazdasági fejlődésben

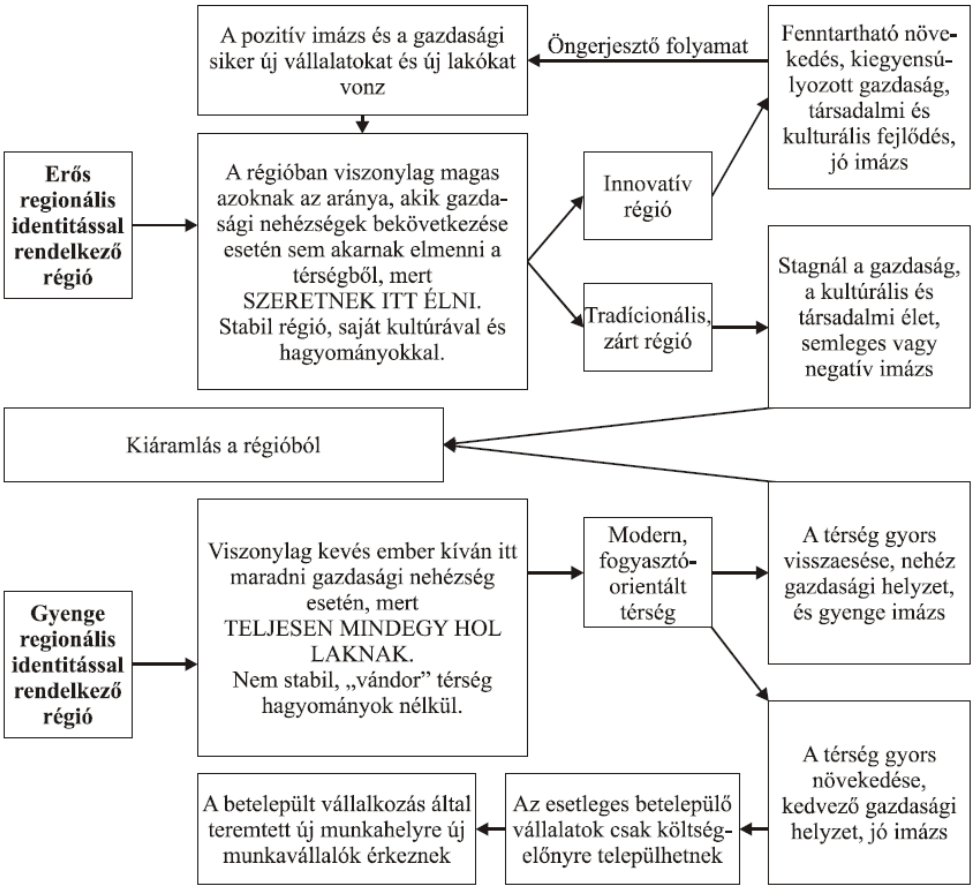

Forrás: Raagma, 2002. alapján Lukovics, 2004. 224. o.

Az *erős regionális identitással rendelkező régiókban* a népesség szívesen él az adott térségben, erős lokálpatriotizmus jellemzi őket, nyitottak a térség fejlesztésével kapcsolatos elképzelésekre, társadalmi aktivitásuk magas *(24. ábra)*. Ezekben a régiókban bizonyos speciális tényezők[34] megléte esetén *a magas szintű társadalmi kohézió*

[34] A speciális tényezők (pl. fejlett infrastruktúra, kvalifikált, konvertálható tudású munkaerő) hiányában azonban szinte teljes egészében hiányoznak azok az iparágak, amelyek a fejlődés motorjai lehetnének. Ezek a régiók erős identitásuk ellenére általában kevés versenyelőnnyel rendelkeznek, ami mutatja, hogy önmagában a regionális identitás nem elegendő sikertényező, de megfelelő gazdasági feltételek esetén hozzájárul azok kiaknázásához tovább növelve a régió sikerességét.

lehetővé teszi, illetve elősegíti az innovativitást, ami által a régió képes a gazdasági, illetve a társadalmi, kulturális fejlődésre. Mindez tovább növeli a régió imázsát és jó hírnevét, a térség nemcsak az ott élők, hanem mások számára is egyre vonzóbb lesz, újabb és újabb betelepülők (befektetők, képzett munkaerő) letelepedését ösztönzi, ami további sikereket eredményez. Ellenben egy *gyenge regionális identitással rendelkező régió* nem túl vonzó sem az ott élők, sem a régión kívüli emberek, cégek számára, így betelepülők nem törekszenek a térségbe. Ha mégis sikerül befektetőket a térségbe csábítani, ők elsősorban vagy az olcsó munkaerő vagy a természeti kincsek miatt jönnek, lokális beágyazódásuk a gyenge társadalmi kohézió miatt nem várható, így máshol felkínált kedvezőbb lehetőségek esetén elhagyják a régiót (*Lukovics* 2004).

Az a régió, ahol erős a regionális identitás, rendelkezik erős belső kohézióval, *képes* arra is, hogy a külső hatásokat befogadja, átalakítsa, feldolgozza oly módon, hogy az a térség és az ott élők hasznára váljon, illetve képes arra, hogy sajátosságai segítségével ahhoz hozzátegyen, és a hatásokat közvetítse másfelé is (*Hankiss* 2005).

8.3. A regionális identitás elemei a Nyugat-dunántúli régióban

Vajon alig több mint tíz évvel a hazai régiók „megszületése" után *létezik-e, érzékelhető-e regionális identitás* az ország egyik gazdaságilag legsikeresebb régiójában? Sikeres volt-e a felülről elindított régióalakítási folyamat, azaz a tér megtöltődött-e kollektív tartalommal, kialakult-e a társadalmi kohézió, a regionális identitástudat, az emberek gondolkodásában jelen van-e a régió valamiféle reprezentációja, avagy fellelhetők-e az említett tényezők bizonyos elemei a Nyugat-dunántúli régióban annak bizonyítékául, hogy e régió nemcsak egy földrajzi kategória, hanem annál jóval több, társadalmi, gazdasági egység? *Hol tart a Nyugat-Dunántúl a régióvá válás hosszú folyamatában?* E kérdések megválaszolására teszünk kísérletet tanulmányunk további részében.

Magyarországon a régiók megalakulása politikai döntés eredményeként indult meg. A regionális identitás kiépítése, kiépülése történeti, kulturális tradíciók és valós társadalmi együttműködések híján nem könnyű, egyúttal hosszabb időt igénylő feladatnak ígérkezik. A Nyugat-Dunántúl esetében különösen gyakran hallani, hogy nincsenek közös gyökerei, a mesterségesen alkotott régió alapvetően kétfelé konvergál és a gyenge észak-déli közlekedési kapcsolatok sem segítik az összetartozás érzését. Ennek ellenére van *néhány* olyan *közös földrajzi, történelmi vonás*, amely ennek a térnek az összetartozását erősíti.

Ezek sorában a legkézenfekvőbb talán a római kor híres kereskedelmi útvonala, a *Borostyánkő-út*, amely az Európai Unió 2004. évi bővítését követően gyakorlatilag újra éledt a *Baltikum és az Észak-adriai térség között*. A másik *a régió nyugatisága*, amely mind a honfoglalás és az államalapítás időszakában, mind a középkorban, mind a legutóbbi évszázadban és a közelmúltban is *politika-földrajzi értelemben egységes területként* jeleníti meg ezt a régiót. A Göcsej, a Vend-vidék, az Őrség, de Sopron térsége is számos településnévben megőrizte, hogy ez a térség az ország *nyugati határvidéke, őrvidéke* volt, amelyet sajátos, katonai tevékenységgel foglalkozó népek laktak. A *középkor* egy jelentős szakaszában, éppen az európai nyugat

relatív közelségének köszönhetően ebben a térségben – szemben a jelenkori Magyarország jelentős hányadával – *nem volt tartós török uralom*. A *II. világháborút követően* pedig itt húzódott a *Vasfüggöny*, a politikailag kettéváló Európa keleti, innen nézve pedig nyugati határa, ami az itt élők számára a nyugatiságot az *elzártságban* jelenítette meg. Az *uniós csatlakozás folyamatában* pedig éppen ez a nyugatiság vált ennek a térségnek az előnyévé, a betelepülő *nyugati tőke egyik fő célterületévé*, az *uniós határ menti programok* (Interreg) *első hazai haszonélvezőivé*. *A nyugati határ, amely Európa felé már nem elválaszt, hanem összeköt.*

A nemzetközi szakirodalomban leírt régióépítési folyamatot (*Paasi* 2000) nézve, gyakorlatilag *a Nyugat-dunántúli régió területi lehatárolásával szinte egy időben elkezdődött a regionális intézmények kiépítése* (pl. Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács megalakulása), *különböző együttműködések megszerveződése*, illetve bizonyos dekoncentrált állami, alapvetően közigazgatási, valamint egyes közszolgáltatási szervezetek esetében ez a folyamat már korábban elkezdődött, és ekkor már előbbre is járt (funkcionális dimenzió részei)[35].

Következő lépésben megszülettek a régió szimbólumai – internetes honlap, logó, szlogen (Nyugat-Dunántúl a kezdeményezések régiója). *Elindult és folyamatos a régió kommunikálása is*, egyrészt kifelé – az országos sajtóban hírek jelennek meg a régióról –, másrészt befelé, az itt élők felé – a régión belül az egyes megyei napilapok számos regionális szintű eseményről számolnak be, illetve egyre több hírt, információt közölnek a régióba tartozó más megyebeli településekről, eseményekről is –, *jelezvén és egyben erősítvén is az összetartozást, az egységet* (kulturális dimenzió). Időközben megfogalmazásra került a régió területfejlesztési stratégiája is, lefektetve a közös célokat, preferenciákat, meghatározva a térség egyediségét (stratégiai dimenzió).

A közvetített képekből, imázsokból kitűnik, hogy *a régió, mind kifelé, mind befelé alapvetően pozitív képet sugároz magáról gazdaságilag, társadalmilag egyaránt*. Mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy kialakítsák, illetve erősítsék, fejlesszék a regionális identitástudatot, hiszen egy vonzó régió képe alakul ki az emberek fejében a Nyugat-Dunántúlról (*Hegyi* 2007), ahol jó élni, amivel jó azonosulni.

De vajon a kommunikált regionális identitás mellett – azon túl – a tényleges regionális öntudat (identitás) is kialakult már, az itt élő emberek, különböző társadalmi, intézményi stb. szereplők önmeghatározásában helyt kapott-e a régióval való azonosulás?

E kérdés megválaszolásában *segítséget nyújtanak* azok a kutatások, amelyek a régió lakossága vagy a társadalom más szereplői körében – többek között – a társadalmi kohézió, a régióhoz való kötődés, a régiótudat létének a feltérképezésére (is) törekedtek, így *empirikus adatokkal* szolgálnak számunkra[36]. A vizsgálatok közül

[35] A szakirodalom szerint a regionális identitás három, egymással szorosan összefonódó dimenzióban ragadható meg: a stratégiai, a kulturális és a funkcionális identitásdimenziókban (*van Houtum–Lagendijk* 2001). Mindez azt is jelenti, hogy egy régiónak akkor lesz meg a saját identitása, ha különbözik más régióktól a stratégiai terveit illetően (*stratégiai identitás*), a kulturális vagyonát tekintve (*kulturális identitás*), illetve funkcionális dimenziójában (*funkcionális identitás*).

[36] A regionális identitás mértékének meghatározása nem egyszerű feladat, a téma empirikus kutatásának nincs kidolgozott módszertana, nincsenek hosszú távra visszatekintő hagyományai, azonban történtek törekvések e kérdéskör operacionalizálására, mérésére – nem feltétlenül önálló kutatások keretében (pl. *Murányi–Szoboszlai* 2000; *A határmentiségtől...* 2005; *Pakainé Kováts–Bednárik* 2009).

mindenképpen ki kell emelnünk a régió lakossága körében 2000-ben, illetve 2008-ban folytatott reprezentatív kérdőíves felméréseket. A 2000-es lakossági felmérést az MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézete végezte 500 fő körében egy másik kutatás (lakosság gazdasági helyzete és várakozásai) keretében. Az utóbbi kutatás 2008. év végén a Nyugat-dunántúli Fejlesztési Tanács és Ügynökség szervezésében, több mint 1100 fő körében a régióidentitás, a régió ügyeiben való jártasság és az egyes kommunikációs csatornák igénybevételének vizsgálatára irányult.

8.3.1. A régió ismertsége

Mivel a régió és a régiótudat szorosan összefüggő jelenségek, a lakosság régióképének vizsgálata során először nézzük meg azt, hogy mennyire vannak az emberek tisztában azzal, hogy lakóhelyük mely régióban van, ismerik-e annak nevét, majd nézzük meg azt is, hogy tudják-e annak pontos lehatárolását, azaz tudják-e, hogy a Nyugat-dunántúli régió mely megyéket foglalja magában. Ahol az emberek tisztában vannak a régió határaival, ismerik annak struktúráját, az azt is jelenti, hogy gondolati síkon már jelen van a régió reprezentációja.

A *megkérdezettek döntő többsége* (73,5%) *már az évtized elején is, azaz néhány évvel a régiók „kialakítása" után tudta, hogy lakóhelye a Nyugat-dunántúli régióhoz tartozik*, *napjainkra* ez az arány még magasabb értéket ért el, a *válaszadók 82%-a tisztában van azzal, hogy mely régióban él*. A 2000-es adatfelvétel azonban jelentős eltéréseket mutatott e téren a szerint, hogy a régió mely megyéjében él a megkérdezett. A Vas megyében élő válaszadók körében a régióátlagot jóval meghaladó (93,0%), míg a Zala megyében élők körében azt jelentős mértékben alulmúló arányban (58,4%) találtuk azokat, akik megbízható tudással bírtak a régió megnevezését illetően. Egyébiránt az is elmondható, hogy az iskolai végzettség is jelentős befolyásoló erővel bír e tudásra, míg a kevesebb, mint nyolc általános iskolával rendelkezők fele, addig az érettségizetteknek már háromnegyede, a diplomásoknak viszont már kilenctizede[37] tudta, hogy lakóhelyük mely régió részét képezi.

Bár mindkét felmérésben az derült ki, hogy a válaszadók többsége tudja, hogy lakóhelye a Nyugat-dunántúli régióhoz tartozik és ismeri is pontosan a régió nevét, *azt már lényegesen kevesebben tudják saját kútfőből, hogy valójában mely megyék alkotják a nevezett térséget*. Hogy mennyire nem alakult ki határozott régiókép az emberekben, nagyon jól mutatja, hogy a 2008. év végén végzett felmérés során a „*Mely megyék tartoznak Ön szerint az Ön lakóhelye szerinti régióhoz?*" kérdésre adott válaszok döntő többségében említésre került(ek) ugyan a régiót alkotó megye(ék) valamilyen kombinációban, de *csupán a válaszadók 7%-a tudta helyesen*, hogy *a Nyugat-dunántúli régió* az konkrétan *Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megye hármasát jelenti* (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009). Egy 1998-ban, polgármesterek körében végzett vizsgálat tapasztalatai hasonlóan kedvezőtlenek voltak, akkor is csupán a megkérdezettek 6%-a adott helyes választ a kérdésre (*Szörényiné* 1998).

Abban az esetben, amikor a válaszadóknak nem maguktól kellett megadniuk a régiót alkotó megyék körét, hanem előre megnevezett megyékről kellett eldönteni-

[37] Az egyetemet végzettek körében 100%-ot ért el a helyesen válaszolók aránya.

ük, hogy azok vajon a Nyugat-dunántúli régióba tartoznak-e vagy sem, lényegesen kedvezőbb volt a régió összetételének az ismertsége. A *segített ismertség* során Vas, Zala és Győr-Moson-Sopron megye régióhoz tartozása többnyire ismert volt a válaszadók előtt, de így is akadtak válaszadók – nem is kevesen –, akik más megyéket is a régióba tartozónak véltek *(25. ábra)*.

A régió önmeghatározásában, identifikációs folyamatában meghatározó jelentőségű a régió egységét, összetartozását kifejező szimbólumok megalkotása/megtalálása (*Paasi* 2000) és kommunikálása a lakosság és más társadalmi szereplők felé. Ezek a *szimbólumok segítenek a közös tudat formálásában, a regionális identitás kialakulásában, fejlődésében. Ehhez azonban az kell, hogy a lakosság ismerje, elfogadja, értse* a szimbólumrendszer egyes elemeit, illetve *egyetértsen* azokkal.

25. ábra A Nyugat-dunántúli régió összetételének „segített" ismertsége – az előre megadott megyéket a Nyugat-dunántúli régióba sorolók aránya, %

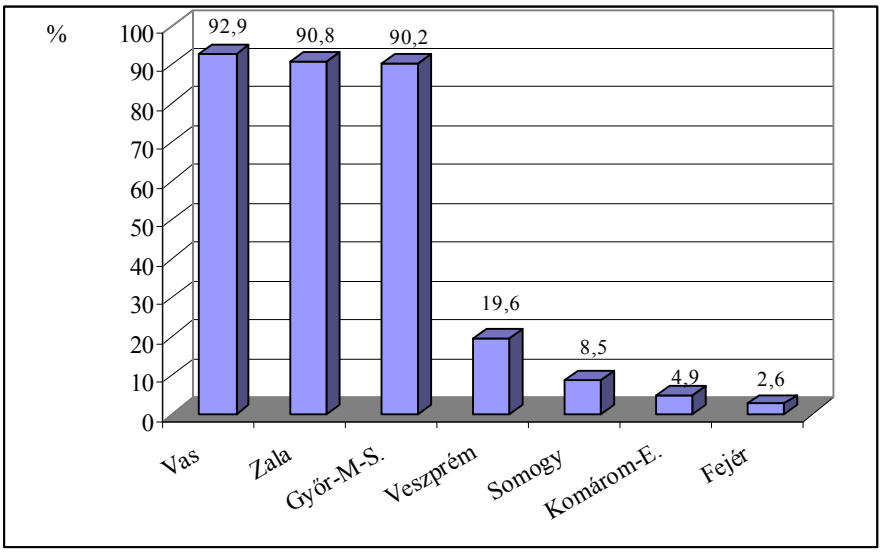

Forrás: Pakainé Kováts–Bednárik, 2009. 22–25. o. alapján szerkesztette Nárai M.

A Nyugat-dunántúli régióban is megszülettek *a régió alapvető szimbólumai* (pl. logó, szlogen), sajnálatos módon azonban azokat *csak a lakosság kisebb része ismeri*. A megkérdezetteknek csak kevesebb, mint negyede látta már biztosan a régió logóját, közel fele viszont még sohasem találkozott azzal. A válaszadók 26%-a pedig bizonytalan, nem tudta biztosan, hogy látta-e azt vagy sem (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009. 153. o.). Ez egyben azt is jelenti, hogy ha látták is a régió jelképét valahol, az nem volt rájuk akkora hatással, hogy arra később emlékezzenek is. Ez mindenképpen felveti a szimbólumok kommunikálásának fontosságát, illetve felmerül az a kérdés, hogy jelenlegi formájában mennyire hatásos a logó kifejező és megragadó ereje.

8.3.2. Az emberekben, a különböző szereplőkben élő régiókép

A kialakuló régióképet és így a regionális öntudatot is jelentős mértékben befolyásolja az, hogy mit is jelent az emberek számára maga a régió fogalma, miként, hogyan értelmezik ezt a szót, mit értenek alatta? A területfejlesztéssel kapcsolatban álló szakemberek többsége 1998-ban régió alatt olyan területi egységet értett, melyet hasonló társadalmi, földrajzi, gazdasági, politikai jellemzők kötnek össze. A megkérdezettek hangsúlyozták, hogy *egy régió belső kohézióját nagymértékben meghatározzák a közös érdekek, célok*, valamint az emberek hasonló gondolkodása, mentalitása. Ez utóbbit – polgári mentalitás, befogadó-készség, nyitottság – sokan említették, mint a Nyugat-dunántúli régió specifikumát (*Nárai* 1998).

Ezzel szemben a lakosság körében végzett felmérés tapasztalatai egyrészt azt mutatják, hogy az emberek egy viszonylag meghatározó része nem tudja értelmezni a fogalmat – hatoduk nem válaszolt a kérdésre –; ami egyben azt is jelentheti, illetve úgy is értelmezhető, hogy számukra az nem jelent semmit. Másrészt a kérdésre választ adók döntő többsége *a régiót egyszerűen megyék összességeként értelmezi*, ami alatt általában több megyére kiterjedő közigazgatási területet, földrajzi egységet, maximum gazdasági összefüggést, kapcsolódást értenek. *Közösségi-társadalmi szempontok* (pl. az ott élők közös hagyományai, tradíciói, vagy társadalmi, szociális hasonlósága) *minimális mértékben jelennek csak meg a régió fogalmának értelmezésénél*[38] (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009) *(24. táblázat)*. Mindez nagyon jól mutatja, hogy *elegendő történeti, kulturális hagyományok hiányában a lakosság számára a régió inkább közigazgatási, földrajzi kategória* és nem társadalmi-történeti fogalom. Hasonló eredményeket kapott Murányi és Szoboszlai a Dél-alföldi régióban folytatott kutatásuk során (*Murányi–Szoboszlai* 2000).

Konkrétan a Nyugat-dunántúli régióra vonatkoztatva a kérdést, a regionális identitás szempontjából nem túl kedvező, hogy a megkérdezettek közel 40%-a számára a Nyugat-dunántúli régió nem jelent semmit. Saját életükre, érzéseikre vonatkoztatva nem tudják értelmezni ezt a területi kategóriát[39]. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy *az emberek igen magas hányada számára nem meghatározó vonatkoztatási keret a régió*. E területi kategória az ismeretek szintjén bár valamilyen mértékben már jelen van (ismerik a régió nevét, esetleg tudják, hogy mely megyék tartoznak oda), de mélyebb (pl. emocionális) síkon még nincs. Így nagy valószínűséggel kijelenthetjük, a régióval való azonosulásról, regionális identitásról ezen emberek esetében nem beszélhetünk.

[38] Egy másik, a régió megítélését konkrét kategóriákban mérő kérdésre adott válaszok átlaga szerint is a régióra leginkább a területek földrajzi összetartozása jellemző, e tényező kapta a legmagasabb átlagértéket (ötfokozatú skálán 3,64). Jóval kevésbé tartották jellemzőnek a válaszadók a régióra az itt élők társadalmi, szociális hasonlóságát (átlag 3,02), vagy akár a közös hagyományokat (átlag 3,33) (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009).

[39] A megkérdezettek 15,5%-a határozottan kijelentette, hogy a régió számára nem jelent semmit, 23,4%-uk pedig nem válaszolt a kérdésre (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009, 36. o.). A véleményhiányt gyakorlatilag úgy értékelhetjük, mintha nem jelentene a régió a nem válaszoló megkérdezett számára semmit, mivel feltételezhetjük, hogy valamiről azért nincs valakinek mondanivalója, mert az a valami nem fontos, nem meghatározó az életében.

24. táblázat A régió fogalmának értelmezése

Említések	Gyakoriság %
Kettő vagy több megye összessége	32,7
Több megyét összefogó közigazgatási terület	15,2
Több megye tájegység/földrajz szerinti kapcsolata	14,6
Gazdaságilag összefüggő területek	9,2
Területi felosztás/egység, ami megyéken átnyúló, megyék összevonása	7,0
Táj/tájegység, vidék/Magyarország valamely tájegysége	3,6
Statisztikai, tervezési, területfejlesztési egység	2,4
Megyék összefogása, szövetsége a lehetőségek legjobb kihasználása végett	1,3
Egy adott területen élő emberek csoportja, társadalmilag összefüggő terület, emberi közösség	1,2
Közösségek összetartozása, együttműködése	1,1

Forrás: Pakainé Kováts–Bednárik, 2009. 22–25. o. alapján szerkesztette Nárai M.

Azok körében, akiknek a számára a Nyugat-dunántúli régió jelent valamit, *a régió többnyire pozitív asszociációkban jelenik meg*, és *elsősorban azt a helyet jelenti, ahol élnek, ahol dolgoznak* (otthon, lakóhely, élettér, szülőföld, munka asszociációk fordultak elő minimum 5%-os említési arányban). Érdekes módon azok a kategóriák, amelyekkel a régió fogalmának általános meghatározásánál találkozhattunk (megyék összessége, összefogása, földrajzi egység stb.) a konkrét régió értelmezésénél alig kerültek említésre (maximum 1–2%-ban), inkább a személyesebb és szűkebb kapcsolódások jelentek meg, kerültek előtérbe, melyek többsége érzelmi töltetet hordoz magában.

8.3.3. A Nyugat-dunántúli régióhoz való kötődés és a régió megítélése

A regionális identitás meglétét sok esetben a *térséghez való kötődés* mértékével próbálják kifejezni. A kötődés mérése nem egyszerű feladat, mértékét leginkább azzal tudjuk jellemezni, hogy mennyire szeretnek az emberek ott élni, büszkék-e vagy sem arra a területre, ahol élnek, mennyire vágyódnak el onnan. Másrészt a regionális identitás függ a lakosság elégedettségétől, perspektívatudatától is (*Hegyi* 2007); a régió pozitív megítélése, a régióval való elégedettség nagyban segíti a régiótudat kialakulását, fennmaradását, így ennek vizsgálata is egy fontos dimenzió.

A Nyugat-dunántúli régióban élők jelentős mértékben kötődnek lakóhelyükhöz, térségükhöz. A 2000-es felmérés adatai szerint a megkérdezettek döntő többsége (88%) szeret a régióban élni *(26. ábra)* (ötfokozatú skálán 4,36-os átlagérték), és nem gondolt arra, hogy máshova költözzön. Csupán a megkérdezettek 3%-a tervezett lakóhely-változtatást, főként családi okokból, illetve munkavállalás miatt, de ők is elsősorban a régión belül szándékoztak maradni.

26. ábra Mennyire szeret Ön a Nyugat-dunántúli régióban élni,% (2000)

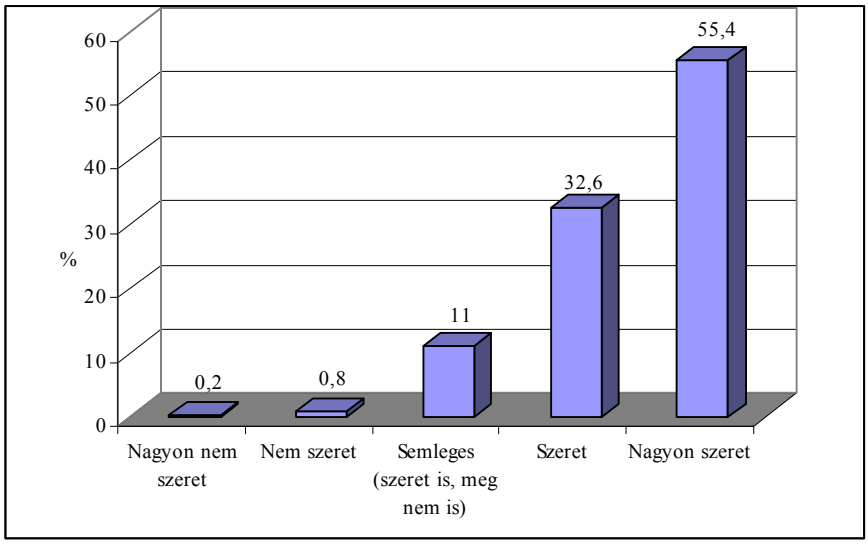

Forrás: Lakossági felmérés, 2000.

A *régióhoz való ragaszkodás leginkább – kiemelkedően – meghatározó tényezői* a *családi, rokoni*[40], valamint a *baráti kapcsolatok, de jelentős motiváló ereje van a táji, természeti környezet vonzerejének és a képzettségnek megfelelő munkalehetőségnek* is. A legkevésbé meghatározó tényezőknek viszont a rekreációs lehetőségek, gazdasági vagy egyéb vállalkozás, illetve a földhöz való kötődés bizonyultak (*25. táblázat, 27. ábra*). Kutatásunk e téren kapott eredményei, ha nem is teljes mértékben, de összecsengenek a Dél-alföldi régióban tapasztaltakkal (*Murányi–Szoboszlai* 2000).

Egy 2005-ben végzett kutatás eredményei is azt mutatták, hogy *a Nyugat-Dunántúlon élők az átlag felett kötődnek a régióhoz*; a többi térségi kategória (település, megye, Dunántúl, Magyarország) mellett magas a régió preferenciája is (ötfokozatú skálán 4,5-ös átlagérték). A költözni szándékozók aránya akkor 9% volt, de többségük a régión belül kívánt lakóhelyet változtatni (*A határmentiségtől...* 2005). Ezzel szemben a legfrissebb – 2008. évi – lakossági kutatás azt mutatja, hogy a megkérdezettek ötöde (21,2%) elvágyódik lakóhelyéről[41], de azért ennél jóval kisebb arányban (6,6%) vannak azok, akiknek a költözésről határozott elképzelései és tervei vannak (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009, 50. o.). Ugyanakkor a régióhoz való kötődés erősségét, a régióval való elégedettséget mutatja, hogy a válaszadók döntő többsége (72,7%) azt szeretné, ha gyermeke is a Nyugat-dunántúli régióban telepedne le.

[40] A 2000-ben folytatott lakossági felmérés során megkérdezetteknek csupán a 27%-a jelezte azt, hogy családi kapcsolatai csak részben vannak a Nyugat-dunántúli régióban, közel háromnegyedüknek a rokoni kötelékei kizárólag a régióra koncentrálódtak.

[41] A Dél-alföldi régióban a kilencvenes évek végén folytatott kutatás során hasonlóan magas arányt találtak: ha a lehetőségei engedték volna minden ötödik válaszadó elköltözött volna a lakóhelyéről. Relatív többségük régión belül változtatott volna lakóhelyet, de sokan a Dunántúlra szerettek volna költözni (*Murányi–Szoboszlai* 2000).

25. táblázat Mi motiválja Önt abban, hogy a Nyugat-dunántúli régióban éljen?

Motiváló tényezők	Az egyes tényezőket említők aránya %
Családi, rokoni kapcsolat	94,2
Baráti kapcsolat	50,1
Képzettségének megfelelő munkahely	29,5
A régiónak, mint tájnak, természeti környezetnek a vonzereje	29,1
Jó ellátási, szolgáltatási körülmények (kereskedelmi, szociális, egészségügyi stb. infrastruktúra)	25,9
A régió gazdasági vonzereje	19,2
Kedvező szabadidő eltöltési lehetőségek	15
Gazdasági és egyéb vállalkozás	7
Egyéb	7,0

Forrás: Lakossági felmérés, 2000.

27. ábra Mihez érez kötődést a régióban? – A kötődés erősségének mértéke (2000)

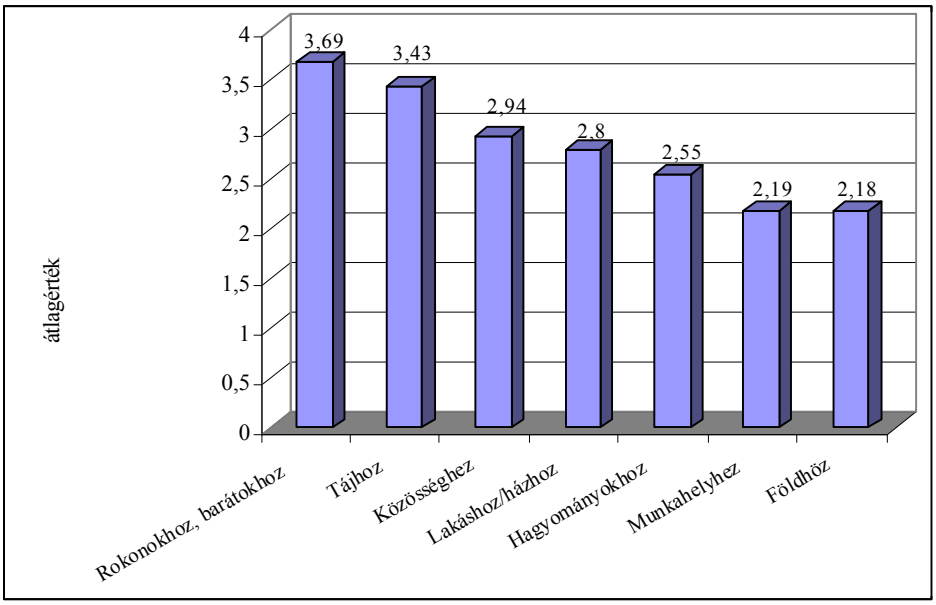

Megjegyzés: Ötfokozatú skálán elért átlagok.
Forrás: Lakossági felmérés, 2000.

A lakóhely-változtatást fontolók egy jelentős része a 2008-as felmérés tapasztalatai szerint is a régión belül maradna, de nagyon magas (52%) a külföldre vágyók aránya, ami korábban szinte alig volt jellemző. Ez mutatja azt is, hogy a válaszok mögött (azaz, hogy olyan sokan elköltöznének, ha tehetnék) nem elsősorban a régiótól való elpártolást, hanem a Magyarországgal szembeni jelenlegi általános elégedetlenséget lehet sejteni, ami főként a fiatalokat motiválja arra, hogy az országon kívül reméljék, keressék boldogulá-

sukat. A legtöbben egyébiránt – Magyarország 2004. évi európai uniós csatlakozásából fakadóan kitágult mobilitási lehetőségeknek köszönhetően – a jobb munkalehetőség, jobb kereseti lehetőségek miatt szeretnének (külföldre) elköltözni.

Az elvágyódók magasabb aránya ellenére napjainkban is azt mondhatjuk, hogy *a régió lakosai szeretnek itt élni, és többségüket* (69,4%) *büszkeség tölti el a régiót illetően (28. ábra)*. A múlt évben folytatott kutatás tapasztalatai szerint a Nyugat-dunántúli régióban élők legbüszkébbek arra, hogy a Dunántúlon élnek, ezt követi a megyére és a régióra, valamint a településre való büszkeség, melyek „mértékében" nincsenek jelentős eltérések *(29. ábra)*. Legtöbben a természeti környezetre és a munkalehetőségekre[42], illetve az országos átlagnál magasabb életszínvonalra büszkék a régióban, de 5% alatti arányban – többek között – említésre kerültek még a termál- és wellness fürdők, az idegenforgalom, a fejlett ipar, a kulturális élet is.

28. ábra Büszke arra, hogy a Nyugat-dunántúli régióban él?, %

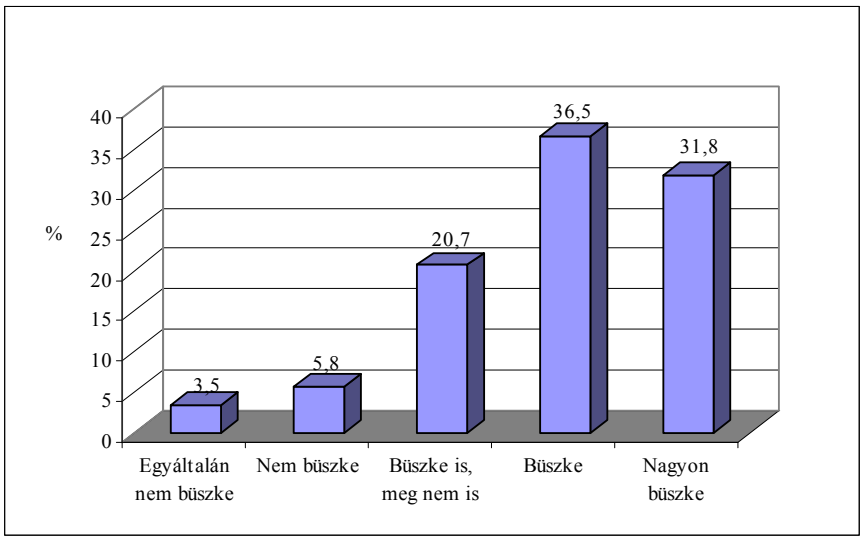

Forrás: Pakainé Kováts–Bednárik, 2009. 30. o. alapján szerkesztette Nárai M.

A *régió megítélése alapvetően pozitív*, *a válaszadók többsége* (kétharmada) *az ország többi régiójához viszonyítva jobb vagy sokkal jobb helyzetűnek*[43] *tartja a térséget*, ugyanakkor csupán a megkérdezettek kisebb része (38,5%) vélekedik úgy, hogy a Nyugat-Dunántúl a lehetőségek régiója *(30. ábra)*. Viszonylag kedvezőtlen értékelést kapott a régió a lakosság vidámságát, a fejlődést és a pozitív jövőképet illetően.

[42] A munkalehetőségek kérdése megosztja a válaszadókat, ugyanis nagyjából annyian említették a munkalehetőségek hiányát a „Mire nem büszke a régióban?" kérdésre adott válaszaikban, mint ahányan büszkék a jó munkalehetőségekre. A válaszadók még az utak rossz állapotát, a környezetvédelem, a hulladékkezelés nem megfelelő voltát, valamint a kisebbségi problémákat említették 5% feletti arányban (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009, 34–35. o.).

[43] A megkérdezettek 59%-a vélekedik úgy, hogy a többi régióhoz képest jobb helyzetben van a Nyugat-Dunántúl, és csupán 7,4% azok aránya, akik szerint sokkal jobb helyzetben van. A válaszadók 27%-a szerint a többiekhez hasonló helyzetben van (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009, 130. o.).

Az értékelések átlaga pozitív önképet mutat viszont a vendégszeretet és a befogadás tekintetében (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009).

29. ábra Mennyire büszke arra, hogy...?

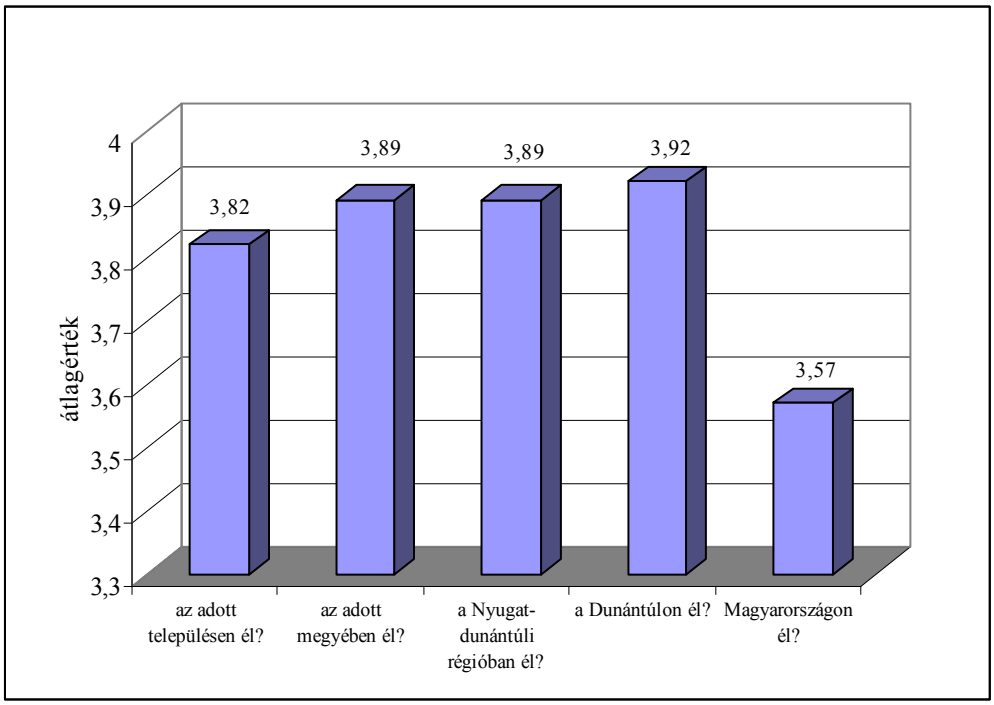

Megjegyzés: Ötfokozatú skálán elért átlagértékek.
Forrás: Pakainé Kováts–Bednárik, 2009. 27. o. alapján szerkesztette Nárai M.

A régió megítélése során vizsgálták azt is, hogy különböző, *a regionális összetartozást, kohéziót megjelenítő tényezőknek* milyen a jelenléte a Nyugat-dunántúli régióban. Mennyiben jellemző a térségre pl. a földrajzi összetartozás, a közös sors, a közös tradíciók, közös célok, vagy akár a gazdasági szereplők együttműködése?

A válaszok *átlagértékei nem egy erős kohézióval rendelkező régióról árulkodnak*. A legjellemzőbbnek tartott tényezők esetében is rendre négy alatti átlagértékek adódtak, ami azt jelenti, hogy a válaszadók legnagyobb része szerint csupán közepes mértékben, illetve részben jellemzőek e megállapítások a Nyugat-dunántúli régióra. Csupán a földrajzi összetartozásról gondolták úgy sokan (24%), hogy az teljes mértékben jellemző a térségre. A megkérdezettek szerint leginkább egyébiránt a területek földrajzi összetartozása, a közös sors és a jó megközelíthetőség, legkevésbé pedig az jellemző a régióra, hogy az itt élők közös célokkal rendelkeznek, és az itt található cégek a lehetőségeket kihasználva együttműködnek. A *Zala megyeiek kevésbé érzik a belső kohéziót*, ugyanis valamennyi tényezőt kevésbé jellemzőnek tartották a másik két megye lakosaihoz képest (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009, 39–46. o.). Az egyes tényezők megítélését a *26. táblázat* mutatja.

30. ábra Mennyire jellemző a Nyugat-dunántúli régióra, hogy...?

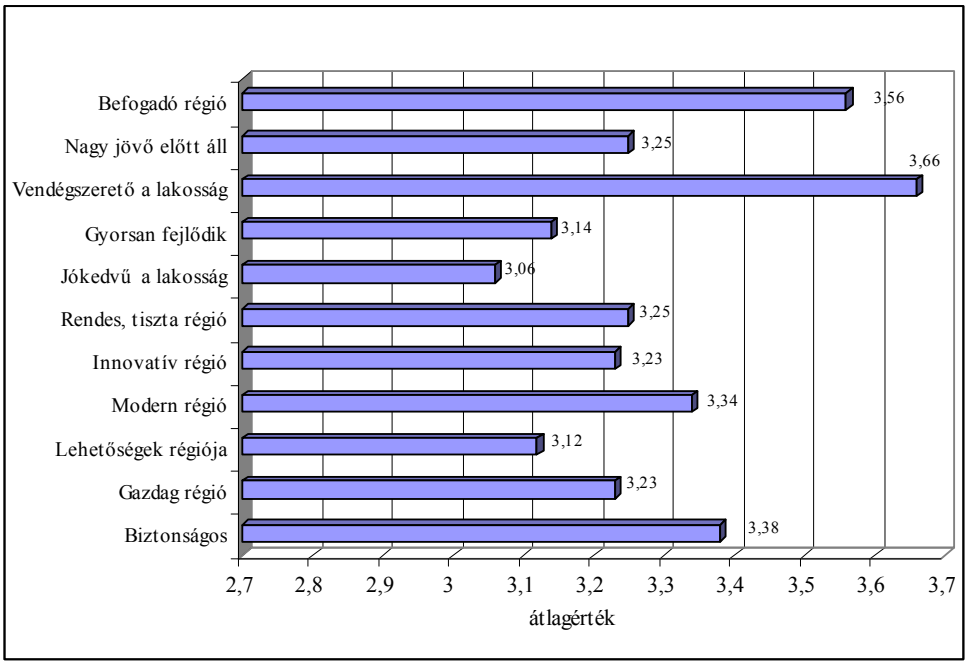

Megjegyzés: Átlagértékek, a vizsgált tényezőket ötfokozatú skálán értékelték a megkérdezettek.
Forrás: Pakainé Kováts–Bednárik, 2009. 56. o. alapján szerkesztette Nárai M.

26. táblázat A regionális összetartozást, kohéziót megjelenítő tényezők jelenlétének megítélése

Tényezők	Átlagérték
A területek földrajzi összetartozása	3,64
Közös sors, történelem	3,47
A területek jó megközelíthetősége	3,40
Az itt élők közös hagyományai, tradíciói	3,33
Az itt élők társadalmi, szociális hasonlósága	3,02
Az itt élők közös érdekkel, célokkal rendelkeznek	2,93
A régióban található cégek közös gazdasági kapcsolatai	2,88

Megjegyzés: Ötfokozatú skálán mérve.
Forrás: Pakainé Kováts–Bednárik, 2009. 40. o.

8.4. Összegzés

A területi-térségi identitást a társadalmi identitástudat szerves részeként értelmezzük, mely alapján az egyén a személyes kapcsolathálónál tágabb, földrajzi kategóriákkal (pl. település, kistérség, megye, régió) meghatározható társadalmi csoport tagjának érzi és vallja magát. A *regionális identitás* is elsősorban a hovatartozással

és az azonosulással kapcsolatos emocionális és kognitív mintákat tartalmazó kommunikációs együttes, *szocializációs fejlemény*, melyet társadalmi és történeti tényezők generálnak és formálnak, a régiós reprezentációra irányuló diakron és szinkron kommunikációs mechanizmusok alakítanak (*Murányi–Szoboszlai* 2000).

Tapasztalataink szerint egy térséghez való kötődés kialakulásában, fennmaradásában elsődleges szerepet játszik a családi, rokonsági kapcsolatok térségen belülisége, a földrajzi környezet karakterisztikus és vonzó volta, a boldogulási lehetőségek milyensége (pl. munkalehetőségek), de a helyben lakás/ott élés időtartama, a saját tulajdon megléte (ház, lakás, föld), vagy a térség hagyományai, azok ápolása sem elhanyagolható tényezők. Történeti, kulturális hagyományok hiányában azonban a tényleges regionális identitás, öntudat kiépítése, kiépülése rendkívül hosszú időt igénybe vevő folyamat, aminek még csak az elején tartunk, ezt jelzi az is, hogy az emberek számára a régió ma még elsősorban földrajzi, területfejlesztési és közigazgatási kategória és nem társadalmi-történeti fogalom.

Bár magas a Nyugat-Dunántúlon a régióhoz való kötődés, az emberek többsége szeret itt élni, büszke a térségre, azonban *nem alakult ki még erős belső kohézió, összetartozás érzés*. *A regionális identitásnak már megvannak a jelei, de szintje, mértéke még mérsékelt*. *A már kibontakozó regionális gondolkodás* azonban *arra is utal, hogy tudatos építkezéssel az adott regionális határok kitölthetők tartalommal*. Csak így érhető el, hogy a régióépítés *Paasi* (2000) által leírt folyamatában a Nyugat-Dunántúl egyre előrébb jusson, hiszen abból napjainkig mindössze a régió területi struktúrájának kialakítása történt meg. *Mind a közös szimbólumok megformálása, mind az együttműködések kialakítása, kapcsolatformálás tekintetében vannak még kiaknázatlan lehetőségek*, vannak még teendők, amelyek „végrehajtása" mindenképpen szükséges ahhoz, hogy a fizikai térből igazi, regionális identitással bíró régió váljék.

Ilyen feladatnak tekinthető pl. a megfelelő szimbólumrendszer megformálása, amely – annak ellenére, hogy a regionális identitás lényegét nem a szimbólumok jelentik (*Paasi* 2003) mégis – kiemelkedő jelentőségű a régió identifikációs folyamatában. A jól megválasztott, jól kitalált szimbólumok kifejezik a régió egységét és segítenek az összetartozás, a közös tudat formálódásában. Úgy tűnik azonban, hogy a Nyugat-dunántúli régióban ezek egyelőre kevéssé töltik, tölthetik be a régióépítésben lényegi funkciójukat. E megállapításunkat arra alapozzuk, hogy a régió logója és szlogenje csak kevesek által ismert. Tapasztalataink szerint azzal is csak kevesen vannak tisztában, hogy működnek olyan intézmények, szervezetek (pl. Regionális Fejlesztési Tanács és Ügynökség), amelyek tevékenysége az egész régióra kiterjed.

A *megfelelő szimbólumok nemcsak tárgyak lehetnek, hanem emberek is*. Például olyan személyek, akik itt éltek/élnek, itt alkottak/alkotnak és akikre, vagy akik eredményeire a többség büszke. Ezek megtalálása mellett, *hangsúlyoznunk kell a tényleges társadalmi, kulturális, gazdasági együttműködések, illetve különböző közös események* (legyen az akár sportesemény, kulturális rendezvény, fesztivál stb.) *fontosságát, amelyek egyrészt összehozzák az itt élőket, másrészt kifejezik az összetartozást*. Ezen események, kapcsolatok, együttműködések adják meg az alapját a regionális identitásnak, általuk teremtődhet meg, illetve erősödhet, fejlődhet tovább a régión belüli kohézió.

Ahhoz azonban, hogy ezek megszerveződhessenek meg kell találni azokat a *közös pontokat, célokat, ügyeket,* illetve *érdekeket,* amelyekben az itt élők egyetértenek, amelyeket követni, elérni, illetve érvényesíteni szándékoznak, *amelyek összetarthatják a régió lakosságát, más társadalmi szereplőit*. Az empirikus felmérések szerint a legnépszerűbb közös ügy a különböző fejlesztések és az azokban rejlő lehetőségek kihasználása (a válaszok 26,3%-a valamilyen – gazdaság, infrastruktúra stb. – fejlesztésre vonatkozott), ezen belül markánsan megjelenik a közlekedésfejlesztés (É–D autópálya), az úthálózat fejlesztése, továbbá a munkahelyteremtés (22%), valamint az idegenforgalom erősítése (6%). De megjelent a javaslatok között a hagyományápolás, a közös kulturális rendezvények szervezése, a környezetvédelem, az oktatás és az egészségügy is (*Pakainé Kováts–Bednárik* 2009. 149. o.).

A közös célok megtalálása, illetve a szimbólumok megalkotása azonban csak egy-egy állomás a régióépítés folyamatában, hogy ezek mindenkihez elérjenek, hogy lényegi funkciójukat ki tudják fejteni, elengedhetetlen és alapvető a megfelelő kommunikálásuk. A regionális szereplőknek, intézményeknek mind a tömegkommunikációs eszközök, mind az oktatási rendszer segítségével *törekedniük kell a régióval kapcsolatos ismeretek terjesztésére, a régió valódi ismertségének a növelésére.* Ez nem lehet csupán kampányszerű imázs-építés, hanem folyamatos imázsformálás, *tudatos identitásépítés szükséges*.

Bakonyszentlászló – Egészségügyi Centrum és Gondozási Központ

Bakonyszentlászló Község Önkormányzat		
Összes költség:	52 770 eFt	23 061 eFt
Támogatás:	30 000 eFt	12 000 eFt
Támogatás forrása:	TRFC 2006	CÉDE 2008

Oszkó – Közösségi ház és Térségi Ifjúsági Szolgáltató- és Képző Központ

Hegypásztor Kör

Összes költség:	23 900 eFt	12 875 eFt
Támogatás:	11 091 eFt	10 300 eFt
Támogatás forrása:	TTFC 2003	TRFC 2004

Tótszentmárton – Egészségügyi Központ

Tótszentmárton Községi és Horvát Kisebbségi Önkormányzata

Összes költség:	25 132 eFt
Támogatás:	20 105 eFt
Támogatás forrása:	TRFC 2004

Keszthely – Vadászati és vasúttörténeti kiállítás létrehozása

Helikon Kastélymúzeum Kht.

Összes költség:	688 195 eFt
Támogatás:	666 792 eFt
Támogatás forrása:	ROP-1.1.3.

IX. A régióvá válás építőkövei

A következőkben *kísérletet* teszünk arra, hogy csokorba szedjük *mindazon szimbólumokat, személyeket, eseményeket, amelyek segíthetik a Nyugat-Dunántúl régióvá válását*. Jelen kötetnek nem lehet célja a teljes körűség. Ez egy olyan, nem lezárt lista, amelynek bővítése, a régióban és a régión kívül élőkben való tudatosítása a regionális intézményrendszer – elsősorban Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács és a Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség – kiemelt feladatai közé kell, hogy tartozzon a következő években. A lista alapját azok a régióban meglévő kiemelkedő értékek csoportjai képezik, amelyeket már ma is a régió határain belül és kívül is sokan ismernek, és a jövőben az emberek mentális térképében a Nyugat-Dunántúlhoz köthetnek:

- Világörökségi helyszínek
- Természeti örökség
- Épített örökség
- Társadalmi örökség
- A kultúra terei
- A régió 'Leg'-jei, a'Leg'-ek régiója

A világörökségi helyszínekre, a természeti örökségek különböző elemeire (természeti erőforrások, felszíni vizek, nemzeti és natúrparkok, természeti turizmus kiemelkedő helyszínei), az épített örökség objektumaira (városrészek, kastélyok, templomok, egyházi épületek), a társadalmi örökségre és a kultúra tereire vonatkozó információk összegyűjtése során elsősorban a Látnivalók Magyarországon kiadványra (*Pálfy* 2005), a Magyarország száz csodája I–II. kötetekre (*Barczi–Szepesi* 2003; *Bódis–Szepesi* 2001), valamint az egyes megjelölt értékek, turisztikai látnivalók, épületek saját információs kiadványaira, internetes elérhetőségükön megtalálható különböző anyagokra támaszkodtunk.

9.1. Világörökségi helyszínek

Napjainkban talán a legerősebb helyhez, területhez köthető szimbólumok közé tartoznak *a világörökségi helyszínek*. Magyarország összesen *nyolc* világörökségéből *kettő* helyezkedik el a Nyugat-dunántúli régióban: az ezeréves *Pannonhalmi Bencés Főapátság* és közvetlen természeti környezete, valamint az osztrák határon átnyúló *Fertő/Neusiedler kultúrtáj*.

9.1.1. Az ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és közvetlen természeti környezete

A *Pannonhalmi Bencés Apátságot Géza fejedelem alapította 996-ban* Pannónia Szent Hegyén, Szent Benedek cseh, német és itáliai földről érkező követeinek letelepítésével. A monostor építését *István király* uralkodása alatt fejezték be, ő látta el birtokokkal és privilégiumokkal. *1541-ben főapátsági rangot* kapott, majd *1786-ban II. József* – a többi magyar bencés kongregációval együtt – beszüntette működését. Az *1802-ben visszaállított rend* legfontosabb feladata a középiskolai oktatás lett. *1945 után* birtokait és iskoláit államosították, 1950-től azonban újra engedélyezték a győri és a pannonhalmi bencés gimnázium működését. A főapátság könyvtárában közel ezer évet felölelő *könyvgyűjtemény* található, amely napjainkban *körülbelül 360 ezer kötet*ből áll. A Pannonhalmi Bencés Főapátság és közvetlen természeti környezete *1996-ban* vált az *UNESCO világörökség* részévé, *kulturális örökség* kategóriában.

9.1.2. A Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj

A *Fertő tó* az eurázsiai sztyepptavak legnyugatibb képviselője, *Európa legnagyobb szikes tava*. A tó környékén a kontinentális, szubmediterrán és alpesi klimatikus viszonyok találkozása változatos növény- és állatvilágot eredményez: a tó partját sótűrő vegetáció díszíti, a sűrű nádasok és sós mocsárfoltok pedig valóságos madárparadicsomok. *A tó környéke 8000 év óta különböző kultúrák találkozópontja.* Már a *kelták* és a *rómaiak* is fejtették a követ *Fertőrákoson*, a tó közelében található települések – *Balf, Hidegség, Fertőboz, Hegykő* – pedig középkori eredetűek. Nevezetes a vidék népi építészete, 18–19. századi kastélyai. A földművelés, állattartás mellett jelentős hagyományai vannak a szőlő- és borkultúrának, a híres kékfrankos készítésének.

A Fertő tó/Neusiedler See környéke olyan egyedülálló, természeti és földrajzi fejlődés szimbiózisának eredménye, amelyben nagy szerepet játszottak az egymást követő népcsoportok kultúraváltásai. A táj állandó változását az itt élők mondákkal, mesékkel támasztották alá, amelyek a világörökség elválaszthatatlan részét képezik. Bár a tó háromnegyede Ausztriában fekszik, a tájat nem jellemzi a földrajzi megosztottság. A Fertő/Neusiedlersee kultúrtájat az *UNESCO 2001-ben* vette fel a *világörökségek* listájára *kulturális örökség (kultúrtáj)* kategóriában.

9.2. Természeti örökség

Ebbe a csoportba sorolhatjuk a táj különböző megjelenési formáit (felszíni vizek, domborzat), illetve a természeti turizmus országosan is kiemelkedő helyszíneit, amelyek kisebb-nagyobb kiterjedésűek a régió területén.

9.2.1. Természeti erőforrások

A Kisalföld pannon kori süllyedéséhez köthető, hogy mai folyóink ősei hatalmas mennyiségű kavicsot halmoztak fel. Az Ős-Duna völgye, a Rába mai völgye az ország legjelentősebb *kavicstakaróinak* egyike. Mosonmagyaróvár mellett a kavicstakaró 217 m vastag. A kavics alatt még több száz, olykor ezer m vastag folyóvízi és pannon-tavi üledéket találunk. Nem véletlen, hogy a régióban (főként Vasban és Zalában) találhatók az ország téglagyártásra alkalmas *agyagtelepeinek* jelentős része. Mocsaras, lápos vidékeinken a jelenkorban is folyamatosan képződik a *tőzeg*. A Hanság, a Kis-Balaton nevéhez szorosan kötődik a szénné válásii folyamat e kezdeti terméke, amelyet talajjavításra használnak elsősorban.

Az első sikeres szénhidrogén-kutatást Mihályi térségében végezték Magyarországon 1935-ben, amerikai tőkével, magyar szakemberek. Igaz ugyan, hogy a keresett kőolaj vagy földgáz helyett szén-dioxid tört a felszínre 1600 m mélységből, de ez a lelőhely később európai jelentőségűvé vált. Magyarország CO_2 termelése ebből a kútból származik mind a mai napig. A szén-dioxid feldolgozás Répcelak nevéhez kötődik, mivel a feldolgozó üzem elhelyezéséhez ez a település biztosított helyet a hatvanas években.

A hazai kőolaj- és földgáztermelés „őshazája" is a Nyugat-Dunántúlon található. Budafa, Nagylengyel a legrégebben kitermelt kőolaj-telepeink közül valók. A II. világháborúban, illetve a háború után a túlzott kitermelés, s a háborús események súlyos károkat okoztak a berendezésekben és a kőolajmezőben. Mindezek miatt következett be a kőolajtermelő vállalathoz kapcsolható, elhíresült MAORT per, amely a későbbi koncepciós perek előfutárának tekinthető.

A medence különleges geológiai szerkezetének köszönhetően Magyarország, kiemelkedő mértékben pedig a Nyugat-Dunántúl gazdag hévizekben. Általában azokat a vizeket nevezik hévíznek, amelyek a forrás földrajzi helyének éves középhőmérsékleténél magasabb hőmérsékletet érnek el természetes úton. Hazai viszonylatban ez alig haladná meg a 10 fokot, ehelyett Magyarországon 25 celsius fok felett beszélünk hévizekről. A Kisalföldön a 2000 m vastag üledékréteg rejti a hévizet, amiből a győri, mosonmagyaróvári, szigetközi, büki kutak táplálkoznak. A büki hazánk egyik legnagyobb hozamú termálkútja. Zalában nyugaton és délen szintén üledékek tárolják a hévizet, míg a Hévízi-tó a Bakony karsztrendszerével van összeköttetésben. A tó különlegességét a forrásbarlang, valamint mérete adja, amely Európa legnagyobb meleg vizű tava.

9.2.2. Felszíni vizek

A régió határán folyik a Közép-Európát egymásra fűző Duna, illetve Közép-Európa legnagyobb édesvízi tava, a Balaton is részben a Nyugat-Dunántúlon helyezkedik el. Így ezek kevésbé alkalmasak arra, hogy kifejezetten Nyugat-Dunántúl szimbólumaiként jelenjenek meg. Ebből a szempontból alkalmasabb regionális szimbólumnak tűnik a Rába és a Zala folyó a Kis-Balaton térségével, valamint a Fertő tó (Igaz, ez utóbbi nagyobbik hányada Ausztriában terül el, de a

tóhoz kapcsolható Fertő-táj Világörökség Egyesület és a Fertő–Hanság Nemzeti Park tevékenysége, a határon átnyúló együttműködési keretek következtében egyaránt a tó egészére is hatással van).

Rába

A Rába (németül Raab, szlovákul Raba, latinul Arrabo) a Dunántúl északi részének leghosszabb folyója. Két forrásága Ausztriában található, a Stájer-Alpok keleti részén, a Fischbachi-Alpokban. Magyarországra Alsószölnöknél lép be, s Győrnél torkollik a Mosoni-Dunába. Teljes hossza 322 km, ebből 211 km-t tesz meg magyar területen. A római korban jelentőségét az is adta, hogy Pannonia provincia kettéosztásakor Alsó- és Felső-Pannóniát elválasztó határfolyó lett. Az ókorban és a középkorban hajózásra, áruszállításra is használták. 1896-ban Ikervárnál építették fel Magyarország első vízierőművét.

Zala folyó és a Kis-Balaton

A Zala azon ritka nagyobb folyóink közül való, amely Magyarországon ered, s hazánkban is éri el a torkolatát. Forrása az Őrségben, Szalafő határában található. A folyó hossza 126 km. A folyó jellegzetes nagy kanyarulatát (először észak–déli irányban folyik, majd északkeleti irányba fordul) a Balaton medencéjének megsüllyedése okozta. Előtte, hasonlóan a többi nyugat-dunántúli folyóinkhoz a Pannon-tó irányába, délnek tartott.

A Zala folyó a Kis-Balatonon keresztül ömlik a Balatonba. A 20. században a Kis-Balaton mocsaras lápos terület fokozatosan visszaszorult, s a Zala szabályozása miatt a folyó már a mocsárvilág „szűrő rendszerét” kiiktatva közvetlenül szállította a Balatonba hordalékát. Ez a tó nyugati medencéjének jelentős szennyezését, a vízminőség romlását, a bekerülő nagy mennyiségű tápanyag miatt a vízinövények állományának gyors növekedését (eutrofizáció) idézte elő. A hetvenes évektől kezdődött meg a mocsárvilág mesterséges rehabilitációja. Ma már a Zala több tározótavon, nádasokon keresztül, kanyarogva éri el a tavat, s ennek köszönhetően a Balaton vízminősége jelentősen javult.

Fertő tó és a Hanság

A Duna és a Rába hordalékkúpjai között alakult ki a Fertő–Hanság medence, amely lápjaival különleges élőhelyet biztosít, s a Kisalföld legmélyebb része. A Fertő tó Európa legnyugatabbra fekvő sztyepptava és szikterülete. A tó két országhoz, Ausztriához és Magyarországhoz tartozik. de nagyobbik része osztrák terület. Partvidéke a magyarországi Fertő–Hanság Nemzeti Parkhoz és az ausztriai Neusiedler See – Seewinkel Nemzeti Parkhoz tartozik. A Fertő-táj és ennek részeként a Fertő tó a világörökség része. Jellegzetesen sekély tó, elsősorban a csapadékból táplálkozik. Vízszintje természetes módon ingadozó, sőt, 1865–1870 között teljesen ki is száradt.

A Hanság a Fertő tó medencéjének folytatása keleti irányban a Duna és a Rába hordalékkúpjai között. Természetes folytatása a Tószög (Seewinkel), Ausztria (Burgenland) területén. Kiterjedése 564 km2, területe a nyugati nagyobb és a keleti ki-

sebb medencékre oszlik. Alapja a pleisztocén kori homokos folyókavics. A tőzeges, mocsaras felszínből 52 kavics- és homoksziget (gorond) áll ki. Mélysége 1–1,5 méter. A lecsapolás előtt sok nyíltvize, tava volt. Táplálói: az Ikva, a Rábca (Répce). Fővízlevezető csatornája a Fertő-csatorna. Lecsapolása és szabályozása már a 18. században megkezdődött.

9.2.3. Nemzeti és natúr parkok

A természeti örökség megóvása napjaink egyre fontosabbá váló feladata. Éppen ezért egy-egy régió kiváló szimbólumaként jeleníthetők meg azok a területek, amelyek a nemzeti, illetve a helyi védelemben kiemelt figyelmet kapnak. Előbbi esetben – *nemzeti parkok* – a központi szabályozásban, míg utóbbiban – *natúrparkok* – a helyi kezdeményezéseknek van meghatározó szerepe. *Magyarországon belül a Nyugat-Dunántúl élen járt a helyi összefogáson alapuló natúrparkok kialakításában.* Még a hazai törvényi szabályozást megelőzően, az osztrák–magyar Interreg-Phare CBC programok keretében több határon átnyúló natúrpark létesült.

Fertő–Hanság Nemzeti Park

A Magyarország nyugati kapujában fekvő Fertő tó és Hanság vidéke a természet ritka csodája. Az egykori hatalmas lápvilág mai napig fennmaradt területei egyedülálló növény- és állattani, tájképi, néprajzi és kultúrtörténeti értékek hordozói. Magyarországon ez az első nemzeti park, amely az európai Nemzetközi Természetvédelmi Unió ajánlásait figyelembe veszi.

Őrségi Nemzeti Park

Az *Őrség* a tíz legdinamikusabban fejlődő turisztikai desztinációk egyike Európában. Az ország legnyugatibb vidékén, az ország egyik legcsapadékosabb területén dombok és patakok vájta völgyek, lomb- és fenyőerdők, jégkorszaki maradványnövényeket őrző láprétek, kristálytiszta vizű források és patakok váltják egymást. A természeti értékek mellett a változatlan formában megőrzött népi hagyományok és szokások vonzzák a látogatókat.

Balaton-felvidéki Nemzeti Park

A mozaikos felépítésű Balaton-felvidéki Nemzeti Park 1997-ben alakult Veszprém és Zala megye területén, több területi egységet is magába foglalva. A régió ebben a Kis-Balatonnal érintett, mely a 19. századig a Balaton kinyúló, mocsaras, lápos öble volt, amelyet egy három kilométer széles csatorna kapcsolt a tóhoz, egészen addig, amíg a *Zala folyó* fokozatosan feltöltötte hordalékával. A Kis-Balaton mára *az ország egyik legnagyobb mocsara*, amelyből csak egy-egy sziget emelkedik ki és a *Fenékpuszta–Balatonhídvég* közötti térséget értjük alatta. Számos geológiai, botanikai, zoológiai és tájképi értékével természetvédelmi oltalmat érdemelt ki. Hazánk *Ramsari Egyezményhez* való csatlakozása után *felvették a „Nemzetközi jelentőségű vadvizek" jegyzékébe*. A

rekonstrukciós munkáknak köszönhetően számos ritka madárfaj települt vissza, mint a nagy kócsag, de megjelent a patkányfejű pocok, a lápi póc, vagy a réti csík is.

Írottkő Natúrpark

A jelentős természeti értékekkel, történelmi, kulturális örökséggel rendelkező tájegység *nevét a Dunántúl legmagasabb pontjáról kapta*. 16 település teljes közigazgatási határát magába foglaló natúrpark az osztrák–magyar határon átnyúló együttműködés mintája lehet. Célja, a táj ökológiai alapszabályainak figyelembevételével, a régió gazdasági alapjainak biztosítása.

Hármashatár Natúrpark

A natúrpark célja Magyarország–Ausztria–Szlovénia határ menti térségei között a természeti értékek fenntartásán alapuló területfejlesztési együttműködés. Tagjai a *burgenlandi Raab Natúrpark*, a *muravidéki Gorièkó Natúrpark*, az *Őrség–Vendvidék Natúrpark Egyesület* és a *Kerka-Mente Natúrpark Egyesület*. Rendeltetése a környezet iránti fokozott figyelemfelkeltés, a határokon átnyúló együttműködések ösztönzése és a kooperációs szemléletformálás.

Őrség–Vendvidék Natúrpark

Az egyetlen tájegység az országban, amelynek *elnevezését* nem földrajzi fogalom, hanem *saját történelme adja*. Az évszázadok során kialakult tájhasználat sajátos arculatot kölcsönöz a parknak. A hagyományos – nagyrészt *faalapú – építkezési mód*, a *fazekasság* mint ősi mesterség és *egyedi népszokások* jellemzik a vidéket.

Kerka-Mente Natúrpark

A több tájegységet magába foglaló táj bővelkedik a természeti értékekben. Területén több, helyi védettség alatt álló terület található *idős fafajokkal*. A parkot meszes homokon kialakult *száraz gyeptársulások, árterek és kiszáradó láprétek* jellemzik. Az Európa nyugati részéről majdnem teljesen eltűnt fehér gólya szinte valamennyi natúrparki faluban költ.

Soproni-Hegység Natúrpark

A park a *Soproni-hegység* természetkímélő turizmusának fejlesztésére jött létre. A natúrpark kiemelt sajátossága a *Lövérek államilag elfogadott gyógyhellév* minősítése. Ennek alapján kapta a natúrpark szlogenjét: „A természet gyógyító ösvényein”.

9.2.4. A természeti turizmus kiemelkedő helyszínei

A csoportba sorolt helyszínek talán a legjellegzetesebb helyszínei a régiónak, azok köre bővíthető. Természetesen az egyes helyszínek részei lehetnek a korábban már

említett csoportoknak is, azonban ezek mindegyike valamilyen *egyedi sajátossággal* rendelkezik és *önálló turisztikai célpontként* jelenik meg.

Balaton–Keszthelyi öböl

A *Balaton* Magyarország és *Közép-Európa legnagyobb édesvizű tava*, s egyben *hazánk egyik legértékesebb természeti kincse*. A tó vízfelülete 595 km^2, hossza 77 km, átlagos mélysége kb. 3 m. A *Nyugat-dunántúli régióhoz* a Balaton nyugati vége, a *Keszthelyi-öböl*, a *Fenékpuszta–Balatongyörök közötti partszakasz* tartozik. Napjainkra ez a rész vált a tó leginkább veszélyeztetett területévé. A vízminőség romlása, valamint az öböl feltöltődésének megakadályozása érdekében elindult a *Kis-Balaton* rekonstrukciója. Ennek, illetve a szigorú vízminőség-védelmi intézkedéseknek köszönhetően mára lassú javulás figyelhető meg. Keszthelytől keletre, a városról elnevezett hegység legdélebbi, a tavat érintő sávját *Keszthelyi-Riviérának* nevezik. A *Keszthelyi-hegységet* alkotó dolomit jól felmelegedő kőzet, így még kellemesebbé teszi a part éghajlatát.

Hévízi-tó

A Keszthelyi-hegység nyugati lejtője mentén, a *Hévízi-völgyben* található ez *a világ legnagyobb biológiailag is aktív, természetes termáltava*. A 4,4 hektáros nagyságú, 38 méter forrásmélységű tavat *kén-, rádium-, és ásványanyag-tartalmú forrás táplálja*, amely lehetővé teszi az évszaktól függetlenül fürdőzést és gyógyulást. A tó jellegzetessége a víz tükrén úszó *indiai vörös tündérrózsa*, amely a város jelképévé vált, címerében is megtalálható. A tündérrózsa levelei a tó párolgását fékezik, a feneken szertekúszó indák pedig a rádiumos gyógyiszapot védik.

Szigetköz

Hazánknak ezt az Európában is egyedülálló vízi birodalmát joggal nevezik a *„Duna gyermekének"*, hiszen a 375 km² nagyságú területének minden négyzetméterét a Duna teremtette. A terület rurális jellegű, ami már önmagában vonzó a turisták számára. Idegenforgalmi szempontból legfőbb vonzereje, hogy a *Duna menti nemzetközi kerékpárút* része itt vezet át, illetve hogy itt helyezkedik el a *Szigetközi Tájvédelmi Körzet*, amely gazdag növény- és állatvilágával, tanösvényeivel, az Öreg-Duna ágrendszereivel ideális környezet a kiránduló, *természetjáró-bakancsos és vízi turizmus* számára.

Lővérek

A *lőver* szónak a soproniak névhasználatában három jelentését ismerjük: *területet*, *kertet* és *házat* egyaránt jelent. A területre utaló Lővért nagybetűvel írjuk, a kertre és a házra vonatkozó lőver szó kisbetűs. Az odalátogató e fogalom alatt azonban elsősorban a Sopron városától délre eső szelíd dombvidéket érti, amely *Sopron legszebb*, legelőkelőbb *üdülőnegyede*, melynek varázsát az üdítő, *gyógyító hatású alpesi levegő*, csendes erdők, fenyvesek, tölgyesek, gesztenyések, erdős hegyoldalak sétaútjai, kilátói, forrásai adják.

Fertőrákosi kőfejtő

A kőfejtő anyagát adó *lajtamészkő* keletkezése 10–12 millió évre vezethető vissza. Az építőanyagként és szoboralapanyagként használt jó minőségű mészkövet egészen 1948-ig, a bánya bezárásáig termelték ki innen. *A kőfejtő évtizedek óta kulturális események színhelye.* A csodálatos természeti környezetet és a remek akusztikát kihasználva nyaranta koncertek, színházi- és operaelőadások valamint fesztiválok várják az ide látogatókat. Ma turisztikai látványosság, népszerű kirándulóhely, a természetjárók kedvelt célpontja. 2001 óta az UNESCO Világörökség része.

Ság hegy

A *279 méter magas Ság hegyet* létrehozó vulkán körülbelül 5 millió éve tört ki. A síkságból kiemelkedő hegy *kettős csonka kúpjának* meredekebb lejtőin a kráterekből kiszórt vulkáni tufa, a függőleges sziklafalakon lávapadok és kürtőkitörések tanulmányozhatók. A geológiai eseményeket ma *tanösvényen* ismerheti meg a látogató.

Írottkő és a Hétforrás

Kőszeg fölött magasodik *a Dunántúl legmagasabb csúcsa, az Írottkő*. 883 m magas ormán található az 1909-ben lebontott *Árpád-kilátó* utóda, az 1913-ban épült *Írottkő-kilátó*. Ez a terület hosszú időn keresztül zárt határövezet volt, és csak 1990 óta látogatható ismét. A kilátó bejárata már Ausztria területén van, így korábban csak az útlevél felmutatása után gyönyörködhettünk a panorámában. A Kőszegi hegyvidék nevezetessége a 424 m magasan fakadó *Hétforrás*. A Hétforrás irányába menő autóút a *Pintér-tetőnél* éri el a hegygerincet, ahol lassan ereszkedve torkollik egy mély völgykatlanba. Itt ered a *kristálytiszta 10,9 °C-os forrás*, amelyet már a 18. században Hétforrásnak ismertek, és 1896-ban, a millennium évében nevezték el a hét magyar vezérről (*Álmos, Előd, Ond, Kond, Tas, Huba, Töhötöm)* azokat a nyílásokat, melyeken át a forrás félköríves cementpárkányba fogva egy medencébe folyik, majd megkezdi útját a *Gyöngyös* patak felé.

Jeli arborétum

Kám határában van a háromnegyed négyzetkilométer kiterjedésű, védett *Jeli arborétum*. Alapítója, *Ambrózy István 1922-ben* kezdte el létrehozni a kertet. Tavasszal, május elejétől június végéig a *havasszépe (rododendron)* ezernyi változatának nyílása idején a látogatók nagy tömegei keresik fel az arborétumot.

Vadása-tó

Hegyhátszentjakab határában a bővizű *Vadása-patak vizének felduzzasztásával* alakult ki a festői fekvésű, fürdésre, csónakázásra, horgászásra egyaránt alkalmas *Vadása-tó*. Vize kristálytiszta, a tavat *12 forrás táplálja*. Az Őrség egyik, ha nem a legismertebb üdülőövezete. Csodálatos környezetben fekszik, mely egyben természetvédelmi terület.

Keszthelyi-hegység

A *Dunántúli-középhegység* legnyugatibb tagja. A hegységet egyik oldalról a *Balaton*, másikról a *Gyöngyös-patak, a Várvölgyi-medence* és a *Tapolcai-medence* veszi körül. Hegyei dolomitból, kihűlt lávából és pannóniai üledékből állnak, rajtuk szép gesztenyeerdőkkel. Sokszínű, varázslatos táj, ami ezáltal a turisták kedvelt helyszíne. A *gyalogtúrák* a hegységben nagyon népszerűek. Lábánál fakad a gyógyhatású *Hévíz-forrás*.

9.3. Épített örökség

A Nyugat-Dunántúl kiemelkedően *gazdag az épített örökséget tekintve*. Budapest után *Sopronban és Győrben található a második és harmadik legtöbb műemléképület Magyarországon.* A ragyogó főnemesi kastélyok mellett kiemelkedő egyházi épületek és számos kúria gazdagítja a régiós örökséget.

9.3.1. Épületegyüttesek

Sopron középkori belvárosa és a Tűztorony

Sopron Magyarország egyik legősibb ékszervárosa, amelyben a római kori *Scrabantia fóruma*, a középkori házakat védő *várfal*, valamint a *barokk és reneszánsz polgárházak*, *gótikus templomok* és a *19–20. század világát tükröző paloták* épültek egymásra, illetve egymás mellé. A középkori városfalak északi kapuját a Sopron jelképévé vált *Tűztorony* őrizte. Alsó hengeres része római falmaradványokra épült a 13. században, középkori és barokk épületelemeit pedig az 1681-ben épült reneszánsz erkély fogja össze. A kétfejű sas *II. Ferdinánd király* és *Eleonóra királyné* ajándéka volt az *1622. évi Országgyűlés és királynői koronázás* emlékére, ám csak a nagy tűzvész után, *Lipót császár* névnapjára rendezett ünnepség alkalmával került a torony tetejére. 1893-ban a torony alapja megingott, megerősítésére *Schulek Frigyes* építész tervei alapján a széles kaput befalazták. A Tűztorony egyben a hűség jelképe is: az *1921. évi népszavazás* emlékére 1928-ban *Hikisch Rezső* tervei alapján barokkos kapukeret készült, felette elhelyezett *„Hungária előtt hódoló soproniak”* című szoborcsoport *Kisfaludi Strobl Zsigmond* alkotása. *Sopron „múzeumváros – a múzeumok városa”, 1975-ben méltán kapta meg a Műemlékvédelmi Európa Díj aranyérmét.*

A barokk Győr

Győr városában az 1620-as évekre tehető a *barokk* megjelenése. A török háborúk alatt a középkori város építészeti emlékei csaknem teljesen elpusztultak, ami serkentőleg hatott az új stílus térhódítására, elterjedésére. Elsőként a *jezsuita templomnál*, majd a *székesegyház*, valamint a később leégett *ferences templom és kolostor újjáépítésekor* vált észrevehetővé a barokk, ám a stílusjegyek később a *lakóházakon is* megjelentek. Több olasz építőmester telepedett le a városban, hatásukat leginkább a polgárházak őrizték, amelyek homlokzatán megjelent a győri barokkra

jellemző zárt erkély. A barokk Győr történetének második szakasza a török kivonulását követően, a 18. század elején vette kezdetét, aminek első jele *a Wittwer Márton* által épített *karmelita kolostor és templom* volt. A második barokk korszak eredménye a *Városháza*, a Xantus János Múzeumnak otthont adó *Apátúr-ház*, az *Eszterházy- és a Zichy-palota*, a *Rozália-*, az *Altabak-*, valamint az *Ott-ház*. Ezek és társaik adták és adják napjainkban is a Belváros barokk hangulatát. A krónika számos építész, képíró, díszítő és templomfestő mester nevét őrzi, akik hozzájárultak e sajátos hangulat megteremtéséhez. A szépen rekonstruált *győri műemléki Belváros 1989-ben elnyerte a Műemlékvédelmi Európa Díj aranyérmét*.

Iseum – Isis szentély romkertje Szombathelyen

Az egyiptomi eredetű Isis-kultusz a 2. században terjedt el Pannóniában. A szombathelyi *Iseum* az egykori római város, *Savaria* központjától délnyugat felé, 600 méter távolságban fekszik. Pannónia ma ismert legteljesebb római templomának és szentkerületének romjait egy építkezés alkalmával találták meg és tárták fel 1955–63 között. Az ásatások során előkerült egy *5x5 méteres oltár* és maga a *kultusztér*, a szertartások végzésére alkalmas szintekkel, valamint egy *kutyán ülő vagy lovagoló Isis alakot ábrázoló márványfaragvány*. Az 1. század második feléből származó oltár arról tanúskodik, hogy az egyiptomi eredetű kultuszt és szertartásait a római birodalom befogadta ugyan, de a szentélyt csak a városterületen kívül engedték megépíteni. Az Isis istennőt ábrázoló oltárkő a legkorábbi Isis-emlék Pannóniában. Az Isis-szentély az első olyan antik épület Magyarországon, amelynek rekonstrukciója eljutott az egykori homlokzat felépítéséig. A 2000-es évek elején újabb ásatások kezdődtek, és elkészültek az építési tervek. A munkálatok ideje alatt azonban a szentkerület területe nem látható.

Zalalövő

Zalalövő Zala megye leggazdagabb múltú településeinek egyike, a *római kori Borostyánkő-út* és a *Zala folyó* találkozásánál fekszik. Kedvező közlekedésföldrajzi helyzete az ókortól kezdődően nagymértékben befolyásolta a település történetét. A rómaiak az *1. század* elején létesítettek tábort a Zala folyó északi oldalán. E mellett jött létre a *Salla nevű település*, amely *124-ben Hadrianus császártól városi rangot kapott*. A település több alkalommal elpusztult, majd újjáéledt. A *honfoglalás idején* királyi nyilasok – nyíllövők – laktak itt, s feltehetően innen származik az akkori település neve, Lövő. Lövő a *középkorban* vásárjoggal rendelkező *mezőváros* volt, *utcás-soros beépítésű telkeivel* ma is őrzi egykori településszerkezetét. A *török időkben palánkvár* állt a település határában. A Zala folyó *kőhídja 1831-ben készült* el. Az egykor virágzó római városra napjainkban már csak az 1973-ban kezdődő ásatások során feltárt *Romkert* és a múzeum leletanyaga emlékeztet.

9.3.2. Kastélyok

Esterházy-kastély (Fertőd)

A fertődi Esterházy-kastély a magyar barokk építészet legreprezentatívabb alkotása, *magyar Versailles-nak* is nevezik. *Esterházy József 1720-ban* kezdte építtetni vadászlakként, majd fia, *Esterházy „Fényes" Miklós* francia mintára kastéllyá alakíttatta. A kastély építése 1766-ban fejeződött be, s az *1768-1790 közötti években élte virágkorát*. Az Esterházy-udvar jelentős szerepet játszott a kor kulturális életében. A híres zeneszerző, *Joseph Haydn* itt töltötte legtermékenyebb éveit, több operájának ősbemutatóját is Eszterházán tartották. A kastély a hozzá tartozó épületekkel, parkkal és vadaskerttel egy tudatosan megszerkesztett, harmonikus kompozíciót alkot, amely méltán vetélkedett a 18. századi európai rezidenciákkal.

Széchenyi-kastély (Nagycenk)

A nagycenki Széchenyi-kastély építését *Széchenyi Antal* kezdte meg *1750 körül*, az ott álló udvarház átépítésével. A kastélyt *1800-ban Széchényi Ferenc Ringer József tervei alapján átalakította*, ekkor készült a főbejárat fölé a *kovácsoltvas erkély*. *Széchenyi István* az 1830-40-es években *Hild Ferdinád és Pollack Mihály tervei alapján* – többek között két oldalon egy-egy derékszögben csatlakozó szárnnyal – bővítette a kastélyt. A barokk kori klasszicista kastély Széchenyi István idejében élte virágkorát. Napjainkban a kastély főépületében a *Széchenyi István Emlékmúzeum*, keleti szárnyában *kocsimúzeum és méntelep* kapott helyet. A nyugati szárnyban múzeumi kiállítótermek, könyvtár és kutatószobák találhatók, az ún. *Vörös kastély* épülete pedig *szállodaként* üzemel. Szintén Nagycenk szolgál a *Széchenyi-család temetkezési helyéül*. Az 1778-ban, Széchenyi Ferenc által építtetett kápolnában nyugszik Széchényi Ferenc és *Festetics Julianna*, valamint fiúk, Széchenyi István és felesége, *Seilern Cresscencia*.

Nádasdy-vár (Sárvár)

A honfoglalás kori földvárból valószínűleg a 13–14. században kiépített várat többször átalakították. *1390-től a Kanizsaiak* tulajdonában volt, akik bővítették a palotát, és megkezdték a ma is látható kaputorony építését. A vár *1534-ben házasság révén jutott a Nádasdy család birtokába*, a legjelentősebb munkák elvégzése ennek a családnak a nevéhez fűződik. A Nádasdyak nemcsak erősítették, de szépítették is a várat a 16-17. században: a tüzérségi támadások ellen emelt falakon belül a várkastélyban luxusigényeket kielégítő helyiségeket alakítottak ki. A *Wesselényi-féle összeesküvés* után a Nádasdy-vagyon részeként a sárvári várat is elkobozta a kincstár. Ezt követően számos tulajdonosa volt. A várat 1720-ban, majd száz év múlva, 1822-ben erőteljesen megújították, mai állapota az akkor kialakult formáját tükrözi. A vár körüli vizesárkot a 19. század elején lecsapolták, helyén parkot alakítottak ki. A reneszánsz stílusú építmény ma több intézménynek, egyebek mellett múzeumnak,

könyvtárnak és művelődési háznak ad otthont, míg a Nádasdy által építtetett árkádos keleti szárny földszintjén híresen szép házasságkötő terem található. A díszteremben látható csataképek *Nádasdy Ferenc, a „fekete bég”*, legnevezetesebb csatáit ábrázolják.

Batthyány-kastély (Körmend)

Körmend 1604-ben került a Batthyány család tulajdonába, ám sokáig jelentéktelen volt a család németújvári, rohonci és szalónaki birtokai mellett. Körmendet *Batthyány-Strattmann Lajos nádor* (1696-1765) tette a család székhelyévé, az ő nevéhez fűződik a 13–14. században épült körmendi vár kastéllyá alakítása. A kastélyegyüttes *1730-1745 között nyerte el barokk alakját Donato Felice de Allio olasz építész tervei alapján*. Szintén ebben az időszakban került sor az északi részen található *barokk parkrendszer* kialakítására, aminek egy részét később *angolkertté* alakították. *1783-ban Batthyány Lajos* görög istenek templomaival és szobraival népesítette be a kertet, az antik *„Istenek kertjévé”* alakítva azt. 1799–1810 között a kastélyegyüttes épületei klasszicizáló külsőt, a főhomlokzat pedig oszlopostimpanonos részt kapott, melynek közepére *Batthyány-címer* került. Utolsó tulajdonosa a 2003-ban boldoggá avatott *Batthyány-Strattmann László*, európai hírű szemsebész volt. Napjainkban a kastély főépületében *Dr. Batthyány-Strattman László Múzeum* és a *Rába Helytörténeti Múzeum* kapott helyet. A lovardát színházzá alakították, a régi szerszámozó pedig Magyarország egyetlen cipőtörténeti gyűjteményének ad otthont.

Festetics-kastély (Keszthely)

A keszthelyi Festetics-kastély *az ország három legnagyobb, 101 helyiséggel rendelkező kastélyainak egyike*. A *barokk stílusú*, hagymakupolás toronnyal rendelkező kastély építését *Festetics Kristóf* kezdte meg *1745-ben*. Az U alakú, egyemeletes épületet elsőként fia, *Festetics Pál* majd 1792–1804 között unokája, *Festetics György* bővítette. A mai múzeumi bejárat kialakítása Festetics Pál, míg a kápolna és a kétemeletes könyvtári szárny megépítése Festetics György nevéhez fűződik. A kastély szobrokkal díszített nyugati homlokzatával szemben két szökőkutat is magába foglaló *francia kertben* gyönyörködhetünk, amely mögött tízhektáros *angolpark* húzódik. A II. világháború végétől a kastély egyes részei szovjet hadikórházként, majd magyar laktanyaként, később egyetemi kollégiumként funkcionáltak, de városi könyvtárnak és a zeneiskolának is otthont adtak. *A Festetics-kastély ma múzeum és konferenciaközpont.* Állandó és időszaki kiállításait évente mintegy 200 ezer látogató tekinti meg. *Zenei rendezvényei* megközelítik a százat. A kastélykert hátsó traktusában áll a kocsiház és istálló díszes épülete, amelyben a *Hintómúzeumot* találjuk. Az új múzeumépület, a *Vadászati- és Történelmi Modellvasút kiállításokna*k ad otthont.

Egervári várkastély (Egervár)

Az egervári vár az ország nyugati–déli határát védő *Kőszeg, Vasvár, Körmend, Lenti várlánc egyik tagj*a volt. Az első vár a tatárjárás után épült égerfából, valószínűleg maga a település is erről az első alkalommal 1288-ban említett várról kapta a nevét. A fából készült vár a 14. században elpusztult, új vár építésére *Egervári László* 1476-ban kapott engedélyt Mátyás királytól. Egervári László halála után a várat kiskorú fia, István örökölte, majd *Nádasdy Tamás* birtokába került. *A vár mai formáját a 16. század hatvanas éveiben nyerte el,* amikor a török támadások miatt kidolgozott új hadászati elveknek megfelelően átépítették. *Nádasdy Kristóf* építkezései következtében lett négy sarokbástyás, négy oldalról zárt, *olasz rendszerű vár*. 1644-ben a törökök felgyújtották, majd a kincstár elkobozta a *Wesselényi-összeesküvésben* részt vevő *Nádasdy Ferenctől*. A Rákóczi-szabadságharc után északi falait felrobbantották. Később *Széchenyi György* kalocsai érsek vásárolta meg, ám a vár felújítására csak a 18. század elején került sor, *Széchenyi Zsigmond* jóvoltából. A Széchenyi család emlékét őrzik a vár tornyain elhelyezett S P Q R betűk, melyek jelentése: „Széchenyicnsium Potestati Quis Resisteret" azaz „A Széchenyiek hatalmának ki állhatna ellent." 1873-ban a *Solymossy család* vásárolta meg a várkastélyt. A 19. században a mocsár lecsapolása miatt a vár süllyedni kezdett, falai megrepedtek. 1960–65 között a műemlékvédelem állította helyre, *jelenleg szállóként funkcionál, udvarán szabadtéri előadásokat tartanak*.

9.3.3. Templomok, egyházi épületek

Káptalandomb épületei Győrben

A Káptalandomb, Győr város legősibb része, két folyó, a Duna és a Rába találkozásánál. Mai arculata csaknem három évezredes fejlődés eredménye. Itt található Győr legősibb és egyben legjelentősebb műemléke a *Püspökvár* és a *Bazilika*, de itt működik a nagy múlttal rendelkező *Hittudományi Főiskola* is.

A *Püspökvár* az ezeréves győri püspökség székhelye. A vár alapjaiban római építések nyomait találták meg. A legrégebbi része a 14. századból származó *menekülőfolyosó*, és az ahhoz kapcsolódó keresztboltozatos helyiség. A 13. századból származó *lakótorony* és a 15. századi gótikus stílusban épített *Dóczy-kápolna* az emeletes várkápolnák egy ritka példánya. A mohácsi vész után és a török veszély miatt folyamatosan megerősítéseket végeztek rajta, erődrendszert építettek köré, a Sforza-bástya, a Fehérvári kapu ma is látható. A püspökök csak a 18. század közepén költözhettek vissza székhelyükre. A vár és a palota utolsó felújítása 1984-ben fejeződött be. A 2004-ben nyílt állandó kiállítás *Apor Vilmos* püspöknek állít emléket – bemutatva életét, tevékenységét és vértanúhalálát –, akit a vár alatti pincehelyiségben végeztek ki orosz katonák 1945-ben.

A Püspökvárral szemközt emelkedik a *Püspöki székesegyház (Bazilika)*, melynek alapjait *Szent István* király uralkodásának első évtizedében rakták le. *Mai formáját a 17. században nyerte el.* A templomhoz a 15. század elején kápolnát építettek. Ez az ún. *Hédervári-kápolna*, amelyben a középkori magyar ötvösművészet talán legérté-

kesebb remekét, a *Szent László-hermát* őrzik. Az északi mellékhajó oltárát díszítő *Szűzanya kép* Magyarország egyik legjelentősebb búcsújáró helyévé tette a templomot. A bazilika kincstárában felbecsülhetetlen értékű kincsek láthatók.

Papnevelde már a 13. század elejétől működik Győrben, melyet a korai feljegyzések is igazolnak. Az intézet alapítása az 1600-as években *Dallos Miklós* győri püspök nevéhez fűződik. Ekkor készült el a Káptalandombon az *öreg szeminárium* egyemeletes épülete. A házra 1732-ben újabb emeletet épült. Az oktatást a pannonhalmi bencések, majd a domonkosok végezték. Napjainkban ez az épület ad otthont az *egyházművészeti gyűjteménynek*, hiszen itt működik a *Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár*. *Széchenyi Miklós* püspök nevéhez köthető az *új szeminárium* építtetése 1910-ben. A Mosoni-Duna fölé magasodó épületben működik a *Győri Hittudományi Főiskola*.

Győri zsinagóga

A győri zsinagóga a 19. században épült *historikus és neoromán stílusban* a hozzá kapcsolódó kétemeletes iskolával együtt. 2003-ban kezdődött meg teljes rekonstrukciója. A felújítás során eredeti állapotának megfelelően alakították ki. *A nyolcszög alaprajzú* zsinagóga körerkélyekkel gazdagított, lenyűgöző a templom kupolával fedett belső tere. Kiváló akusztikájának köszönhetően gyakran rendeznek koncerteket, zeneművészeti eseményeket. Központi terében és karzatain tekinthető meg *Vasilescu János* gyűjteménye állandó kiállítás keretében.

Szent Jakab-plébánia templom (Lébény)

Lébény Árpád-kori település. A Dunántúl *románkori* építészetének egyik jelentős emléke, a 13. században épült Szent Jakab-plébániatemplom. A templom a török, tatár pusztítások, illetve tűzvészek során megrongálódott. Többszöri átépítés után a 19. század végére nyerte vissza eredeti formáját. A belső tér faragott leveles oszlopfői a csupasz, dísztelen falak között különösen szembetűnőek. A szárnyasoltár, a szószék és a színes üvegablakok az újkor alkotásai.

Szent György plébániatemplom (Ják)

A jáki Szent György plébániatemplom a Nyugat-Dunántúl egyik legszebb, leglátogatottabb műemléke, 1256-ban szentelte fel *Amadé győri püspök*. A magyarországi *román stílusú* építészet kiemelkedő alkotása. A templom legnevezetesebb része a befelé mélyülő, többszörösen tagolt főbejárat, mely fölött a timpanonban Jézus látható angyalokkal és a 10 apostollal. A kettős tornyon ugyancsak egy-egy apostol alakját helyezték el. Művészeti jelentőségét mutatja, hogy a millenniumi kiállításra, 1896-ban felállították kicsinyített mását a Városligetben.

Veleméri Árpád-kori templom

A veleméri *Árpád-kori* templom a 13. század végén épült, *késő román és kora gótikus stílusban*. Az épületet *Aquila János* 1377 körül készült freskói tették világhírűvé. Páratlan értékű freskótöredékek találhatók az egyhajós, tornyos, apró templomban. A reformáció idején a templom a reformátusok használatába került, akik tudvalevő, hogy a szentek tiszteletét, de azok művészi ábrázolását is elvetették, ezért a faliképeket lemeszelték. Azonban a 18. századi rekatolizálást követően visszakerült a templom a katolikusok tulajdonába.

Szentgyörgyvölgyi református templom

A szentgyörgyvölgyi református templom 1787-ben, a türelmi rendelet kiadása után épült, ezen az őrségi tájon ritkaságnak számító *kazettás mennyezettel*. A mennyezetet 88 téglalap alakú fatábla borítja kék alapon bárányfelhőmintákkal. A karzat alsó felületét is díszítették, itt 37 mezőben hímzésmintákat utánzó virágos, csillagos minták láthatóak kék, fehér és fekete színnel. A téglalap alaprajzú templomnak a nyugati homlokzata felől, a hagymasisakos késő barokk stílusú torony alatt nyílik a bejárata.

Zalaegerszegi zsinagóga

A zalaegerszegi zsinagóga *eklektikus stílusban* épült 1903-ban. A homlokzat jellegzetessége a két vaskos, gömbsisakos torony, melyek között csúcsíves oromzat figyelhető meg. A fő- és mellékhomlokzaton román és gótikus stíluselemek fedezhetők fel, mint például a nagy körablakok vagy kis, félköríves végződésű ablaksorok. *A zsinagóga ma hangverseny- és kiállítótereként működik.*

Buddhista békeszentély (sztupa – Zalaszántó)

A Zalaszántó felett magasodó *Kovácsi-hegyen* található az *1992-ben* megépült buddhista békeszentély (sztupa), mely egyedülálló építmény Magyarországon. 1991-ben a dél-koreai, tibeti, svájci és osztrák buddhista egyházak és híveik alapítványt hoztak létre vallásuk szentélyének magyarországi létesítésére. A vallás szabályai szerint készült 30 m magas, 25 m széles sztupa építése során növényi magvakat, vallási dokumentumokat, tibeti könyveket helyeztek az építmény betonjába. A sztupa kupolája fölött kialakított üregben a Buddha földi maradványának néhány darabja található díszes tartóban. Az ereklye elhelyezésével a szántói sztupa zarándokhellyé vált.

9.4. Társadalmi örökség

9.4.1. Néprajzi tájegységek

Göcsej

A Zala, a Kerka és a Válicka patak által határolt terület a *Göcsej* egységes arculatát növényzete és néprajzi sajátosságai határozzák meg. Mintegy *hetven település* sorolható ide, egyértelmű határait a kutatók, de lakói maguk is rendre vitatják. (Egykor nem volt dicsőség az elmaradott Göcsejhez tartozni!) A dombos-völgyes tájon hatalmas erdőségek húzódnak, rétekkel, cserjésekkel szabdalva; hajlataiban, völgyeiben apró patakok bukkannak föl, majd tűnnek el. Talaja agyagos, szántóföldi művelésre nehezen befogható, ezért alakultak ki az erdőségek. Ma Göcsej az ország egyik legerdősültebb vidéke, *Lenti* környékén az arány eléri a 40 százalékot.

Göcsej építészetében mindig fontos szerepet töltött be a fa. A gyönyörű *borona-(gerenda) házak* még megmaradt példányai – eredeti zsúpfedéllel, korhű berendezéssel – a *Göcseji Falumúzeumon* kívül már csak néhány településen láthatók. A *göcsejiek ruházata* egyszerű, szerényen díszített volt, alapvetően saját készítésű len és kender az alapanyaga. Az asszonyok szívesen jártak fonóba, tollfosztóba – a hosszú, kellemes esték a népmesék, a népdalok, a balladák születésének, formálásának és továbbadásának vidám közösségi alkalmai voltak. Göcsej felemelkedését az olajbányászat mint iparág kifejlődése teremtette meg: utak épültek, mind többen váltak ipari munkássá.

Őrség

Nagyobbrészt *Vas megye délnyugati szegletében*, kisebb részben pedig a *szlovéniai Muravidéken* találjuk meg a tájat, ahová a honfoglaló magyarok a nyugati kapu védelmére őrállókat telepítettek, akik a magaslatokról figyelni tudták a határvonalat. Munkájuk fejében különböző kiváltságokat kaptak, közvetlenül a király fennhatósága alá tartoztak. Innen a táj neve: *Őrség*. A táj talaja agyagos, nehezen termő. A térség folyóvizekben gazdag. Erdeiben a tölgy, a bükk és a fenyő honos. Az itt megtelepülők az erdőkkel borított dombtetőkön égetéses irtással hozták létre első településeiket, a laza, szórt elrendezésű szereket. Egy-egy szert eredetileg vérrokon családok lakták. A sík vidékeken főként utcasorba rendeződött falvak alakultak ki. A magyar oldalhoz 22, a szlovénhez 8 település tartozik.

Ezek a honfoglalás korában létrejött magyar falvak a tatárjárásig határőrvidékeinkhez tartoztak. A királyt szolgáló határőrök szervezetük szétzúzása után is falvaikban maradtak. *Az Őrség községeiben élő egykori gyepűvédők kiváltságjogokat élveztek, melyektől csak a 17. században fosztották meg őket.* Az egykori részben nemességbe olvadt, részben jobbágysorba süllyedt határőröknek és a királyi várnépeknek utódai azok a magyarok, akik az Árpád-kor óta folyamatosan itt élnek.

A gyenge, agyagos talaj nem kedvezett a földművelésnek, *gyűjtögetéssel* egészítették ki megélhetésüket. Többnyire *rozst, árpát, zabot, kölest és hajdinát termesztettek*,

de megtermettek a konyhakerti növények is. A parasztgazdaságokban a *rideg és istállózó állattartást* egyaránt művelték, a tölgyesekben sertést makkoltattak. Messze földön híres szarvasmarháikat főként az osztrák és német vásárokon adták el egészen az I. világháborúig. A 19. század második felében fellendült szarvasmarha-tenyésztés a konzervatív életkörülmények között élők gyors polgárosodásához vezetett.

A vidék hagyományos építőanyaga a fa volt, a fában szegény területeken inkább a sövény- és a földfalú építkezés volt a jellemző még a 19–20. század fordulóján is. A faépületek faragott tölgyfatalpaira bárdolt fenyőboronafal épült, melyet aztán sárral tapasztottak, meszeltek. Figyelemre méltó az *U alaprajzú ház:* a boronafalú épületek három oldalról egy zárt udvart vesznek körül; ez az úgynevezett *kerített ház*. Az egyik oldalon áll a lakóház, rá merőlegesen a kamrák, vele szemben pedig az ólak és az istálló. A négyszög alakú belső udvart a negyedik oldalon kerítés zárja le. A kerített ház valaha az egész Őrségben, sőt annak határain túl is elterjedt volt, azonban *Magyarországon csak itt, a nyugati peremvidéken fordult elő*. A tetőt *zsúppal* fedték, bár a 19. század közepétől már cserepet is használtak.

Rábaköz

A *Rábaközt*, a Kisalföld jellegzetes kistáját délen és keleten a *Rába* határolja; nyugaton a *Répce*, a *Kis-Rába* folyása mentén a *Sopron-Vasi síkság* kavicstakarójáig terjed. A felszínt a Rába és a Répce lerakódásai alakították ki a pannóniai és levantei rétegekre épített törmelékkúpjukkal. Ez a hordalékkúp zárja el a *Hanság* mélyebben fekvő mocsaras területétől.

A Rábaköz évszázadokon keresztül a vizek birodalma volt, folyói áradások idején nagy tóvá duzzasztották a mocsárvilágot, ősszel és tavasszal a hatalmas víztükör összefolyt még a Fertővel is. Csak a lápszigetekre, az ún. *gorondokra* települhetett az ember. A kis falvak újra és újra feléledtek. Népük alkotó-alakító képességének köszönhetjük a 19. századi *falukép*, a *népművészet* és a *szép viselet* megőrzését. Kapuváron található a tájegység múltját, művészetét, néprajzi értékeit bemutató *Rábaközi Múzeum.*

A népi táncok közül *a kónyi, kapuvári, sobori és szanyi verbunk* országosan ismert. Szintén férfi körtánc a *karély*, amelyet *Szil* és *Csorna* őrzött meg az utókornak. A számos, a térségben művelt, kismesterség közül a Rábaközre sajátosan jellemző a *kékfestés,* a *gyékényfonás* és a *hímzés*. A kékfestés Csornán és *Kapuváron* műhelyekben történt. A textilanyagot mosással, mángorlással előkészítették, aztán rányomták a védőanyagba mártott mintafát. Ezt követte a festés, hatalmas medencébe, indigó csávába merítették a kelmét, ami fokozatosan a minta kivételével kék színűvé változott. Viseletben és a lakástextíliákban is kedvelték a kékfestőt, amit Rábaközben csak „indigósnak" vagy „föstőbelinek" neveztek. A gyékény feldolgozása *Bősárkányban* terjedt el, sőt háziiparrá fejlődött. Szatyrok, bútorbevonatok készültek gyékényből. Mára csupán néhányan foglalkoznak gyékényfonással.

Hövej történelme összeforrt a *hímzéssel*, mely az *1860-as években jelent meg a Rábaközben*. A monda szerint egy *Horváth Borbála* nevű helybéli leány honosította meg. A *höveji csipke* készítése, a varrás megtanulása már gyermekkorban elkezdődött, művelői közül többen megkapták a *Népművészet Mestere* címet. A világhírnévre szert tett höveji hímzés napjainkra elnyerte méltó helyét a településen is, *önálló múzeum* létrehozásával.

9.4.2. Mondák, legendák

Győri vaskakas

Ez a helyi monda Győr város jelképéhez, egy vörösrézből készült szélkakashoz fűződik, ami a győri Xantus János Múzeumban található. A monda legrégebbi feljegyzése 1598-ból való. A monda szerint *a török dölyfösségében a Vízikapura aranyozott kakast helyezett el, és azt mondta, akkor űzik ki őket, amikor ez a kakas kukorékolni fog. Amikor a törököket kiűzték, az érckakas az erős szélviharban megszólalt*. A mondának több irodalmi változata ismeretes. A Győr környéki falvak szóhagyományában máig is számos változatban hallható.

Hany Istók

1749-ben a kapuvári anyakönyvbe bejegyezték, hogy *két halász a Hanság mocsarában egy tízéves fiúgyermeket talált, aki meztelen volt, beszélni nem tudott, csak nyers ételt evett*. Egy évig az Esterházy-kastélyban tartották, majd megszökött. Alakja köré a Hanságban máig gazdag mondakör fűződik. A hagyomány szerint ujjai között úszóhártya nőtt, testét pikkelyek borították. Beleszeretett egy Juliska nevű leányba, és amikor az férjhez ment, visszaszökött a mocsárba.

Kandikó mondája

A 302 méteres Kandikó a *Göcsej legmagasabb dombja*. A Kandikó mondáját a 19. században jegyezték le. Eszerint a *népvándorlás* korában a *vandálok* vezére, Kandikó a zalai vidék réme volt, fosztogatott, pusztított és „Csatár magyar vitéz arájáért hevült". Hogy Csatárt megölje, vadászatra hívta. Csatár a megbeszélt időben, a megjelölt hegyfokon meg is jelent – ám ott Kandikó emberei várták, és a mélybe vetették. Kandikó – hogy Csatár haláláról meggyőződjön – a nyíláshoz lépett, ami ekkor füstöt és tüzet okádott, megfojtotta Kandikót és elragadta mélybe. Ezért, *ha tiszta a Kandikó, az jó időt, derült égboltot ígér, ha viszont „gőzölög", akkor rossz időt jósol*.

Ördögkövek

Vas megyében, főként *Jákon* és *Gencsapátiban* az út szélén heverő római kori oszlopokat és épületmaradványokat a népmondák *ördögkövek* néven ismerik, az ördöggel hozzák kapcsolatba. A számos változatban ismert monda szerint az apa vagy anya rosszalkodó gyermekét az „ördög vünné e'!" szavakkal szidja meg vagy éppen különleges segítség fejében az ördögnek ígéri. Az ördög jelentkezik is a gyermekért, de a rémült szülők halogatják a fiú kiadását, amíg iskoláit el nem végzi, amíg pap nem lesz stb. Végül fogadást ajánlanak az ördögnek: hozza el a leghatalmasabb követ a tenger fenekéről vagy Rómából, Jeruzsálemből, Sopronból, Kőszegről, mire a fiú első miséjét bevégzi; ha idejére érkezik, övé a gyerek; ha megkésik, többé nincs követelése rajtuk. A fiú azután szaporázza a misét, az ördög elkésik, s dühében a falura hajítja a követ, de nem tehet kárt benne.

9.4.3. Történelmi események és történelmi személyiségek

Sopron (*Scarbantia*) és Szombathely (*Savaria*) jelentőségét római településként az 1. századtól kezdődően a rajtuk áthaladó Észak-Európát a Földközi-tengerrel összekötő ókori kereskedelmi útvonal, a *Borostyánkő-út* alapozta meg.

A középkor egyik legnépszerűbb szentje, a mintegy 1600 évvel ezelőtt elhunyt *Szent Márton* (Kr. 316–397*), a tours-i püspök Saváriában született*.

795-ben a frank sereg döntő vereséget mért a gyengülő avar „birodalomra". A hadjáratból hazafelé tartó *Nagy Károly* frank király *elzarándokolt* Szent Márton szülővárosába, *Savariába is*.

A mai *Zalavár* mellett, a Zala folyó egyik szigetén, a Várszigeten már 840 körül megerősített város állt (Mosaburg – Mocsárvár), ahol *hosszabb időt töltött Cirill és Metód*, a szlávok két térítő apostola.

A híres *kehidai oklevél* kiadása *1232-ben* történt, amelyben a Zalában lakó összes szerviensek azt kérték a királytól, hogy maguk szolgáltathassanak igazságot a hozzájuk fordulóknak. Ebben a dokumentumban érhető tetten annak első megnyilvánulása, hogy az Árpád-kor végén kezdett kiszélesedni a nemesség fogalma.

A török hódoltság és a királyi Magyarország határán fekvő régió a *16. században* nem csak jelentős *végvárhálózatú védelmi vonal*, ütköző zóna volt, hanem *a kelet–nyugati nemzetközi kereskedelem egyik csomópontja is* (különösen Győr és Nagykanizsa).

1532-ben Jurisics Miklós parancsnokságával *Kőszeg* városa és vára sikeresen állt ellen a többszörös túlerőben lévő oszmán hadaknak, *1664-ben* pedig a *Szentgotthárd* mellett lezajlott nagy ütközetben győzedelmeskedtek a keresztény seregek a török felett.

A régió városai az elsők között fogadták be az országban a reformáció eszméit, amelyet a német birodalom városait megjárt kereskedők és végvéri katonák terjesztettek viharos gyorsasággal.

Zrínyi Miklós, Zala megye főispánja (1645-1664) a Mura bal partján, *Kakonya* mellett építtette fel a bécsi udvar tiltakozása ellenére a Muraköz védelmére *Zrínyi-Újvárat* 1661-ben, és innen kiindulva vezette híres téli hadjáratát (1664. január–február) Eszékig, majd ez a vár lesz az bázisa Kanizsa visszafoglalási kísérletének is.

A hadtörténet a kuruc haderő egyik legjelentősebb sikerének az 1706. *november 6-án és 7-én zajlott egervári-győrvári csatát* tekinti, ahol a *Béri Balogh Ádám, Bezerédy Imre és Andrássy István* vezette kuruc csapatok fényes diadalt arattak a labanc seregek felett, elfogva annak vezérét *Heister Hannibál* generálist is.

Az 1809. június 14-én lezajlott *győri csata* (*Kismegyeren*) volt a *napóleoni háborúk* egyetlen, a Magyar Királyság területén lezajlott ütközete, amely szinte törvényszerűen a franciák győzelmével zárult a létszámbeli és minőségi különbség miatt. A csata emlékét, Győr várost német nevén – Raab – *Napóleon párizsi diadalívén* is megörökítették.

Vas megyében, Ikerváron volt birtokos a magyar reformkor egyik legkiemelkedőbb politikusa, gróf *Batthyány Lajos*, akit 1848 márciusában az első független felelős magyar kormány miniszterelnökévé neveztek ki.

A *Zala megyei Alsócsányban született Csány László* kormánybiztos, miniszter. A *győri jogakadémia* elvégzése után, 1810-ben kadét lett az 5. huszárezredben. 1818-ban szerelt le, és *alsócsányi birtokán gazdálkodott*. Az 1823-as megyei ellenállás során kapcsolódott be Zala közéletébe, a legtekintélyesebb ellenzékiek között tartották számon. 1849 januárjától áprilisáig főkormánybiztosként képviselte a polgári kormányt Erdélyben, majd a *Szemere-kormány idején közlekedés és közmunkaügyi miniszterré nevezték ki*. A császári hadbíróság halálra ítélte, és 1849. október 10-én végezték ki Pesten.

Nagycenken nevelkedett Sárvár-felsővidéki gróf *Széchenyi István* politikus, író, *a „legnagyobb magyar”,* közlekedési miniszter, a modern Magyarország egyik megteremtője, a magyar politika legkiemelkedőbb és legjelentősebb alakja, akinek nevéhez a magyar gazdaság, a közlekedés, a külpolitika és a sport megreformálása fűződik.

A régióban született (*Söjtör*) és 1829–1854 *között kehidai birtokán is élt* az ország egyik legnagyobb államférfija, a *„haza bölcse”*, Zala megye országgyűlési képviselője, a Batthyány-kormány igazságügy-minisztere, a passzív ellenállás és a kiegyezés előkészítésének vezéralakja *Deák Ferenc*. Tanulmányait is döntően a régióban – elemi iskoláit Nagykanizsán és Keszthelyen, jogi-és bölcsésztanulmányait pedig Győrben – végezte.

A *Szabadelvű Párt* győri képviselőjelöltje, 1884. június 16-tól *Győr országgyűlési képviselője* és 1886. december 30-tól *díszpolgára* volt *Baross Gábor* a dualizmus korának kiemelkedő gazdaság-és közlekedéspolitikusa. A vasútügy fejlesztése terén elért eredményei miatt „vasminiszternek” nevezték (1886-tól 1889-ig közmunka- és közlekedésügyi, ezután 1892-ig kereskedelemügyi miniszter). Kora Széchenyi István közlekedéspolitikai eszméinek megvalósítóját tisztelte benne.

A *szombathelyi születésű Horváth Boldizsár* jogi tanulmányait a *győri akadémián* végezte, 1843-ban ügyvédi vizsgát tett, majd *Szombathelyen ügyvédi gyakorlatot* folytatott. 1848–49-ben *szombathelyi képviselő* volt a pesti, majd a debreceni parlamentben. A szabadságharc leverése után osztrák fogságban volt, 1850-ben amnesztiát kapott. Visszatért Szombathelyre és ügyvédi irodát nyitott. Barátság fűzte Deák Ferenchez és Eötvös Józsefhez. Deák javaslatára *1867. február 19-től 1871. június 11-ig az az Andrássy kormány* – a kiegyezés utáni első kormány – *igazságügyi miniszter volt*.

A Vas megyei illetőségű *Széll Kálmán* (Gasztony, 1843. június 8. – Rátót, 1915. augusztus 16.) *szolgabíróként* kezdte meg pályafutását szülőmegyéjében. Ugyanebben az évben vette feleségül Vörösmarty Mihály leányát, Deák Ferenc gyámleányát. *1869-től 1911-ig megszakítás nélkül a szentgotthárdi kerület képviselője*. 1875. március 2-től 1878. október 11-ig *pénzügyminiszter* a Wenckheim- és a Tisza Kálmán-kormányban. Ezután *megalapította a Jelzálog Hitelbankot*, melynek vezérigazgatója, később elnöke volt. *Rátóti birtokán mintagazdaságot létesített*, híres szarvasmarhatenyészete volt. *1899. február 26-án miniszterelnök* és ideiglenes belügyminiszter lett. Az újoncjavaslat miatt kitört obstrukció következtében 1903. június 27-én megbukott.

Khuen-Héderváry Károly gróf, a hédervári kastély birtokosa, Magyarország miniszterelnöke a régióban kezdte politikai pályafutását. 1875-ben, majd 1878-ban is a

győrszigeti kerület országgyűlési képviselője lett. 1882 januárjában a király Győr vármegye főispánjává nevezte ki. A király négy alkalommal bízta meg kormányalakítással (1894. június, 1903. június 27. és szeptember 22., 1910. január 11.). Héderváron a Boldogasszony-kápolna előtti kertben, az *Árpád-fa* alatt áll az egykori miniszterelnök és családja sírboltja.

Sopron a leghűségesebb város (civitas fidelissima) – A velencei jegyzőkönyv értelmében *1921. december 14-e és 16-a között* Sopron és környékének lakossága *népszavazáson* döntötte el, hogy Magyarországhoz vagy Ausztriához tartozzon-e. Sopron 37.509 lakója közül 18.994-nek volt szavazati joga, közülük 89,2%-os részvétel mellett 72,7% szavazott Magyarországra.

Darányi Kálmán Magyarország miniszterelnöke (1936. október 10. – 1938. május 13.) 1920-ban *Győr* és Komárom *vármegye* és *Győr város kormánybiztosa*, majd *főispánja*, 1923-ban *Moson vármegye*, 1924-ben *Győr, Moson és Pozsony egyesített vármegyék és Győr város főispánja*. 1927-ben az *Egységes Párt* programjával *Magyaróvárott országgyűlési képviselővé* választották.

A *győri program* egy egymilliárd pengős, öt évre tervezett, de két év alatt megvalósított hadsereg-fejlesztési program volt, amelyet *Darányi Kálmán* miniszterelnök 1938. március 5-én Győrött, a kormányzópárt nagygyűlésén jelentett be. A program kidolgozója *Imrédy Béla* volt. A program költségvetésének 60%-át a hadsereg korszerű felfegyverzésére fordították. Ennek ellenére a győri programnak nem a katonai, hanem – a források 40%-át infrastrukturális fejlesztésekre felhasználva –, a gazdaságélénkítő hatása volt az igazán jelentős.

1956. október 26-án Mosonmagyaróváron hivatalosan 55 (szemtanúk és hozzátartozók szerint több mint 100) ember meghalt és több mint nyolcvan megsebesült, amikor tüzet nyitottak a tüntetőkre. A tömeg a határőrlaktanya épületéről a vörös csillagot akarta levenni. Mosonmagyaróvár önkormányzata 1990-ben városi gyásznappá nyilvánította október 26-át.

Az 1956-os forradalom alatt egy jelentős regionális léptékű szerveződés körvonalazódott, a *Dunántúli Nemzeti Tanács*. A Győri Nemzeti Tanács *1956. október 30*-ra összehívta a dunántúli forradalmi szervezetek képviselőit, hogy tájékoztassák egymást, s meghatározzanak bizonyos közös alapelveket a követendő politika vonatkozásában egy 14 pontos határozatban. A társadalmi hatalom függetlensége jegyében még ellenkormányt is kilátásba helyeztek, amennyiben a bizalmatlanul szemlélt „budapesti kormányzat" haboznék lépést tartani a forradalmi nép, a nemzet, követeléseivel.

20 éves a *Páneurópai Piknik*, az osztrák–magyar határon, Sopron közelében (Sopronpuszta mellett) *1989. augusztus 19-én* tartott békedemonstráció. A Páneurópai Piknik fontos mérföldkő azokban a folyamatokban, amelyek a német újraegyesítéshez vezettek, sokan az 1989. novemberi német események előjátékának tartják. Mások azt hangsúlyozzák, hogy a páneurópai piknik nagyban hozzájárult a vasfüggöny leomlásához is. A Páneurópai Pikniken több mint 600 NDK-állampolgár használta fel a vasfüggöny megnyílásának rövid (mindössze három órás) pillanatát arra, hogy nyugatra szökjön. Az eseményen korabeli becslések szerint 15-20 ezer „piknikelő" volt jelen.

9.5. A kultúra terei

9.5.1. Egyházi és szakrális emlékek

Szentek és boldoggá avatottak, tiszteletreméltóak

Szent Asztrik (?–1036/39), a *pannonhalmi* kolostor apátja, az ő közbenjárására kapta meg a kolostor ugyanazon jogokat, mint Montecassino. Több legenda fűződik nevéhez, pl. egy halott feltámasztása.

Boldog *Apor Vilmos* (1892-1945), győri püspök. A II. világháború alatt fellépett az erőszak és üldöztetések ellen. *A győri Püspökvárba menekült nők védelmezése közben orosz katonák lelőtték.* II. János Pál pápa avatta boldoggá 1997-ben. Síremléke a győri Bazilikában található.

Boldog *Batthyány-Strattmann László* (1870–1931) herceg, a „szegények orvosa". *Dunakilitiben* született. Nagybátyja halála után költözött annak *körmendi* kastélyába, ahol szemészeti klinikát rendezett be. A szegényeket ingyen gyógyította, rendszeresen támogatta is őket. II. János Pál pápa 2003-ban avatta boldoggá. A Szigetközben levő *Püski* templomában egyik ablak egész alakos képe őrzi első ábrázolását.

Brenner János (1931–1957), elsőfogadalmas ciszterci szerzetes, *rábakethelyi* (ma Szentgotthárd része) káplán, az 1956-os forradalmat követő egyházüldözés vértanúja. Szombathelyen született. Szentgotthárd határában (Zsidánál) meggyilkolták. Boldoggá avatási eljárása 1999-ben kezdődött meg.

Szent Kvirin (latinul Quirinus) sisciai püspök, ókeresztény szent. *Savaria* (ma Szombathely) *vértanúja*. Nem tudták rávenni a hittagadásra, ezért követ kötöttek a nyakára, és a *Perint* folyóba dobták a 4. sz. elején. A keresztények kiemelték testét, és a scrabantiai (soproni) kapu közelében temették el. A kivégzés körülbelüli helyén emlékhelyet alakítottak ki .

Szent Márton (316/17–397) tours-i püspök. *Savariában* (ma Szombathely) *született*, 22 éves korában keresztelkedett meg. Jólelkűsége, felebaráti szeretete, betegek és szegények iránti részvéte, egyszerű életmódja miatt a katonák, koldusok és számos mesterség védőszentjeként tisztelték. A *pannonhalmi Bencés Főapátságnak* is ő a védőszentje. Koponyacsontjának egy darabja a *szombathelyi székesegyházban* található.

Mindszenty József (1892–1975), esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása, bíboros. *Csehimindszenten* (Vas megye) született, *Szombathelyen* szentelték pappá, *Zalaegerszegen* lett plébános. Szálasi miniszterelnöksége idején *Sopronkőhidán* raboskodott, a kommunizmus idején életfogytig tartó fegyházra ítélték. Az 1956-os forradalom bukása után az amerikai követségre menekült, 1971-ben hagyta el az országot. A boldoggá avatási eljárás megindítását külföldi papok kezdeményezték, 1994-től Magyarországról is támogatják.

Szakrális emlékek:

Frigyláda-szobor: a győri barokk egyik legszebb emléke. Egy szökött katona elfogása miatt kialakult dulakodás során az úrnapi körmeneten kiütötték a szentségtartót a pap kezéből. III: Károly 1731-ben engesztelésül emeltette az emlékművet.

Könnyező Szűzanya-kép: az Írországból, Walter Lynch püspök által 1655-ben Győrbe menekített kép 1697-ben Szent Patrik ír védőszent ünnepén vérrel könnyezett. A kegyképnek 1767-ben Zichy Ferenc püspök emeltetett gyönyörű barokk oltárt a győri Bazilikában.

Madonna-kegykép: Homokkomáromban (Zala megye) a jelenlegi templom alapjainak ásása közben került elő, a legenda szerint az ott lévő tölgyfa gyökerei közül. Érintésére, előtte való imádkozásra gyógyulások történtek. A templomban található Szent Félix gyermekszent ereklyéje és boldog Batthyány-Strattmann László ereklyecsontjának egy kis darabja.

Mária kegyszobor: Koptik Odó salzburgi bencés 1739-ben dömölki (ma Celldömölk) apát lett. Magával hozta a mariazelli kegyszobor másolatát, ami az előtte történt csodás gyógyulások után az 1748-ban felépült új templomba került. A templom kincstárában gyűjtötték össze a fogadalmi kegytárgyakat. Ez az egyik leggazdagabb tárháza a hazai népi vallásos emlékeknek.

Mitrász-szentély: Fertőrákos római kori emléke. A 3. sz. elején készült az errefelé táborozó római légiók katonái számára. A sziklába vájt szentély hátsó falán, az eredeti oltáron látható a Mitrász-ábrázolás.

*Szent László Herma***:** a győri Bazilikában látható, Európa legszebb hermájának tartott 15. sz.-i ötvös remekmű az egyetlen hiteles Árpád-házi királyábrázolás. A szent király koponyacsontját rejtő ereklyét Náprági Demeter püspök hozta magával Nagyváradról 1607-ben. Egyes szakértők Kolozsvári Mártonnak tulajdonítják a művet.

Szent István vörös márvány trónusa: a pannonhalmi bencés apátság altemplomában található ülőfülke eredetileg bizonyosan apáti trónus volt. A máig élő hagyomány szerint a kő egy fából faragott trónszéket takar, mely egykor a király széke volt. Aki beleül, megszabadul derékfájásától.

Szentháromság-szobor Sopronban: a magyarországi barokk szobrászat egyik legértékesebb alkotása. A fogadalmi szobrot annak emlékére emeltette Késmárki Thököly Éva Katalin és harmadik férje, hogy túlélték a nagy pestisjárványt. Közép-Európában ez volt a legkorábban, 1701-ben felállított köztéri szobor csavart oszloppal.

Szerecsen Mária kegyképe: a csornai premontrei templomban található alkotás feltehetőleg a czestochowai (Lengyelország) kegykép változata. A kép előtt történt csodás gyógyulások hatására ismert zarándokhely lett. Az 1790-es tűzvészben nemcsak a templom, de a település nagy része is elpusztult, a kegykép sértetlen maradt.

Zarándokhelyek

Máriakálnok: A nagybúcsú ideje: szeptember 8-át követő első vasárnap. A szájhagyomány szerint azon a helyen, ahol most a kápolna és a kút áll, volt egy régi nyílt forráskút, melyhez friss, üde vizéért nagyon szerettek menni a község lakói és a mezőn dolgozó emberek. A forrás a falutól mintegy 20 percnyi járásra volt. Egy jámbor kálnoki földművelő – akit később remeteként említenek – nyílt épületet emelt a kút mellé Sarlós Boldogasszony szentképének. Ennek helyén áll a mai kegykápolna.

Celldömölk: A *celldömölki búcsújáróhely* története szorosan kapcsolódik a dömölki apátság történetéhez, amelyet a Ság-hegy északkeleti tövében alapítottak az Árpád korban Szűz Mária tiszteletére. A város középén elhelyezkedő barokk templom és kolostorépület a mariazelli (máriacelli) zarándokutak hatására keletkezett. Koptik Odó bencés apát Mariazellből hozott egy kegyszobormásolatot, és ennek számára 1747–48-ban felépíttette a mai bencés templomot. Maga a templom és annak építészeti részletei is az ausztriai zarándokhely részleteit másolják. A templom, kolostor és kálvária együttes a magyarországi barokk zarándoklatok és az ehhez kapcsolódó bencés szerzetesség egyik legjellegzetesebb emlékcsoportja. *A zarándoklatot Mária napon tartják.*

Homokkomárom: Ismert és *kedvelt zarándokhely Dél-Zalában*. A 18. század első felében létesített Kegytemplom főoltára Madonna kegyképét, valamint Szent Félix vértanú csontvázát őrzi. A Mária kegyhely eredete az 1700-as években egy, a szabadban talált sértetlen Mária képhez kapcsolódik. A templom melletti kolostorban jelenleg a Nyolc Boldogság Katolikus Közösség talált otthonra. *Minden hónap 13-a engesztelő zarándoklat napja*.

Búcsúszentlászló: A hagyomány úgy tartja, hogy maga Szent László király rendelte el egy kis kápolna építését a Boldogságos Szent Szűz tiszteletére ezen a helyen, miután csodás módon megmenekült az őt üldöző seregtől. Ehhez az ősi kápolnához építették a méreteiben is impozáns barokk templomot. Megépülését Zala vármegye és számtalan gazdag nemesi család (pl. Zichy, Széchenyi) segítsége, adománya tette lehetővé. *A zarándoklat napja szeptember utolsó vasárnapja.*

9.5.2. Intézmények

Múzeumok, gyűjtemények

Cák	Cáki pincesor – Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény
Celldömölk	Sághegyi Múzeum
Csorna	Csornai Múzeum
Fertőd	Kastélymúzeum
Győr	Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár
	Patkó Imre Gyűjtemény – Vastuskós ház
	Városi Művészeti Múzeum Radnai-gyűjtemény
	Városi Művészeti Múzeum Váczy Péter Gyűjteménye – Magyar Ispita
	Városi Művészeti Múzeum Borsos Miklós Állandó Kiállítás
	Városi Művészeti Múzeum Kovács Margit Állandó Kiállítás

	Városi Művészeti Múzeum Vasilescu Gyűjtemény – Zsinagóga
	Városi Művészeti Múzeum Képtára – Esterházy-palota
	Városi Művészeti Múzeum Napóleon-Ház (időszaki kiállítóhely)
	Xántus János Múzeum
Hövej	Csipkegyűjtemény
Kapuvár	Rábaközi Múzeum
Keszthely	Balatoni Múzeum
	Georgikon Majormúzeum
	Helikon Kastélymúzeum – Festetics-kastély)
	Helikon Kastélymúzeum – Kocsi Múzeum
	Helikon Kastélymúzeum – Vasút-modell Múzeum
	Helikon Kastélymúzeum – Vadászati Múzeum
	Bacchus Bormúzeum
	Népviseletes Babamúzeum - Panoptikum - Csigaparlament
	Marcipán Múzeum
	Rádió és Televízió Múzeum
	Véres Középkor Kínzómúzeum
Körmend	Dr. Batthyány-Strattmann László Múzeum
Kőszeg	Városi Múzeum
	Patika Múzeum
	Postamúzeum
Mosonmagyaróvár	Agrártudományi Egyetem Muzeális Gyűjteménye
	Cselley Ház (Gyurkovich Hagyaték)
	Hansági Múzeum
Nagycenk	Közlekedési Múzeum Szabadtéri Kisvasút Kiállítása
	Széchenyi István Emlékmúzeum
Nagykanizsa	Thúry György Múzeum
	Magyar Plakátmúzeum
Pannonhalma	Pannonhalmi Főapátság Gyűjteménye
Sárvár	Nádasdy Ferenc Múzeum
Sopron	Erdészeti, Faipari és Földméréstörténeti Gyűjtemény
	Körmendi-Csák Magyar Képző- és Iparművészeti Gyűjtemény
	Központi Bányászati Múzeum
	Patika Múzeum
	Soproni Múzeum
	Soproni Múzeum Bányászati Emlékmúzeuma, Sopron-Brennbergb.
	Soproni Horváth József Gyűjtemény
	Storno-gyűjtemény és Helytörténeti Kiállítás
	Zettl-Langer Gyűjtemény
Szalafő	Őrségi Népi Műemlékegyüttes
Szentgotthárd	Pável Ágoston Múzeum
Szombathely	Savaria Múzeum
	Smidt Múzeum
	Szombathelyi Képtár
	Szombathelyi Egyházmegyei Kincstár és Sala Terrena
	Vasi Múzeumfalu
Zalaegerszeg	Göcseji Falumúzeum
	Göcseji Múzeum
	Göcseji Múzeum Kisfaludi Strobl Gyűjtemény
	Magyar Olajipari Múzeum

Színházak, társulatok

Egervár	Egervári Várszínház
Fertőrákos	Pro Kultúra Fertőrákosi Barlangszínház
Győr	Győri Balett
	Győri Nemzeti Színház
	Vaskakas Bábszínház
Keszthely	Balaton Színház
Kőszeg	Kőszegi Várszínház
Sopron	Soproni Petőfi Színház
Szombathely	Weöres Sándor Színház
	Mesebolt Bábszínház
Zalaegerszeg	Griff Bábszínház
	Hevesi Sándor Színház

9.5.3. Gyűjtemények

A Radnai-gyűjtemény

Dr. Radnai Béla budapesti műgyűjtő hagyatékaként került Győrbe. A két világháború közötti időszak magyar képzőművészetének jelentős alkotásait foglalja magába. A kollekcióban a *20. század első évtizedétől*, a *Nyolcak* tevékenységétől az *Európai Iskola* új művészetszemléletű tagjainak jelentkezéséig találunk festményeket, rajzokat, szobrászati alkotásokat, de szórványosan bekerült ide néhány mű az 1950-es évekből is, így a gyűjtemény a 20. század első felének művészetét mutatja be egykori tulajdonosa szemlélete szerint. A gyűjtemény törzsét a 20-as évektől a Gresham-kávéházban összegyűlt asztaltársaságból szerveződő művészek, az ún. *Gresham kör* tagjainak és művészbarátainak munkái alkotják. Fontosabb alkotók: *Egry József, Szőnyi István, Medgyessy Ferenc, Derkovits Gyula, Nagy István, Barcsay Jenő, Rippl-Rónai József, Bernáth Aurél, Gulácsy Lajos és Borsos Miklós*.

A Vasilescu-gyűjtemény

Vasilescu János, Magyarországon letelepedett műszaki feltaláló, és vállalkozó *20. századi képzőművészeti gyűjteménye*, mely 2005 februárjától a Városi Művészeti Képtár kezelésében van. A gyűjteménynek Győrben a felújított zsinagóga 2006. augusztus 12-től végleges helyszínt biztosít. A Vasilescu-gyűjtemény törzsét *Ország Lili* festményei alkotják. Jelentősebb alkotók még: *Bálint Endre, Korniss Dezső, Vilt Tibor, Schaár Erzsébet, Hencze Tamás, Deim Pál és Nádler István, Victor Vasarely, Kassák Lajos, Bortnyik Sándor, Moholy-Nagy László, Gyarmathy Tihamér, Anna Margit, Kondor Béla, Martyn Ferenc, Keserü Ilona, Maurer Dóra és Bullás József*. A kisplasztikák alkotói között *Vedres Márk, Kerényi Jenő, Medgyessy Ferenc, Pierre Székely, Vígh Tamás, Asszonyi Tamás*.

Kolozsváry Ernő magángyűjteménye

Kolozsváry Ernő tanár, Győr rendszerváltás utáni első polgármestere magánemberként a 60-as évektől kezdve az ország egyik legjelentősebb magángyűjteményét hozta létre, a *20. századi magyar művészet* első nemzedékeiből, majd kortársakból álló kollekciójával. A gyűjteményben többek között *Bálint Endre, Barcsay Jenő, Ország Lili, Kondor Béla, Korniss Dezső, Anna Margit, Ányos Imre, Vajda Lajos, Román György*, majd *Deim Pál, Keserü Ilona, Fajó János, El Kazovszkij, Nádler István* és mások művei szerepelnek.

Körmendi Anna és Csák Máté magángyűjteménye

A gyűjtemény egyes részei Sopronban, a barokk *Artner-házban* láthatók. A kortárs gyűjtemény mára hatalmasra duzzadt, kétszáz művész tízezer alkotásából áll: a fő művészek közé tartozik: *Kerényi Jenő, Gyarmathy Tihamér, Orosz Gellért, Schéner Mihály, Sváby Lajos, Szabó Zoltán.*

Nagy Miklós magángyűjteménye

A kortárs gyűjtemény Győrben található, melynek fontosabb alkotói: *Váli Dezső, Vojnich Erzsébet, Szüts Miklós, Gaál József, El Kazovszkij, Szotyori László, Szurcsik József, Konok Tamás, Kárpáti Tamás, Deim Pál, Zoltán Sándor, Haraszty István.*

Rechnitzer János magángyűjteménye

A kortárs gyűjtemény Győrben található, melynek fontosabb alkotói: *Női Nyolcak* (Vaszary-tanítványok), *nagybányai nőművészek (Járitz Józsa), Mattis Teutsch János, Nemes Judit, Molnár Vera, Hetey Katalin és Pierre Székely*, geometrikusok (*Saxon-Szász János és Dárdai Zsuzsa* nevéhez fűződő nemzetközi hálózat, a *MADI csoport* művészei)

A Szombathelyi Képtár gyűjteménye

A gyűjtemény régebbi, 17–19. századi darabokat is őriz, de a művek többsége a 20. sz.-i magyar művészekhez kapcsolódik: a *korai magyar avantgárd (Kassák Lajos és köre), pop, minimál és koncept art (Tót Endre, Lakner László, Konkoly Gyula), Derkovits Gyula művei, Dési Huber István* hagyatéka. Jelenleg a gyűjtés elsősorban a fiatalok tevékenységére irányul. A gyűjtemény részét képezi a kortárs textilgyűjtemény, amelynek 2500 darabból álló anyaga főként az 1970 óta a városhoz kötődő textilbiennálén keresztül került a múzeumhoz.

A zalaegerszegi Göcseji Múzeum gyűjteménye

Kisfaludi Strobl Zsigmond, a 20. század legjelentősebb, nemzetközileg is elismert szobrászának alkotásainak hagyaték-gyűjteménye. Az alkotó a megye szülöttje (*Alsórajk*).

9.5.4. A kultúra követei

Irodalom

Batsányi János (1763–1845) költő. A tapolcai suszter fia Keszthelyen, Veszprémben, Sopronban tanult, majd Pesten jogot hallgatott. Az egyetem befejezése után 1785-ben Kassára került. Itt bontakozott ki költői pályája, s jelentek meg országos feltűnést keltő versei. Hazájától – Bécsben és Linzben –, s az éledő magyar irodalomtól elszakadva élt. Csupán a keszthelyi körrel, s Festetics Györggyel tartott egy ideig kapcsolatot. Költeményei kiállták az idő próbáját, s rendszeresen megjelennek a magyar klasszikusok antológiáiban, időközönként önálló kötetekben is.

Bertha Bulcsú (1935–1997) költő, író, József Attila-díjas. Nagykanizsán született, gyakran tartózkodott Nemeskeresztúron (Vas megye) nagyszüleinél. A keszthelyi gimnáziumban tanult 1945 és 1953 között. Élményanyaga a dunántúli falvak, a Balaton, és különösen a városok világa az iparfejlesztés éveiben.

Berzsenyi Dániel (1776–1836) költő. Egyházashetyén (akkor Hetye), Vas megyében született. Kissomlyón végezte evangélikus iskoláit, majd a soproni evangélikus líceum diákja. 1788-tól 1795-ig, de később is szoros a kapcsolata a várossal és a Széchenyi családdal. Házasságkötése után Sömjénbe költözött, innen indult irodalmi pályája.

Czuczor Gergely (1800–1866) költő, nyelvész, az Akadémia titkára, bencés szerzetes. Győrött és Pannonhalmán is tanult, Győrben kezdett tanítani. Pannonhalmán segédkönyvtáros volt az apátsági könyvtárban. Nevét viseli a győri Bencés Gimnázium.

Dukai Takách Judit (1795–1836) költő. Dukán (Vas megye) született, az első magyar írónők egyike. Rokona, Berzsenyi Dániel hatására és biztatására kezdett el verselni. Sopronban nevelkedett és halt meg.

Fekete István (1900–1970) író. Barátjával, Csathó Kálmánnal együtt az „erdészvadász irodalom" legismertebb művelője. Jókai mellett, minden idők legolvasottabb magyar írója. 1923-ban felvették a debreceni Gazdasági Akadémiára, de csak az első félévet végezte el. 1924 januárjában Magyaróváron folytatta tanulmányait, ahol 1926-ban mezőgazdászként végzett.

Galgóczi Erzsébet (1930–1989) író, dramaturg. Kossuth- és József Attila-díjas. Ménfőn (ma Győrhöz tartozik) született. Több művében ábrázolta szülőfalujának és környékének átalakuló világát, az 50-es, 60-as évek vidéki miliőjét. , írásaiból filmek is készültek. Szülőhelyén érte a halál.

Gárdonyi Géza (1863–1922) író. Győrben 1885-től 4 évig a Hazánk c. lap főmunkatársa volt. Itt indította meg Tanítóbarát c. folyóiratát.

Gazdag Erzsi (1912–1987) költő, a magyar gyermekirodalom kiemelkedő alakja. József Attila-díjas. Sárváron nevelkedett nagyanyjánál, itt írta 13 évesen első versét. Később Szombathelyen élt könyvtárosként, itt is hunyt el.

Hernádi Gyula (1926–2005) író, forgatókönyvíró, Kossuth- és József Attila-díjas. A Moson megyei Oroszváron (ma Szlovákia) született, kétéves korától 18 éves koráig Győrszentmártonban (ma Pannonhalma) élt. Tanulmányait a győri bencés gimnáziumban végezte, mint bejáró diák.

Kis János (1770–1846) ev. lelkész, költő, író és műfordító, Berzsenyi felfedezője. Rábaszentandráson (Sopron megye) született, a soproni líceumban tanult. Nemesdömölkön (ma Celldömölk) szentelték pappá, később itt, majd Sopronban lelkész. Legnagyobb érdeme kapcsolatteremtő, szervező képessége. A magyar nyelvű irodalom alkotásait szándékozott széles körben ismertté tenni.

Kisfaludy Károly (1788–1830) költő, drámaíró, festő, a reformkori irodalmi élet fő szervezője, az Aurora szerkesztője Téten született, Győrben a bencés gimnáziumban tanult, majd a győri katonai nevelőintézet hallgatója lett. Később, a katonai szolgálatból kilépve rövid ideig a Vönöckön (Vas megye) lakó nővérénél talált menedéket.

Kisfaludy Sándor (1772–1844) a Himfy és a magyar vár-regék költője. Szülei a Győr megyei Tétre költözvén, iskoláit Győrben, a bencés gimnáziumban végezte. Zalaegerszegen katonáskodott. Szegedy Rózával kötött házassága után öt évig felesége birtokán, Kámban (Vas megye) gazdálkodott.

Keresztury Dezső (1904–1996) író, költő, irodalomtörténész, kritikus, műfordító, az MTA tagja. Számos kitüntetés birtokosa, 1996-ban kapta meg a Széchenyi-díjat. Zalaegerszegen született, iskoláit szülővárosában kezdte. Szülei nyaralóját a városnak ajándékozta, itt található a Keresztury-könyvtár és a Göcseji Tudományos Gyűjtemény.

Kormos István (1927–1977) költő, meseíró, műfordító, szerkesztő. Radnóti- és József Attila-díjas. Mosonszentmiklóson (ma Lébénymiklós) született. A hatosztályos középiskolát Győrött végezte. Első verseskötetében, a „Dülöngélünk”-ben szülőfaluját és környékét énekelte meg.

Kovács Pál (1808–1886) író, lapszerkesztő, orvos, olvasóköri, színészpártoló és ismeretterjesztő társaságok alapítója. 1835-ben telepedett le Győrben, 1847-ben megalapította a Hazánk c. lapot, amely az első vidéki, magyar nyelvű kereskedelmi és szépirodalmi újság volt, és Petőfi művei által vált az ország egyik legjelentősebb fórumává. Győrött hunyt el.

Mécs László (1895–1978) költő, premontrei szerzetes. 1961-től haláláig Pannonhalmán élt az idős szerzetesek szociális otthonában.

Nádas Péter (1942–) író, drámaíró, esszéista, Kossuth- és József Attila-díjas. Az 1980-as években a győri Kisfaludy Színház lektora volt. Jelenleg Gombosszegen (Zala megye) él 1984-ben vásárolt házában.

Radnóti Miklós (1909–1944) költő. Utolsó éjszakáját a győrszentmártoni (ma Pannonhalma) téglagyárban töltötte. Az „erőltetett menet” az abdai Rábca-parton ért véget: agyonlőtték a nyilasok.

Tinódi Sebestyén (1505?–1556) költő, énekmondó, a 16. sz.-i magyar krónikásirodalom legnagyobb alakja. Pártfogója, gróf Nádasdy Tamás nádor ajánlására nemesi rangot kapott, sárvári udvarában talált otthonra 1555-ben. Sárvár földjében kapott ismeretlen, örök nyugvóhelyet.

Virág Benedek (1754–1830), költő, fordító, történetíró. Szülőhelye bizonytalan, a legtöbb forrás dióskálinak (Zala megye) tekinti, a templom falára 1930-ban elhelyezett emléktábla is ezt állítja. Gyermekkorát részben itt, részben Nagybajomban töltötte, tanulmányait a nagykanizsai és a pesti piaristáknál végezte, 1775-ben pálos szerzetes lett. Főleg a Magyar századok c. nagy történelmi műve gyakorolt maradandó hatást a reformkor elejének közgondolkodására.

Weöres Sándor (1913–1989) költő, műfordító, író, Kossuth-díjas. Szombathelyen született, gyermekkorát 6 éves korától Csöngén (Vas megye) töltötte. Az otthon, a falu meghatározó élményt nyújtott költői indulásához, témavilágához. Középiskoláit Szombathelyen, Győrött, Sopronban végezte.

Szendrey Júlia (1828–1868) író, Petőfi Sándor felesége. Keszthelyen, Újmajorban született. Apja, Szendrey Ignác ez időben a Festetics uradalom tiszttartója volt. 1846-ban ismerkedett meg Petőfivel, 1847-ben feleségül ment hozzá. Férje halála után Horváth Árpád egyetemi tanár felesége lett. Lapokban, folyóiratokban néhány költeménye, prózai írása és naplójának részletei jelentek meg. Keszthelyi szülőházára 1909-ben emléktáblát helyeztek el. A városban utca, iskola is viseli nevét.

Képzőművészet

Borsos Miklós (1906–1990) szobrász, grafikus, Kossuth- és Munkácsy-díjas, Kiváló és Érdemes Művész. Családja Erdélyből menekült Győrbe. A helyi bencés gimnáziumban tanult, mialatt művészeti órákat is vett. 1945-ben Győrből Budapestre költözött. 1979-ben Győr városának adományozott alkotásaiból állandó kiállítás nyílt a Káptalandombon.

Cziráki Lajos (1917–2003) festő, Munkácsy-díjas. Kifejezésmódjában az állatvilág, meseszerű elemek, emlék- és álomképek ábrázolásai keverednek. Hegyeshalomban született. 1959-től a győri tanítóképzőben, majd a Révai Gimnáziumban volt rajztanár. Hagyatékának egy részét a győri Városi Művészeti Múzeum és a Xántus János Múzeum őrzi.

Derkovits Gyula (1894–1934) festő és grafikus, Kossuth-díjas (posztumusz, 1948). Szombathelyen született, művészi hajlamai ellenére apja műhelyében kellett asztalosmesterséget tanulnia. 1918-ban részesült először szervezett művészi képzésben. Sajátosan egyéni művészetet alakított ki a modern nyugat-európai stílusirányzatok mentén.

Kisfaludi Strobl Zsigmond (1884–1975) szobrász. Alsórajkon (Zala megye) született. Zala vármegye ösztöndíjával egy évig Bécsben tanult. Művészi hagyatéka Zalaegerszegre, A Göcsej Múzeumba került. Híres alkotása az 1947-ben felállított Felszabadulási emlékmű (mai nevén Szabadság-szobor).

Kovács Margit (1902–1977) szobrász, keramikus, Kossuth-díjas, Érdemes és Kiváló Művész. Győrött született, itt tanult a felsőbb leányiskolában. A városban a Kresztaházban nyílt állandó kiállítása. Utolsó domborműsorozata a 700 éves Győr történetét ábrázolja.

Móritz Sándor (1924–1966) festő, Munkácsy-díjas. Erőteljes festőiségű tájai és enteriőrjei révén vált ismertté. Celldömölkön született, főiskolai tanulmányai megkezdéséig itt is élt. 1978-ban a Sághegyi Múzeumban (Celldömölk) helyezték el műveit.

Pátzay Pál (1896–1979) szobrász, Kossuth-díjas, Kiváló Művész. Kapuváron született. Győrszentmártonban (ma Pannonhalma) járt elemi iskolába, 3 évig a győri bencés gimnáziumban tanult. 1976-ban kisplasztikáiból, gipszöntvényeiből és dokumentumokból nyílt meg szülővárosában a Pátzay Pál Emlékszoba, a Fő téren áll Kenyérszegő c. szobra.

Tóvári Tóth István (1909–2004) festő, Munkácsy-díjas. A magyar vidékek, a Rábaköz, a Kisalföld erőteljes koloritú, dinamikus ecsetkezelésű festője. 1912-től, majd tanulmányai után 1935-től Győrben élt, itt is halt meg. Jelentős anyaga található a győri Xántus János Múzeumban.

Vajda Lajos (1908–1941) festő és grafikus. Zalaegerszegen született. A 20. századi magyar képzőművészet egyik meghatározó személyisége. Művészetének irányzatát csak körülírni lehet. Ő maga „konstruktív-szürrealista sematika" megjelöléssel illette munkáit.

Zene

Farkas Ferenc (1905–2000) zeneszerző, Kossuth-díjas, Érdemes és Kiváló Művész, emellett számos kitüntetés birtokosa. Nagykanizsán született, 8 éves koráig élt itt. A 20. sz.-i magyar zene kiváló képviselője, alkotói tevékenysége a zeneirodalom szinte valamennyi területét felöleli. Mint pedagógus nemzetközi rangú magyar zeneszerzők nevelője.

Goldmark Károly (1830–1915) zeneszerző. A keszthelyi születésű művész hegedűtanulmányait 1842-ben kezdte Sopronban, majd két évvel később Jansa vezetésével Bécsben tökéletesítette hangszertudását. Itt folytatatta zeneszerzői tanulmányait is 1847–48-ban. Világszerte ismert főműve a Sába királynője c. opera. Kézirathagyatékát a keszthelyi Helikon Könyvtár őrzi. Szülővárosában a Művelődési Központ és Szabadtéri Színház viseli a nevét.

Halmos László (1909–1997) magyar zeneszerző, karnagy. 1931 augusztusában Győrbe költözött, ahol élete végéig alkotott, szolgálta az egyházzene ügyét. A győri Székesegyház, valamint a Palestrina-kórus zenei vezetője volt. Mintegy 700 egyházi művet hagyott hátra, mely közül 1945 után egy sem jelent meg nyomtatásban.

Haydn, Joseph (1732–1809) osztrák zeneszerző. 1769-től 1790-ig Eszterházán (ma Fertőd) működött Esterházy Miklós herceg kastélyában. E periódus csúcsát vonósnégyesei jelentik. Itt saját operanyelvezetének kikísérletezésére is kiváló alkalma volt.

Liszt Ferenc (1811–1886) világhírű zeneszerző, zongoraművész, karmester. A Sopron megyei Doborjánban született. Kilenc éves korában már nyilvánosság előtt zongorázott Sopronban. Gyermekkora szeretett településeire – Sopron és Doborján mellett többek között Győrbe, Kőszegre, Horpácsra – világhírű művészként is szívesen ellátogatott magyarországi útjai során.

Richter János (1843–1916) világhírű karmester. Győrött született. Ő alapította a mai Győri Filharmonikus Zenekar jogelődjét. Szülővárosában koncertterem viseli nevét.

Takács Jenő (1902–2005) a világ legidősebb muzsikusa, zongoraművész, népzenekutató, zenepedagógus és zeneszerző. A Sopron megyei Cinfalván (Siegdorf, 1921-től Burgenlandhoz tartozik) született. 12 éves korában Sopronban, Buresch Jenő zeneiskolájában kezdte meg zongoratanulmányait. Középiskolai tanulmányait a soproni Állami Főreálgimnáziumban (ma Széchenyi Gimnázium) végezte.

Színművészet

Básti Lajos (1911–1977) színművész, Kossuth-díjas, Kiváló és Érdemes Művész. Keszthelyen született. Elemi iskoláit és a középiskolát is itt végezte. Színházi alakításai mellett számos filmszerepben is láthattuk.

Blaha Lujza (1850–1926) színész, „a nemzet csalogánya". Pályája Győrből indult, először itt lépett fel Kölesi Lujza néven (1858-ban gyermekszerepekben).

Gábor Miklós (1919–1998.) színművész, Kossuth-díjas, Érdemes és Kiváló Művész. Zalaegerszegen született. Jelentős színházi és filmszerepei mellett tévéjátékokban is láthattuk. 1970-től kezdett rendezni.

Hevesi Sándor (1873-1939) rendező, színigazgató, író, kritikus, műfordító. Nagykanizsán született. A helyi piarista gimnáziumban tanult. A modern rendezés eklektikus kísérletezője. A Nemzeti Színház örökös tagságával tüntették ki.

Jászai Mari (1850–1926) színésznő, a legnagyobb magyar tragika. Tízéves korában Győrben pesztonkának állt. Keserves gyermekkor után 1866-ban a Győrből Székesfehérvárra tartó Hubay Gusztáv társulata után szökött, és kardalos lett. Többször megfordult Rábatamásiban élő rokonainál.

9.5.5. Fesztiválok, gasztronómia

A régió fesztiválkínálatát a rendezvények két nagy típusa határozza meg. Ezek egyike a *nagyobb városokhoz* kapcsolható, multikulturális, *nagy tömegeket vonzó* események szűkebb csoportja, míg a *kisebb települések* kulturális programjait a számos, *saját hagyományuk* újraértelmezésével és újrafelfedezésével létrehozott *kistérségi* fesztivál képviseli. Ez utóbbira példa az *Őrségi Nemzetközi Tökfesztivál*, a *Zalaegerszegi Országos Fazekas Találkozó*, a *Göcseji Prószafesztivál*, a *Bakonyalji Vígasságok* vagy a *Rábaközi Perecfesztivál*. Többségük valamilyen *lokális gasztronómiai* (*27. táblázat*) vagy *kézműves termék* bemutatása köré szervezi programját. A gasztronómiához pedig ezer szállal kötődik a *bor*. A régióhoz *négy történelmi borvidék* tartozik (Soproni, Pannonhalma-Sokoróalja, Balatonfelvidéki[44], Balatonmelléke), melyek közül a *kékfrankos* szőlő termesztésének hagyományán alapuló, a *soproni borvidék* termelőinek összefogásából született *Kékfrankos Nyár* a legismertebb esemény.

A nagyobb, nemzetközi szinten is számon tartott régiós kulturális megmozdulások között a *római kori hagyományokat* és emlékeket alapul vevő, de a város modern kori történetét is bemutatni kívánó *szombathelyi Savaria Történelmi Karnevál* emelkedik ki a mezőnyből. A *soproni VOLT fesztivál*, amely a Sziget és az EFOTT mellett az *ország harmadik legnagyobb könnyűzenei fesztiváljának* számít, a fiatalabb generáció számára nyújt kikapcsolódási lehetőséget. *Győr* városa a *barokk tematikájú fesztiváljai* mellett a kétévente megrendezésre kerülő *Magyar Táncfesztivállal* és Közép-Európa egyik meghatározó jelentőségű *összművészeti fesztiváljával*, a *Mediawave Nemzetközi Film- és Zenei Fesztivállal* képviselteti magát a régiós kulturális kínálatban.

27. táblázat A régió speciális gasztronómiai értékei

Győr-Moson-Sopron	Vas	Zala
Rábaközi perec (Rábaköz)	Hajdina kása	Hajdina kása
Győri páros zsemle (Győr)	Mézespálinka (Őrség)	Mézespálinka (Göcsej)
Lajta sajt (Csermajor)	Tökmagolaj	Cserszegi fűszeres
Ilmici csemegesajt (Csermajor)	Szárított gombás (Őrség)	Csaba gyöngye
Pálpusztai sajt (Csermajor)	Tökös-mákos rétes	Zala gyöngye
Óvári sajt (Mosonmagyaróvár)	Hőkön sült perec (Őrség)	Hőkön sült perec
Eceteshal (Győr, Szigetköz)	Dödölle	Prósza
Soproni felvágott, kenőmájas, /bab/sterc, babos pogácsa, babos rétes (Sopron)		Fumu – baba alakú kalács (Göcsej, Hetés tájegység)

Szerkesztette: Lados M.

[44] A Balatonfelvidéki borvidék néhány települése a Nyugat-dunántúli régióban helyezkedik el.

9.5.6. Sport

A sport, az ahhoz kapcsolódó nagy események, a legendás bajnokok kiváló lehetőséget teremtenek egy régióhoz köthető közös élmények, a régióhoz tartozás büszkeségének megfogalmazásához. Így a sport az egyik legkiválóbb lehetőség a regionális tudat alakításában, erősítésében.

A Nyugat-dunántúli régió napjainkban sokrétű sportéletének első szervezeti formái a 19. század második felében jelentek meg. Ismereteink szerint az első ismert sportklubok: a *Győri Korcsolyázó Egylet* (1865), a *Soproni Torna és Tűzoltó Egylet* (1866), a *Nagykanizsai Torna Egylet* (NTE – 1866) voltak. Az NTE az ország jelenleg aktív sportegyesületei közül európai viszonylatban is a legrégebben működő. A máig is nagyhírű, sok diadalt felmutató sportegyesületek a 20. század elején alakultak meg. Közülük a *Győri ETO* (1904), a *Szombathelyi Haladás* (1919) és a *Zalaegerszegi TE* (1920) talán a legismertebbek.

A sokrétű sportéletből a *labdarúgás* a legelterjedtebb, de erős és nemzetközileg is jegyzett a régió *kosárlabdasportja* (Sopron, Szombathely, Körmend, Győr), a *kézilabda* (Győr), a *dobóatléták* (Szombathely), a *kajak-kenu* (Győr) a *lövészet* (Győr, Keszthely), az *erőemelés* (Mosonmagyaróvár), a *triatlon* (Győr).

A világ sportolóinak legrangosabb találkozóit az *olimpiai játékok* jelentik. A kollektív emlékezet a „hősök”-et, az *olimpiai bajnokokat* őrzi meg leginkább. Szerencsére a Nyugat-dunántúli régiói is számos olimpiai bajnokkal büszkélkedhet. A régió első olimpiai bajnoka a magyaróvári Gazdasági Akadémia hallgatója *Bauer Rudolf* (diszkoszvetés: Párizs, 1900) volt, míg az eddigi utolsó a Graboplast Győri Vizisport SE sportolója *Kammerer Zoltán* (kajak: Athén, 2004.). A legtöbb bajnokot a kajak-kenu adta napjainkig 5 aranyéremmel, illetve 3 aranyérmes sportolóval. Kammerer Zoltán szerezte eddig a legtöbb aranyérmet is a Nyugat-dunántúli régióból, összesen háromszor állhatott a dobogó legfelső fokára az olimpiai tornák során.

A regionális tudat formálására különösen alkalmasak a *csapatsportokban*, mindenekelőtt a *labdajátékokban* elért bajnoki címek is. A sok évtizedes fővárosi hegemóniát a legutóbbi évtizedekben számos vidéki klub törte meg különböző labdajátékokban, amelyek közül nem egy működik a Nyugat-dunántúli régióban. Kiemelkedően eredményesnek tekinthető ebből a szempontból az utolsó 10 év (*28. táblázat*), amikor *három különböző labdajátékban* (kézilabda, kosárlabda és labdarúgás), a *régió öt városának* – Győr, Körmend, Sopron, Szombathely és Zalaegerszeg – *csapatai* nyertek egy vagy *akár több bajnoki* címet.

28. táblázat A Nyugat-dunántúli régió bajnokcsapatai

Labdajáték	Bajnoki évad	Bajnokcsapat neve
Kézilabda (női)	1957	Győri Vasas ETO
Kézilabda (női)	1959	Győri Vasas ETO
Labdarúgás (férfi)	1963 ősz	Győri Vasas ETO
Labdarúgás (férfi)	1981/1982	Rába ETO Győr
Labdarúgás (férfi)	1982/1983	Rába ETO Győr
Kosárlabda (férfi)	1986/1987	Körmendi Dózsa MTE
Kosárlabda (férfi)	1987/1988	Zalaegerszegi TE
Kézilabda (férfi)	1987/1988	Rába ETO (Győr)
Kézilabda (férfi)	1988/1989	Rába ETO (Győr)
Kézilabda (férfi)	1989/1990	Rába ETO (Győr)
Kosárlabda (férfi)	1989/1990	ZTE-Heraklith (Zalaegerszeg)
Kosárlabda (férfi)	1991/1992	ZTE-Heraklith (Zalaegerszeg)
Kosárlabda (női)	1992/1993	Soproni VSE
Kosárlabda (férfi)	1995/1996	Marc-Körmend
Kosárlabda (női)	1998/1999	GYSEV-Ringa (Sopron)
Kosárlabda (női)	2001/2002	GYSEV-Ringa (Sopron)
Labdarúgás (férfi)	2001/2002	Zalaegerszegi TE
Kosárlabda (férfi)	2002/2003	Marc-Körmend
Kézilabda (női)	2004/2005	Graboplast ETO (Győr)
Kézilabda (női)	2005/2006	Graboplast ETO (Győr)
Kosárlabda (női)	2006/2007	MKB Euroleasing Sopron
Kosárlabda (női)	2007/2008	MKB Euroleasing Sopron
Kosárlabda (férfi)	2007/2008	Falco Szombathely
Kézilabda (női)	2007/2008	Audi ETO (Győr)
Kézilabda (női)	2008/2009	Audi ETO (Győr)
Kosárlabda (női)	2008/2009	MKB Euroleasing Sopron

Szerkesztette: Lados M.

A Nyugat-dunántúli régió olimpiai bajnokai[45]

Név: *Ábrahám Attila*
Születési hely, időpont: Kapuvár, 1967. 04. 29.
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1988., Szöul
Sportág, szám: *kajak-kenu*, K4-1000 méter

1985-ben Győrből került a BHSE szakosztályához, amelynek „aranynégyesével" 1988-ban a szöuli olimpia legfelső fokára állhatott, valamint K2-500 méteren bronzérmes lett. Négy évvel később a barcelonai olimpián szintén a BHSE színeiben második helyezést ért el K4-1000 méteren.

[45] Valamilyen módon a régióhoz kötődő – a régióból származó, a régióban sportoló vagy tevékenykedő személyek.

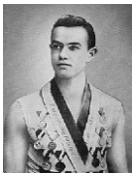

Név: *Bauer Rudolf*
Születési/elhalálozási hely, időpont:
1879. 02. 01., Budapest – 1932. 09. 11., Sósér
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1900., Párizs
Sportág, szám: *atlétika*, diszkoszvetés

Hajós Alfréd után második magyarként nyert olimpiai aranyérmet, mindössze 21 évesen Párizsban. Ő volt az első atléta, aki a diszkoszt fordulattal vett lendülettel dobta, forradalmasítva ezzel a dobótechnikát. A magyaróvári egyetem hallgatója volt.

Név: *Borkai Zsolt*
Születési hely, időpont: Győr, 1965. 08. 31.
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1988., Szöul
Sportág, szám: *torna*, lólengés

A vizek városából, Győrből indult, és ide is tért vissza. A szöuli olimpiai győzelem kivételes akaraterejét bizonyította, hiszen tornagyakorlata közben lábsérülést szenvedett. Szöulban hármas holtversenyben lett aranyérmes. Jelenleg Győr Megyei Jogú Város polgármestere.

Név: *Csík Ferenc, dr. (Lengvári Ferenc)*
Születési/elhalálozási hely, időpont: 1913. 12. 12. Kaposvár – 1945. 03. 29. Sopron
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1936., Berlin
Sportág, szám: *úszás*, 100 m gyors

A keszthelyi középiskolás a Balatonban tanult meg úszni. A Budapesti Egyetemi Atlétika Klub színeiben versenyzett. A berlini olimpián hatalmas meglepetésre verte a nála sokkal esélyesebbnek tartott japánokat. Később úszókapitánnyá választották, a háborúban katonaorvosként szolgált. Kaposváron és Keszthelyen szobor őrzi emlékét.

Név: *Csollány Szilveszter*
Születési hely, időpont: 1970. 04. 13., Sopron
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 2000., Sydney
Sportág, szám: *torna*, gyűrű

A magyar gyűrűkirály pályafutása Győrből indult. Első komoly sikerét húszévesen a Lausanne-i EB-n aratta, ahol harmadik helyezést ért el. 1992-ben Barcelonában 2. lett az UTE színeiben, majd nyolc évvel később a Dunaferr SE versenyzőjeként állhatott fel a dobogó legmagasabb fokára.

Név: *Czigány Kinga*
Születési hely, időpont: 1972. 02., Győr
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1992., Barcelona
Sportág, szám: *kajak-kenu*, K4-500 méter

A kajak kiválóság Győrben száll először vízre. 1989-ben, tizenhét évesen az ifjúsági világbajnokság négyesének tagja volt. Az UTE négyesével (Czigány, Dónusz, Mészáros, Kőbán) megnyerte a női kajaksport első olimpiai bajnokságát. A tízszeres magyar bajnok három ezüst és két világbajnoki bronzéremmel is büszkélkedhet. Egy ideig Sopronban élt, ma Kanadában neveli gyermekeit boldog házasságban.

Név: *Hámori Jenő*
Születési hely, időpont: 1933. 08. 27., Győr
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1956., Melbourne
Sportág, szám: *vívás*, kard csapat

Az egykori olimpiai bajnok Győrben kezdett vívni. Kiváló taktikai érzékkel forgatta a kardot. A melbourni olimpián a legendás Gerevich, Kovács, Kárpáti triumvirátus mellett tagja volt a győztes kardcsapatnak. Az olimpiát követően New Orleansban telepedett le, ahol csodával határos módon élte túl a 2005-ös Catherina hurrikán pusztítását.

Név: *Hegedűs Csaba, dr.*
Születési hely, időpont: 1948. 09. 06., Sárvár
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1972., München
Sportág, szám: *birkózás*, kötöttfogás, 82 kg

Az egykori olimpikon Szombathelyről került a Vasas szakosztályába. Szófiában, 1971-ben minden ellenfelét két vállra fektetve győzte le, megnyerve így a világbajnokságot. Azóta is Tuskirály néven emlegetik. Nevéhez a sportág 100. magyar olimpiai bajnoksága fűződik. Tíz évig a válogatott kapitányaként dolgozott. A pekingi olimpia után ismételten beválasztották a Nemzetközi Birkózó Szövetség (FILA) elnökségébe.

Név: *Kammerer Zoltán*
Születési hely, időpont: 1978. 03. 10., Vác
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne:
2000., Sydney és 2004., Athén
Sportág, szám: *kajak-kenu*, K2-500 méter, K4-1000 méter

Pályafutása Vácról indult és Győrben, a Graboplast Győri Vizisport Egyesület versenyzőjeként teljesedett ki. Vezérevezősként főszerepet kapott a sydney-i és az athéni olimpián is. A Nyugat-dunántúli régió egyetlen háromszoros olimpiai bajnoka. A 2008. évi pekingi olimpián a magyar olimpiai csapat zászlóvivőjének kérte fel a MOB, melyet örömmel vállalt el. Jelenleg a 2012. évi londoni olimpiára készül társával, Kucsera Gáborral.

Név: *Keglovich László*
Születési hely, időpont: 1940. 02. 04., Sopron
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1968., Mexikó
Sportág, szám: *labdarúgás*

Sopronban, szülővárosában lett igazolt játékos, ahonnan később Győrbe került. Tagja volt az ETO 1963-as bajnok- és BEK elődöntős csapatának. 1968-ban Mexikóban lett olimpia bajnok. Szakedzőként, testnevelőként a győri Bercsényi Miklós Szakközépiskolában tanított. Rendkívül büszke arra, hogy Fehér Miklóst ő fedezte fel és szerepeltette először hivatalos mérkőzésen.

Név: *Mező Ferenc, dr. (Grűnfeld Ferenc, dr.)*
Születési/elhalálozási hely, időpont:
1885. 03. 13., Pölöskefő (Zala megye) – 1961. 11.21. Budapest
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne:
1928., Amszterdam
Sportág, szám: *művészet,* epika

Dr. Mező Ferenc sporttörténész Nagykanizsán és Zalaegerszegen járt gimnáziumba. Latin és görög nyelvből szerzett tanári diplomát, ezt követően Zalaszentgróton polgári iskolai, Nagykanizsán, majd Budapesten gimnáziumi tanár. Az 1912 és 1948 között kiírt szellemi olimpiák egyetlen magyar aranyérmese, amelyet 1928-ban „Az olimpiai játékok története” című művével érdemelt ki. Mező Ferenc tevékenyen vett részt a NOB munkájában, egészen 1961-beli haláláig.

Név: *Novák Dezső*
Születési hely, időpont: 1939. 03. 02. Ják (Vas megye)
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne:
1964. Tokió és 1968., Mexikó
Sportág, szám: *labdarúgás*

Pályafutását a kétszeres olimpiai bajnok Szombathelyen kezdte, majd az FTC színeiben került a legjobbak közé. A válogatottban csupán kilenc alkalommal jutott szóhoz, köztük az 1964-es és az 1968-as olimpián valamint a Rómában harmadik helyezést elért csapatban. A világ egyetlen labdarúgója, aki három olimpiai érmet nyert!

Név: *Orbán Árpád*
Születési/elhalálozási hely, időpont: 1938. 03. 14. Győr – 2007. 04. 26. Győr
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1964., Tokió
Sportág, szám: *labdarúgás*

Már 15 évesen bekerül a Postás első csapatába, majd az ETO színeiben folytatta. 1963-ban került a válogatottba, melynek oszlopost tagja volt a tokiói olimpián, mely egyben pályafutásának csúcsát jelentette. Két évtizeden át – 1994-ig a Rába ETO létesítményeinek igazgatója volt.

Név: *Palotai Károly*
Születési hely, időpont: 1935. 11. 09. Békéscsaba
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1964., Tokió
Sportág, szám: *labdarúgás*

1959-től a győri Vasas ETO színeiben játszott, ahonnan 1963-ban a válogatottba hívták. Még ebben az évben a bajnokságot nyert klubcsapatának csapatkapitányaként. Az 1964-es tokiói döntőn sérülés miatt nem játszhatott, így az akkori szabályok szerint érmet sem kapott. A szurkolók azonban kárpótlásként meglepték egy medállal. A FIFA Játékvezetői Bizottságának tagja, a GYMS megyei szövetség volt elnöke.

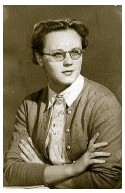

Név: *Temes Judit (Tuider Judit)*
Születési hely, időpont: 1930. 10. 10. Sopron
Olimpiai aranyérem megszerzésének éve, helyszíne: 1952., Helsinki
Sportág, szám: *úszás*, 4x100 m gyors

A soproni születésű bajnoknő Rajki Béla edzősége alatt vált a világ legjobb gyorsúszónőjévé, de pillangón is a világ élmezőnyéhez tartozott. Tizenhétszeres magyar bajnok, 21 országos csúcsot és három világrekordot állított fel. Tevékenykedett a Magyar Úszószövetségnél és az Európai Úszó Ligában is. Széleskörű érdeklődését mutatja, hogy osztályvezető főorvosi visszavonulását követően jogi diplomát szerzett.

9.6. A régió 'Leg'-jei, a 'Leg'-ek régiója

Legelsőnek lenni nem csupán a sportban dicsőség. Az alábbiakban megkíséreltük csokorba szedni azokat a *'leg'-eket, amelyekben a régió valamiben megelőzi az ország, esetleg Európa és a világ többi részét*. Így a jövőben szintén a Nyugat-dunántúli régió jelképeiként, identitásképzőiként tudatosulhatnak. Jelen lista nem törekszik a teljes körűségre, csupán egy válogatás, elsősorban a bárki számára rendelkezésre álló napi sajtó, illetve az interneten megtalálható információk alapján készült. A jövőben, a régió honlapján a Nyugat-Dunántúl 'leg'-jei tudatosan gyűjthetők, elősegítve a régiótudat és a régióimázs formálását.

9.6.1. 'Leg'-ek a Nyugat-Dunántúlon

Győrben van a világ legnagyobb motorgyára

Az AUDI AG magyarországi leányvállalata az *Audi Hungária Motor Kft. (AHM)*, amely az Audi, Seat, Skoda, Volkswagen gépjárművek részére gyárt motorokat, illetve készíti az Audi TT Coupé, Audi TT Roadster és az Audi A3 Cabriolet gépkocsikat. *A gyár 2008-ban 1,900.333 darab motort gyártott*. Ezzel a teljesítménnyel az AHM világ legnagyobb motorgyártó üzeme volt 2008-ban.

A Hévizi-tó Európa legnagyobb meleg-vizű tava

Európa legnagyobb és a világ második legnagyobb kiterjedésű meleg vizű tavának, a Hévízi-tónak a felszíne 4,4 hektár, hőmérséklete 35-36 fok. Vízhozama 300 liter/mp, vagyis a tó teljes vízkészletét két nap alatt cseréli. A mostani termálfürdő 1964-1968 között az ország legnagyobb és legmodernebb fedett fürdőjeként jött létre.

A hédervári Árpád-fa Magyarország legöregebb fája

A hédervári *Boldogasszony-kápolna* előtt áll az a hatalmas koronájú kocsányos tölgy, amelyet a néphit ezerévesnek tart, sőt, még annak a kötőféknek a nyomát is felfedezni véli, mellyel Árpád vezér annak idején a lovát hozzákötötte. A tölgy valójában *nyolcszáz esztendős, kerülete 710, átmérője 230 centiméter: magassága elérte a 14 métert*. A tölgy az Árpád-házi dinasztia idején kelhetett ki vagy akkor ültették. A fa földközeli elágazása azt jelzi, hogy önállóan, tehát nem erdőben állt. *2007. áprilisában derékba tört az idős fa,* Hédervár jelképe. Megmentése érdekében egy speciális technikával kitisztították a belsejét és a megmaradt ágát egy gúla alakú vázra kötötték. A mentőakció sikerét jelzi, hogy a famatuzsálem megmaradt ága az eset óta is minden évben kizöldellt.

Brennbergbánya, Magyarország első szénbányája

1753-ban Sopron erdejében, a később Brennbergbányának nevezett helyen nyílt meg Magyarország első szénbányája, ami a 19. század utolsó évtizedeire az ország egyik legkorszerűbb bányájává vált. *Itt alkalmaztak először vízszivattyúzásra gőzgépet.* 1952-ben döntöttek a bánya bezárásáról. 1956 novemberében öt napon át ismét folyt a termelés, de *1959 decemberében véglegesen leállították* a brennbergi bányát.

Nyugat-Dunántúl a legtöbb országhatárral rendelkező európai régió

Nyugat-Dunántúl *négy országgal*, északról délre haladva *Szlovákiával, Ausztriával, Szlovéniával és Horvátországgal határos*. Ez egyedülálló a régiók Európájában.

Nyugat-Dunántúlon a legtöbb megyei jogú várossal rendelkező hazai régió

Az egyes régiókban – kivéve Közép-Magyarország – általában csak a régiót alkotó 3-3 megye székhelye megyei jogú város. Ettől csak a Dél-Alföld és Közép-Dunántúl tér el 4-4 megyei jogú várossal. A Nyugat-Dunántúlon viszont *öt megyei jogú város* helyezkedik el – északról délre haladva – *Győr, Sopron, Szombathely, Zalaegerszeg és Nagykanizsa*.

Sopronban működik a legrégibb hazai városi levéltár

Sopron szabad királyi város levéltára a Magyarországon működő legrégibb és egyik legteljesebb iratanyaggal rendelkező városi levéltár. A városi levéltár *létrejöttének időpontját Házi Jenő egykori főlevéltáros* a városháza kialakításának évéhez – *1422.* – kötötte. 1497-ben a városháza – és vele együtt a levéltár is – új épületbe költözött, a mai városháza helyén álló házba. A levéltár gyűjteménye kiemelkedő forrásértékű. A *4000 darab 1526 előtti oklevél* és egyéb forrás mellett több mint *350 kódextöredék* maradt fenn. Különösen értékesek az *1480-tól vezetett telekkönyvek*. Ma Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára őrzi az 1950-ig önálló városi levéltár iratait.

Magyarország első kőszínháza Sopronban

Az 1730-as év Sopron színháztörténetében kiemelkedő jelentőségű, ugyanis ekkor jelentek meg az első hivatásos színészek a városban. Előadásaikat a mai Széchenyi Gimnázium telkén álló szárazmalomban tartották. *A szárazmalmot 1769-ben színházzá építették át Trost György építész vezetésével.* A *díszleteket Dorfmeister István* soproni barokk festő készítette. Az ország második színháza, amely egyben az első kőszínház is volt, 1841-ig működött.

Győrben alapították az első vidéki múzeumot

Rómer Flóris bencés gimnáziumi tanár alapította *1859-ben* a város történetét bemutató gyűjteményt, ami a *mai Xántus János Múzeumban*, korábbi nevén Apátúr-házban került kiállításra, miután a világháború során a bencés gimnázium pincéjében őrizték.

Magyarország első (mező)gazdasági akadémiái Keszthelyen és Mosonmagyaróváron

A régió két középvárosa, Keszthely és Mosonmagyaróvár között örök vita, hogy hol indult el az felsőfokú agrárképzés Magyarországon. Az *első gazdasági tanintézetet*, a *Georgikont*, *gr. Festetics György* – Nagyváthy János és Tessedik Sámuel közreműködésével – *1797-ben* alapította *Keszthelyen* uradalma gazdatisztjeinek képzésére. *Másodikként 1818-ban Mosonmagyaróváron Albert Kázmér* szász-tescheni herceg *Magán Gazdasági Tanintézetet* hozott létre, amelynek megszervezése *Wittmann Antal* nevéhez fűződik. A gazdasági tanintézetek alapvetően középfokú gazdászképzést nyújtottak. *Elsőként a mosonmagyaróvárit 1874-ben*, a többi magyarországit, köztük *a keszthelyit 1906-ban emelték akadémiai*, azaz felsőfokú képzési *rangra*. A gazdasági akadémiák célja a mezőgazdaság terén a magasabb elméleti és gyakorlati ismeretek oktatása volt. Hallgatóik érettségizettek köréből kerültek ki. A tanulmányi idő három év volt. A tanári kar részt vett a mezőgazdasági tudományok művelésében, kísérletekben, kutatásokban. A hallgatók oktatását és a kutatásokat tangazdaságok (oktatógazdaságok) segítették.

Magyarország első szabadtéri néprajzi múzeuma a Göcseji Falumúzeum

Zalaegerszeg északnyugati határában, *a Zala folyó holtágának partján*, füves-ligetes környezetben nyitották meg *1968-ban*. A Göcseji Falumúzeum egy *ötven eredeti házból álló, parasztportákra osztott falvat* mutat be a göcseji népi építészet és lakókultúra emlékeivel, jellegében eredeti enteriőrökkel és településképpel.

Európa egyik legrégebben működő sportegylete a Nagykanizsai Torna Egylet

1866-ban alapították az első vidéki – az országban a második – sportegyesület Nagykanizsai Torna Egylet néven. 1930-ig kialakultak a hagyományos sportágak, a labdajátékok pedig később. A *hat szakosztállyal* működő mai egyesület nevében is szerepel a régi név: *NTE 1866 MÁV Rt.*

Magyarország legnagyobb teremgokart-pályája Győrzámolyon

A gokart pálya *1998 szeptemberében* nyitott meg az akkor még 2000 m²-es csarnokban. Nagyon hamar, másfél év elteltével kiderült, hogy nagyon nagy az érdeklődés a terem gokart iránt, így *3600 m²*-re bővítették a pályaméretet. Jelenleg *350 méteren* keresztül élvezhetik a gokartozni vágyók ezt a technikai sportot.

Legkönnyebb napelemes autó

A *győri Széchenyi István Egyetem csapata* 2008-ban a Shell Eco-marathon versenyén a dél-franciaországi Nogaróban a városi járművek kategóriájában elnyerte a napelemes energiaosztály kupáját. A jármű szinte teljes külső felületét napelemek borítják, amelyek napsütésben 25 kilométeres óránkénti sebesség elérését teszik lehetővé, de borús időben is lehetővé teszik a lassúbb, saját erőből történő haladást. A minél kisebb energiafo-

gyasztás érdekében a karosszériát alumíniumból készítették, a kis tömegű járműben az izzókat ledek helyettesítik, nem éri el a 160 kilogrammos önsúlyt.

A leghosszabb rétes, a „győri édes rétes"

A németek korábbi 64 méteres rétes-csúcsát 2008 júliusában a győri húsz fős aszszonycsapatnak sikerült túlszárnyalni, nem is akármilyen mértékben! Elkészítették ugyanis *Magyarország leghosszabb, 82,5 méter hosszú, egybesütött rétesét*. A tésztát 30 kg lisztből dagasztották, míg a töltelék is rekord mennyiségű volt, 60 kg almás-mákos, 12 kg káposztás, 6 kg meggyes és 2 kg szilvás tölteléket dolgoztak bele.

A legnagyobb teherbírású tésztahíd

A spagetti versenyek ötlete *Angliából* származik. *Zalka Károly* (egyetemi tanár) az 1970-es években itt találkozott először vele, és az ő nevéhez fűződik ennek magyarországi meghonosítása. A tésztahídépítő-versenyek szervezése csak pár éve kezdődött el hazánkban, de mára már sikerült túlszárnyalni az eddig elért külföldi eredményeket és talán ez a műfaj is nevezhető magyar specialitásnak. *2009 májusában* magyar diákoknak köszönhetően világraszóló eredmény született. A *győri Széchenyi István Egyetem két építőmérnök hallgatója új világcsúccsal, – 443,5kg teherbírású építménnyel – végzett az első helyen a tésztahídépítők kanadai világbajnokságán*.

9.6.2. Nyugat-dunántúli Guinness-rekordok

Szombathelyi kötélugrók

2003 augusztusában 56 órán keresztül 17 lány ugrókötelezett 12 perces váltásokkal a város főterén. Ezzel világcsúcsot állítottak fel, és bekerültek a Guinness Rekordok könyvébe is. *2007-ben* a klub négy versenyzője kétköteles futásban mutatott be rendkívüli teljesítményt. 8 belga sportolóval együtt a tervek szerint a 100 ezer lépést tíz óra alatt teljesítették volna. Sikerült azonban négy és fél órával a kijelölt időpont előtt elérni a kitűzött célt. A tizenkét lány 165.118 lépéssel zárta a Guinness világrekordot Belgiumban.

Háttal motorozás tankon ülve

Borsay Szabolcs a *sármelléki* (Zala megye) repülőtéren a világon legelőször 200,7 km/órás sebességgel száguldott két keréken háttal a menetiránynak *2002 júliusában*. Ezzel a magyar streetfighter neve bejegyeztetett a Guinness-rekordok könyvébe.

A világ legnagyobb tál dödölléje

Nagykanizsa tartja az „Egy edényben készített pirított egytálétel" kategória Guinness-rekordját. *2006-ban* a kísérlet sikerrel járt, miszerint 2331 adag (közel féltonnányi) dödölle készült egy hatalmas serpenyőben a Bor- és Dödölle Fesztiválon.

A világ legnagyobb, kézzel festett képe

Varga Krisztina, 10 éves *sármelléki* (Zala megye) kislány rajza alapján jött létre öt magyar város (Debrecen, Szeged, Pécs, *Szombathely* és Budapest) bevonásával *2006-ban*, 1800 négyzetméteres felületen, melyet a Guinnes Record's hitelesített. Krisztina győzött azon a pályázaton, amelyet a Danone Kft. *Legszebb álmom* címmel írt ki daganatos beteg gyerekek számára.

A legnagyobb gyerekkórussal készített hangfelvétel

Sopron Fő terén *2007 októberében* a hitelesített adatok szerint 2.183 Győr-Moson-Sopron megyei gyermek éneke csendült fel egyszerre, minden idők legnagyobb magyar gyerekkórusaként. Több mint öt percig énekelték a Télkergető című CD-re felkerülő dalokat, így felállították a legnagyobb gyerekkórussal készített hangfelvétel magyarországi rekordját, ami egyúttal nemzetközi rekord is. A lebonyolítás a nemzetközi Guinness szervezettől előzetesen megkapott előírások szerint történt.

Söjtör – Deák Ferenc szülőházának és környezetének felújítása

Söjtör Község Önkormányzata

Összes költség:	20 035 eFt	17 693 eFt
Támogatás:	18 000 e Ft	15 923 eFt
Támogatás forrása:	TÜKÖR 2001,	ERFP 2002

Dunaszeg – Tanösvény kialakítása

Dunaszeg Község Önkormányzata
Összes költség: 4 720 eFt
Támogatás: 4 248 eFt
Támogatás forrása: ERFP 2002

Oszkó – Pincesor rekonstrukció a Vasi Hegyháton

Hegypásztor Kör
Összes költség: 5 300 eFt
Támogatás: 4 770 eFt
Támogatás forrása: ERFP 2002

Dötk – Ökológiai- és Vidékfejlesztési Tájközpont fejlesztése

Ökorégió Alapítvány a Fenntartható Fejlődésért

Összes költség:	18 608 eFt
Támogatás:	15 000 eFt
Támogatás forrása:	ERFP 2002

Őriszentpéter – Őrségi látogató központ fejlesztése

Natúrpark Térségfejlesztési Kht.

Összes költség:	17 225 eFt
Támogatás:	15 000 eFt
Támogatás forrása:	ERFP 2002

Felhasznált irodalom

BARCZI A.–SZEPESI Á. (szerk.) (2003): *Magyarország száz csodája II.* Budapest, Totem Kiadó.

BEDÉCS GY. (szerk.) (2005): *Gyöngyszemek: kultúrtörténeti emlékek Nyugat-Pannóniában*. Szombathely, Vas megyei Önkormányzat.

BÉRENGER J.–KECSKEMÉTI K. (2008): *Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918*. Budapest, Napvilág Kiadó.

BÓDIS B.–SZEPESI Á. (szerk.) (2001): *Magyarország száz csodája I.* Budapest, Totem Kiadó.

BŐHM A. (2000): Térségi identitás. In: *Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés* Szerk.: Horváth Gy.–Pálné Kovács I. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. 111–127. o.

BŐHM A. (2002): Lokális és regionális identitás. – *Comitatus*. 4. 29–34. o.

BUNOVÁCZ D. – TUBA L. (szerk.) (2002): *Győr.* (A XXI. század küszöbén). Budapest, Ceba Kiadó.

BUNOVÁCZ D. (szerk.) (2001): *Zalaegerszeg.* (A XXI. század küszöbén). Budapest, Ceba Kiadó.

CSAPÓ T. (1997): Az Északnyugat-Dunántúl humánerőforrásai. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 39–56. o.

CSERHALMI ZS. et.al. (szerk.) (2001): *Hagyományok – Ízek – Régiók. Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye II. kötet*. Budapest, Kesztler Marketing Kft.

CSIZMADIA Z. (2007): *Együttműködés és újítókészség. Az innováció regionális rendszerének kapcsolathálózati alapjai*. Doktori értekezés. Budapest, ELTE Szociológiai Doktori Iskola.

CSIZMADIA Z.–GROSZ A. (2008): Innovációs folyamatok egy régióban és annak struktúrái. – *Tér és Társadalom*, 21. 2. 87–104. o.

DŐRY T. (1997): Szellemi potenciál és műszaki fejlesztés az Északnyugat-Dunántúlon. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 57–72. o.

DŐRY T. (1999): A vállalkozások jövőképe az osztrák-magyar határ menti térségben. In: *Elválaszt és összeköt – a határ.*. Szerk.: Nárai M.–Rechnitzer J. Pécs-Győr, MTA Regionális Kutatások Központja. 209–234. o.

DŐRY T.–LADOS M. (1997): A regionális konjunktúra kutatás eredményei és tapasztalatai. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 283–296. o.

ERŐS Z. (2004): *Magyar irodalmi helynevek A-tól Z-ig*. Budapest, Akkord.

ESZLÁRY K. (é.n.): *A közigazgatás területi reformjai*. – *Különnyomat a Városi Szemle XXXIII. évfolyamából*. Budapest Székesfőváros Házinyomdája.

European Innovation Scoreboard 2006. Comparative Analysis of Innovation Performance (2007) Pro Inno Europe, Inno Metrics.

GARAI L. (1998): *Emberi potenciál, mint tőke: bevezetés a gazdaságpszichológiába*. Budapest, Aula.

GARAI L. (2003): *Identitásgazdaságtan*. Budapest, TAS Kiadó.
GOP (2007) *Gazdaságfejlesztési Operatív Program 2007–2013*. Budapest, Magyar Köztársaság Kormánya.
GORZELAK, G. (1994): *Regional Patterns of Centreal EuropeTransformation 1990-2005*. Paper presented at the 34th European Regional Studies Association Congress, Groningen, August 22–26. 1994
GROSZ A. (2005a): *Klaszteresedés és klaszterorientált politika Magyarországon - potenciális autóipari klaszter az észak-dunántúli térségben*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.
GROSZ A. (2005b): Vállalati együttműködések a határ mentén magyar szemszögből. – *Tér és Társadalom*, 19. 2. 31–45. o.
GROSZ A. (2007): A régió gazdasága. In: *Nyugat-Dunántúl. A Kárpát-medence régiói.* Szerk.: Rechnitzer J. Pécs–Budapest, MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus. 171–202. o.
GROSZ A. (2008): Regional Case Study West Transdanubia. In: *Interregional Innovation Policy in the Alpe-Adria-Pannonia region – Challenges, Strategies and Governance*. Ed: Hartmann C. Klagenfurt, Wieser Verlag.
GROSZ A.–RECHNITZER J. (szerk.) (2005): *Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon*. Pécs–Győr, MTA Regionális Kutatások Központja.
GROSZ A.–SMAHÓ M. (2007): Oktatás, kutatás-fejlesztés. In: *Nyugat-Dunántúl. A Kárpát-medence régiói.* Szerk.: Rechnitzer J. Pécs–Budapest, MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus. 291–316. o.
Győregyházmegyei almanach – Schematizmus dioecesis jaurinensis (1968) Győr, Győri Egyházmegyei Hatóság.
Győr-Moson-Sopron megye kézikönyve (1998) Magyarország megyei kézikönyvei 7. Győr, Ceba Kiadó – Fekete Mátyás.
HAJDU L. (1982): *II. József igazgatási reformjai Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
HAJDÚ Z. (2001): *Magyarország közigazgatási földrajza*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
HANKISS E. (2005): *Transznacionális identitásképzés a Nyugat-Pannon Eurégióban*. – Kőszegi Európai Egyetemi Intézet, Ausztria–Magyarország Phare CBC program. 28–32. o.
HARDI T.–HAJDÚ Z.–MEZEI I. (2009) *Határok és városok a Kárpát-medencében*. Győr–Pécs, MTA Regionális Kutatások Központja.
A határmentiségtől az integrált határrégióig (2005) Kutatási jelentés. Győr, MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet
HEGYI F. B. (2007): Regionális identitás. In: *Nyugat-Dunántúl. A Kárpát-medence régiói.* Szerk.: Rechnitzer J. Pécs–Budapest, MTA Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus. 387–400. o.
HONVÁRI J. (2007): A nyugati periféria történeti folyamatai. In: *Nyugat-Dunántúl. A Kárpát-medence régiói.* Szerk.: Rechnitzer J. Pécs–Budapest, MTA Regionális Kutatások Központja–Dialóg Campus. 21–55. o.
HONVÁRI J. (szerk.) (2001): *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig.* Budapest, Aula Kiadó.

HOUTUM VAN, H.–LAGENDIJK, A. (2001): Contextualising Regional Identity and Imagination in the Construction of Polycentric Urban Regions: The Cases of the Ruhr Area and the Basque Country. – *Urban Studies*. 4. 747–767. o.

HRUBI L. (1997): Új vonások a Baranya megyei területfejlesztési koncepcióban. – *Tér és Társadalom*, 11. 3. 87–92. o.

Kis győri kalauz (2001) Győr, Horváth Könyv- és Zenekiadó.

KRISTÓ GY. (1988): *A vármegyék kialakulása Magyarországon*. Nemzet és emlékezet sorozat. Budapest, Magvető Kiadó.

LADOS M. (1997): Önkormányzati gazdálkodás és területfejlesztés az Északnyugat-Dunántúlon. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 1–38. o.

LADOS M. (2001): A területi tervezés kihívásai a kilencvenes években Magyarországon: a területfejlesztési stratégiák kialakításától a programozásig és az értékelésig. – *Tér és Társadalom*, 15. 2. 25–69. o.

LADOS M.–RECHNITZER J. (1997): Az Északnyugat-Dunántúl területfejlesztési stratégiája. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 219–270. o.

LENGYEL I. (2000): A regionális versenyképességről. – *Közgazdasági Szemle*. 12. 962–987. o.

LENGYEL I.–RECHNITZER J. (2004): Regionális gazdaságtan. Budapest–Pécs, Dialóg-Campus.

LUKOVICS M. (2004): A regionális identitás szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben. In: *A szociális identitás, az információ és a piac*. Szerk.: Czagány L.–Garai L. Szeged, JATE Press. 214–228. o.

Magyarország régiói, 3. Nyugat-Dunántúl (1998) Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.

MARX I. (1932): *A katolikus Egyház története*. Fordította: Bilkei Ferenc. Székesfehérvár, Debreczenyi István Könyvnyomdája.

MÁTHÉ M. (1997): Északnyugat-Dunántúl gazdasági és ipari szerkezetének átalakulása. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 73–108. o.

MURÁNYI I.–SZOBOSZLAI ZS. (2000): Identitás-jellemzők a Dél-alföldi régióban. – *Tér és Társadalom*. 1. 27–50. o.

NAGY E. (1997): Szolgáltató centrumok az Északnyugat-Dunántúlon. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 109–124. o.

NAGY G. (1997): Kommunikációs szektor az Északnyugat-Dunántúl térségében. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 125–146. o.

NÁRAI M. (1998): *Nyugat-Magyarország belső kohéziója*. Esettanulmány. Kézirat. Győr.

Natúrparkoló (2006) *Kőszeg és térségének turisztikai ajánlója*. Kőszeg, Írott-kő Natúrpark, 1. szám, 2006. március.

Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data (2005) Third Edition. Paris, OECD–Eurostat.

PAASI, A. (2002): Regional Transformation in the European Context: Notes on Regions, Boundaries and Identity. – *Space & Policy*. 2. 197–201. o.

PAASI, A. (2003): Region and Place: regional identity in question. – *Progress in Human Geography*. 4. 475–485. o.

PAKAINÉ KOVÁTS J.–BEDNÁRIK É. (2009): *Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács és Ügynökség marketingstratégiát megalapozó regionális identitáskutatás.* Sopron, Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség.

PÁLFY K. (szerk.) (2005): *Látnivalók Magyarországon*. Miskolc, Well-PRess Kiadó.
P*annon Business Initiative. Co-operation in competition* (2006). Sopron, West Pannon Regional Development Agency.
Pannon Business Network (2007) Győr, Pannon Gazdasági Hálózat.
PAYR S. (1924): *A dunántúli evangélikus egyházkerület története*. Sopron. http://mek.oszk.hu/01800/01850
RAAGMAA, G. (2002): Regional Identity in Regional Development and Planning. – *European Planning Studies*. 1. 55–76. o.
RECHNITZER J. (1997): Az Északnyugat-Dunántúl térségének gazdasági adottságai és versenyelőnyei. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 1–38. o.
RECHNITZER J. (1998): *Területi stratégiák*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
RECHNITZER J. (1999a): Határ menti együttműködések Európában és Magyarországon. In: *Elválaszt és összeköt – a határ. Társadalmi-gazdasági változások az osztrák-magyar határ menti térségben*. Szerk.: Nárai M.–Rechnitzer J. Pécs-Győr, MTA Regionális Kutatások Központja. 9–72. o.
RECHNITZER J. (1999b): Az osztrák–magyar határ menti együttműködés a kilencvenes években. In: *Elválaszt és összeköt – a határ. Társadalmi-gazdasági változások az osztrák–magyar határ menti térségben*. Szerk.: Nárai M.–Rechnitzer J. Pécs-Győr, MTA Regionális Kutatások Központja. 73–128. o.
RECHNITZER J. (2007): A Nyugat-Dunántúl térszerkezete. In: Nyugat-*Dunántúl. A Kárpát-medence régiói*. Szerk.: Rechnitzer J. Pécs–Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 56–79 o.
Szakrális emlékek: Győr és környéke (2008) Győr, Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata.
SZÁNTÓ K. (1987): *A katolikus egyház története.* III. kötet. Budapest, Ecclesia.
SZÍJÁRTÓ M. I. (2005): *A diéta – A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792*. Budapest, Osiris.
SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. (1997): A kistérségek gazdasági és társadalmi jellemzői és trendjei Északnyugat-Dunántúlon. – *Tér és Társadalom*, 11. 1. 147–182. o.
SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. (1998): A Nyugat-dunántúli régió – régió? – *Tér és Társadalom*. 3. 51–77. o.
SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. (2007): Kistérségi szerveződések fejlődési szakaszai. In: *Nyugat-Dunántúl. A Kárpát-medence régiói*. Szerk.: Rechnitzer J. Pécs–Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 101–118. o.
TAKÁCS M. (1997): Szombathely bibliográfiája. Szombathely, Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár–Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata.
Vas megye kézikönyve (2000) Magyarország megyei kézikönyvei 17. Szombathely, Ceba Kiadó–Életünk-Faludi Ferenc Alapítvány.
VÁPÁR J. (szerk.) (1996) *A Magyar és a Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara története 1811–1995.* Győr, Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara.
VISY ZS. (1989) *A római limes Magyarországon.* Budapest, Corvina Kiadó.
Zala megye kézikönyve. (1998) Magyarország megyei kézikönyvei 19. Zalaegerszeg, Ceba Kiadó.

Területfejlesztési dokumentumok

A Nyugat-Dunántúl helyzete a tartós növekedési tényezők alapján (2005) Budapest, ICEG Európai Központ.

A Nyugat-dunántúli régió gazdasági és közlekedési tengelyének területfejlesztési programja (2001) Budapest, Excelence Rt.

A Nyugat-dunántúli régió innovációs stratégiai programja (2001) Győr–Sopron, MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet – Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács.

A Nyugat-dunántúli technológiai régió jövőképe és operatív programja. (2004) Győr-Sopron, MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet – Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács.

A Nyugat-Pannon Eurégió térségének gazdasági stratégiája 2004–2006 (2003) Szombathely, Reginnov Tanácsadó Kft.

Jelentés a nyugat-dunántúli régió gazdaságáról (2006) Szombathely, Pannon Gazdasági Kezdeményezés.

Jelentés a területi folyamatok alakulásáról, a területfejlesztési politika érvényesüléséről, és az Országos Területfejlesztési Koncepció végrehajtásáról (2005) Budapest, Magyar Köztársaság Kormánya.

Jövőkép és Fejlesztési Stratégia (2003) Sárvár, Eurégió West/Nyugat Pannónia.

Növekvő régiók, növekvő Európa. *Negyedik jelentés a társadalmi, gazdasági kohézióról* (2007) Brüsszel, Európai Bizottság.

Nyugat-Dunántúl regionális átfogó program (2007) Sopron, Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács.

Nyugat-dunántúli Regionális Operatív Program 2007–2013 (2007) Budapest, Magyar Köztáraság Kormánya.

Nyugat-dunántúli régió regionális helyzetelemzés (2005) Szombathely, Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség.

Országos Területfejlesztési Koncepció (2005) Budapest, Magyar Köztársaság Kormánya.

VÁTI-ÖTM (2007): *A területfejlesztést közvetve és közvetlenül szolgáló 2005. évi támogatási rendszerek éves területi értékelése.* Budapest, VÁTI–Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium.

Zukunftsperspektiven Burgenland/Westungarn. (2004) Wien, KMU Forschung Austria.

Internetes letöltések

http://archivum.piar.hu/melte/?q=node/105. Letöltés: 2009. március 24.
http://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_szentek_%C3%A9s_boldogok_list%C3%A1ja Letöltés: 2009. április 9.
http://mek.niif.hu Letöltés: 2009. április 27.
http://portal.sopron.hu. Letöltés: 2009. április 8.
http://totalbike.hu/motorsport/. Letöltés: 2009. április 20.
http://www.barokk.hu. Letöltés: 2009. április 8.

http://www.bences.hu. Letöltés: 2009. április 7.
http://www.egervarivarkastely.hu. Letöltés: 2009. április 8.
http://www.gyel.gyor.hu/tartalom/data/03710.htm Letöltés: 2009. április 27.
http://www.gyorietterem.hu. Letöltés: 2009. április 20.
http://www.itthon.hu. Letöltés: 2009. április 6.
http://www.kormend.hu/?ugras. Letöltés: 2009. április 20.
http://www.mkik.hu/index.php?id=64 Letöltés: 2009. április 13.
http://www.murania.info.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=40&Itemid=54. Letöltés: 2009. április 7.
http://www.naturpark.hu. Letöltés: 2009. április 8.
http://www.nemzetimuemlek.hu. Letöltés: 2009. április 6.
http://www.orseg.hu Letöltés: 2009. április 7.
http://www.realdesign.hu/delzala/index.php?lang=hu& page=harmas
Letöltés: 2009. április 6.
http://www.rekordok.hu/rekordok.html. Letöltés: 2009. április 20.
http://www.savariaforum.hu/cgi-bin. Letöltés: 2009. április 20.
http://www.sopronihegyseg.hu/html/start_ soproni_hegyseg_naturpark.html.
Letöltés: 2009. április 6.
http://www.szombathely.hu. Letöltés: 2009. április 8.
http://www.szombathely.hu/hu/1+visitsavaria/39+szombathely+nevezetes+polgarai/41+horvath+boldizsar Letöltés: 2009. április 27.
http://www.vasmegye.hu. Letöltés: 2009. április 7.
http://www.vendegvaro.hu. Letöltés: 2009. április 8.
http://www.vendegvaro.hu/Khuen-Hedervary-csaladi-sirbolt
Letöltés: 2009. április 27.
http://www.vilagorokseg.hu . Letöltés: 2009. április 8.
http://www.zalaihirlap.hu/zala_ezer/20090130_zala_megye_ezer_eve
http://www.zalalovo.hu. Letöltés: 2009. április 7.
http://zalai.dfmk.hu/zalaiak Letöltés: 2009. április 21.
Jeles személyek = http://www.gymsmo.hu/ Letöltés: 2009. április 10.
Kemenesaljai életrajzi lexikon = http://www.cellbibl.hu/lex.html
Letöltés: 2009. április 10.
Molnár András (szerk.) (1998): Zalalövő története az ókortól napjainkig.
http://www.zml.hu/letoltes/zalalovo.pdf. Letöltés: 2009. április 7.
Nevezetes zalaiak: Zalai életrajzi kislexikon. = http://zalai.dfmk.hu/zalaiak
Letöltés: 2009. április 10.
Paasi, A. (2000) Re-constructing regions and regional identity.
http://www.kun.nl/socgeo/n/colloquium/Paasi1.pdf. Letöltés: 2009. március 9.
Várnainé Balogh Beáta: Iseum, Szombathely (cikk). http://www.romaikor.hu.
Letöltés: 2009. április 7.
Vasi történelmi arcképcsarnok = http://www.vasidigitkonyvtar.hu
Letöltés: 2009. április 10.
Wikipédia, a szabad enciklopédia = http://hu.wikipedia.org/wiki
Letöltés: 2009. április 10.

Rövidítések jegyzéke

ÁTK	– Állattartó telepek korszerűsítése
AVOP	– Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (2004–2006)
ÁROP	– Államreform Operatív Program (2007–2013)
CÉDE	– Céljellegű Decentralizált Célelőirányzat
CENTROPE	– Közép-Európai Régió (Central European Region): Bécs, Alsó-Ausztia, Burgenland, Dél-Morvaország, Pozsony, Nagyszombat régiók, valamint Győr-Moson-Sopron és Vas megyék területére kiterjedő határon átnyúló formalizált együttműködés
CSc	– Tudományos minősítés: kandidátusi fokozat (Candidate of Science)
DSc	– Tudományos minősítés: akadémia doktori fokozat (Doctor of Science)
EFOTT	– Egyetemisták és Főiskolások Országos Turisztikai Találkozója
EHA	– Európai Halászati Alap (European Fisheries Fund – EFF)
EIS	– Európai Innovációs Jelentés (European Innovation Soreboard)
EMVA	– Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (European Agricultural Fund for Rural Development – EAFRD)
ERFP	– Előzetes Regionális Fejlesztési Program
ESZA	– Európai Szociális Alap (Euroepan Social Fund – ESF)
EU	– Európai Unió
EU 27	– Az Európai Unió 27 tagállama
EUROSTAT	– Az Európai Unió Statisztikai Hivatala
GDP	– Bruttó Hazai Termék (Gross Domestic Product)
GVOP	– Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (2004–2006)
GYMS	– Győr-Moson-Sopron megye
HEFOP	– Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (2004–2006)
HIP	– Hatékony Innovatív Partnerség projekt
IDEA	– A hazai közigazgatási reform előkészítését szolgáló program
IH	– Irányító Hatóság
Interreg	– Közösségi kezdeményezés a határon átnyúló, transznacionális és interregionális együttműködésekért
IPA	– Helyi iparűzési adó
K+F	– Kutatás-fejlesztés
KA	– Kohéziós Alap (Cohesion Fund – CF)
KAT	– Kedvezőtlen adottságú területek
KEZDET	– Regionális fejlesztési kezdeményezések tára
KEOP	– Környezet és Energia Operatív Program (2007–2013)
KIK	– Kereskedelmi és Iparkamara
KIOP	– Közlekedési és Infrastrukturális Operatív Program (2004–2006)
KKK	– Kooperációs Kutatóközpont
KKV	– Kis- és középvállalkozás
KMB	– Köztársasági megbízotti (régió)

KÖVICE – Környezetvédelmi és Vízügyi Célelőirányzat
KÖZOP – Közlekedés Operatív Program (2007–2013)
KSH – Központi Statisztikai Hivatal
KTM – Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium
LEADER – Közösségi kezdeményezés a vidékgazdasági fejlesztése érdekében (Liaison Entre Actions deDéveloppement de l`Economie Rurale)
LEKI – Leghátrányosabb kistérségek felzárkóztatásának támogatása
MAORT – Magyar Amerikai Olajipari Részvénytársaság
MÁK – Magyar Államkincstár
MJV – Megyei Jogú Város
MTA – Magyar Tudományos Akadémia
MTT – Megyei Területfejlesztési Tanács
MVH – Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal
NFH – Nemzeti Fejlesztési Hivatal
NFT I. – Nemzeti Fejlesztési Terv I. (2004–2006)
NFÜ – Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
NKÖM – Nemzeti közművelődési és könyvtárfejlesztések támogatása
NUTS – Területi Statisztikai Egységek Nómenklatúrája (Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques)
NYD – Nyugat-Dunántúl
NYDOP – Nyugat-Dunántúl Operatív Program (2007–2013)
NYDRFT – Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács
NYDRFÜ – Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség
NYDRIB – Nyugat-dunántúli Regionális Idegenforgalmi Bizottság
NYDRTOP – Nyugat-dunántúli Regionális Területfejlesztési Operatív Program
NYUTI – Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet
OP – Operatív Program
OTK – Országos Területfejlesztési Koncepció
ÖTM – Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium
PANAC – Pannon Autóipari Klaszter
PBN – Pannon Gazdasági Hálózat
PEA – Projekt Előkészítő Alap
PGK – Pannon Gazdasági Kezdeményezés
Phare – Az EU tagságára pályázó közép- és kelet-európai államok csatlakozásának felkészítését szolgáló fejlesztési támogatási program (Pologne-Hongrie Aid a la Reconstruction Économique)
Phare CBC – A határon átnyúló együttműködési program
PhD – Tudományos minősítés: doktori fokozat (Philosophiae Doctor)
PR – Public Relation
RET – Regionális Egyetemi Tudásközpont
RFT – Regionális Fejlesztési Tanács
RHTI – Regionális Hálózati Tervező Intézet
RIB – Regionális Idegenforgalmi Bizottság
RIS – Regionális Innovációs Stratégia
RIT – Regionális Innovációs Tanács
RIÜ – Regionális Innovációs Ügynökség

RKK – Regionális Kutatások Központja
ROP – Regionális Fejlesztési Operatív Program (2004–2006)
SAPARD – Speciális Előcsatlakozási Program a Mezőgazdaság és Vidékfejlesztés számára (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)
SWOT – Elemzési módszer: Erősségek, Gyengeségek, Lehetőségek, Veszélyek (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats)
SZMSZ – Szervezeti és Működési Szabályzat
SZÖSZ – Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége
TÁMOP – Társadalmi Megújulás Operatív Program (2007–2013)
TEHU – Települési hulladék közszolgáltatási-fejlesztése támogatása
TEP – Technológiai Előretekintési Program
TEUT – Települési önkormányzati szilárd burkolatú belterületi közutak burkolat-felújításának támogatása
TFC – Területfejlesztési Célelőirányzat
TIOP – Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (2007–2013)
TRFC – Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat
TRFC SZP – Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat Decentralizált Szakmai Fejlesztési Programok
TRFC TP – Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat Decentralizált Területfejlesztési Programok
TTFC – Térség- és Település- Felzárkóztatási Célelőirányzat
TÜKÖR – Phare „Tükörprogram”
ÚMFT – Új Magyarország Fejlesztési Terv (2007–2013)
UNESCO – Az Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ) Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szakosított Szervezete (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization)
VETÖSZ – Vas Megyei Elmaradott Térségek Önkormányzati Szövetsége
VÁTI – VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Kht.
VIS MAIOR – A helyi önkormányzatok vis maior feladatainak támogatása

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács elnökei, alelnökei és társelnökei (1997–2009) 6
2. táblázat A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség tevékenységei 14
3. táblázat A Nyugat-dunántúli régió kistérségi típusai 32
4. táblázat Helyi adó bevételek súlya az önkormányzati bevételekben 39
5. táblázat A megyei jogú városok iparűzési adó bevétele (2008) 40
6. táblázat A lakossági jövedelem alakulása a régióban, kistérségenként 42
7. táblázat A személygépkocsi állomány alakulása a régióban, kistérségenként 43
8. táblázat A közigazgatási kerületek főbb adatai (1785) 52
9. táblázat A szabad királyi városok igazgatási körülményei a győri kerületben hat év átlaga alapján az 1780-as évek második felében 53
10. táblázat A Magyar Királyság, mint korona ország közigazgatási területbeosztása (1857) 53
11. táblázat A GDP ágazati megoszlása,% (1995–2006) 68
12. táblázat Az aktív népesség, a foglalkoztatottak és a munkanélküliek számának alakulása 74
13. táblázat A gazdasági aktivitás, valamint a foglalkozatási és a munkanélküliségi ráta alakulása 75
14. táblázat Álláskeresők és adózók kistérségenként (2007) 76
15. táblázat A foglalkozatás szerkezete ágazatonként (2007) 77
16. táblázat Ipari Parkok a Nyugat-dunántúli régióban 83
17. táblázat Néhány K+F adat területi megoszlása (2007) 85
18. táblázat A Nyugat-dunántúli régió regionális átfogó program koncepcionális céljainak és programprioritásainak összhangja 108
19. táblázat NFT I. nyertes pályázatok OP-ok szerinti és megyénkénti megoszlása a Nyugat-dunántúli régióban 119
20. táblázat Az Új Magyarország Program összes uniós forrása operatív programonként 120
21. táblázat Nyugat-dunántúli OP – Indikatív forrásallokáció 121
22. táblázat A Területi Együttműködés forrásai a Nyugat-dunántúli régió egyes határszakaszain (2007–2013) 122
23. táblázat A programmegvalósítás forrásai a Nyugat-Dunántúlon folyó áron (1998–2013) 123
24. táblázat A régió fogalmának értelmezése 135
25. táblázat Mi motiválja Önt abban, hogy a Nyugat-dunántúli régióban éljen? 137
26. táblázat A regionális összetartozást, kohéziót megjelenítő tényezők jelenlétének megítélése 140
27. táblázat A régió speciális gasztronómiai értékei 177
28. táblázat A Nyugat-dunántúli régió bajnokcsapatai 179

Ábrák jegyzéke

1. ábra Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. szervezeti felépítése (2009. április) 13
2. ábra A Nyugat-dunántúli régió földrajzi tájai 27
3. ábra A Nyugat-dunántúli régió 30
4. ábra A Nyugat-dunántúli régió néhány jellemzője az Európai Unióval összevetve 33
5. ábra Az átalakulási folyamatok területi koncentrációja Közép-Európában 35
6. ábra Az egy főre jutó GDP az országos átlag százalékában, régiónként (1994-2006) 37
7. ábra Az egy főre jutó GDP az országos átlag százalékában, megyénként (1994-2006) 37
8. ábra Az egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerő-paritáson számítva az EU27 százalékában (2006) 38
9. ábra Kollonich Lipót közigazgatási beosztása (1689) 49
10. ábra II. József közigazgatási területrendezése (1786) 51
11. ábra Bach Sándor végleges közigazgatási beosztása (1854) 54
12. ábra Az Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció középfokú és magasabb szerepkörű központrendszere és a tervezési-gazdasági körzetek (1971) 57
13. ábra A gazdasági térszerkezet alakulása (1998-2002) 66
14. ábra A gazdasági/üzleti szolgáltatásokkal való ellátottság (2002) 71
15. ábra Az egy lakosra jutó külföldi működő tőke országos átlagtól való eltérése (2002) 72
16. ábra Az ipari foglalkoztatottak aránya (2002) 78
17. ábra Néhány fontos mutató az országos átlag százalékában (1997) 87
18. ábra Néhány fontos mutató az országos átlag százalékában (2007) 87
19. ábra A Nyugat-dunántúli régió területfejlesztési koncepcióját alkotó főbb értékek és fejlesztési célok 100
20. ábra A Nyugat-dunántúli régió jövőképe 103
21. ábra A Nyugat-dunántúli területfejlesztési program cél- és intézkedésrendszere 2000–2006 104
22. ábra A Nyugat-dunántúli régió koncepciójának fő fejlesztési irányai és beavatkozási területei 107
23. ábra A Nyugat-dunántúli Operatív Program beavatkozási logikája 110
24. ábra A regionális identitás szerepe a gazdasági fejlődésben 129
25. ábra A Nyugat-dunántúli régió összetételének „segített” ismertsége – az előre megadott megyéket a Nyugat-dunántúli régióba sorolók aránya, % 133
26. ábra Mennyire szeret Ön a Nyugat-dunántúli régióban élni,% (2000) 136
27. ábra Mihez érez kötődést a régióban? – A kötődés erősségének mértéke (2000) 137
28. ábra Büszke arra, hogy a Nyugat-dunántúli régióban él?, % 138
29. ábra Mennyire büszke arra, hogy...? 139
30. ábra Mennyire jellemző a Nyugat-dunántúli régióra, hogy...? 140

Képek jegyzéke

Címoldal:

Pannonhalma – Bencés Apátság (Pottyondy Ákos)
Keszthely – Festetics-kastély ()
Fertőd – Esterházy-kastély (Pottyondy Ákos)
Körmend – Batthyányi-kastély (Pottyondy Ákos)

Hátoldal:

Mosonmagyaróvár – Szélkerekek (Ján Dudás)
Győr – Püspökvár (Pottyondy Ákos)
Győr – Innonet (Pottyondy Ákos)
Fertőtáj (Pottyondy Ákos)
Sopron – Tűztorony (Pottyondy Ákos)
Kőszeg – Jurisics-vár (Pottyondy Ákos)
Szombathely – Fő tér (Pottyondy Ákos)
Bükfürdő (Pottyondy Ákos)
Nicki gát (Pottyondy Ákos)
Szalafő – Tájház (Pottyondy Ákos)
Zalaszántó – Sztúpa (Pottyondy Ákos)
Zalaegerszeg – Zsinagóga (Pottyondy Ákos)
Hévízi-tó (Hévíz – Turizmus Marketing Egyesület, Tourinform Iroda, Hévíz)
Nagykanizsa – Városháza (Pottyondy Ákos)
Olajkút (Pottyondy Ákos)

Belső képek:

Győr – Széchenyi tér és környéke felújítása (Pottyondy Ákos) 22
Sárvár – Nádasdy-vár felújítása (Pottyondy Ákos) 23
Sopron – Kecsketemplom felújítása (Pottyondy Ákos) 24
Zalaegerszeg – Belváros szennyvízelvezetés és útkorszerűsítés (Pottyondy Ákos) 24
Balatongyörök – Szépkilátó (Pottyondy Ákos) 44
Vonyarcvashegy – Helikon-Taverna Panzió felújítása, bővítése (Pottyondy Ákos) 44
Lukácsháza – Víztározó fejlesztése (Pottyondy Ákos) 45
Zalavár – Kis-Balaton turisztikai célú fejlesztése (Pottyondy Ákos) 45
Farád – Áldos Panzió kialakítása (Pottyondy Ákos) 46
Fertőd – Esterházy-kastély rekonstrukciója (I. ütem) (Pottyondy Ákos) 58
Kőszeg – Jurisics vár turisztikai fejlesztése (I. ütem) (Pottyondy Ákos) 59
Celldömölk – Polgármesteri hivatal épület homlokzatának felújítása (Pottyondy Ákos) 60
Sármellék – Fly Balaton repülőtér fejlesztése (Pottyondy Ákos) 79
Gönyű – Kikötő fejlesztése (Pottyondy Ákos) 79
Pornóapáti – Osztrák mintára biomassza falufűtés (Pottyondy Ákos) 80
Belezna – Regionális Pellet Klaszter (Nemzeti Fejlesztési Ügynökség)) 80
Győr – Győri Nemzetközi Ipari Park fejlesztése (Győri Nemzetközi Ipari Park Kft.) 94
Győr – TECHNONET létrehozása (Lados Mihály) 94
Nagykanizsa – Inkubátorház építése (Pottyondy Ákos) 95
Szombathely – Claudius Ipari Park (Claudius Ipari és Innovációs Park Kft.) 96
Sárvár – Ipari Park (Sárvári Ipari Park) 96
Bük – Gyógyfürdő fejlesztése (Büki Gyógyfürdő Zrt.) 111
Zalakaros – Új fogadóépület kialakítása (Gránit Gyógyfürdő Zrt.) 111
Szombathely – Iseum szentély rekonstrukciója és múzeumépület kialakítása (Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata) 112
Győr – Szálloda létesítése az ETO Parkban (ETO Sport-, Szórakoztató- és Szabadidőközpont Kft) 112
Szombathely – Térségi Integrált Szakképző Központ (Pottyondy Ákos) 124
Bagod – Lovardafejlesztés (Pottyondy Ákos) 124
Kőszeg – Írottkő Hotel fejlesztése (Írottkő Konzorcium) 125
Mosonmagyaróvár – Aqua Hotel bővítése (Pottyondy Ákos) 125
Hévíz – A gyógyfürdő és a terápiás centrum fejlesztése (Pottyondy Ákos) 126
Celldömölk – Vulkánfürdő és környezete fejlesztése (Pottyondy Ákos) 126
Bakonyszentlászló – Egészségügyi Centrum és Gondozási Központ (Pottyondy Ákos) 142
Oszkó – Közösségi ház és Térségi Ifjúsági Szolgáltató- és Képző Központ (Pottyondy Ákos) 143
Tótszentmárton – Egészségügyi Központ (Pottyondy Ákos) 143
Keszthely – Vadászati és vasúttörténeti kiállítás létrehozása (Pottyondy Ákos) 144
Söjtör – Deák Ferenc szülőházának és környezetének felújítása (Söjtör Község Önkorm.) 188
Dunaszeg – Tanösvény kialakítása (Dunaszeg Község Önkormányzata) 189
Oszkó – Pincesor rekonstrukció a Vasi Hegyháton (Pottyondy Ákos) 189
Dötk – Ökológiai- és Vidékfejlesztési Tájközpont fejlesztése (Ökorégió Alapítvány) 190
Őriszentpéter – Őrségi látogató központ fejlesztése (Natúrpark Térségfejlesztési Kht.) 190

Mellékletek jegyzéke

1. melléklet A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács üléseinek helyszíne (2000–2009) 206
2. melléklet A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács Évindító Találkozóinak helyszínei (2000–2009) 208
3. melléklet A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács bizottságai és munkacsoportjai 209
4. melléklet A Koordinációs Bizottság tagjai 212
5. melléklet A Tanács által más testületekbe delegált képviselők 213
6. melléklet A Nyugat-dunántúli régió települései (2008. január 1-jei közigazgatási beosztás és lakónépesség szerint) 216
7. melléklet A hazai regionális decentralizált források felhasználása a Nyugat-Dunántúlon (2001–2008) 230
8. melléklet A Nemzeti Fejlesztési Terv megítélt támogatásai (2004–2006) 299
9. melléklet Az Új Magyarország Fejlesztési Terv megítélt támogatásai (2007–2008) 301
10. melléklet Az Európai Uniós Fejlesztési Támogatások (NFT I. és ÚMFT)(2004–2008) 303
11. melléklet Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap támogatási jogcímei (2007–2008) 305

Mellékletek

1. melléklet A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács üléseinek helyszíne (2000–2009)

Időpont	Helyszín	
2000.03.06.	Győr	Városháza – Barna Terem
2000.05.04.	Nagykanizsa	Városháza (Vasemberház) – Dióssy Terem
2000.06.26.	Sopron	Városháza – Tanácsterem
2000.10.09.	Szombathely	Megyeháza – Nagyterem
2000.12.20.	Zalaegerszeg	régi Megyeháza – Díszterem
2001.03.14.	Kapuvár	Városháza – Nagy Tanácsterem
2001.05.16.	Keszthely	Városháza – Díszterem
2001.07.03.	Celldömölk	Városháza – Házasságkötő Terem
2001.10.09.	Lenti	Sólyom László Művelődési Ház
2001.12.10.	Pannonhalma	Kazinczy Ferenc Művelődési Ház
2002.03.06.	Szentgotthárd	Szlovén Kulturális Központ (Hotel Lipa)
2002.05.08.	Zalaszentgrót	Városi Művelődési Központ – Klubterem
2002.09.18.	Fertőd	Eszterházy Kastély – Zeneterem
2002.10.09.	Szombathely (rendkívüli)	Városháza – Nagyterem
2002.12.10.	Sárvár	Városháza – Nagyterem
2003.03.06.	Zalaegerszeg	Megyeháza – Tanácsterem
2003.05.28.	Győr	Megyeháza – Díszterem
2003.08.27.	Győr (rendkívüli)	Megyeháza – Díszterem
2003.10.14.	Szombathely	Megyeháza – Tanácsterem
2003.12.16.	Hévíz	Szent András Kórház – Díszterem
2004.03.04.	Sopron	Soproni Konferencia Központ – Petőfi Terem
2004.03.31.	Szombathely (rendkívüli)	Megyeháza – Címerterem
2004.05.20.	Győrvár	Faluház
2004.06.21.	Zalaegerszeg	Megyeháza – Tanácsterem
2004.09.22.	Győr	Megyeháza – Díszterem
2004.11.11.	Szombathely (rendkívüli)	Megyeháza – Tanácsterem
2004.12.07.	Nagykanizsa	Halis István Városi Könyvtár
2005.02.24.	Mosonmagyaróvár	Városháza – Tanácsterem
2005.04.14.	Bükfürdő	Gyógyfürdő Rt. – Konferencia-központ
2005.05.25.	Zalaegerszeg	Városháza – Díszterem
2005.08.03.	Győr	Megyeháza – Díszterem
2005.09.13.	Körmend	Városháza – Tanácsterem
2005.11.17.	Nagykanizsa	Városháza (Vasemberház) – Díszterem
2005.12.15.	Csorna	Városháza – Tanácsterem
2006.01.24.	Kehidakustány	Deák-kúria
2006.03.31.	Körmend	Berki Csárda
2006.05.30.	Sopron	Konferencia Központ – Széchenyi Terem
2006.08.28.	Szombathely	Megyeháza – Díszterem
2006.11.21.	Zalaegerszeg	Megyeháza – Nagyterem
2006.12.06.	Győr	Városháza – Díszterem
2006.12.20.	Szombathely	Városháza – Díszterem

A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács üléseinek helyszíne (2000–2009) (folytatás)

Időpont	Helyszín	
2007.01.11.	Zalaegerszeg (rendkívüli	Önkormányzat – Díszterem
2007.02.22.	Szombathely	Megyeháza – Díszterem
2007.03.21.	Győr	Városháza – Díszterem
2007.04.18.	Zalaegerszeg	Megyeháza – Díszterem
2007.05.23.	Celldömölk	Polgármesteri Hivatal – Nagyterem
2007.06.13.	Szombathely (rendkívüli)	Városháza – Díszterem
2007.06.27.	Győr	Városháza – Díszterem
2007.08.29.	Nagykanizsa	Medgyaszay Ház
2007.09.29.	Bükfürdő	Gyógyfürdő Konferencia Központ
2007.10.24.	Győr	Városháza – Díszterem
2007.11.21.	Keszthely	Balatoni Kongresszusi Központ – Simándy Terem
2007.12.18.	Szombathely	Városháza – Díszterem
2008.01.31.	Sopron	Hotel Sopron
2008.03.05.	Hévíz	Városháza – Nagyterem
2008.03.26	Szombathely	Városháza – Díszterem
2008.04.10.	Győr	Városháza – Díszterem
2008.04.30.	Sarród	Fertő-Hanság NP Látogatóközpont – Nagyterem
2008.05.28.	Zalaegerszeg	Városháza – Díszterem
2008.06.25.	Celldömölk	Kemenesaljai Művelődési Központ és Könyvtár
2008.07.15.	Szombathely	Városháza – Díszterem
2008.08.29.	Sopron	Városháza – Díszterem
2008.08.24.	Balatongyörök	Györöki Ifjúsági Tábor
2008.10.22.	Körmend	Berki Csárda
2008.11.26.	Lébény	Közösségi Ház
2008.12.17.	Nagykanizsa	Magyar Plakát Ház
2009.02.05.	Sopron	Hotel Sopron
2009.02.05.	Bük	Művelődési Központ – Színházterem
2009.03.25.	Lenti	Városi Művelődési Központ
2009.04.17.	Sopron (rendkívüli)	Hotel Sopron
2009.04.29.	Mosonmagyaróvár	Városháza

Forrás: NYDRFT alapján szerkesztette Lados M.

2. melléklet A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács Évindító Találkozóinak helyszínei (2000–2009)

	Helyszín	Időpont	Az Évindító Találkozó vezértémái
1.	*Alsópáhok* Kolping Hotel	2000.01.20–21.	A régió 2000–2006-os területfejlesztési programja
2.	*Vasszécsény* Új-Ebergényi Kastélyszálló	2001.01.10–11.	NYDRFT 2000. évi munkájának értékelése NYDRFT 2001. évi munkaterve
3.	*Sopron* Lővér Hotel	2002.01.16–17.	Regionalizmus és felkészülés a csatlakozás tükrében
4.	*Alsópáhok* Kolping Hotel	2003.02.05–06.	Decentralizáció és közigazgatási reform Bevezetés az Európai Unió strukturális politikájába
5.	*Lipót* Hotel Orchidea	2004.01.21–22.	A területfejlesztési törvén és hatása a regionális szervezeti rendszerre 2004. kihívásai Miért is megyünk Brüsszelbe?
6.	*Kőszeg* Hotel Írottkő	2005.01.19–20.	A területfejlesztés és a fejlesztéspolitika jövője Jövőkép és kulcsprojektek 2007–2013
7.	*Kehidakustány* Deák-kúria	2006.01.24.	A nyugat-dunántúli regionális operatív program készítési folyamatának megvitatása, javaslatok A ROP tartalmának strukturált vitája
8.	*Sopron* Hotel Sopron	2007.02.01–02.	ROP Akcióterv prioritásai A fejlesztéspolitika aktuális kérdései
9.	*Sopron* Hotel Sopron	2008.01.31–02.01.	2009–2010-es Nyugat-dunántúli Operatív Program akcióterv előkészítése
10.	*Sopron* Hotel Sopron	2009.02.05–06.	Regionális hatáskörbe tartozó lehetőségek a gazdasági válság kezelésére Hogyan használja fel az ország és a Nyugat-dunántúli régió a Regionális Operatív Program forrásait? A közlekedésfejlesztés helyzete és jövője

Forrás: NYDRFT alapján szerkesztette Lados M.

3. melléklet A Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács bizottságai és munkacsoportjai

12 / 2000. (V.4.) NYDRFT határozat

(1) A Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács megválasztja bizottságai vezetőit az alábbiak szerint:

1. Humán erőforrás fejlesztési bizottság:	*Borsos József*
2. Gazdasági innovációs bizottság:	*Krassné Bokory Márta*
3. Régiószervezési bizottság:	*Kovács Jenő*
4. Életminőség bizottság:	*Gyimesi Endre*

21 / 2000 (VI. 26) NYDRFT határozat

(1) A Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács a Humánerőforrás Fejlesztési Bizottság tagjai közé választja a következőket:

- *Turbók Arnold Bertalan* – Oktatási miniszter képviselője
- *Borkai Zsolt* – Ifjúsági és sportminiszter képviselője
- *Mészáros Károly* – Nyugat-Magyarországi Egyetem képviselője

(2) A Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács a Gazdasági Innovációs Bizottság tagjai közé választja a következőket:

- *dr. Tóth László* – Pénzügyminiszter képviselője
- *Majthényi László* – Regionális Idegenforgalmi Bizottság elnöke
- *Éder Géza* – Vas Megyei Munkaügyi Központ vezetője

(3) A Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács a Régiószervezési Bizottság tagjai közé választja a következőket:

- *Molnár Imre* – Földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter képviselője
- *dr. Békefi Ottó* – Miniszterelnöki Hivatal képviselője
- *Polgár Tibor* – Phare Iroda vezetője

(4) A Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács az Életminőség Bizottság tagjai közé választja a következőket:

- *Császár József* – Belügyminiszter képviselője
- *Danka Lajos* – Környezetvédelmi miniszter képviselője
- *dr. Németh Attila* – Egészségügy miniszter képviselője
- *Fésű József György* – Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma miniszterének képviselője

33 / 2000. (X. 9.) NYDRFT határozat

(2) A Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács létrehozza munkacsoportjait:

1. A Humán erőforrás fejlesztési bizottság keretében:

1. *„Kútfő" munkacsoport* – az innovatív közösségi kezdeményezésekért
2. *„Esély" munkacsoport* – a munkaerőpiac fejlesztéséért
3. *„Szikra" munkacsoport* – a kutatás-fejlesztési kapacitás növeléséért

2. A Gazdasági innovációs bizottság keretében:

1. *„Vállalkozási" munkacsoport* – a vállalkozások fejlesztéséért
2. *„Kilátó" munkacsoport* – a kiemelt turisztikai vonzerők fejlesztéséért

3. A Régiószervezési bizottság keretében:

1. *„Elérhetőség" munkacsoport* – a közlekedési infrastruktúra fejlesztéséért
2. *„Vidékfejlesztési" munkacsoport* – az integrált vidékfejlesztésért
3. *„Intelligens régió" munkacsoport* – a területfejlesztés helyi/kistérségi intézményrendszerének fejlesztéséért
4. *„Kézfogás" munkacsoport* – a régióhatáron átnyúló együttműködésért

4. Az Életminőség bizottság keretében:

1. *„Életterünk" munkacsoport* – a környezetgazdálkodási program működtetéséért
2. *„Háló" munkacsoport* – az egészségügyi és szociális program működtetéséért
3. *„Örökségünk" munkacsoport* – a kulturális örökség és az épített környezet védelméért

(2) A Tanács megválasztja munkacsoportjainak tagságát az alábbiak szerint:

1.1. Kútfő munkacsoport:
dr. Láng Miklós, Németh Szilárd, Dőry Tibor, Erdeiné Horváth Klára (elnök), Kondora István, dr. Kovács Péter, Szabadics Zoltán**,**
Kalamár Gábor, Gyutai Csaba

1.2 Esély munkacsoport:
Rimányiné Somogyi Szilvia (elnök), Kalmárné Bakó Gizella,
dr. Novák Elek, Nagy Zsolt, Joubert Attila, Heckenast Gusztáv,
Udvar Gyöngyi, Szabó Bálint, Aladi Gusztáv,

***1.3 Szikra munkacsoport*:**
dr. Szente Béla, dr. Rechnitzer János, dr. Magassy Dániel, dr. Csapó Tamás (elnök), dr. Horváth Boldizsár, Fekete Lajos, Velkey Péter, Birkner Zoltán, Németh József

2.1. Vállalkozási munkacsoport:
dr. Iváncsics János, Vápár József, Légrády Gábor, dr. Koledits Ferenc (elnök)**,** Bierer Gábor, Iváncsics István, Széphalmi Miklós, dr. Ágh Pál, Szabadits Zoltán

3.1. Elérhetőség munkacsoport:
Kalincsák István, Pénzes Péter, Vimmer József, Gál László, Honfi József, Heckmann Ferenc, Kárpáti Zoltán, Németh István, Schmidt László, Juhász Tibor, Kuglics Kálmán, Benke István

***3.2 Vidékfejlesztési munkacsoport*:**
Enyingi Tibor, Modok Jenő, Szörényiné dr. Kukorelli Irén, Beni Ferenc, Karácsony Éva, dr. Nikl János, Nagy Lajosné, dr. Tolvaj Győző, Szederné Kummer Mária

***3.3 Intelligens Régió munkacsoport*:**
Lengyel Károly Róbert, Nagyné dr. László Edit, Roth Matthaea, Balogh Imre, Tóth Balázs, Sülyi Péter, Henics Attila, Horváth Krisztián, Szekeres Jánosné

***3.4 Kézfogás munkacsoport*:**
Edelényi Béla, dr. Hardi Tamás, Gyulai Péterné, Lochner Antal, Lőrinciné Dolgos Ilona, Páli János, Devecz Miklós, Bíró László, Szalay Csaba,

4.1. Életterünk munkacsoport:
Edelényi Béla, Roth Matthaea, Pintér Csaba, Juhász Judit, dr. Nagy László, Márkus István, Gyenes Zsuzsanna, Fazekas Péter, Horváth Jenő, Tombi Lajos, Kovács Attila, Müller Imre

***4.2 Háló munkacsoport*:**
dr. Paller Judit, Szabóné Vörös Ágnes, Bozsoki Mártonné, Páternoszter Piroska, dr. Lackner László (összekötő)**,** dr. Boncz Imre, Vass Péter, dr. Kozáry Judit, dr. Kvarda Attila, Bogdán Mariann, dr. Nemesvári Márta, dr. Selmeczy Kamill

***4.3 Örökségünk munkacsoport*:**
Perger Gyula, Baross Éva, dr. Szőcs Sándor, Figler András, Balogh Péter, Kapiller Sarolta, dr. Zágorhidi-Czigány Balázs, dr. Gyurácz Ferenc, Karmazin József (összekötő), Garamvölgyi György, Óvári Miklós, Rejtélyiné Nagy Gabriella

Forrás: NYDRFT, 2009.

4. melléklet A Koordinációs Bizottság tagjai

Szavazati jogú tagok:	Tanácskozási jogú tagok:
A Bizottság vezetője: Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség ügyvezetője *Horváth Jácint*	
Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Tanács delegáltja *Székely Imre*	Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat képviselője *Encsyné Nánási Ágnes*
Vas Megyei Területfejlesztési Tanács delegáltja *Beni Ferenc*	Vas Megyei Önkormányzat képviselője *Heckmann Ferenc*
Zala Megyei Területfejlesztési Tanács delegáltja *Bali József*	Zala Megyei Önkormányzat képviselője *Nagy Tibor*
Győr Megyei Jogú Város képviselője *Révi Zsolt*	Regionális Civil Egyeztető Fórum képviselője *dr. Rácz Sándor*
Nagykanizsa Megyei Jogú Város képviselője *Domina Erzsébet*	Regionális Egészségügyi Tanács elnöke *dr. Szakács Imre*
Sopron Megyei Jogú Város képviselője *Schmidt Erika*	Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottság elnöke *dr. Medvegy Tilda*
Szombathely Megyei Jogú Város képviselője *Márkus Katalin*	Regionális Idegenforgalmi Bizottság elnöke *Walter Dezső*
Zalaegerszeg Megyei Jogú Város képviselője *Henics Attila*	Regionális Innovációs Tanács elnöke *dr. Rechnitzer János*
Győr-Moson-Sopron megyei kistérségi fejlesztési tanácsok képviselője *Szabó Ferenc*	Regionális Környezetvédelmi Fórum vezetője *Lajtmann Csaba*
Vas megyei kistérségi fejlesztési tanácsok képviselője *Fukszberger Imre*	Regionális Közkincs Bizottság elnöke *dr. Borosán Gyula*
Zala megyei kistérségi fejlesztési tanácsok képviselője *Magai Ágota*	Regionális Szociális Háló vezetője *Herpainé Márkus Ágnes, Vass Péter*

Forrás: NYDRFÜ, 2009.

5. melléklet A Tanács által más testületekbe delegált képviselők

Országos hatáskörű és regionális döntéshozó testületbe, bizottságba delegál tagok:

- Nemzeti Fejlesztési Tanácsba delegált tag: *dr. Ipkovich György*
- Balaton Fejlesztési Tanácsba delegált tag: *Mohácsi József*
- Budapesti Agglomerációs Tanácsba delegált tanácskozási jogú tag: *az RFT mindenkori elnöke*
- „8-as Főút" Térségi Fejlesztési Tanácsba delegált tag: *dr. Ipkovich György* (póttag: Schwiegelhofer Ferenc)
- Szigetköz - Felső-Duna mente Térségi Fejlesztési Tanácsba delegált tag: *Széles Sándor*
- Regionális Monitoring Bizottság: *dr. Fodor Tamás*
- Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottságba delegált tag: *dr. Kun András*
- Nyugat-dunántúli Regionális Egészségügyi Tanácsba delegált tag: *dr. Czeglédy Csaba*
- Nyugat-dunántúli Regionális Ifjúsági Tanácsba delegált tag: *Góra Balázs*
- Regionális Innovációs Tanácsba delegált tag: *Vargha Károly*
- Nyugat-dunántúli Regionális Munkaügyi Tanácsba delegált tag: *Szabó Lajos*
- Regionális Szociálpolitikai Tanácsba delegált tag: *Vass Péter* és tanácskozási jogú tag: *Karczag Margit*

NFT I. Operatív Programok Monitoring Bizottságokba delegált tagok és póttagok:

- AVOP MB: *Manninger Jenő* (póttag: Bali József)
- GVOP MB: *Marton István* (póttag: Gyalókai Zoltán)
- HEFOP MB: *dr. Gyimesi Endre* (póttag: Tombi Lajos)
- KIOP MB: *Manninger Jenő* (póttag: Kovács Jenő)
- KTK MB: *Kovács Ferenc* (póttag: Holdosi Dániel)
- ROP MB: *dr. Fodor Tamás* (póttag: Székely Imre)

Nemzeti Vidékfejlesztési Terv MB delegált tag:

- *Manninger Jenő* (póttag: Fekete István)

ROP Döntés-előkészítő Bizottságba (DEB) delegált tag:

- *Székely Imre* (póttag: Bali József)

ÚMFT Operatív Programok Monitoring Bizottságokba delegált tagok:

- Államreform és Elektronikus Közigazgatás OP MB: *Eredics Imre*
- KEOP MB: *Tislér István*
- KÖZOP MB: *Manninger Jenő*
- ROP MB: *dr. Kun András*
- TÁMOP MB: *Cseresnyés Péter*
- TIOP MB: *Fehér László*

Új Magyarország Vidékfejlesztési Program Monitoring Bizottságába delegált tag:

- Mondovics László (póttag: Tóth István)

Regionális Monitoring Albizottságba delegált tagok:

- kormányzati delegált: *dr. Mohos Antal* (póttag: Horváth Tibor)
- megyei területfejlesztési tanácsok delegáltja: *Beni Fenenc*
- kistérségi társulások képviselője: *Hámori György*
- megyei jogú városok delegáltja: *Bali József*
- környezetvédelmi civil szervezet delegáltja: *Lajtmann Csaba*
- romákat képviselő civil szervezet delegáltja: *Orsós Vendel*
- fogyatékossággal élő embereket képviselő civil szervezet delegáltja: *Tóth Horváth Kinga*
- nők és férfiak esélyegyenlőségét képviselő civil szervezet delegáltja: *Szörényiné Kukorelli Irén*

A Nyugat-dunántúli Operatív Program pályázati konstrukcióinak bíráló bizottságaiba a Tanács által delegált tagok:

- NYDOP-2007- 1.3.1 komponens (ipari parkok, inkubátorházak): *Kováts Árpád* (póttag: Brumbauer József)
- NYDOP-2007- 2.2.1/A.B.C komponens (régió történelmi és kulturális örökség): *Beni Ferenc* (póttag: Horváth Jácint)
- NYDOP-2007- 2.2.1/D komponens (balatoni térségi turisztikai vonzerő): *dr. Horváth József* (póttag: Jánosházi Réka)
- NYDOP-2007- 2.3.1 komponens (kereskedelmi szálláshelyek): *Beck György* (póttag: Horváth Ottó)
- NYDOP-2007- 3.1.1/A komponens (városközpontok funkcióbővítő): *Portshy Tamás* (póttag: Végh Csaba)
- NYDOP-2007- 3.1.1/D komponens (kisléptékű): *Galamb István* (póttag: Encsyné dr. Nánási Ágnes)
- NYDOP-2007- 3.2.1/B komponens (közösségi közlekedés): *Németh Béla* (póttag: Zsombori Pál)
- NYDOP-2007- 4.1.1/1 komponens (helyi környezetvédelmi infrastruktúra): *Károly Frigyes* (póttag: dr. Tarján Lászlóné)
- NYDOP-2007-4.1.1/2 komponens (helyi és kistérségi szintű rekultiváció): *Bali József* (póttag: Vízi Kármen Mária)
- NYDOP-2007- 4.3.1/B komponens (kerékpárút-hálózat): *Székely Imre* (póttag: Kovács Jenő)
- NYDOP-2007- 5.3.1 komponens (közoktatás infrastruktúra): *Horváth Jácint* (póttag: Tóth Gábor)
- NYDOP-2007- 5.1.1/E komponens (akadálymentesítés): póttag: Spiteller Zsóka)
- NYDOP-2008-1.1.1/A komponens (klaszter): *Encsyné dr. Nánási Ágnes* (póttag: Böröcz Miklós)
- NYDOP-2008-2.4.1/A komponens (TDM): *Orbán Róbert* (póttag: dr. Palancsa Attila)
- NYDOP-2008-2.4.1/B komponens (Balatoni TDM): *Fekete György* (póttag: Tuboly Kinga)

A Nyugat-dunántúli Operatív Program kiemelt projektek bíráló bizottságaiba delegált tagok:

- NYDOP- 2.1.1/A,B (gyógyfürdők, kulturális örökség):
  Erdős Krisztina (póttag: Tóth Gábor)
- NYDOP -3.1.1/B (városközpontok funkcióbővítő megújítása):
  Erdős Krisztina (póttag: Tóth Gábor)
- NYDOP -4.2.1/A (felszíni vizek):
  Erdős Krisztina (póttag: Tóth Gábor)
- NYDOP- 4.3.1/A (településeket összekötő utak):
  Erdős Krisztina (póttag: Tóth Gábor)
- NYDOP- 5.2.1/C (egészségügyi rehabilitáció):
  dr. Mohos Antal (póttag: Szabóné Farkas Rita)

Egyéb bizottságokba delegált tagok:

- Régiók Bizottsága (CoR) Magyar Nemzeti Küldöttségébe delegált tag:
  dr. Ipkovich György (póttag: dr. Szakács Imre)
- Magyar-Szlovák Kormányközi Környezetvédelmi és Természetvédelmi Együttműködés Vegyesbizottság Területi Tervezés Munkacsoportja magyar delegációjába delegált tag:
  Szokoli Sándor (póttag: Széles Sándor)
- West/Nyugat Pannonia EuRégió Foglalkoztatási Paktum Irányító Csoportjába delegált tag:
  Spiteller Zsóka
- Transznacionális és Interregionális Programok Nemzeti Bizottságába delegált tag:
  Erdős Krisztina (póttag: Kocsondi Tamás)
- Nemzeti Környezetvédelmi Program Tárcaközi Bizottságba delegált tag:
  Szentkuti Károly

Forrás: NYDRFT, 2009.

6. melléklet A Nyugat-dunántúli régió települései
(2008. január 1-jei közigazgatási beosztás és lakónépesség szerint)

Győr-Moson-Sopron megye (Terület: 420 848 ha; Népesség: 444 384 fő)

Csornai Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Acsalag	1 045	454
2.	Bágyogszovát	2 407	1 315
3.	Barbacs	1 365	755
4.	Bezi	1 120	451
5.	Bogyoszló	2 621	612
6.	Bősárkány	2 334	2 171
7.	Cakóháza	288	49
8.	Csorna	9 173	10 738
9.	Dör	1 101	629
10.	Egyed	1 343	578
11.	Farád	2 902	1 968
12.	Fehértó	1 138	468
13.	Győrsövényház	2 421	787
14.	Jobaháza	806	556
15.	Kóny	2 887	2 685
16.	Maglóca	577	86
17.	Magyarkeresztúr	1 676	453
18.	Markotabödöge	1 629	454
19.	Páli	1 957	354
20.	Pásztori	852	381
21.	Potyond	284	102
22.	Rábacsanak	1 385	525
23.	Rábapordány	2 189	1 083
24.	Rábasebes	539	102
25.	Rábaszentandrás	1 161	527
26.	Rábatamási	2 176	994
27.	Rábcakapi	787	178
28.	Sopronnémeti	710	279
29.	Szany	3 418	2 171
30.	Szil	3 103	1 262
31.	Szilsárkány	1 668	662
32.	Tárnokréti	954	200
33.	Vág	1 403	529
34.	Zsebeháza	465	128
	Összesen	*59 884*	*34 686*

Győri Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Abda	1 902	3 126
2.	Bőny	5 042	2 222
3.	Börcs	1 277	1 214
4.	Dunaszeg	1 726	1 930
5.	Dunaszentpál	981	712
6.	Enese	1 989	1 778
7.	Gönyű	2 163	3 152
8.	Győr	17 474	128 808
9.	Győrladamér	860	1 450
10.	Győrújbarát	3 361	5 810
11.	Győrújfalu	737	1 330
12.	Győrzámoly	2 638	2 187
13.	Ikrény	1 558	1 805
14.	Kisbajcs	874	820
15.	Koroncó	2 691	1 970
16.	Kunsziget	1 787	1 228
17.	Mezőörs	4 848	1 011
18.	Nagybajcs	765	924
19.	Nagyszentjános	3 030	1 840
20.	Nyúl	2 514	4 137
21.	Öttevény	2 366	2 871
22.	Pér	3 148	2 382
23.	Rábapatona	3 974	2 468
24.	Rétalap	1 320	570
25.	Töltéstava	2 317	2 168
26.	Vámosszabadi	2 237	1 536
27.	Vének	689	183
	Összesen	*74 268*	*179 632*

Győr-Moson-Sopron megye (folytatás)

Kapuvári Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Babót	2 165	1 122
2.	Beled	2 647	2 722
3.	Cirák	1 178	599
4.	Dénesfa	1 754	351
5.	Edve	505	130
6.	Gyóró	1 165	430
7.	Himod	2 271	647
8.	Hövej	852	327
9.	Kapuvár	9 605	10 523
10.	Kisfalud	1 511	776
11.	Mihályi	1 629	1 120
12.	Osli	1 881	900
13.	Rábakecöl	2 304	730
14.	Szárföld	1 715	900
15.	Vadosfa	419	75
16.	Vásárosfalu	420	160
17.	Veszkény	1 035	917
18.	Vitnyéd	3 225	1 380
	Összesen	*36 281*	*23 809*

Mosonmagyaróvári Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Ásványráró	3 917	1 940
2.	Bezenye	3 004	1 470
3.	Darnózseli	1 961	1 601
4.	Dunakiliti	3 366	1 855
5.	Dunaremete	436	248
6.	Dunasziget	3 589	1 478
7.	Feketeerdő	674	496
8.	Halászi	3 645	2 896
9.	Hédervár	1 428	1 150
10.	Hegyeshalom	5 266	3 529
11.	Jánossomorja	14 898	5 848
12.	Károlyháza	1 125	666
13.	Kimle	3 727	2 173
14.	Kisbodak	904	356
15.	Lébény	8 136	3 215
16.	Levél	2 491	1 815
17.	Lipót	1 609	678
18.	Máriakálnok	1 548	1 642
19.	Mecsér	2 111	602
20.	Mosonmagyaróvár	8 535	31 799
21.	Mosonszentmiklós	3 071	2 339
22.	Mosonszolnok	4 393	1 615
23.	Püski	839	653
24.	Rajka	5 263	2 486
25.	Újrónafő	4 863	814
26.	Várbalog	2 270	425
	Összesen	*93 069*	*73 789*

Győr-Moson-Sopron megye (folytatás)

Pannonhalmi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Bakonygyirót	685	155
2.	Bakonypéterd	1 002	277
3.	Bakonyszentlászló	3 851	1 837
4.	Écs	1 983	1 854
5.	Fenyőfő	2 965	122
6.	Győrasszonyfa	648	515
7.	Győrság	820	1 480
8.	Lázi	1 679	564
9.	Nyalka	1 286	432
10.	Pannonhalma	2 958	3 974
11.	Pázmándfalu	1 939	990
12.	Ravazd	2 854	1 193
13.	Románd	985	304
14.	Sikátor	1 374	306
15.	Táp	1 988	712
16.	Tápszentmiklós	2 078	942
17.	Tarjánpuszta	844	371
18.	Veszprémvarsány	2 119	1 026
	Összesen	*32 058*	*17 054*

Téti Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Árpás	1 427	249
2.	Bodonhely	1 110	314
3.	Csikvánd	1 453	494
4.	Felpéc	2 247	897
5.	Gyarmat	2 245	1 239
6.	Gyömöre	2 049	1 325
7.	Győrszemere	3 311	3 081
8.	Kajárpéc	3 189	1 338
9.	Kisbabot	610	214
10.	Mérges	651	87
11.	Mórichida	3 231	858
12.	Rábacsécsény	1 568	610
13.	Rábaszentmihály	1 097	512
14.	Rábaszentmiklós	501	129
15.	Sobor	1 672	301
16.	Sokorópátka	1 686	1 093
17.	Szerecseny	1 239	834
18.	Tényő	2 638	1 552
19.	Tét	5 635	4 009
	Összesen	*37 559*	*19 136*

Győr-Moson-Sopron megye (folytatás)

Sopron–Fertődi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)		Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Agyagosszergény	1 990	910	22.	Nagycenk	1 946	1 829
2.	Ágfalva	1 308	2 065	23.	Nagylózs	1 925	926
3.	Csáfordjánosfa	528	225	24.	Nemeskér	642	223
4.	Csapod	2 919	532	25.	Pereszteg	2 257	1 388
5.	Csér	293	25	26.	Petőháza	264	1 067
6.	Ebergőc	502	158	27.	Pinnye	865	348
7.	Egyházasfalu	2 164	881	28.	Pusztacsalád	2 406	266
8.	Fertőboz	1 363	250	29.	Répceszemere	942	291
9.	Fertőd	4 854	3 442	30.	Répcevis	609	374
10.	Fertőendréd	1 510	619	31.	Röjtökmuzsaj	1 587	468
11.	Fertőhomok	1 261	577	32.	Sarród	4 008	1 112
12.	Fertőrákos	2 189	2 216	33.	Sopron	16 906	57 895
13.	Fertőszentmiklós	3 939	3 815	34.	Sopronhorpács	2 069	842
14.	Fertőszéplak	2 178	1 254	35.	Sopronkövesd	2 682	1 165
15.	Gyalóka	393	72	36.	Szakony	1 350	462
16.	Harka	1 100	1 703	37.	Újkér	3 239	1 003
17.	Hegykő	2 683	1 308	38.	Und	679	341
18.	Hidegség	1 681	343	39.	Völcsej	932	395
19.	Iván	5 473	1 331	40.	Zsira	1 468	728
20.	Kópháza	873	1 952		*Összesen*	*87 729*	*96 278*
21.	Lövő	1 752	1 477				

Vas megye (Terület: 333 613 ha; Népesség: 261 877 fő)

Celldömölki Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Boba	1 095	845
2.	Borgáta	621	140
3.	Celldömölk	5 239	11 257
4.	Csönge	2 527	386
5.	Duka	1 524	239
6.	Egyházashetye	1 320	359
7.	Jánosháza	2 341	2 572
8.	Karakó	1 035	202
9.	Keléd	872	76
10.	Kemeneskápolna	497	93
11.	Kemenesmagasi	3 319	886
12.	Kemenesmihályfa	1 781	539
13.	Kemenespálfa	1 372	456
14.	Kemenessömjén	1 605	609
15.	Kemenesszentmárton	429	217
16.	Kenyeri	3 396	897
17.	Kissomlyó	858	246
18.	Köcsk	1 258	303
19.	Mersevát	1 054	578
20.	Mesteri	1 169	237
21.	Nagysimonyi	1 567	976
22.	Nemeskeresztúr	1 217	285
23.	Nemeskocs	793	364
24.	Ostffyasszonyfa	3 431	817
25.	Pápoc	3 132	340
26.	Szergény	1 561	344
27.	Tokorcs	640	327
28.	Vönöck	1 760	768
	Összesen	*47 413*	*25 358*

Csepregi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Bő	1 066	661
2.	Bük	2 086	3 360
3.	Chernelházadamonya	785	206
4.	Csepreg	4 954	3 454
5.	Gór	1 099	288
6.	Iklanberény	296	29
7.	Lócs	513	121
8.	Mesterháza	419	166
9.	Nagygeresd	940	280
10.	Nemesládony	567	122
11.	Répceszentgyörgy	575	109
12.	Sajtoskál	941	411
13.	Simaság	1 014	552
14.	Tompaládony	944	316
15.	Tormásliget	753	344
16.	Tömörd	1 536	283
	Összesen	*18 488*	*10 702*

Vas megye (folytatás)

Körmendi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Csákánydoroszló	2 661	1 795
2.	Daraboshegy	459	100
3.	Döbörhegy	1 175	168
4.	Döröske	440	87
5.	Egyházashollós	1 904	565
6.	Egyházasrádóc	2 479	1 333
7.	Halastó	565	108
8.	Halogy	705	277
9.	Harasztifalu	789	165
10.	Hegyháthodász	808	179
11.	Hegyhátsál	458	153
12.	Katafa	481	397
13.	Kemestaródfa	635	244
14.	Körmend	5 279	12 128
15.	Magyarnádalja	385	212
16.	Magyarszecsőd	1 126	456
17.	Molnaszecsőd	1 169	432
18.	Nádasd	3 560	1 342
19.	Nagykölked	978	159
20.	Nagymizdó	676	126
21.	Nemesrempehollós	1 205	289
22.	Pinkamindszent	1 101	169
23.	Rádóckölked	1 895	263
24.	Szarvaskend	1 034	221
25.	Vasalja	1 124	336
	Összesen	*33 091*	*21 704*

Kőszegi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Bozsok	2 091	342
2.	Cák	648	278
3.	Gyöngyösfalu	966	1 132
4.	Horvátzsidány	1 217	787
5.	Kiszsidány	493	96
6.	Kőszeg	5 466	12 021
7.	Kőszegdoroszló	965	242
8.	Kőszegpaty	1 225	197
9.	Kőszegszerdahely	737	497
10.	Lukácsháza	936	1 089
11.	Nemescsó	738	324
12.	Ólmod	366	89
13.	Peresznye	1 073	676
14.	Pusztacsó	726	171
15.	Velem	861	336
	Összesen	*18 508*	*18 277*

Vas megye (folytatás)

Őriszentpéteri Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Bajánsenye	2 185	508
2.	Felsőjánosfa	306	201
3.	Felsőmarác	1 744	276
4.	Hegyhátszentjakab	947	284
5.	Hegyhátszentmárton	1 274	58
6.	Ispánk	692	112
7.	Ivánc	1 714	702
8.	Kercaszomor	1 287	227
9.	Kerkáskápolna	920	105
10.	Kisrákos	1 106	217
11.	Kondorfa	2 161	561
12.	Magyarszombatfa	1 594	280
13.	Nagyrákos	1 611	277
14.	Őrimagyarósd	1 229	232
15.	Őriszentpéter	3 356	1 226
16.	Pankasz	927	436
17.	Szaknyér	293	66
18.	Szalafő	2 737	221
19.	Szatta	601	71
20.	Szőce	1 871	379
21.	Velemér	955	89
22.	Viszák	1 013	256
	Összesen	*30 523*	*6 784*

Sárvári Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Bejcgyertyános	3 143	479
2.	Bögöt	499	389
3.	Bögöte	2 074	331
4.	Csánig	819	397
5.	Csénye	1 912	715
6.	Gérce	1 830	1 189
7.	Hegyfalu	1 189	784
8.	Hosszúpereszteg	3 700	675
9.	Ikervár	3 534	1 859
10.	Jákfa	2 011	550
11.	Káld	4 244	1 093
12.	Kenéz	717	283
13.	Megyehid	604	345
14.	Meggyeskovácsi	2 464	755
15.	Nick	1 140	534
16.	Nyőgér	1 073	322
17.	Ölbő	2 353	757
18.	Pecöl	1 726	799
19.	Porpác	619	166
20.	Pósfa	535	304
21.	Rábapaty	2 141	1 755
22.	Répcelak	1 382	2 492
23.	Sárvár	6 464	15 099
24.	Sitke	2 720	661
25.	Sótony	1 493	652
26.	Szeleste	2 075	725
27.	Uraiújfalu	1 908	890
28.	Vámoscsalád	1 178	366
29.	Vásárosmiske	1 342	365
30.	Vasegerszeg	1 272	404
31.	Vashosszúfalu	1 392	379
32.	Zsédeny	643	193
	Összesen	*60 196*	*36 707*

Vas megye (folytatás)

Szentgotthárdi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Alsószölnök	1 002	370
2.	Apátistvánfalva	1 286	378
3.	Csörötnek	2 053	882
4.	Felsőszölnök	2 356	596
5.	Gasztony	1 427	453
6.	Kétvölgy	628	131
7.	Magyarlak	762	746
8.	Nemesmedves	474	26
9.	Orfalu	694	56
10.	Rábagyarmat	1 679	836
11.	Rátót	727	248
12.	Rönök	1 722	456
13.	Szakonyfalu	1 119	371
14.	Szentgotthárd	6 773	8 979
15.	Vasszentmihály	641	364
	Összesen	*23 343*	*14 892*

Vasvári Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Alsóújlak	2 102	613
2.	Andrásfa	823	306
3.	Bérbaltavár	2 567	524
4.	Csehi	934	271
5.	Csehimindszent	1 543	377
6.	Csipkerek	1 313	361
7.	Egervölgy	886	376
8.	Gersekarát	1 992	709
9.	Győrvár	1 659	690
10.	Hegyhátszentpéter	684	162
11.	Kám	1 530	454
12.	Mikosszéplak	1 866	339
13.	Nagytilaj	1 566	139
14.	Olaszfa	1 654	483
15.	Oszkó	2 031	652
16.	Pácsony	1 001	276
17.	Petőmihályfa	995	246
18.	Püspökmolnári	1 510	943
19.	Rábahidvég	2 241	981
20.	Sárfimizdó	746	97
21.	Szemenye	1 180	332
22.	Telekes	1 081	533
23.	Vasvár	5 510	4 466
	Összesen	*37 414*	*14 330*

Vas megye (folytatás)

Szombathelyi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)		Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Acsád	1 434	696	21.	Rum	1 685	1 258
2.	Balogunyom	1 212	1 284	22.	Salköveskút	1 320	511
3.	Bozzai	443	312	23.	Sé	603	1 403
4.	Bucsu	1 654	597	24.	Sorkifalud	1 737	675
5.	Csempeszkopács	540	316	25.	Sorkikápolna	886	273
6.	Dozmat	854	215	26.	Sorokpolány	1 329	868
7.	Felsőcsatár	1 790	478	27.	Söpte	1 398	808
8.	Gencsapáti	2 239	2 704	28.	Szentpéterfa	3 124	984
9.	Gyanógeregye	707	171	29.	Szombathely	9 752	79 300
10.	Horvátlövő	616	220	30.	Tanakajd	1 182	797
11.	Ják	4 495	2 559	31.	Táplánszentkereszt	2 008	2 504
12.	Kisunyom	1 000	393	32.	Torony	1 283	1 844
13.	Meszlen	1 202	232	33.	Vasasszonyfa	1 065	379
14.	Nárai	1 599	1 144	34.	Vaskeresztes	912	360
15.	Narda	1 035	517	35.	Vassurány	1 009	837
16.	Nemesbőd	914	618	36.	Vasszécseny	1 795	1 447
17.	Nemeskolta	734	379	37.	Vasszilvágy	1 179	426
18.	Perenye	1 622	707	38.	Vát	2 327	699
19.	Pornóapáti	1 514	407	39.	Vép	3 289	3 481
20.	Rábatöttös	648	224	40.	Zsennye	502	96
					Összesen	*64 637*	*113 123*

Zala megye (Terület: 378 413 ha; Népesség: 291 678 fő)

Hévízi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Alsópáhok	1 802	1 338
2.	Cserszegtomaj	1 261	2 549
3.	Felsőpáhok	726	633
4.	Hévíz	831	4 370
5.	Nemesbük	998	625
6.	Rezi	2 978	1 195
7.	Sármellék	3 537	1 814
8.	Zalaköveskút	227	26
	Összesen	*12 360*	*12 550*

Keszthelyi Többcélú Kistérségi Társulás

1.	Balatongyörök	3 759	1 012
2.	Bókaháza	670	313
3.	Esztergályhorváti	1 670	451
4.	Gétye	666	123
5.	Gyenesdiás	1 850	3 426
6.	Karmacs	1 422	781
7.	Keszthely	7 599	21 201
8.	Szentgyörgyvár	1 165	328
9.	Vállus	2 180	129
10.	Várvölgy	2 504	1 095
11.	Vindornyafok	350	135
12.	Vindornyalak	449	83
13.	Vonyarcvashegy	1 428	2 139
14.	Zalaapáti	2 342	1 635
15.	Zalaszántó	3 773	976
16.	Zalavár	3 106	917
	Összesen	*34 933*	*34 744*

Letenyei Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Bánokszentgyörgy	3 254	697
2.	Bázakerettye	803	858
3.	Becsehely	3 613	2 174
4.	Borsfa	1 183	749
5.	Bucsuta	1 619	235
6.	Csörnyeföld	2 125	463
7.	Kerkaszentkirály	811	259
8.	Kiscsehi	1 143	182
9.	Kistolmács	1 220	171
10.	Lasztonya	877	115
11.	Letenye	4 172	4 243
12.	Lispeszentadorján	914	306
13.	Maróc	516	90
14.	Molnári	1 286	727
15.	Murarátka	1 204	275
16.	Muraszemenye	1 615	664
17.	Oltárc	2 954	270
18.	Petrivente	765	402
19.	Pusztamagyaród	1 603	579
20.	Semjénháza	470	661
21.	Szentliszló	689	326
22.	Szentmargitfalva	312	100
23.	Tótszentmárton	1 017	877
24.	Tótszerdahely	1 230	1 225
25.	Valkonya	755	64
26.	Várfölde	1 487	219
27.	Zajk	1 239	216
	Összesen	*38 876*	*17 147*

Zala megye (folytatás)

Lenti Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)		Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Alsószenterzsébet	963	76	27.	Lenti	7 380	8 383
2.	Baglad	486	39	28.	Lovászi	967	1 253
3.	Barlahida	603	141	29.	Magyarföld	889	27
4.	Belsősárd	979	111	30.	Márokföld	744	45
5.	Bödeháza	667	71	31.	Mikekarácsonyfa	850	284
6.	Csertalakos	199	33	32.	Nemesnép	972	126
7.	Csesztreg	2 300	816	33.	Nova	3 937	839
8.	Csömödér	779	629	34.	Ortaháza	703	131
9.	Dobri	789	178	35.	Páka	2 318	1 153
10.	Felsőszenterzsébet	824	17	36.	Pórszombat	1 552	331
11.	Gáborjánháza	507	80	37.	Pördefölde	1 912	68
12.	Gosztola	698	31	38.	Pusztaapáti	1 059	32
13.	Gutorfölde	2 485	1 089	39.	Ramocsa	273	45
14.	Hernyék	1 031	107	40.	Rédics	2 532	995
15.	Iklódbördőce	1 230	314	41.	Resznek	1 842	324
16.	Kálócfa	1 021	167	42.	Szécsisziget	620	226
17.	Kányavár	420	131	43.	Szentgyörgyvölgy	2 958	439
18.	Kerkabarabás	1 029	280	44.	Szentpéterfölde	1 212	142
19.	Kerkafalva	1 850	123	45.	Szijártóháza	378	29
20.	Kerkakutas	2 007	139	46.	Szilvágy	2 427	224
21.	Kerkateskánd	894	169	47.	Tormafölde	1 886	393
22.	Kisszíget	707	153	48.	Tornyiszentmiklós	1 852	681
23.	Kozmadombja	763	54	49.	Zalabaksa	1 610	619
24.	Külsősárd	152	86	50.	Zalaszombatfa	589	51
25.	Lendvadedes	402	36	51.	Zebecke	445	74
26.	Lendvajakabfa	618	23		*Összesen*	*66 310*	*22 007*

Zala megye (folytatás)

Nagykanizsai Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Belezna	3 093	854
2.	Bocska	738	378
3.	Börzönce	560	65
4.	Csapi	1 011	181
5.	Eszteregnye	2 009	740
6.	Fityeház	650	680
7.	Füzvölgy	314	144
8.	Gelsesziget	498	267
9.	Hahót	3 901	1 139
10.	Homokkomárom	1 670	215
11.	Hosszúvölgy	360	174
12.	Kacorlak	760	241
13.	Liszó	2 591	437
14.	Magyarszentmiklós	419	271
15.	Magyarszerdahely	1 622	542
16.	Murakeresztúr	1 171	1 829
17.	Nagybakónak	1 794	413
18.	Nagykanizsa	14 840	50 744
19.	Nagyrécse	2 699	1 081
20.	Nemespátró	1 225	322
21.	Pölöskefő	1 232	384
22.	Rigyác	1 536	453
23.	Sormás	1 637	895
24.	Surd	2 194	630
25.	Szepetnek	3 039	1 705
26.	Újudvar	1 631	960
27.	Zalaszentbalázs	2 099	841
	Összesen	*55 293*	*66 585*

Zalakarosi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Balatonmagyaród	3 153	499
2.	Galambok	2 591	1 302
3.	Garabonc	1 856	759
4.	Gelse	2 245	1 101
5.	Kerecseny	1 283	281
6.	Kilimán	572	252
7.	Kisrécse	342	193
8.	Miháld	2 164	850
9.	Nagyrada	1 285	497
10.	Orosztony	1 845	480
11.	Pat	833	224
12.	Sand	748	423
13.	Zalakaros	1 717	1 786
14.	Zalakomár	5 488	3 090
15.	Zalamerenye	1 399	170
16.	Zalasárszeg	304	117
17.	Zalaszabar	1 695	568
18.	Zalaszentjakab	701	378
19.	Zalaújlak	964	112
	Összesen	*31 185*	*13 082*

Zala megye (folytatás)

Zalaegerszegi Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)		Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Alibánfa	584	477	34.	Nagylengyel	1 024	517
2.	Alsónemesapáti	1 451	755	35.	Nagypáli	634	378
3.	Babosdöbréte	1 252	539	36.	Nemesapáti	1 037	532
4.	Bagod	1 639	1 362	37.	Nemeshetés	661	312
5.	Bak	2 305	1 731	38.	Németfalu	866	186
6.	Baktüttös	971	348	39.	Ormándlak	575	118
7.	Becsvölgye	2 140	832	40.	Ozmánbük	669	194
8.	Bocfölde	873	1 118	41.	Pálfiszeg	559	181
9.	Boncodfölde	590	332	42.	Pethőhenye	1 142	418
10.	Böde	917	307	43.	Petrikeresztúr	877	403
11.	Csatár	779	562	44.	Pókaszepetk	1 869	997
12.	Csonkahegyhát	828	368	45.	Pusztaederics	955	188
13.	Csöde	1 061	84	46.	Pusztaszentlászló	1 034	651
14.	Dobronhegy	215	151	47.	Salomvár	1 611	628
15.	Egervár	1 029	1 053	48.	Sárhida	509	818
16.	Gellénháza	524	1 610	49.	Söjtör	3 616	1 549
17.	Gombosszeg	216	47	50.	Szentkozmadombja	508	88
18.	Gősfa	1 045	335	51.	Teskánd	484	1 103
19.	Gyűrűs	419	100	52.	Tófej	1 532	699
20.	Hagyárosbörönd	1 125	301	53.	Vasboldogasszony	1 175	615
21.	Hottó	670	365	54.	Vaspör	1 345	390
22.	Iborfia	259	20	55.	Vöckönd	279	84
23.	Kávás	664	242	56.	Zalaboldogfa	1 147	362
24.	Kemendollár	1 607	539	57.	Zalacséb	963	560
25.	Keménfa	1 489	103	58.	Zalaegerszeg	9 985	61 717
26.	Kisbucsa	880	488	59.	Zalaháshágy	1 213	378
27.	Kiskutas	469	188	60.	Zalaistvánd	1 080	380
28.	Kispáli	451	256	61.	Zalalövő	5 264	3 087
29.	Kustánszeg	1 142	535	62.	Zalaszentgyörgy	983	431
30.	Lakhegy	858	497	63.	Zalaszentiván	1 310	1 075
31.	Lickóvadamos	669	202	64.	Zalaszentlőrinc	489	310
32.	Milejszeg	908	369	65.	Zalatárnok	2 595	745
33.	Nagykutas	845	463		*Összesen*	*78 864*	*96 773*

Zala megye (folytatás)

Pacsai Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Alsórajk	845	371
2.	Bezeréd	1 214	158
3.	Bucsuszentlászló	154	881
4.	Dióskál	1 963	513
5.	Egeraracsa	703	343
6.	Felsőrajk	2 055	754
7.	Misefa	651	302
8.	Nagykapornak	2 441	913
9.	Nemesrádó	1 402	320
10.	Nemessándorháza	1 116	253
11.	Nemesszentandrás	547	302
12.	Orbányosfa	568	144
13.	Pacsa	2 271	1 843
14.	Padár	1 069	144
15.	Pölöske	4 523	917
16.	Pötréte	1 412	274
17.	Szentpéterúr	1 596	1 052
18.	Zalaigrice	773	118
19.	Zalaszentmárton	498	77
20.	Zalaszentmihály	2 082	1 022
	Összesen	*27 889*	*10 701*

Zalaszentgróti Többcélú Kistérségi Társulás

	Település	terület (ha)	Lakónépesség száma (fő)
1.	Almásháza	498	61
2.	Batyk	809	419
3.	Döbröce	271	71
4.	Dötk	172	30
5.	Kallósd	541	93
6.	Kehidakustány	1 975	1 182
7.	Kisgörbő	660	191
8.	Kisvásárhely	435	55
9.	Ligetfalva	473	56
10.	Mihályfa	1 207	383
11.	Nagygörbő	745	198
12.	Óhid	1 248	604
13.	Pakod	1 255	989
14.	Sénye	304	46
15.	Sümegcsehi	1 744	629
16.	Szalapa	452	220
17.	Tilaj	816	198
18.	Türje	3 824	1 774
19.	Vindornyaszőlős	1 055	395
20.	Zalabér	1 278	706
21.	Zalacsány	1 607	997
22.	Zalaszentgrót	8 162	7 493
23.	Zalaszentlászló	1 967	866
24.	Zalavég	1 211	433
	Összesen	*32 709*	*18 089*

Forrás: KSH alapján szerkesztette Lados M.

7. melléklet A hazai regionális decentralizált források felhasználása a Nyugat-Dunántúlon (2001–2008)

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
Győr-Moson-Sopron megye						
Csornai kistérség						
1.	Acsalag	Acsalag Község Önkormányzata	Acsalag Kultúrház épület felújítás	TRFC 2006	7 473	5 231
2.			Falugondnoki gépjármű beszerzése	CÉDE 2007	7 277	5 094
3.			Acsalag Község Önkormányzatának Kultúrház közösségi terének és színpadának padozat felújítása	CÉDE 2008	3 598	2 519
4.			Közmunkaprogram megvalósítása hátrányos helyzetűek foglalkozatásával Acsalagon	TRFC 2008	3 816	2 435
5.		Acsalagi Római Katolikus Egyházközség	Az acsalagi római katolikus templom felújítása	TRFC 2006	6 583	4 608
6.	Bágyogszovát	Bágyogszovát Község Önkormányzata	Gyóni G. utca	TEUT 2006	21 770	7 000
7.	Barbacs	Barbacs Község Önkormányzata	Rákóczi utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 000	4 423
8.			Közmunkaprogram megvalósítása hátrányos helyzetűek foglalkozatásával Barbacson	TRFC 2008	3 816	3 435
9.	Bezi	Bezi Község Önkormányzata	Kulturális és információs tér kialakítása Bezi községben	TRFC 2006	8 473	5 931
10.	Bogyoszló	Bogyoszló Község Önkormányzata	Bogyoszló Óvoda felújítása	CÉDE 2008	1 835	1 468
11.	Bősárkány	Bősárkány Nagyközség Önkormányzata	Bősárkány belterületi – a 86-os főutat (E65-ös európai főútvonal) mentesítő kerékpárút hálózatának kialakítása	TRFC SZP 2005	58 074	46 459
12.			1 db szennyvíz-szippantó gépjármű vásárlása	TEHU 2006	23 880	16 716
13.			Hunyadi utca	TEUT 2007	8 208	4 100
14.			A Csornai Többcélú Kistérség határain túlnyúló társulási, helyi önkormányzati egészségügyi alapellátás színvonalának emelése - ügyeleti gépjármű cseréje	CÉDE 2008	5 415	4 000
15.		Római Katolikus Egyházközség Bősárkány	Római katolikus templom felújítása Bősárkányon	TRFC TP 2005	6 686	5 348
16.		Tóközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	Tóközi információs hálózat kiépítése	TRFC TP 2005	12 300	9 145
17.	Cakóháza	Cakóháza Község Önkormányzata	Cakóháza község településrendezési tervének elkészítése	TEKI 2008	2 160	1 512
18.			Önkormányzati épület, ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	1 000	700

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
19.	Csorna	Csornai Inkubátorház Szolgáltató Kft	Inkubátorház kialakítása Csornán	ERFP 2002	130 317	20 000
20.		Csorna Város Önkormányzata	Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	10 350	5 000
21.			Szent István tér, Templom utca	TEUT 2005	42 905	21 450
22.			Petőfi S. utca	TEUT 2005	9 854	4 927
23.			Csornai Ipari és Logisztikai Park területén lévő önkormányzati ingatlanok infrastruktúrájának kiépítése.	TRFC TP 2005	101 958	50 000
24.			Kis-Csornai szervizút (Soproni út) és Páva utca	TEUT 2006	31 283	14 000
25.			Viharos szél miatt a Csornai Margit Kórház területén lévő Háziorvosi Rendelő tetőzetében keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	5 133	2 500
26.			Toldi M. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	44 599	10 000
27.			Csorna város 2008-2009. évi közmunkaprogramja a tiszta, rendezett környezetért	TRFC 2008	10 255	7 229
28.			Csornai Széchenyi István Körzeti Általános Iskola intézményegység alsó tagozatos épületének felújítása	TRFC 2006	52 949	30 000
29.			Egerfa és Erkel F. utcák	TEUT 2007	11 060	5 530
30.		GYMS Megyei Állami Közútkezelő Kht.	M 85 - M 86 gyorsforgalmi út Csorna elkerülő szakasz engedélyezési terve	TÜKÖR 2001	100 000	53 900
31.	Dör	Dör Község Önkormányzata	Táncsics M. utca	TEUT 2005	7 249	3 624
32.			Bajcsy-Zs. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	12 549	6 274
33.	Egyed	Egyed Község Önkormányzata	Béke u. I. szakasz	TEUT 2007	5 758	2 879
34.			Béke utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 997	2 998
35.	Farád	Farád Község Önkormányzata	Járda felújítás és vízelvezető árok kiépítése	CÉDE 2008	16 006	8 000
36.			Vadvirás, Rajk L., Dobó I. és Szondi utcák	TEUT 2006	25 826	7 000
37.	Fehértó	Fehértó Községi Önkormányzat	Kis utca I. és II. jelű utak	TEUT 2006	5 649	2 678
38.	Győrsövényház	Győrsövényház Község Önkormányzata	Petőfi S. utca járdafelújítása	CÉDE 2007	14 736	10 315
39.			Ravatalozó épület felújítása	CÉDE 2008	6 089	4 871
40.	Jobaháza	Jobaháza Község Önkormányzata	Ravatalozó bővítése és urnafal kialakítása	TEKI 2007	8 925	6 248
41.	Kóny	Kóny Község Önkormányzata	Felszabadulás utca	TEUT 2005	8 801	4 032
42.			Kazinczy F. utca felújítása, burkolat erősítése	TEUT 2005	13 998	6 999
43.			Multifunkc. traktor beszerzése	CÉDE 2007	8 280	3 000
44.			Alkotmány utca	TEUT 2007	6 534	3 267
45.			„Vásártéri” játszótér bővítése	CÉDE 2008	6 995	4 896
46.			Vörösmarty M. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 388	4 000
47.			Közmunkaprogram megvalósítása Kónyban	TRFC 2008	5 195	4 676

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
48.	Maglóca	Maglóca Községi Önkormányzat	Petőfi S. utca , autóbusz megállóhelyek (buszöböl) építése és autóbuszvárók elhelyezése	TEKI 2008	5 477	4 381
49.	Magyarkeresztúr	Magyarkeresztúr Község Önkormányzata	Polgármesteri hivatal, orvosi rendelő és könyvtár tetőhéjalásának felújítása	TEKI 2007	5 549	4 440
50.			Magyarkeresztúri kultúrház tető-héjalásának felújítása	CÉDE 2008	4 041	2 828
51.	Markotabödöge	Markotabödöge Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2007	4 189	2 430
52.			Önkormányzati épület felújítása, Ravatalozók	CÉDE 2008	1 250	1 000
53.			Ravatalozóban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 518	1 000
54.	Mérges	INNOVITA Kutató és Szolgáltató Bt	Új élelmiszer-termékek gyártása saját szabadalom alapján	TÜKÖR 2001	3 000	1 950
55.	Páli	Páli Község Önkormányzata	Ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	4 656	3 259
56.	Pásztori	Pásztori Község Önkormányzata	Pásztori község elérhetőségét javító infrastrukturális beruházás	TTFC 2003	6 392	5 114
57.			Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	2 607	2 085
58.	Potyond	Potyond Község Önkormányzata	Autóbusz megállóhelyek építése	TEKI 2007	2 999	2 099
59.			Szabadság utca járdafelújítása	TEKI 2008	7 100	4 500
60.	Rábacsanak	Rábacsanak Község Önkormányzata	Vörösmarty M. utca II. szakasz	TEUT 2007	3 761	1 880
61.			Rábacsanak Község rendezési tervének készítése	TEKI 2008	4 860	2 000
62.	Rábapordány	Rábapordány Község Önkormányzata	Autóbusz megállóhelyek építése	TEKI 2007	7 336	2 700
63.			Autóbusz megállóhely építése	TEKI 2008	2 142	1 714
64.			Közmunkaprogram	TRFC 2008	1 291	1 162
65.	Rábasebes	Rábasebes Község Önkormányzata	Polgármesteri Hivatal és Orvosi rendelő felújítása	CÉDE 2007	3 462	2 423
66.			Petőfi S. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 647	2 824
67.	Rábaszentandrás	Rábaszentandrás Község Önkormányzata	Liliom utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 607	2 303
68.	Rábatamási	Rábatamási Község Önkormányzata	Szabadság, Széchenyi I. és Kossuth L. utcák	TEUT 2005	14 914	7 457
69.			Óvoda felújítása, nyílászáró cseréje	CÉDE 2007	3 741	2 993
70.			Kápolna külső felújítási munkái, Rábatamási temető	CÉDE 2008	1 378	965
71.	Rábcakapi	Rábcakapi Község Önkormányzata	Kossuth L. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 454	3 154

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
72.	Sopronnémeti	Sopronnémeti Község Önkormányzata	Kis települések regionális találkozója	TRFC 2006	1 598	1 118
73.			Sopronnémeti orvosi rendelőjének homlokzati hőszigetelési munkái és kültéri nyílászáró cseréi	CÉDE 2008	1 739	1 079
74.			120 db komposztáló berendezés beszerzése	TEHU 2006	1 253	752
75.	Szany	Szany Nagyközség Önkormányzata	„Vendégváró Szany” című kiadvány megvalósítása	TRFC SZP 2005	1 258	1 000
76.			Bajcsy-Zs. utca	TEUT 2005	5 127	2 974
77.			Szentháromság és Bajcsy-Zs. utcák	TEUT 2005	5 329	3 091
78.			Orvosi rendelő és szolgálati lakás felújítása	CÉDE 2008	9 641	3 000
79.			Szabadság és Ady E. utcák összekötő szakasz	TEUT 2006	7 720	3 173
80.	Szil	Szil Község Önkormányzata	Térségi oktatási feladatok tárgyi feltételeinek megteremtése Szilban	TRFC TP 2005	58 460	38 000
81.			Egészségház és polgármesteri hivatal felújítása	CÉDE 2007	11 105	7 773
82.	Szilsárkány	Szilsárkány Község Önkormányzata	Kossuth L. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	11 225	5 534
83.	Tárnokréti	Tárnokréti Község Önkormányzata	Belterületi önkormányzati úthálózat fejlesztés	TTFC 2003	4 204	3 362
84.			Multifunkcionális közösségi ház kialakítása	TRFC 2004	49 994	33 000
85.			Területrendezési terv készítése	TEKI 2008	2 460	1 722
86.	Vág	Vág Község Önkormányzata	Zöldfa utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	6 082	3 020
87.	Zsebeháza	Zsebeháza Község Önkormányzata	Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	3 425	2 575
88.			Zsebeháza szívében lévő épület felújítása és funkciókkal való megtöltése	CÉDE 2008	5 800	4 060
89.			Falugondnoki kisbusz beszerzése szociális feladatok ellátásához	TRFC 2006	7 207	5 044
90.	Zsebeháza, Szil	Zsebeháza Község Önkormányzata	Közmunka program szervezése Zsebeháza és Szil községekben	TRFC 2008	5 662	5 096
Csornai kistérség összesen					*1 218 188*	*627 221*
Győri kistérség						
91.	Abda	Abda Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2005	22 084	11 042
92.			Szent István utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	20 695	4 423
93.	Börcs	Börcsi Faluvédő és Művelődő Egyesület	Kerékpár turisztikai központ létesítése	TÜKÖR 2001	3 989	3 588
94.			„BÖRCSességek” – komplex turisztikai fejlesztési programba illeszkedő projekt a kulturális és szellemi örökség megóvására	ERFP 2002	4 770	4 000
95.		Börcs Község Önkormányzata	Biológiai allergének csökkentése	CÉDE 2007	4 046	2 428
96.			Börcsi Egészségház épületének felújítása	CÉDE 2008	9 235	5 541

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
97.	Dunaszeg	Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	Alsó-Szigetközi információs hálózat kiépítése	TÜKÖR 2001	5 162	4 326
98.		Dunaszeg Község Önkormányzata	Iskola és Fő utcák	TEUT 2007	9 606	4 100
99.			Körzeti Általános Iskola ablakok cseréje	CÉDE 2008	7 811	4 686
100.			Tanösvény kialakítása Dunaszegen.	ERFP 2002	4 720	4 248
101.			Pusztakertek utca	TEUT 2005	11 934	5 824
102.			Tornacsarnokban talajvíz miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	3 500	2 600
103.			Liget utca	TEUT 2006	16 914	7 000
104.	Dunaszentpál	Dunaszentpál Község Önkormányzata	Diófasor és Rákóczi F. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 334	4 423
105.	Enese	Enese Község Önkormányzata	Radnóti M., Győri 2. és Deák F. utcák	TEUT 2005	7 796	3 898
106.			Rózsa utca	TEUT 2006	20 825	7 000
107.		GYMS Megyei Állami Közútkezelő Kht.	M85 gyorsforgalmi út Enese település elkerülő szakasz engedélyezési terve	ERFP 2002	57 000	30 000
108.	Gönyű	Gönyű Község Önkormányzata	Bem J. utca	TEUT 2005	18 788	4 370
109.			Kiadványok	TRFC SZP 2005	1 476	1 033
110.			Szúnyoggyérítés	TRFC SZP 2005	1 650	1 000
111.			Bem J. utca (Bajcsy-Zs. és Árpád u. között)	TEUT 2007	8 886	4 100
112.			Árvíz következtében utakban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	972	730
113.			A gönyűi Széchenyi István Általános Iskola tetőhéjazat felújítása	CÉDE 2008	8 647	6 047
114.			Jókai M. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 957	4 000
115.	Győr	Családi Intézet Zichy-palota	Barokk Esküvő – Történelmi Ünnepi Játékok	TRFC SZP 2005	6 400	3 000
116.		GYMS Megyei Kereskedelmi és Iparkamara	Tudatos vállalatvezetés-vállalkozói ismeretek kis- és középvállalkozások számára	ERFP 2002	13 980	12 582
117.		GYMS Megyei Önkormányzat	Néprajzi múzeum rekonstrukciója	TRFC TP 2005	43 000	19 007
118.			Győr-Moson-Sopron Megyei Turisztikai Programajánló elkészítése	TRFC SZP 2005	2 949	1 949
119.			Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2005	56 000	14 000
120.			Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2006	100 000	40 000
121.			Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2007	35 600	7 600

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
122.	Győr	GYMS Megyei Területfejlesztési Tanács	Kapacitásépítő eszközbeszerzések és szolgáltatások	TÜKÖR 2001	14 735	12 683
123.			GYMS megye kincsei	ERFP 2002	4 704	4 233
124.		Győr 2000 Idegenforgalmi Közalapítvány	„Gasztronómiai és borkalauz Győr és környéke” című kiadvány megvalósítása	TRFC SZP 2005	1 526	1 068
125.		Győr MJV Önkormányzata	Az agglomerációs tömegközlekedés fejlesztése Győr vonzáskörzetében	ERFP 2002	15 000	13 000
126.			Ipar utca	TEUT 2005	28 255	14 128
127.			József A. utca	TEUT 2005	23 262	11 631
128.			Jereváni út	TEUT 2005	9 699	4 849
129.			Jereváni út	TEUT 2005	24 952	12 476
130.			Szigethy A. és Kodály Z. úti csomópont	TEUT 2005	22 100	11 050
131.			Madách I. utca	TEUT 2005	9 326	4 663
132.			Corvin utca	TEUT 2005	10 526	5 263
133.			Kodály Z. utca	TEUT 2005	12 610	6 305
134.			Liget utca	TEUT 2005	10 587	5 293
135.			Dunakapu tér (É-i oldal), Móricz Zs. rakpart	TEUT 2005	22 546	11 273
136.			1 db 10 m3-es névleges kapacitású szippantó-szállító céljármű beszerzése	TEHU 2006	26 760	18 732
137.			Árpád utca	TEUT 2006	4 182	2 091
138.			Babits M. utca	TEUT 2006	11 273	5 636
139.			Corvin utca	TEUT 2006	14 354	7 177
140.			Győrszentiván összekötő út	TEUT 2006	21 600	10 800
141.			Győzelem utca	TEUT 2006	8 482	4 241
142.			Bástya utca (Vörösmarty M. és Újkapu utcák között)	TEUT 2007	4 389	2 195
143.			Liezen M. utca (Mónus I. és Somogyi B. utcák között)	TEUT 2007	6 862	3 431
144.			Írisz utca (14 sz. főút és Hortenzia utcák között)	TEUT 2007	3 870	1 935
145.			Kertalja utca (Déryné és Árnyas utcák között)	TEUT 2007	11 296	5 648
146.			Árvíz következtében felmerülő védekezési és önkormányzati intézmények helyreállítási költségeinek támogatása	VIS MAIOR 2007	9 539	5 000
147.			Ipar utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	29 817	8 000
148.			Puskás T. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	24 393	9 000
149.		Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár	A Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár kiállítási terének bővítése	ERFP 2002	10 394	9 294
150.		Iskolakultúráért - Esély-teremtésért Egyesület	Korszerű eszközökkel sikeres pályaválasztásért	TRFC 2008	2 856	2 700

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
151.	Győr	Kisalföld Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	Innovációs Tanácsadási Hálózat létrehozása	TÜKÖR 2001	20 912	18 820
152.			Internetes inkubátorház és kommunikációs stúdió felállítása	ERFP 2002	13 340	10 000
153.			Vállalkozói oktatási és információs központ	TRFC TP 2005	12 765	10 212
154.		MTA Regionális Kutatások Központja	A Nyugat-dunántúli technológiai régió jövőképe és operatív programja	ERFP 2002	21 000	18 000
155.		Nemzeti Táncszínház Kht.	V. Magyar Táncfesztivál (Győr)	TRFC SZP 2005	23 594	3 000
156.		Reflex Környezetvédő Egyesület	Környezetvédelmi InfoLánc a Nyugat-dunántúli régióra	ERFP 2002	16 881	15 175
157.		REGINET Nyugat-Dunántúli Tanácsadó Kft.	Intelligens régió	TÜKÖR 2001	8 000	5 200
158.		Rügybázis Kulturális Egyesület	„Gördülő Ház”–- Mobil ifjúsági Információ és Tanács adó Szolgáltatás Győr-Moson-Sopron megyében	TRFC 2008	6 250	4 000
159.		Széchenyi István Főiskola	Győri Egyetem a régióért	TÜKÖR 2001	51 450	39 000
160.	Győrladamér	Győrladamér Község Önkormányzata	Szúnyogirtás az Alsó-Szigetköz 5 településén	TRFC SZP 2005	3 120	1 500
161.			Hunyadi utca	TEUT 2005	16 404	8 202
162.			Zöldterületi-kommunális gép beszerzése	CÉDE 2007	1 836	1 102
163.			Általános iskola felújítása és bővítése Győrladaméron	CÉDE 2008	24 397	14 638
164.			Árpád utca	TEUT 2006	6 551	3 276
165.	Győrújbarát	Győrújbarát Község Önkormányzata	1800 db házi komposztáló beszerzése	TEHU 2004	18 000	10 800
166.			Mátyás utca	TEUT 2005	10 482	5 241
167.			Erzsébet utca	TEUT 2005	16 274	8 137
168.			Komlóhát utca	TEUT 2007	4 649	2 324
169.	Győrújfalu	Győrújfalu Község Önkormányzata	Fő tér	TEUT 2005	2 620	1 310
170.			József A. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 850	4 500
171.	Győrzámoly	Győrzámoly Községi Önkormányzat	Hunyadi, Széchenyi I. és Szent István utcák	TEUT 2005	40 350	20 175
172.			Szent László és Liget utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	18 198	4 423
173.	Ikrény	Ikrény Községi Önkormányzat	József A. és Gyöngyvirág utcák	TEUT 2005	28 647	13 178
174.		Rábcatorok településeinek Regionális Fejlesztési Társulása	Információs Stratégia és Akcióprogram a Rábcatorok Településein (I-START)	TÜKÖR 2001	6 731	6 057
175.	Kisbajcs	Kisbajcs Község Önkormányzata	Kossuth utca	TEUT 2005	7 506	3 377
176.			Vörösmarty Iskola homlok-zat felújítása-hőszigetelése	CÉDE 2007	14 979	10 485
177.			Árvíz következtében útban, temetőben, ravatalozóban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	1 502	775
178.			Árpád utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	15 426	4 423

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
179.	Koroncó	Koroncó Község Önkormányzat	85. és 83.sz főút Rábapatona-Koroncó összekötő út felújítása	TRFC TP 2005	43 908	30 000
180.			Szent László utca	TEUT 2006	20 790	7 000
181.	Kunsziget	Kunsziget Község Önkormányzat	Duna utca	TEUT 2005	16 788	8 394
182.			Vörösmarty és Zöld mező utcák	TEUT 2007	10 662	4 100
183.			Széchenyi utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 233	2 616
184.	Mezőörs	Mezőörs Község Önkormányzat	Fő út	TEUT 2005	8 650	4 325
185.			Hunyadi utca	TEUT 2006	14 947	6 800
186.	Nagybajcs	Nagybajcs Község Önkormányzat	Iskola utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 569	4 784
187.			Sziget utca- Ifjúság utca	TEUT 2006	20 019	7 000
188.			Dunasor és Petőfi utcák	TEUT 2007	8 686	4 100
189.	Nagyszentjános	Nagyszentjános Község Önkormányzata	Rendkívüli viharos időjárás miatt önkormányzati épületekben és közterületekben keletkezett károk	VIS MAIOR 2008	23 558	18 305
190.	Nyúl	Nyúl Község Önkormányzata	Béke, Arany J. és Sport utcák	TEUT 2005	16 580	8 290
191.			Széchenyi I. utca	TEUT 2006	23 431	7 000
192.			Esőzés miatt utakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	180	126
193.			Az Aranykapu Óvodában egy új foglalkoztató szoba és a hozzá tartozó kiszolgáló helyiségek kialakítása	CÉDE 2008	12 485	7 491
194.			Rendkívüli csapadék miatt útban keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	537	376
195.			Utakban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 100	1 260
196.	Öttevény	Öttevény Község Önkormányzata	Faluház nyílászáróinak cseréje	CÉDE 2007	1 688	1 013
197.			Leneskerti út	TEUT 2005	13 060	6 530
198.			Táncsics M. u.	TEUT 2006	24 200	7 000
199.			Öttevény Község Önkormányzatának községgazdálkodási feladatainak ellátásához univerzális gép beszerzése	CÉDE 2008	6 036	3 622
200.	Pér	Pér Község Önkormányzata	Erzsébet utca	TEUT 2006	19 220	7 000
201.			Új ravatalozó építése	CÉDE 2007	13 955	9 769
202.			A péri Petőfi Sándor Művelődési Ház akadálymentesítése, felújítása	CÉDE 2008	20 070	12 049
203.			Domb utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	16 949	4 423
204.	Rábapatona	Rábapatona Község Önkormányzata	Petőfi ÁMK eszközfejlesztése	CÉDE 2007	1 609	966
205.			A rábapatonai Petőfi ÁMK bejárati portál cseréje	CÉDE 2008	1 421	853
206.			Kossuth L. és Zrínyi M. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 083	4 541
207.	Ravazd	Ravazd Község Önkormányzata	Utakban, árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	6 933	3 900

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
208.	Rétalap	Rétalap Község Önkormányzata	Termelőszövetkezet és Jókai utcák	TEUT 2005	6 980	3 490
209.			Termelőszövetkezet utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	17 706	4 423
210.	Tét	Vocational Academy Alapítvány	Európa-Ház, a térség kulturális központja	TRFC 2008	5 208	4 167
211.	Töltéstava	Töltéstava Község Önkormányzata	Töltéstava község szennyvízcsatornázása	KÖVICE_1 2004	481 250	37 000
212.	Vámosszabadi	Vámosszabadi Községi Önkormányzat	Fő út	TEUT 2005	14 907	4 058
213.			„Írtó-csípős" – szúnyogirtási akció Vámosszabadin és térségében	TRFC SZP 2005	2 340	1 000
214.			Temető utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	26 965	4 423
215.	Vének	Vének Község Önkormányzata	Faluház külső homlokzat felújítása, hőszigetelése	CÉDE 2007	2 217	1 330
216.			Árvíz következtében útban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	4 554	2 000
217.			Faluház fűtéskorszerűsítése Véneken	CÉDE 2008	4 171	2 503
Győri kistérség összesen					*2 300 979*	*937 698*
Kapuvár–Beledi kistérség						
218.	Babót	Babót Község Önkormányzata	Bercsényi M., Ordód utcák, és Petőfi sor burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 938	4 423
219.			Csengő sor és József A. utca	TEUT 2005	13 578	6 789
220.	Beled	Beled Nagyközség Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	800	640
221.			Hársfa utca	TEUT 2005	4 248	2 124
222.			Hunyadi utca	TEUT 2005	2 310	1 155
223.			Vásártér utca	TEUT 2006	10 333	5 000
224.			Ravatalozó felújítása, vizesblokk kiépítése, és az előtte lévő terület burkolása	CÉDE 2008	9 178	4 500
225.		Dél-Rábaközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	1 125	812
226.	Cirák	Cirák Község Önkormányzata	Fő utca I. szakasz	TEUT 2005	4 988	2 494
227.			Ravatalozó felújítása, bővítése	CÉDE 2008	22 604	10 000
228.	Dénesfa	Dénesfa Község Önkormányzata	1 db 8 m3-es korszerű folyékony hulladék szippantó-szállító jármű beszerzése a településen keletkező TFH szippantására és a befogadó szennyvíztisztítókra való szállításra	TEHU 2005	24 875	17 413
229.			A faluközpontban 100 m hosszú járda építése	CÉDE 2007	2 996	1 798
230.			Orvosi rendelő felújítása, akadálymentesítése, vizesblokk átépítése, nyílászárók cseréje	CÉDE 2008	3 943	2 366

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
231.	Edve	Edve Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2005	10 992	5 496
232.			Ravatalozó felújítása, vizesblokk kiépítése, az épülethez vezető út és a kerítés felújítása	CÉDE 2008	6 266	3 000
233.	Gyóró	Gyóró Község Önkormányzata	Árpád utca, Hunyadi utca	TEUT 2005	10 924	5 462
234.			Fűnyíró traktor beszerzése	CÉDE 2007	1 115	669
235.	Himod	Himod Község Önkormányzata	Kossuth L. utca	TEUT 2005	11 546	5 773
236.			Széchenyi I. utca	TEUT 2007	5 677	2 839
237.			Iskola utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 699	2 349
238.			Árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 603	1 000
239.	Hövej	Hövej Község Önkormányzata	Faluház felújítás, helytörténeti gyűjtemény, csipkemúzeum kialakítás	ERFP 2002	7 000	6 300
240.			Árpád utca	TEUT 2005	5 779	2 889
241.			Hövej ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	5 226	3 135
242.			Polgármesteri hivatal tető-szerkezetében vihar miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	4 000	2 400
243.	Kapuvár	Kapuvár Város Önkormányzata	Kapuvár ipari park I. és II. jelű útjainak építése	TRFC 2004	186 480	130 000
244.			Kerékpárút építése Kapuvár-on a Damjanich utcában	TRFC 2006	17 500	10 000
245.			Bercsényi utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	41 588	10 000
246.			Fürdő utcai játszótér felújítása	CÉDE 2008	6 376	3 703
247.		Kis-Rábamenti Települési Önkormányzatok Térség-fejlesztési Társulása	Kistérségi szakemberképzés és kapacitásépítés	TÜKÖR 2001	9 300	8 240
248.			Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	500	400
249.		RAS Regionális Alternatív Stúdió Építész-Tervező-Vállalkozó Kft.	Kapuvár Termál Gyógyfürdő-fejlesztés	TÜKÖR 2001	12 117	7 876
250.			Fürdő- és gyógykezelő épület létesítése	ERFP 2002	59 400	30 000
251.	Kisfalud	Kisfalud Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2005	8 713	4 357
252.			Béke utca	TEUT 2006	11 784	5 500
253.	Mihályi	Mihályi Község Önkormányzata	Bartók B. utca	TEUT 2005	5 191	2 595
254.			Hunyadi u. III. szakasz	TEUT 2007	5 975	2 987
255.			Hunyadi utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 850	4 925
256.	Rábakecöl	Rábakecöl Község Önkormányzata	Új utca	TEUT 2005	4 838	2 419
257.			Petőfi S. utca	TEUT 2007	5 306	2 653
258.			Erkel F. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 096	4 548
259.	Szárföld	Szárföld Község Önkormányzata	A szárföldi kultúrház tetőzetének felújítása	CÉDE 2008	7 304	5 113
260.	Vadosfa	Vadosfa Község Önkormányzata	Polgármesteri hivatal, orvosi rendelő nyílászáróinak cseréje	TEKI 2007	1 307	1 045
261.			Vadosfai ravatalozó bővítése	CÉDE 2008	1 722	1 205

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
262.	Veszkény	Veszkény Község Önkormányzata	Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	1 931	1 545
263.			Rákóczi F. utca I–II. szakasz	TEUT 2005	22 537	11 268
265.			Kossuth L. és a 90 hrsz-ú utca	TEUT 2006	11 718	5 500
264.			Széchenyi I. utcai járda építése (keleti oldal)	CÉDE 2008	3 000	1 800
Kapuvár–Beledi kistérség összesen					*633 276*	*358 506*
Mosonmagyaróvári kistérség						
266.	Bezenye	Bezenye Község Önkormányzata	Zrínyi M. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	29 434	4 423
267.			Jégeső miatt önkormányzati tulajdonban keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	3 408	2 726
268.	Darnózseli	Szigetközi Önkormányzatok Szövetsége és Térségfejlesztési Társulás	Szigetközi Ökoturizmus Program	ERFP 2002	9 232	8 000
269.	Dunakiliti	Dunakiliti Község Önkormányzata	Kisfaludy M. utca és Kovács-köz	TEUT 2005	23 378	11 689
270.			Petőfi S. utca	TEUT 2005	9 480	4 740
271.			Dunakiliti Sportlétesítmény korszerűsítése	CÉDE 2008	6 083	3 649
272.			Kis-Duna és Sallai I. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 991	4 350
273.			Jégeső miatt önkormányzati épületek tetőszerkezetében keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	3 722	850
274.	Dunaremete	Dunaremete Község Önkormányzata	Hajóállomáshoz vezető út melletti fasorban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	960	850
275.			Arany J. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 532	4 766
276.			Ady E. utca	TEUT 2006	7 313	3 504
277.	Dunaszeg	Alsó-Szigetközi Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	Alsó-Szigetközi tematikus elvű, tájékoztató táblarend-szer kiépítése	ERFP 2002	11 697	10 527
278.	Dunaszentpál	Dunaszentpál Község Önkormányzata	Arany J. és Kiss E. utcák	TEUT 2006	10 491	5 000
279.	Dunasziget	Dunasziget Község Önkormányzata	Szúnyoggyérítés a Szigetközben	TRFC SZP 2005	4 560	2 500
280.			Fő utca	TEUT 2006	24 479	7 000
281.	Halászi	Halászi Község Önkormányzata	Bem, Damjanich, Ságvári E., József A. és Jókai M. utcák	TEUT 2005	20 161	10 081
282.			VIII. Szigetközi Aranymosó és Hagyományőrző Fesztivál Halászi	TRFC SZP 2005	2 900	1 000
283.			Bajcsy-Zs. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 672	4 423
284.	Hédervár	Hédervár Község Önkormányzata	Árpád és Arany J. utcák	TEUT 2005	17 862	8 931
285.			Ady E. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 108	4 423

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
286.	Hegyeshalom	Hegyeshalom Nagyközség Önkormányzata	Zalka M. utca	TEUT 2007	6 136	3 068
287.			Hegyeshalom Nagyközségben Bölcsőde kialakítása	CÉDE 2008	12 443	7 466
288.	Jánossomorja	Jánossomorja Város Önkormányzata	Lovarda, Alsó-Lovarda, Felső-Lovarda	TEUT 2005	15 825	7 912
289.			Petőfi S. utca	TEUT 2005	7 144	3 572
290.			Sport utca	TEUT 2005	7 767	3 883
291.			Ady E. utca	TEUT 2006	15 133	7 552
292.			Felsőlókert utca	TEUT 2006	12 174	6 075
293.			Fehérkereszt utca	TEUT 2007	14 275	7 000
294.			Bercsényi utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	11 564	5 782
295.			Pusztasomorjai pihenőpark bútorainak és játékainak cseréje	CÉDE 2008	6 308	3 785
296.	Károlyháza	Károlyháza Község Önkormányzata	Sportcentrum fejlesztése	CÉDE 2007	12 756	5 000
297.	Kimle	Kimle Község Önkormányzata	Hunyadi és Mate Mersic utcák	TEUT 2005	21 423	9 263
298.			Nemzetiségi Általános Iskola tornatermének felújítása	CÉDE 2007	14 458	10 120
299.			Vízpart, Dózsa Gy. u. és Duna utcák	TEUT 2006	41 003	7 000
300.	Kisbodak	Kisbodak Község Önkormányzata	Szabadság utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 604	4 423
301.	Lébény	Lébény Nagyközség Önkormányzata	Kerékpárút építés	TÜKÖR 2001	13 975	12 577
302.			Akácfa utca	TEUT 2005	11 577	5 788
303.			Sportcsarnok lelátó építése	CÉDE 2007	12 372	6 186
304.			Gyöngyvirág utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	16 837	4 423
305.	Levél	Levél Község Önkormányzata	Dózsa Gy. út és Fő út	TEUT 2005	27 286	13 643
306.			Szövetkezet utca	TEUT 2007	11 931	4 100
307.			Ág utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 300	4 635
308.			A Levéli Német Nemzetiségi Általános Iskola torna-csarnokának tetőfelújítása	CÉDE 2008	3 133	1 880
309.			Klubkönyvtár épületében esőzés miatt süllyedés következtében keletkezett károk	VIS MAIOR 2008	2 999	2 000
310.	Lipót	Lipót Község Önkormányzata	Kossuth L. és Ady E. utcák	TEUT 2005	11 678	5 839
311.			Szabadság, Kenderes és Kert utcák	TEUT 2006	19 766	7 000
312.			Rákóczi F. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	11 418	5 709
313.	Lipót	Lipóti Termálfürdő Üzemeltető és Szolgáltató Kft.	Lipóti Termálfürdő fejlesztése	TÜKÖR 2001	62 612	25 000
314.	Máriakálnok	Máriakálnok Község Önkormányzata	Kossuth L utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 346	4 000
315.			A Haller János Általános Iskola és Szakképző Iskola, Herman Ottó Tagiskola - Máriakálnok, felső tagozatos iskolaépület külső nyílászáró cseréje	CÉDE 2008	3 616	2 168

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
316.	Máriakálnok	Máriakálnok Község Önkormányzata	Kert és Templom utcák	TEUT 2006	23 056	7 000
317.			Széchenyi I. utca	TEUT 2007	8 204	4 100
318.	Mecsér	Mecsér Község Önkormányzata	2 db 4 gyűjtőedényes hulladékgyűjtő sziget kialakítása	TEHU 2005	894	626
319.			A Mecsér 0149 hrsz. telken található hulladéklerakó teljes körű környezetvédelmi felülvizsgálata	TEHU 2006	2 400	800
320.	Mosonmagyaróvár	Island Területfejlesztési és Beruházási Kft.	Kilátó	TÜKÖR 2001	69 000	25 000
321.			Máriafürdő látvány és műszaki terveinek elkészítése	ERFP 2002	20 000	12 000
322.		Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata	Mosonmagyaróvár város területén szúnyoggyérítés	TRFC SZP 2005	1 755	1 215
323.			Béke utca	TEUT 2006	16 478	5 000
324.			Várallyai utca	TEUT 2006	21 897	9 000
325.			Tündérfátyol utca	TEUT 2007	21 594	7 000
326.			Óvoda felújítása, akadálymentesítés, szélfogó kialakítása	CÉDE 2007	24 500	5 000
327.		NYME Mezőgazdasági- és Élelmiszertudományi Kar	Elektronmikroszkóp laborrendszer továbbfejlesztése	TÜKÖR 2001	15 000	13 500
328.			Komplex Menedzsment Oktatási/Kutatási Kompetencia Központ létrehozása	ERFP 2002	13 490	12 141
329.		Vállalkozás Szervezés és Oktatásfejlesztési Alapítvány	Tananyagfejlesztő kutatás és oktatásfejlesztés (Mosonmagyaróvár)	TÜKÖR 2001	20 000	17 995
330.	Mosonszentmiklós	Mosonszentmiklós Községi Önkormányzat	Gergely utca	TEUT 2005	14 006	6 062
331.			Zrínyi M. és Toldi M. utcák egy szakasza	TEUT 2006	8 886	4 099
332.			Mosonszentmiklósi Óvoda épületeinek nyílászáró cseréje, homlokzat felújítása	CÉDE 2008	7 978	4 707
333.	Mosonszolnok	ÉDÁSZ	Mosonszolnoki Szélerőmű projekt	ERFP 2002	308 791	25 000
334.		Mosonszolnok Községi Önkormányzat	Hársfa utca	TEUT 2006	24 548	7 000
335.			Sport, Petőfi S. és Kázméri utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	38 248	4 423
336.	Rajka	Rajka Község Önkormányzata	Rákóczi F. utca	TEUT 2005	25 330	12 665
337.			Vihar miatt ravatalozóban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	16 448	8 500
338.	Újrónafő	Újrónafő Község Önkormányzata	Alkotmány utca	TEUT 2005	5 756	2 878
339.			Nefelejcs utca	TEUT 2007	5 923	2 961
340.			Ady E. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 176	3 500
341.	Várbalog	Várbalog Község Önkormányzata	Hunyadi J. utca	TEUT 2005	5 190	2 595
342.			Ady E. utca	TEUT 2006	6 648	3 282
343.			Kultúrház nyílászárók cseréje	CÉDE 2007	2 959	1 775
344.			Petőfi S. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	3 622	1 811
Mosonmagyaróvári kistérség összesen					*1 427 096*	*511 917*

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
Pannonhalmai kistérség						
345.	Bakonygyirót	Bakonygyirót Község Önkormányzata	Kossuth L. utca	TEUT 2007	1 978	989
346.	Bakonypéterd	Bakonypéterd Község Önkormányzata	Esőzés miatt utakban, emlékműben, iszaplerakóban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	566	339
347.	Bakonyszentlászló	Bakonyszentlászló Község Önkormányzat	Egészségügyi Centrum építése és Gondozási Központ felújítása, átépítése	TRFC 2006	52 770	30 000
348.			Fenyves és Rózsa utcák	TEUT 2006	21 523	7 000
349.			Esőzés miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	1 931	1 352
350.			Szociális bentlakásos Gondozási Központ 10 férőhellyel történő bővítése, építési beruházás	CÉDE 2008	23 061	12 000
351.	Écs	Écs Község Önkormányzata	Orvosi rendelő homlokzat- és tetőfelújítása, akadálymentesítés	CÉDE 2007	16 728	10 037
352.			Esőzés miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	3 550	1 500
353.			Ravatalozó építése Écsen	CÉDE 2008	15 810	9 067
354.			Ady E. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	6 266	3 132
355.	Fenyőfő	Fenyőfő Község Önkormányzata	Esőzés miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	374	253
356.			Ravatalozó korszerűsítése, bővítése	CÉDE 2008	3 333	2 333
357.	Győrasszonyfa	Győrasszonyfa Község Önkormányzata	Kultúrház felújítása Győrasszonyfán	TEKI 2008	7 868	4 474
358.	Győrság	Győrság Község Önkormányzata	Közép utca	TEUT 2007	4 212	2 106
359.			Esőzés miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	991	609
360.			Ady Endre utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	10 922	5 461
361.			Utakban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	4 005	2 403
362.			Utakban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 896	1 138
363.	Koroncó	Pannonhalma-Sokoró Térségfejlesztési Önkormányzati Társulás	Ökoturisztikai és tematikus kerékpárút gerincvonal kiépítését a Pannonhalma-Sokoró kistérségben	ERFP 2002	21 998	15 000
364.	Lázi	Lázi Község Önkormányzata	Általános iskola felújítása	TEKI 2007	14 986	8 000
365.			Akácfa utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 581	2 600
366.	Nyalka	Nyalka Község Önkormányzata	Nyalka Község településrendezési tervének elkészítése	TEKI 2008	3 700	2 590

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
367.	Pannonhalma	Bormarketing Műhely Kht.	Európai Női Borbíráló Verseny	TRFC 2006	3 040	1 500
368.		Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság	Arcus Temporum II.- Idő-ívek Művészeti Fesztivál a Pannonhalmi Főapátságban 2005 augusztus 26-28.	TRFC SZP 2005	20 349	2 000
369.		Pannonhalmi Pándzsa Klub Lokálpatrióta Hagyományőrző Kulturális és Rendezvényszervező Egyesület	Pannonhalmi Generációk Találkozása III. Regionális Kulturális és Művészeti Fesztivál 2007.	TRFC 2006	3 000	2 100
372.		Pannonhalma Város Önkormányzata	A pannonhalmi Városi Könyvtár épületének felújítása	NKÖM 2004	2 634	2 370
375.			Árpád utca	TEUT 2006	17 974	8 987
370.			Rák utca	TEUT 2007	3 326	1 663
371.			Dallos S. utca	TEUT 2007	8 326	4 163
373.			Esőzés miatt utakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	6 699	3 350
374.			Napközi Otthonos Óvoda homlokzati nyílászáró csere	CÉDE 2008	5 933	4 746
376.		Pannonhalma Többcélú Kistérségi Társulás	Közmunkaprogram a pannonhalmai kistérségben	TRFC 2008	12 500	10 000
377.	Pázmándfalu	Pázmándfalu Község Önkormányzata	Pázmándfalu, Nyalka és Táp települések szennyvízcsatorna-hálózat kiépítése	TTFC 2003	563 920	30 000
378.			Petőfi S. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	8 232	4 116
379.	Pázmándfalu	Pázmándfalu Község Önkormányzata	Utakban, árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	6 153	3 400
380.	Ravazd	Ravazd Község Önkormányzata	Paphegy, Alsótelek, és Szőlő hegy utcák	TEUT 2005	13 992	6 996
381.			Esélyegyenlőség teremtése Ravazd község lakossága számára	TRFC SZP 2005	1 600	1 125
382.			Esőzés miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	4 080	2 700
383.	Románd	Románd Község Önkormányzata	Művelődési Ház fűtéskor-szerűsítése	TTFC 2003	3 263	2 610
384.			A kultúrház fűtés-korszerűsítése	NKÖM 2004	1 348	1 213
385.	Sikátor	Sikátor Község Önkormányzata	Arany J. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 087	4 423
386.			Rákóczi F. utca	TEUT 2006	7 854	3 927
387.	Táp	Táp Község Önkormányzata	Általános iskola és sportcsarnok tetőfelújítása	CÉDE 2007	7 371	5 160
388.			Kossuth L. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 642	4 423
389.	Tápszentmiklós	Tápszentmiklós Község Önkormányzata	Rákóczi F. utca	TEUT 2007	4 724	2 362
390.			Táncsics M. és Sport utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 885	4 942
391.	Tarjánpuszta	Tarjánpuszta Község Önkormányzata	Baross tér, 1854/27 hrsz.-ú út építése és vízrendezése	TEKI 2008	25 740	11 294

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
392.	Veszprémvarsány	Veszprémvarsány Község Önkormányzata	Művelődési Ház fűtéskor-szerűsítése	NKÖM 2004	4 169	3 660
393.			Kossuth L. utca	TEUT 2005	21 153	10 576
394.			Veszprémvarsány Általános Iskola és Napközi-otthonos óvoda felújítása	TRFC TP 2005	51 152	30 000
395.			Kossuth L. utca III. ütem	TEUT 2007	8 486	4 100
396.			Szőlő utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	10 853	5 426
Pannonhalmai kistérség összesen					*1 088 531*	*305 715*
Sopron–Fertődi kistérség						
397.	Ágfalva	Ágfalva Község Önkormányzat	Somfalvi utca	TEUT 2005	2 060	1 000
398.			Napsugár óvoda felújítása, bővítése	CÉDE 2007	38 225	10 000
399.			Baracsi L. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	7 086	3 543
400.	Agyagosszergény	Agyagosszergény Község Önkormányzata	Csapadékvíz elvezető árkok tisztítása, felújítása	CÉDE 2007	1 495	1 047
401.			Művelődési ház nyílászáróinak cseréje	CÉDE 2008	3 345	2 341
402.	Csáfordjánosfa	Csáfordjánosfa Község Önkormányzata	A csáfordjánosfai multi-funkcionális közösségi épület felújítása	CÉDE 2008	5 353	3 747
403.	Csapod	Csapod Község Önkormányzat	Béke utca	TEUT 2005	4 579	2 289
404.			Vásártér utca	TEUT 2007	3 694	1 847
405.			Major köz burkolat-felújítása	TEUT 2008	2 413	1 206
406.	Ebergőc	Ebergőc Község Önkormányzata	Ebergőci Helytörténeti Emlékhely kialakítása	CÉDE 2008	6 670	4 002
407.	Fertőd	Fiatalokkal Európáért Alapítvány	R.Ö.M.I. Közösségfejlesztő Program	TÜKÖR 2001	931	837
408.		Fertőd Város Önkormányzata	A süttöri óvoda-iskola épületének és udvarának felújítása	CÉDE 2008	30 970	15 000
409.			Dózsa Gy., Szabadság, Arany J., és Gárdonyi G. utcák	TEUT 2005	17 716	8 856
410.			Baross telep	TEUT 2006	5 287	2 000
411.			Bartók B. út I–II. szakasz	TEUT 2006	12 130	6 000
412.			Berzsenyi D. utca	TEUT 2006	12 471	6 000
413.			Béke utca	TEUT 2007	6 845	3 423
414.	Fertőendréd	Fertőendréd Község Önkormányzata	Fertődi Napközi Otthonos Óvoda Fertőendrédi Tag-óvodája és Orvosi rendelő felújítási programja	CÉDE 2008	6 020	3 612
415.	Fertőhomok	Fertőhomok Község Önkormányzata	Muskátli, Jázmin, Tulipán, Árvácska, Estike, Szegfű, Rezeda, Nefelejcs, Liliom, Névtelen utcák	TEUT 2005	50 116	25 058
416.	Fertőrákos	Fertőrákos Község Önkormányzata	Csapadékvíz elvezető árok átépítése	CÉDE 2007	24 016	10 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
417.	Fertőszentmiklós	Fertőszentmiklós Város Önkormányzata	Hársfa és Arany J. utcák	TEUT 2005	10 626	5 314
418.			Lukinich M. és Vadász utcák	TEUT 2005	13 812	6 906
419.			Jókai M., Ady E., Vasút és Kakas utcák	TEUT 2005	28 766	14 383
420.			Fertőszentmiklósi Időskorúak Gondozó házának felújítása	CÉDE 2008	20 989	12 594
421.			Kistérségi Kulturális Fesztivál	TRFC 2008	7 190	2 995
422	Fertőszéplak	Fertőszéplak Község Önkormányzata	Óvodai külső nyílászárók cseréje, vizesblokk felújítása, eszközbeszerzés	CÉDE 2008	6 132	3 679
423.			Rekultivációs kiviteli terv készítése	TEHU 2006	9 427	3 000
424.			Ady E. utca	TEUT 2007	6 570	3 285
425.	Gyalóka	Gyalóka Község Önkormányzata	Fő utca	TEUT 2006	2 425	1 212
426.	Harka	Harka Község Önkormányzata	Vízvezeték építés-fejlesztési program	CÉDE 2007	13 944	5 000
428.	Hegykő	Hegykő Község Önkormányzata	Hegykő Községi Könyvtár helyiségének felújítása	NKÖM 2004	1 824	1 639
429.		Hegykő Község Önkormányzata	Tornacsarnok korszerűsítése és akadálymentesítése	CÉDE 2007	28 305	7 000
430.			Béke utca	TEUT 2007	4 506	2 253
427.			Biztonságos köztéri játszótér kialakítása Hegykőn	CÉDE 2008	4 718	2 828
431.		Sá-Ra TERMÁL Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	A Hegykői Termálfürdő bővítése, korszerűsítése	TÜKÖR 2001	38 448	19 388
432.	Hidegség	Hidegség Község Önkormányzata	Hidegségi Ravatalozó és temető kerítés felújítása	CÉDE 2008	5 729	2 865
433.			Háziorvosi rendelő felújítása és akadálymentesítése	CÉDE 2007	3 449	1 724
434.	Iván	Iván Község Önkormányzata	Iván Községben a fogorvosi rendelő nyílászáróinak cseréje	CÉDE 2008	2 445	1 467
435.			Petőfi sor	TEUT 2005	12 151	5 735
436.	Iván	Répcemente Kavicstakaró Települési Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulás	Kistérségi Információs és Szolgáltató Iroda létrehozása	TÜKÖR 2001	11 204	8 898
437.	Kópháza	Kópháza Község Önkormányzata	Vasút utca	TEUT 2005	22 943	11 471
438.			Gagarin, Jurisics M. utcák és Összekötő út	TEUT 2005	17 491	8 745
439.			Savanyúkút utca	TEUT 2005	22 675	11 337
440.	Lövő	Lövő Község Önkormányzata	Fő utca	TEUT 2007	2 387	1 194
441.	Nagycenk	Nagycenk Községi Önkormányzat	Rákóczi F. utca, Dózsa Gy. krt., Kossuth L. utca	TEUT 2005	27 839	13 919
442.			Vidéki Önkormányzatok Európai Chartájának Találkozója a Szüreti napok keretében	TRFC SZP 2005	4 371	2 471
443.		Sonare Ifjúsági Kamarazenei Alapítvány	VIII. Nagycenki Művészeti Napok - Fiatal nemzedék a történelmi emlékhelyen	TRFC SZP 2005	2 992	1 900

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
444.	Nemeskér	Nemeskér Község Önkormányzata	Nemeskér Község Művelődési Ház tetőzetének felújítása	CÉDE 2008	3 474	2 085
445.	Pereszteg	Pereszteg Község Önkormányzata	Pereszteg Petőfi utca jobb oldali szakaszának felújítása	CÉDE 2008	9 358	5 615
446.			Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	3 000	2 400
447.			Ravatalozó felújítása	CÉDE 2007	2 886	1 732
448.	Petőháza	Petőháza Község Önkormányzata	Ifjúság utca I-II szakasz	TEUT 2006	21 322	7 000
449.			Óvoda felújítása	CÉDE 2007	31 030	10 000
450.	Pinnye	Pinnye Község Önkormányzata	Arany J. utca I. szakasz	TEUT 2007	5 193	2 596
451.			Kossuth L. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 922	2 461
452.	Pusztacsalád	Pusztacsalád Község Önkormányzata	Vasúti sor	TEUT 2007	6 082	3 041
453.	Répceszemere	Répceszemere Község Önkormányzata	Szent Imre utca	TEUT 2006	5 626	2 813
454.			Répceszemere Kultúrház épületének hőszigetelése	CÉDE 2008	3 016	1 810
455.	Répcevis	Répcevis Község Önkormányzata	Ravatalozó felújítása, bővítése	CÉDE 2008	4 709	3 296
456.	Röjtökmuzsaj	Röjtökmuzsaj Község Önkormányzata	Röjtökmuzsaji játszóterek felújítása	CÉDE 2008	3 489	2 093
457.			Röjtökmuzsaj és Ebergőc községek szennyvíztisztítása	TÜKÖR 2001	2 024	1 800
458.			Röjtökmuzsaj és Ebergőc községek szennyvíztisztítása	ERFP 2002	35 100	31 590
459.			Szennyvízelvezetési és-tisztítási beruházás	Céltámogatás 2005	389 455	233 673
460.			Röjtöki utca	TEUT 2005	8 140	3 682
461.			Szennyvíztisztító telep szűrőmezőjében nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	11 726	7 600
462.	Sopron	Bormarketing Műhely Kht.	Nyugat-pannon borvidékek gazdaságfejlesztési hálózata	ERFP 2002	11 415	10 000
463.			Bormarketing Konferencia	TRFC SZP 2005	4 265	2 985
464.			Könyv a Soproni borvidékről	TRFC SZP 2005	3 499	1 998
465.			Márton-napi Újborünnep és VIII. Nemzetközi Pán-európai Vörösborverseny	TRFC 2008	3 850	1 925
466.	Sopron	Ifjúsági Rendezvény-szervező Kht	VOLT Fesztivál	TRFC SZP 2005	8 000	3 000
467.		„Határok Nélkül” Soproni Művészeti és Kulturális Alapítvány	V. Soproni Szüreti Napok	ERFP 2002	4 004	3 600
468.		GYMS Megyei Önkormányzat	Sopron - Szombathely vasútvonal korszerűsítése, Sopron-Bük közötti szakasza	ERFP 2002	35 000	30 000
469.			Múzeum épülethez kapcso-lódó üvegpavilon restaurált állapotban történő visszaépítése	CÉDE 2007	33 333	10 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
470.	Sopron	MT Rt. Nyugat-dunántúli Regionális Marketing Igazgatósága	A Pannon Termál Klaszter marketing tevékenységének támogatása	TÜKÖR 2001	4 300	2 150
471.			Termál Szezonnyitó a Nyugat-Dunántúlon	TRFC 2008	6 000	3 000
472.		Németh László Közép-Európai Népi Akadémiai Alapítvány	A Németh László Akadémia Szakkönyvtárának kialakítása	ERFP 2002	6 950	6 255
473.		NYDRFÜ Kht.	„Partnerség 2007-13” - tervezési feladatok végrehajtása	TRFC TP 2005	64 300	50 000
474.		NYME Faipari Mérnöki Kar Faanyag-tudományi Intézet	Faanyagvédelmi oktató, kutató laboratórium korszerűsítése	ERFP 2002	11 010	9 909
475.		NYME Faipari Mérnöki Kar Tanárképző Intézet Műszaki és Környezet-pedagógiai Tanszék	Új szakok és képzések régió munkaerő fejlesztéséhez és a lakosság egészség-megőrzéséhez.	ERFP 2002	11 362	10 000
476.		Pro Kultúra Sopron Kht.	Soproni Ünnepi Hetek-Nyári Színház a soproni Petőfi téren	TRFC SZP 2005	18 557	3 000
477.			Múzeum kalauz - Sopron és környéke	TRFC SZP 2005	1 470	1 029
478.			I-Pont Információs és Tanácsadó Iroda fejlesztése	TRFC 2008	2 449	1 959
479.			Ádventtől szilveszterig	TRFC 2008	10 000	5 000
480.		Sopron MJV Önkormányzata	„Vállalkozási infrastruktúra”	ERFP 2002	14 000	12 000
481.			Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2005	20 000	8 000
482.			1000 db speciális házi komposztáló edényzet beszerzése	TEHU 2005	10 500	6 300
483.			Széchenyi tér, Mátyás király, Állomás, Erzsébet, Rákóczi F., Újteleki, Mező, és Ferenczy utcák	TEUT 2005	100 000	50 000
484.			Ady E. utca, Lövér körút, Felsőlővér utca, Cseresznye sor, Ibolya és Besenyő utcák	TEUT 2005	50 000	25 000
485.			Sopron és Brennbergbánya közötti, külterületen fekvő turisztikai pihenőhely fejlesztése	TRFC SZP 2005	8 000	5 600
486.			Légi kémiai szúnyog-gyérítés	TRFC SZP 2005	9 000	4 000
487.			Egészségügyi gép- és műszer beszerzés	Céltámogatás 2006	40 965	30 724
488.			Fraknói és Mikes K utcák Kuruc körút, Szív utca	TEUT 2006	50 000	25 000
489.			Lackner K. utca	TEUT 2006	10 000	5 000
490.			Széchenyi Gimnázium belső udvar felújítása	CÉDE 2007	25 000	15 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
491.	Sopron	Sopron MJV Önkormányzata	Lackner K. utca, Ógabona tér	TEUT 2007	27 798	13 898
492.			Egyesített Szociális Intézmény közegészségügyi hiányosságainak megszüntetése	CÉDE 2008	33 300	17 000
493.			Béke út, Bajcsy-Zs. E. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	45 778	17 000
494.			Utakban, árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	13 355	7 500
495.		Sopron Városi Gyermek- és Ifjúsági Alapítvány	Minőségi ifjúságturizmus kialakítása a Soproni-hegység szívében	TRFC SZP 2005	12 473	8 731
496.		Soproni Felsőoktatásért Alapítvány	EU kutatás-fejlesztési, oktatási és információs központ	TÜKÖR 2001	25 000	20 000
497.		„Soproni Tigrisek” Sport Egyesület	„Interreg Fesztivál” Sport - kultúra - szórakozás	TRFC 2008	6 000	3 000
498.		Vincellér MPS Szőlésze-ti, Borászati és Kereskedelmi Kkt.	Borház Fertőbozon	TRFC SZP 2005	10 947	4 925
499.	Sopronhorpács	Sopronhorpács Község Önkormányzata	Alkotmány utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	10 933	5 467
500.	Sopronkövesd	Sopronkövesd Község Önkormányzata	Sopronkövesd község gyalog-kerékpárút építése	TRFC 2006	16 539	10 000
501.			Liliom utca	TEUT 2007	1 675	838
502.	Szakony	Szakony Község Önkormányzat	Béke utca	TEUT 2006	11 406	5 500
503.			Ravatalozó felújítása	CÉDE 2007	3 156	1 893
504.			Répce utca	TEUT 2007	6 766	3 383
505.	Újkér	Újkér Község Önkormányzata	Informatikai eszközbeszerzés	CÉDE 2007	4 210	2 947
506.			Csíkos utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	10 466	5 233
507.	Völcsej	Völcsej Község Önkormányzata	50 hrsz.-ú utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 796	2 796
508.	Zsira	Alpokalja Kistérség	Kerékpáros pihenőhelyek és információs anyagok három kistérségben	ERFP 2002	15 706	10 000
509.		Zsira Község Önkormányzata	Lővér utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	3 155	1 577
Sopron–Fertődi kistérség összesen					*1 967 020*	*1 084 418*
Téti kistérség						
510.	Árpás	Árpás Község Önkormányzata	Ivó kút és környékének felújítása	TEKI 2008	1 387	971
511.	Bodonhely	Bodonhely Község Önkormányzata	József A. utca	TEUT 2007	4 754	2 342
512.			Béke utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 946	2 473
513.			Ravatalozó felújítási munkái, akadálymentesítés	CÉDE 2008	2 549	1 784
514.	Csikvánd	Csikvánd Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2005	3 844	1 922
515.			Jókai M. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	10 342	5 171

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
516.	Felpéc	Felpécért Alapítvány	Falumúzeum és tájház létesítése Felpécen	TRFC 2004	12 012	9 610
517.		Felpéc község Önkormányzata	A térség infrastruktúra fejlesztése, belterületi önkormányzati úthálózat fejlesztése	TTFC 2003	12 728	9 691
518.			Dobó I. utca	TEUT 2006	7 518	3 759
519.			Kossuth L. utca II. szakasz	TEUT 2007	5 995	2 836
520.			Esőzés miatt utakban, árkokban, padkákban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	3 226	2 500
521.	Gyarmat	Gyarmat Község Önkormányzata	Fürst S. utca	TEUT 2006	7 116	3 558
522.			Sallai I. és Ságvári E. utcák	TEUT 2007	10 260	4 100
523.			Gyarmat Község területén EU-s játszótér felújítása	CÉDE 2008	3 071	2 150
524.	Gyömöre	Gyömöre Község Önkormányzata	Rózsa F. utca	TEUT 2006	7 180	3 590
525.			Dózsa Gy. u.	TEUT 2007	4 258	2 129
526.			Dózsa Gy. utca járdafelújítás és csapadékvíz-elvezetés	TEKI 2007	3 700	2 960
527.			Nefelejcs utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	11 905	5 952
528.	Győrszemere	Evangélikus Egyházközség Győrszemere	Templomfelújítás	TRFC 2004	3 250	2 600
529.		Győrszemere Község Önkormányzata	Polgármesteri Hivatal felújítása	CÉDE 2007	5 639	3 948
530.			Esőzés miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	9 011	4 720
531.			Sportcsarnok épületének részleges külső homlokzati felújítása, részleges nyílászáró csere végrehajtása, valamint az elhasználódott vizesblokkok felújítása, lefolyó cseréje, az épület körüli közlekedést biztosító járda felújítása	CÉDE 2008	18 024	12 617
532.		Nedolász Gyula	Felnőtt képző és kereskedelmi célú ingatlan	TRFC 2008	10 000	5 000
533.	Kajárpéc	Kajárpéc Község Önkormányzata	Esőzés miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	7 061	4 040
534.	Mérges	Mérges Község Önkormányzata	Ismeretlen okból a faluház, orvosi rendelő és önkormányzat épületének falán keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	3 996	2 780
535.	Mórichida	Marcal-menti Horgász Egyesület	Külterületen létesített turisztikai pihenőhelyek kialakítása, fejlesztése	TRFC SZP 2005	12 895	5 000
536.		Mórichida Község Önkormányzata	Ivó kút és környékének felújítása	TEKI 2008	1 601	1 120
537.	Rábacsécsény	Rábacsécsény Község Önkormányzata	Körtélesi út	TEUT 2007	2 371	1 186
538.			Rózsa utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	6 397	3 199
539.			Óvoda épületében keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 581	2 060

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
540.	Rábaszentmiklós	Rábaszentmiklós Község Önkormányzata	Tűzoltószertár felújítása	CÉDE 2008	1 408	985
541.	Sobor	Sobor Község Önkormányzata	Kossuth L. utca I–II. járdaszakasz felújítása	TEKI 2008	11 921	2 000
542.	Sokorópátka	Sokorópátka Község Önkormányzata	Térségi Közösségi Ház építése	TTFC 2003	19 500	15 600
543.			Rákóczi F. utca	TEUT 2006	7 814	3 826
544.			Közművelődési intézmény és könyvtár akadálymentesítése, korszerűsítése	CÉDE 2007	8 109	4 000
545.			Esőzés miatt utakban, árkokban, padkákban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	9 235	4 140
546.			Tűzoltószertár átalakítása, felújítása	CÉDE 2008	10 931	5 745
547.	Sokorópátka, Tényő	Sokorópátka Község Önkormányzata	Orvosi eszközök beszerzése a sokorópátkai és tényői háziorvosi ellátás minőségi javulása érdekében	TEKI 2008	827	660
548.	Szerecseny	Szerecseny Község Önkormányzata	Szerecseny Község szennyvízcsatorna-hálózat kiépítése	TTFC 2003	271 950	25 664
549.			Melegítőkonyha felújítása a szerecsenyi óvodások és szociális étkezők kiszolgálása	CÉDE 2008	14 558	9 647
550.	Tényő	Tényő Község Önkormányzata	Új orvosi rendelő építése	TRFC TP 2005	26 993	15 000
551.			Esőzés miatt utakban, árkokban, padkákban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	7 396	4 892
552.			A tényői Ady Endre Általános Iskola tetőszerkezetének felújítása	CÉDE 2008	4 972	3 480
553.			Tényő faluközpontjában lévő járdaszakaszok felújítása, a Napközi otthonos Óvoda előtti parkoló megépítése a közlekedésbiztonság érdekében	TEKI 2008	2 581	1 807
554.			Utakban, árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	5 167	2 950
555.	Tét	Kisalföldi Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	Mobil-e	TTFC 2003	8 902	8 000
556.		Sokoró Ökológiai Park Alapítvány	Bio-szolár aszaló berendezés	ERFP 2002	17 020	11 300
557.		Sokoróaljai Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása	Térségek összefogása a civil kezdeményezések segítésére	ERFP 2002	11 200	10 079
558.			Képzési program a rurális térségek gazdaságának fejlesztésére	TTFC 2003	6 900	5 520
559.		Téti Ifjúsági Fúvószenekar Egyesület	VI. Nemzetközi és Regionális Zenei- Fúvószenekari Fesztivál	TRFC 2006	4 300	2 500

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
560.	Tét	Téti Kistérség Sokoró-aljai Önkormányzatainak Többcélú Társulása	Közmunkások a Téti kistérségért	TRFC 2008	10 959	9 863
561.		Tét Város Önkormányzata	Helytörténeti múzeum kialakítása Sokoróalja központjában	ERFP 2002	15 124	13 576
562.			Mátyás király utca	TEUT 2005	13 021	6 510
563.			Liszt F. utca	TEUT 2005	14 330	7 165
564.			Veress P. utca	TEUT 2006	13 846	6 923
565.			Humán infrastruktúra fejlesztése	TRFC 2006	9 999	6 999
566.			Bartók B. u. II. szakasz	TEUT 2007	7 458	3 729
567.			Kis-köz	TEUT 2007	5 299	2 650
568.			Széchenyi u./8417 út melletti/ járdafelújítás	TEKI 2008	9 390	6 390
569.		Vocational Academy Alapítvány	EU modellű könyvelői taniroda létrehozása	TÜKÖR 2001	19 000	15 000
Téti kistérség összesen					*769 727*	*332 367*
Győr-Moson-Sopron megye összesen					*9 404 818*	*4 157 843*
Nyugat-dunántúli régió összesen					***36 627 479***	***14 530 172***

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
Vas megye						
Celldömölki kistérség						
570.	Boba	Boba község Önkormányzata	Művelődési Ház nyílászáróinak cseréje	NKÖM 2004	4 130	3 500
571.	Borgáta	Borgáta Község Önkormányzata	A biztonságos üzemeltetés feltételeinek megteremtése	TÜKÖR 2001	40 000	30 000
572.			Borgáta Élménycentrum	ERFP 2002	44 445	30 000
573.	Celldömölk	Celldömölk-Izsákfa Római Katolikus Egyházközség	A Celldömölk- Izsákfa Római Katolikus Templom felújítása	TRFC 2004	23 822	14 998
574.		Celldömölk Város Önkormányzat	Kilátó-a kiemelt turisztikai vonzerők fejlesztéséért	ERFP 2002	71 000	30 000
575.			Vulkán fürdőhöz vezető út és parkolók kialakítása I. ütem -	TTFC 2003	81 776	60 000
576.			Polgármesteri hivatal épület homlokzatának felújítása	TRFC 2004	18 748	14 998
577.			Vulkán fürdő építése II. ütem,	TRFC TP 2005	182 000	50 000
578.			Ság Hegy Turisztikai Pihenőhely Kialakítása	TRFC SZP 2005	9 750	6 000
579.			Celldömölki kistérség marketing kiadványa	TRFC SZP 2005	1 250	1 000
580.			Szúnyoggyérítés Celldömölkön	TRFC SZP 2005	4 800	1 000
581.			Vulkán-fürdőhöz vezető gyalogos- és kerékpárút építése	TRFC SZP 2005	13 159	9 459
582.			Kemenesaljai Egyesített Kórház központi sterilizálójának kialakítása	TRFC TP 2005	53 222	42 577
583.			Kisdobos, Május 1, Csokonai M. és Gyár utcák	TEUT 2006	30 138	14 000
584.			Mentőállomás és ügyeleti rendelő építése	TRFC 2006	52 544	30 000
585.			Kemenesaljai Művelődési Központ és Könyvtár berendezési tárgyainak beszerzése	CÉDE 2007	24 951	18 792
586.			Akácfa, Kodály Z. és Vörösmarty M. utcák	TEUT 2007	13 210	6 605
587.			Sportöltöző bővítése az izsákfai városrész sporttelepén -	CÉDE 2008	7 835	5 485
588.			Hámán K. és Temesvár utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	22 526	10 000
589.			Ligeti utca járda és kerékpárút felújítása	TEKI 2008	11 197	6 000
590.		Kemenesaljai Művelődési Központ és Könyvtár	„Celldömölki Képes Krónika 2005”	TRFC SZP 2005	3 750	3 000
591.			KEFIR - Kemenesaljai Fiatalokért Iroda	TRFC 2008	5 000	4 000
592.			Lombhullástól liliomnyílásig - művészeti rendezvénysorozat Celldömölkön és Kemenesalján	TRFC 2008	5 600	2 800

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
593.	Celldömölk	Városgondnokság Celldömölk	Közmunkaprogram Celldömölkön	TRFC 2008	12 284	9 827
594.		Celldömölki Református Egyházközség	Celldömölki református templom torony- és külső felújítása	TRFC 2006	11 820	8 820
595.		Szent Miklós Alapítvány	A Celldömölk-Alsósági Római Katolikus templom felújítása	TRFC TP 2005	18 565	14 852
596.		Wewalka Cukrásztermék Gyártó és Kereskedelmi Kft.	Wewalka Kft. celldömölki nagycukrász üzemének klimatizálása	TRFC 2004	108 750	22 500
597.	Csönge	Csönge Község Önkormányzata	Alkotóház és alkotótábor feltételeinek megteremtése Weöres Sándor szülőházában	TRFC 2004	18 105	13 579
598.			Óvoda és iskola felújítása	CÉDE 2007	5 110	4 088
599.	Egyházashetye	Egyházashetye Község Önkormányzata	Egyházashetye épített és természeti örökségeinek védelme	ERFP 2002	5 200	4 160
600.	Jánosháza	Eybl Körmend Textilipari Korlátolt Felelősségű Társaság	Eybl Körmend Textilipari Kft. munkahelyteremtő beruházása	TRFC TP 2005	82 524	20 000
601.		Jánosháza Nagyközség Önkormányzata	Szennyvízelvezetési és-tisztítási beruházás	Céltámogatás 2005	60 870	30 434
602.			Bajcsy-Zs., Batthyány L., Damjanich és Dankó utcák	TEUT 2006	20 509	7 000
603.			Díjugrató lovasverseny Jánosháza - 2007	TRFC 2006	2 000	1 000
604.			Temető, József A., és Görgey A. utcák.	TEUT 2007	12 026	5 000
605.			Szent István utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 206	5 500
606.			A zeneiskola áthelyezése Jánosházán	CÉDE 2008	23 591	13 000
607.	Káld	Káld Község Önkormányzata	Egyházashetye, Borgáta, Köcsk és Káld községek szennyvízelvezetése és tisztítása munkái	TRFC 2006	379 184	35 000
608.	Karakó	Karakó Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2007	2 350	1 070
609.			Karakó Községben a kultúrház felújítása	CÉDE 2008	3 350	2 328
610.	Kemeneskápolna	„Kemenesaljai Kistelepülésekért” Kommunális Szolgáltató Kht.	Ság-hegy Kemeneskápolnai részének villamosítása	TTFC 2003	17 293	13 000
611.			Út és parkoló építése ifjú-ságturisztikai centrumban	TRFC 2006	11 660	2 836
612.	Kemeneskápolna	Kemeneskápolna Község Önkormányzata	Turisztikai létesítményhez vezető szilárd burkolatú külterületi út felújítása	TEKI 2008	7 620	4 000
613.	Kemenesmagasi	Kemenesmagasi Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	375	300
614.			A kemenesmagasi Művelődési Ház felújítása	TRFC 2006	27 291	16 571
615.			Önkormányzati tulajdonban lévő közterületi illemhelyek kialakítása	TEKI 2008	4 221	2 954
616.	Kemenesmihályfa	Kemenesmihályfa Község Önkormányzata	Kulturális, oktatási, szociális és egészségügyi központ kialakítása I. ütem.	TRFC 2006	31 141	25 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
617.	Kemenespálfa	Kemenespálfa Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	200	100
618.			Jókai M. utca	TEUT 2007	4 662	2 704
619.			Biztonságos gyermekjátszótér kialakításával községünk gyermekeinek testi és szellemi fejlődése érdekében	CÉDE 2008	4 654	3 257
620.	Kemenessömjén	Kemenessömjén Község Önkormányzata	Kemenessömjén Község egyedi szennyvízkezelésének megoldása III. ütem.	TRFC TP 2005	56 470	40 000
621.	Kemenesszentmárton	Szent Márton Baráti Kör Egyesület	Szent Márton napi vigadalom Kemenesszentmártonban	TRFC 2006	2 300	610
622.	Kissomlyó	Kissomlyó Község Önkormányzata	Kultúrház felújítás	CÉDE 2007	7 948	5 948
623.			Önkormányzati épület homlokzatának felújítása, akadálymentesítése és vizesblokk kialakítása	CÉDE 2008	4 375	2 000
624.	Köcsk	Köcsk Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	188	94
625.			Művelődési ház padozatának felújítása	TEKI 2007	3 182	2 546
626.	Mersevát	Mersevát Község Önkormányzata	Mersevát település helyi szennyvízkezelésének megoldása II. ütem	TRFC 2006	52 000	25 000
627.	Mesteri	Mesteri Község Önkormányzata	Mesteri Termálfürdő fejlesztése	TÜKÖR 2001	32 100	26 707
628.			Polgármesteri Hivatal, orvosi rendelő, kultúrotthon, könyvtár tetőzetének újbóli cserepezése	TEKI 2008	4 653	3 257
629.	Nagysimonyi	Nagysimonyi Község Önkormányzata	Hadifogoly-temető kerítés felújítása, terep rendezése	TRFC 2004	10 971	8 777
630.			Nagysimonyi óvoda bővítése, konyha és étterem kialakítása	TRFC 2004	67 845	44 557
631.	Nemeskocs	Nemeskocs Község Önkormányzata	Játszótér fejlesztése, felújítása	CÉDE 2007	2 500	2 000
632.			A Nemeskocsi Önkormányzat Kossuth,- Petőfi és Rákóczi utcai járdafelújítás	TEKI 2008	21 226	5 833
633.	Ostffyasszonyfa	Ostffyasszonyfa Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	130	65
634.			3 db hulladékgyűjtő sziget kialakítása Ostffyasszonyfán	TEHU 2005	1 161	812
635.			Ostffyasszonyfa Művelődési Ház rekonstrukciója	TRFC TP 2005	14 004	11 203
636.			Hegyaljai út	TEUT 2007	7 904	3 952
637.			Kis utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 509	2 737
638.			Petőfi S. utca	TEUT 2006	2 833	1 417
639.	Szergény	Szergény Község Önkormányzata	Közösségi tér kialakítása gyermekeknek	CÉDE 2007	4 014	2 000
640.			Sportpálya öltöző bővítése, felújítása, és mozgáskorlátozott rámpa építése	CÉDE 2008	9 019	5 215

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
641.	Tokorcs	Tokorcs Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	550	440
642.			Erzsébet utca	TEUT 2007	7 878	3 939
643.		Mentor Tours Utazás-szervező, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft	Az első kemenesaljai kerékpáros szerviz és kölcsönző, kerékpáros-barát szálláshely kialakítása	ERFP 2002	11 000	7 150
Celldömölki kistérség összesen					*1 943 172*	*869 353*
Csepregi kistérség						
644.	Bő	Bő Község Önkormányzata	Táncsics M. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	8 753	4 376
645.			Kossuth L. utca	TEUT 2005	9 386	4 693
646.	Bük	Bük Város Önkormányzata	Ifjúság utca és a csatlakozó Napsugár, Hévíz, Kristály, Forrás, Tavasz utcák	TEUT 2005	79 553	39 553
647.			Széchenyi I. és Sport utcák, Torkos sor	TEUT 2006	7 318	3 659
648.			Kastély út	TEUT 2007	6 459	3 230
649.			Termál körút burkolat-felújítása	TEUT 2008	36 939	8 530
650.			Széchenyi I. utca, út és parkoló építése	CÉDE 2008	24 204	10 000
651.	Bükfürdő	Pannon Termál Klaszter Kht.	Thermenland Pannonien - Angebote 2006; Spa World of Pannonia-offers 2006	TRFC SZP 2005	3 000	1 800
652.	Chernelházadamonya	Chernelházadamonya Község Önkormányzata	Mező utca	TEUT 2007	3 569	1 784
653.			Chernelházadamonya, buszvárók építése	CÉDE 2008	1 171	703
654.	Csepreg	Csepreg Város Önkormányzata	Területi Gondozási Központ épület külső tatarozása	ERFP 2002	22 440	20 000
655.			Bercsényi utca és a csatlakozó Bognár I. utca egy részének felújítása	TEUT 2005	9 950	4 975
656.			A 032/47 hrsz-ú területen található illegális hulladéklerakó részleges környezetvédelmi felülvizsgálati dokumentációja és rekultivációs terve	TEHU 2006	4 680	1 500
657.			Vörösmarty M. és Fehér utcák	TEUT 2006	16 156	8 078
658.			Nádasdy utca	TEUT 2007	16 788	7 000
659.			Deák F. és Hunyadi utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	19 844	9 000
660.			Számítástechnikai, irodatechnikai és munkaeszközök beszerzése	CÉDE 2008	2 784	1 949
661.		Felső-Répcementi Területfejlesztési Társulás	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	1 200	960
662.	Gór	Gór Község Önkormányzata	Kossuth L. utca	TEUT 2005	10 644	5 320
663.			Buszváró építése	CÉDE 2008	586	351
664.	Iklanberény	Iklanberény Község Önkormányzata	Iklanberény, Fő utca kétoldali járda felújítása	CÉDE 2008	5 228	3 137

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
665.	Mesterháza	Mesterháza Község Önkormányzata	Petőfi S. utca északi oldali járda felújítása	CÉDE 2007	1 783	1 070
666.			Petőfi S. utca déli oldali, Kossuth L. u. keleti oldali járda felújítása	CÉDE 2008	2 092	1 255
667.	Sajtoskál	Sajtoskál Község Önkormányzata	Faluház homlokzat felújítása	CÉDE 2008	3 148	1 889
668.	Tompaládony	Tompaládony Község Önkormányzata	Művelődési ház, Könyvtár, Önkormányzat épület tetőszerkezet felújítása, előtető készítés, melléképület tetőszerkezet felújítása	CÉDE 2007	5 868	3 521
669.	Tömörd	Tömörd Község Önkormányzata	Polgármesteri Hivatal felújítása	CÉDE 2007	5 630	3 378
670.			Pihenőhely kialakítása az orvosi rendelőnél	CÉDE 2008	840	504
Csepregi kistérség összesen					*310 012*	*152 215*
Körmendi kistérség						
671.	Csákánydoroszló	Csákánydoroszló Község Önkormányzata	Várkör utca	TEUT 2006	11 150	5 000
672.			Gyümölcsös és Szabadság utcák	TEUT 2007	5 492	2 746
673.			József A. és Batthyány L. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 842	5 500
674.	Döbörhegy	Döbörhegy Község Önkormányzata	Kultúrház akadálymentesí-tése, nyílászáróinak cseréje	CÉDE 2008	7 649	4 589
675.	Egyházasrádóc	Egyházasrádóc Község Önkormányzata	Alkotmány utca	TEUT 2005	5 800	2 900
676.			Hársfa és Nefelejcs utcák útfelújítása	CÉDE 2008	1 980	1 188
677.	Halastó	Gaál Szivacsfeldol-gozó Kft.	Gépbeszerzés és építés további fejlődésünk és fennmaradásunk érdekében	TRFC 2006	80 000	15 000
678.	Harasztifalu	Harasztifalu Község Önkormányzata	1 db 20 m3-es szelektív hulladékgyűjtő jármű be-szerzése	TEHU 2005	43 943	30 760
679.	Hegyháthodász	Hegyháthodász Köz-ség Önkormányzata	Művelődési Ház felújítása és bővítése	CÉDE 2007	1 846	1 108
680.	Kemestaródfa	Kemestaródfa Község Önkormányzata	Rendkívüli esőzés következtében utakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	1 373	824
681.	Körmend	Körmend és Kistér-sége Önkormányzati Területfejlesztési Társulása	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	2 438	1 950
682.			„Kistérségi összefogással a harmonikus időskorért”	CÉDE 2008	4 003	2 802
683.		Körmend Város Önkormányzata	Munkácsy M. utca	TEUT 2005	10 182	5 091
684.			Thököly Imre út	TEUT 2005	11 078	5 539
685.			Somogyi, Batsányi u., Mó-ricz Zs. és Gárdonyi G. utcák	TEUT 2005	58 904	29 452
686.			Diófa és Juhar utcák	TEUT 2005	11 520	5 760
687.			Jókai M. u.	TEUT 2005	9 386	4 693
688.			Dózsa Gy. u.	TEUT 2005	19 684	9 842
689.			Bartók B. u.	TEUT 2005	9 444	4 722
690.			Rába parti csónakkikötő és táborhely kialakítása	TRFC SZP 2005	16 539	7 100

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
691.	Körmend	Körmend Város Önkormányzata	A Batthyány emlékévhez kapcsolódó hagyományteremtő rendezvények megvalósítása	TRFC SZP 2005	4 286	1 000
692.			Szúnyoggyérítés Körmend közigazgatási területén	TRFC SZP 2005	7 143	1 000
693.			Deák F. utca	TEUT 2006	2 273	1 136
694.			Mátyás király és Ady E. utcák	TEUT 2006	31 944	12 900
695.			Hegyaljai út melletti kerékpárút megvalósítása	TRFC 2006	32 700	16 842
696.			Iparterület közművesítése Körmenden, zárt csapadékcsatorna kialakítása	CÉDE 2007	96 893	9 080
697.			Ifjúság utca	TEUT 2007	9 326	4 398
698.			Nefelejcs utca	TEUT 2007	5 102	2 551
699.			A sajtgyár leégése következtében a tűzoltóság eszközeiben, a városi ivóvízhálózatban és a szennyvíztisztító telep fokozott tisztítás jelentős többletköltségek keletkeztek	VIS MAIOR 2007	7 502	3 500
700.			Szennyvízhálózat bővítése Körmenden	CÉDE 2008	70 753	17 000
701.			Bartók lakótelep 1. (Móricz Zs. utca, 2. és 3. jelű utcák) burkolat-felújítása	TEUT 2008	7 326	3 663
702.			Avar, Platán utca, Tölgyfa és Arasz utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	11 354	5 677
703.	Nádasd	Községi Önkormányzat Nádasd	NÁDASD nevű települések találkozója	TRFC SZP 2005	2 598	1 795
704.			Bajcsy-Zs. és Kossuth L. utcák	TEUT 2006	23 005	7 000
705.			Nádasdi ravatalozó felújítása és védőtető építése	CÉDE 2008	6 455	3 873
706.	Vasalja	Vasalja Község Önkormányzata	Petőfi S. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	2 828	1 414
Körmendi kistérség összesen					*632 098*	*231 650*
Kőszegi kistérség						
707.	Bozsok	Bozsok Községi Önkormányzat	Rákóczi F. utca	TEUT 2005	10 803	5 401
708.			Rákóczi F. utca II. szakasz	TEUT 2005	4 176	2 088
709.	Cák	Cák Községi Önkormányzat	Petőfi S. utca	TEUT 2005	7 007	3 503
710.			Fő utca temetői szakasz	TEUT 2007	2 956	1 478
711.	Gyöngyösfalu	Gyöngyösfalu Község Önkormányzata	Dózsa Gy. és Kinizsi P. utcák	TEUT 2005	1 587	3 175
712.			Általános iskola bővítése tantermek építésével	CÉDE 2007	49 990	18 000
713.			Temető utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 349	2 175

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
714.	Horvátzsidány	Horvátzsidány Község Önkormányzata	Tanács utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	6 950	3 475
715.			Ady E. utca északi oldali járda felújítása	CÉDE 2007	2 023	1 214
716.			Útbaigazító táblák kihelyezése	CÉDE 2008	2 022	1 213
717.			Fő utca	TEUT 2006	12 695	6 000
718.	Kiszsidány	Kiszsidány Község Önkormányzata	Kiszsidányi ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	1 751	1 051
719.	Kőszeg	Írottkő Natúrparkért Egyesület	Kerék PR – kerékpáros szemléletformáló kampány a Nyugat-Dunántúlon	ERFP 2002	14 820	13 340
720.			Az Írottkő Natúrpark turisztikai kínálatát bemutató kiadványok	TRFC SZP 2005	3 000	2 000
721.		Jurisics-vár Művelődési Központ és Várszínház	Kőszegi Ősz	TRFC SZP 2005	5 766	2 000
722.			Ifjúsági információs és tanácsadó iroda, közösségi tér kialakítása a Kőszegi kistérségben - Kőszegi KIKÖT-Ő	TRFC 2008	5 000	4 000
723.		Kőszeg Város Önkormányzata	Regionális Kerékpáros Ernyőszervezet, Kerékpáros Centrum kialakítása	TÜKÖR 2001	17 000	15 000
724.			A 100 éves kőszegi Jurisics Miklós Gimnázium és Középiskolai Kollégium oktatási feltételeinek javítása	CÉDE 2008	21 063	12 000
725.			Temető, Ady E., Győry, Szent Imre utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	29 122	10 000
726.		Összefogás Kőszegért Egyesület	Fesztivál a Volt Határon-Határok Nélkül rendezvény-sorozat szervezése	TRFC SZP 2005	2 300	1 600
727.	Kőszegdoroszló	Kőszegdoroszló Község Önkormányzata	Fő utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	8 928	4 464
728.	Lukácsháza	Lukácsháza Község Önkormányzata	Lukácsháza körjegyzőség épületének tető, homlokzat felújítása és nyílászárók cseréje	CÉDE 2008	11 069	4 780
729.	Lukácsháza	Lukácsháza Községi Sportegyesület Lovas Szakosztálya	Lukácsházi Lovas napok	TRFC SZP 2005	3 625	2 537
730.	Nemescsó	Nemescsó Község Önkormányzata	Péterfy utca keleti oldali járda felújítása	CÉDE 2007	3 768	2 261
731.	Peresznye	Kőszeg Város és Vonzáskörzete Többcélú Kistérségi Társulása	A Központi Óvoda Peresznyei Tagóvodája konyhájának korszerűsítése	CÉDE 2008	5 580	3 906
732.			Dózsa I. utca	TEUT 2006	4 332	2 166
733.			Dózsa utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	3 264	1 632

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
734.	Velem	Velem Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2007	7 516	3 757
735.			Jókai utca út és járdaépítés 0+000-0+240km szelvény között zártrendszerű csapadékvíz elvezetéssel	CÉDE 2008	26 742	16 045
736.			Utakban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 367	1 420
Kőszegi kistérség összesen					*281 572*	*151 681*
Őriszentpéteri kistérség						
737.	Bajánsenye	Bajánsenye Község Önkormányzata	Közös szennyvízkezelés a Kerka folyó völgyében, Magyarszombatfa szennyvízkezelése	TRFC TP 2005	93 560	35 000
738.			Bajánsenyei Napközi-otthonos Óvoda felújítása, fejlesztése	TRFC 2006	21 464	17 000
739.			Tűzoltószertár, fogorvosi rendelő és házasságkötő terem épületének felújítása	TEKI 2008	3 875	2 500
740.		Református Egyházközség Bajánsenye	A Kerkáskápolnai Sylvester János Imaház és Kiállítóterem felújítása	TRFC TP 2005	14 246	12 820
741.	Felsőjánosfa	Felsőjánosfa Község Önkormányzata	Ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	5 139	3 597
742.	Felsőmarác	Felsőmarác Község Önkormányzata	Polgármesteri Hivatal melléképületének felújítása	LEKI 2007	2 046	1 637
743.	Hegyhátszentjakab	Hegyhátszentjakab Község Önkormányzata	Kossuth L. utca	TEUT 2006	2 857	1 428
744.			Hegyhátszentjakabi ravatalozó felújítása, bővítése	TRFC 2006	7 553	6 042
745.			Kosárlabdapálya építése	CÉDE 2008	5 198	3 000
746.	Hegyhátszentmárton	Hegyhátszentmárton Község Önkormányzata	Önkormányzati hivatal épületének felújítása	LEKI 2007	2 490	1 992
747.	Ispánk	Arkánum Szellemi Iskola Alapítvány	Ispánki Ifjúsági Ökoturisztikai Központ korszerűsítése	TRFC SZP 2005	10 310	6 000
748.		Benedictus-Artemysa Bt	Élelmiszer-feldolgozó bemutató-gyakorló üzem és tanácsadó központ létesítése az Őrségben.	TTFC 2003	20 505	13 328
749.		Ispánk Község Önkormányzata	Ravatalozó felújítása	LEKI 2007	2 265	2 038
750.			Polgármesteri Hivatal fűtéskorszerűsítése	CÉDE 2008	1 292	1 033
751.		Magyarországi Camphill Egyesület a fogyatékos és sérült gyermekekért, kiemelten közhasznú egyesület	A gyógyító nevelés megújítása a Camphill módszerrel Magyarországon	ERFP 2002	8 000	7 200
752.			A térség fejlesztése és felkészítése a mai korszerű Európa által elvárt feladatokra, valamint ezt támogató, haladó szellemiségű, könyvek magyar nyelvű kiadása	TTFC 2003	4 800	3 500
753.		SOPHIA Consulting Tanácsadó és Szolgáltató Bt	Kis és középvállalkozások managereinek felkészítése a korszerű nyugat-Európai vezetői és szervezési feladatokra	TTFC 2003	4 000	2 599

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
754.	Iváncsa	Iváncsa Község Önkormányzata	Nyugdíjas Klub - Közösség-tér kialakítása, Iváncsa	TRFC 2006	5 600	5 040
755.			Sportöltöző felújítása, korszerűsítése	LEKI 2007	2 823	2 258
756.		Vas Megyei Szakosított Otthon	Ökológiai gazdálkodást bemutató és agrárinnovációt segítő mintakertészet kialakítása.	ERFP 2002	13 340	12 000
757.			„Más"-ként élni! - lakóotthoni program intézményben élő értelmi sérültek számára	TRFC 2006	50 000	30 000
758.	Kercaszomor	Kercaszomor Község Önkormányzata	Orvosi rendelő kialakítása	LEKI 2007	2 496	1 996
759.			Kercaszomori Művelődési Ház akadálymentesítése	TEKI 2008	4 930	3 450
760.		KŐHEGY Szolgáltató, Kereskedelmi és Szellemi Terméket Előállító Bt	Elektromos ellátást biztosító infrastrukturális beruházás fűrészüzemhez	TTFC 2003	4 473	2 907
761.	Kisrákos	Heti Revü Vagyonkezelő Kft.	„Fut az Őrség" Nemzetközi Utcai Futófesztivál	TRFC 2008	9 800	2 800
762.		Kisrákos Község Önkormányzata	Pankasz, Kisrákos, Viszák községek szennyvíz-csatornázása	TTFC 2003	446 247	30 000
763.			Művelődési ház felújítása, bővítése, akadálymentesítése	LEKI 2007	4 760	3 100
764.			Esőzés miatt útban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	2 246	1 100
765.			Közösségi ház és Orvosi rendelő felújítása	CÉDE 2008	2 289	1 602
766.	Kondorfa	Kondorfa Község Önkormányzata	Falugondnoki gépjármű beszerzése	LEKI 2007	5 540	4 000
767.	Magyarszombatfa	Magyarszombatfa Község Önkormányzata	Magyarszombatfa község Gödörháza településrészében található Közösségi Ház belső felújítása	NKÖM 2004	1 200	1 200
768.			Fazekasok napjai Magyarszombatfán	TRFC 2006	3 750	3 000
769.			Járdafelújítás	TEKI 2007	7 015	3 200
770.			Magyarszombatfai volt iskola-épület felújítása	TEKI 2008	3 745	2 996
771.			Utakban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 252	1 050
772.	Nagyrákos	Nagyrákos Község Önkormányzata	Orvosi rendelő és Polgármesteri Hivatal tetőszerkezet felújítása	LEKI 2007	1 804	1 443
773.			Nemesszer burkolat-felújítása	TEUT 2008	7 155	3 577
774.	Őrimagyarósd	Őrimagyarósd Község Önkormányzata	Központi orvosi rendelő akadálymentesítése	TEKI 2007	1 991	1 792
775.			Ravatalozó felújítása és bővítése Őrimagyarósd	CÉDE 2008	5 935	4 742
776.		Péter Zsanett	Ifjúsági szálláshely szolgáltatásának színvonal emelése, bádogos és tető hőszigetelési munkák	TRFC 2006	2 001	1 099

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
777.	Őriszentpéter	ANTRO - Alternatív Erőforrásokat és Járműveket Fejlesztő és Gyártó Kht.	Első magyar alternatív családi autó megtervezése	ERFP 2002	22 000	19 500
778.			Vállalkozásfejlesztési komplex tanácsadó szolgálat az Őrségben	TTFC 2003	6 670	6 000
779.			Kutatási és fejlesztési központ építése Őriszentpéteren	TRFC TP 2005	60 000	50 000
780.		Őriszentpéter Város Önkormányzata	Köztemető kerítés és urnafal építés	LEKI 2007	4 936	3 270
781.			„EŐRSÉGH" játszótér bővítése	CÉDE 2008	5 248	2 763
782.		Őriszentpéter-Szalafői Református Társegyházközség	Az Őriszentpéteri Parókia épület felújítása	TRFC TP 2005	19 117	15 000
783.		Őriszentpéter Városi Önkormányzat Ellátó Szervezete	XXV. Őrségi Vásár megrendezése	TRFC SZP 2005	3 334	3 000
784.		Őrség - Vendvidék Natúrpark Egyesület	Gasztronómiai és Komolyzenei fesztivál az Őrségben	TRFC SZP 2005	3 269	2 942
785.		Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság	Térségi közmunka természet szolgálatában	TRFC 2008	10 360	7 324
786.		Natúrpark Térségfejlesztési Kht.	ŐrségNET Információs Hálózat fejlesztése	TÜKÖR 2001	8 000	7 160
787.			őrségi Nemzeti Park Épített Örökségének Megőrzése és Bemutatása	ERFP 2002	17 225	15 000
788.		Régiófókusz Vállalkozás-, Humánerőforrás-, és Környezetfejlesztési Kht.	A III. Őrségi Tökfesztivál lebonyolítása	TRFC 2006	3 750	3 000
789.		Rimán Lászlóné	Meglévő szálláshely kapacitásának növelése, minőségi fejlesztése	TRFC SZP 2005	5 022	3 264
790.	Pankasz	Pankasz Község Önkormányzata	Sportöltöző felújítása	TEKI 2007	5 000	4 000
791.	Szaknyér	Szaknyér Község Önkormányzata	Művelődési ház nyílászáróinak cseréje	CÉDE 2008	1 289	902
792.	Szalafő	Agrárlogisztikai Intézet Kht.	Nyugat-dunántúli Regionális Tejfeldolgozó és Innovációs Központ	TRFC TP 2005	120 000	50 000
793.		Szalafő Község Önkormányzata	Kultúrház tetőszerkezet felújítása	LEKI 2007	2 549	2 294
794.	Szalafő, Őriszentpéter	Őrségi Önkormányzatok Területfejlesztési Társulása	Kistérségi szociális alapellátó és információszolgáltató központ kialakítása	TRFC 2006	49 650	30 000
795.	Szatta	Szatta Község Önkormányzata	Faluház tetőszerkezet felújítása	LEKI 2007	1 300	1 170
796.			Szatta községben köztemető kerítés építése	TEKI 2008	1 225	980
797.	Szőce	Szőce Község Önkormányzata	A Szőce, rimányi orvosi rendelő és klub felújítása	CÉDE 2008	1 216	973
798.			Hídban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	693	658
799.	Velemér	Velemér Község Önkormányzata	Ravatalozó külső felújítása, előtető kialakítás, kerítés cser	LEKI 2007	3 747	2 800
800.			Veleméri tájház felújítása	TEKI 2008	3 172	2 537
Őriszentpéteri kistérség összesen					*1 158 765*	*479 604*

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
Sárvári kistérség						
801.	Bejcgyertyános	Bejcgyertyános Község Önkormányzata	Területrendezési terv készítése (I. ütem)	TEKI 2008	1 662	1 162
802.	Bögöt	Bögöt Község Önkormányzat	Bögöt és Porpác községek szennyvízkezelése	TÜKÖR 2001	4 188	3 769
803.			Deák F. utca	TEUT 2006	3 328	1 664
804.			Ravatalozó bővítése, előtető és szennyvízgyűjtő építése	CÉDE 2008	8 685	5 211
805.	Csánig	Csánig Község Önkormányzata	1 db szelektív gyűjtősziget felállítása Csánig községben ellátott 1100 l-es konténer kerül felállításra.	TEHU 2004	375	262
806.			Árvíz következtében felmerülő védekezési költségek támogatása	VIS MAIOR 2008	144	101
807.			Árpád utca	TEUT 2007	8 299	3 150
808.	Hosszúpereszteg	Hosszúpereszteg Község Önkormányzata	A szajki ifjúsági szálláshely fejlesztése	TRFC SZP 2005	9 832	5 500
809.			„Tóparti party – Polgármesterek főzőversenye”	TRFC SZP 2005	1 500	1 050
810.			„Tóparti party – Polgármesterek főzőversenye”	TRFC SZP 2005	2 700	1 890
811.			Hosszúpereszteg felső temető ravatalozó felújítás	CÉDE 2008	1 983	1 190
812.	Ikervár	Ikervár Község Önkormányzata	Dózsa utca	TEUT 2006	9 605	3 500
813.	Jákfa	Jákfa Község Önkormányzata	Orvosi rendelő felújítása	CÉDE 2008	5 274	3 165
814.	Káld	Káld Község Önkormányzata	Egyházashetye, Borgáta, Köcsk és Káld községek szennyvízelvezetése és tisztítása	CÉDE 2007	775 000	20 000
815.	Kenéz	Kenéz Község Önkormányzata	Kossuth L. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	874	437
816.	Megyehíd	Megyehíd Község Önkormányzata	Megyehídi többfunkciós sportpálya építése	CÉDE 2008	6 955	3 173
817.	Megyeskovácsi	Meggyeskovácsi Község Önkormányzata	Korszerű orvosi rendelő kialakítása Megyeskovácsiban	CÉDE 2008	19 862	13 903
818.	Nick	Nick Község Önkormányzata	Kultúrház külső homlokzat-felújítása nyílászárók cseréjével	CÉDE 2007	3 058	1 835
819.	Nyőgér	Nyőgér Község Önkormányzata	Kossuth L. utca	TEUT 2007	2 392	1 196
820.			Kossuth L. és Béke utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	8 204	4 102
821.	Pecöl	Pecöl Község Önkormányzata	Széchenyi I., Vörösmarty M., és József A. utcák	TEUT 2007	4 626	2 313
822.	Porpác	Porpác Község Önkormányzata	Dózsa utca	TEUT 2006	4 157	2 411
823.	Rábapaty	Rábapaty Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	1 450	1 160
824.			Arany János Általános Iskola tetőfelújítása	CÉDE 2007	14 726	6 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
825.	Répcelak	Répcelak Város Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	750	600
826.			5 db szelektív gyűjtősziget felállítása Répcelak városban	TEHU 2004	2 500	1 750
827.			Répcelak iparterületi közműfejlesztés	TRFC 2004	51 499	36 049
828.			Bem utca	TEUT 2005	7 339	3 669
829.			Béke utca	TEUT 2005	6 759	3 379
830.			Bartók B. és Avar utcák	TEUT 2006	21 442	10 721
831.			Honvéd utca	TEUT 2006	3 657	1 829
832.			Ady E. utcai kerékpárút építés	TRFC 2006	20 854	12 000
833.			Dózsa utca	TEUT 2007	4 121	2 061
834.			Gárdonyi G. utca	TEUT 2007	3 675	1 838
835.			Úttörő utca	TEUT 2007	4 425	2 213
836.			Bartók B. utca járda szakasz felújítása	CÉDE 2008	2 048	1 229
837.			Úttörő utca parkoló kialakítás 3 db kapubejáró kialakítás és csapadékvíz elvezetése	CÉDE 2008	3 720	2 232
838.			Úttörő utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	2 731	1 366
839.			Árvíz következtében felmerülő védekezési költségek támogatása	VIS MAIOR 2008	275	193
840.	Sárvár	Magyar Vendégváró Ódonházak Egyesület	Postakocsi program Sitkéről Kemenesaljára	TRFC SZP 2005	4 375	3 062
841.		Nemzetközi Népművészeti Szövetség Magyarországi Tagozata	Nemzetközi Népművészeti Szövetség Európai Főtitkárság	TÜKÖR 2001	20 000	18 000
842.		Sárvár Város Önkormányzata	Meglévő városi szennyvíztisztító telep bővítése	KÖVICE_1 2004	699 900	65 000
843.			Kertekalja utca	TEUT 2005	4 742	2 371
844.			Bem utca	TEUT 2005	5 470	2 735
845.			Alkotmány utca	TEUT 2005	53 458	26 729
846.			Szúnyoggyérítés Sárvár város területén	TRFC SZP 2005	1 550	1 085
847.			146400 db hulladékgyűjtő zsák ill. 1 db szelektív hulladékszállító jármű beszerzése	TEHU 2006	40 594	2 810
848.			Mátyás király utca	TEUT 2006	14 143	7 000
849.			Ungvár utca	TEUT 2006	14 394	7 000
850.			Tinódi utca	TEUT 2007	18 294	7 000
851.			Nagyvárad úti játszótér bővítése	CÉDE 2008	4 144	2 486
852.			Soproni úti köztemető felújítása	CÉDE 2008	9 564	4 200
853.			Kazinczy F. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 476	2 738
854.			Laktanya utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	6 184	3 092
855.		Sárvári Evangélikus Egyházközség	Lelkészjelöltek gyakorló és szakképző bázisa	TÜKÖR 2001	4 000	3 600

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
856.	Sitke	Kápolnáért Kulturális és Sportegyesület	A XIX. Sitkei Rockfesztivál megrendezése	TRFC SZP 2005	4 500	2 000
857.		Sitke Község Önkormányzata	Dózsa Gy. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 650	6 000
858.			Hunyadi út	TEUT 2005	2 482	1 241
859.			Vadkert utca	TEUT 2006	5 721	2 861
860.	Sótony	Sótony Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	257	205
861.			Orvosi rendelő felújítása	CÉDE 2008	1 962	1 373
862.	Szeleste	Szeleste Község Önkormányzata	„Kéktúra" pihenőhely Szelestén	TRFC SZP 2005	11 500	8 000
863.			Arany J. utca	TEUT 2006	7 987	3 500
864.			A szelestei idősek klubja bővítése közösségi házzá II. ütem	CÉDE 2007	14 915	5 000
865.	Uraiújfalu	Uraiújfalu Község Önkormányzata	2 db hulladékgyűjtő sziget kialakítása Uraiújfalu községben	TEHU 2005	822	575
866.			Óvoda nyílászáróinak cseréje és homlokzat - felújítása Uraiújfaluban	CÉDE 2008	7 102	4 261
867.	Vámoscsalád	Vámoscsalád Község Önkormányzata	1 db hulladékgyűjtő sziget kialakítása Vámoscsalád községben	TEHU 2005	412	288
868.			Turisztikai pihenőhely kialakítása	TRFC SZP 2005	7 814	5 469
869.			Kultúrház vizesblokk-felújítása, akadálymentes WC kialakítása	CÉDE 2007	2 653	1 592
870.			Rendkívüli erősségű viharos szél megrongálta kultúrház teraszát, annak fa tartószer-kezetét és tetőborítását	VIS MAIOR 2007	499	240
871.			Orvosi rendelő tető és külső homlokzat felújítása Vá-moscsaládon	CÉDE 2008	2 250	1 350
872.	Vashosszúfalu	Vashosszúfalu Község Önkormányzata	Szennyíz-csatorna elvezető hálózat építése	KÖVICE_1 2004	128 246	3 324
Sárvári kistérség összesen					*2 153 736*	*375 458*
Szentgotthárdi kistérség						
873.	Csörötnek	Csörötnek Község Önkormányzata	Vízitúra kikötő és sátorozó hely létesítése a Rába folyó partján	TRFC SZP 2005	10 180	7 126
874.	Felsőszölnök	Felsőszölnök Község Önkormányzata	Önkormányzati konyha felújítása és korszerűsítése Felsőszölnökön	TTFC 2003	12 037	10 000
875.	Felsőszölnök	West-End 2000 Kereskedelmi és Szolgáltató Kft	Felsőszölnöki új szálláshely kialakítása	TTFC 2003	14 998	7 000
876.	Kétvölgy	dr. Koledits Ferencné	„Falusi Wellness"	TRFC 2006	3 450	1 035
877.	Magyarlak	Magyarlak Község Önkormányzata	Közösségi tér kialakítása	CÉDE 2007	3 589	2 153
878.	Rábagyarmat	Micheller Norbert	Üdülőház	TRFC SZP 2005	7 860	2 320

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
879.	Rönök	Rönök Község Önkormányzata	Munkavállalási lehetőség teremtése hátrányos helyzetű csoportok számára a közmunkaprogram segítségével	TRFC 2008	5 112	4 601
880.	Szakonyfalu	Csörötnek Község Önkormányzata	Csörötnek és térsége szennyvízcsatornázása	TTFC 2003	297 532	30 000
881.	Szentgotthárd	PUJANTE Magyar-Francia Csomagoló-anyag Gyártó és Kft	Munkahelymegőrzést eredményező fejlesztések	TRFC 2004	55 822	15 000
882.		Szentgotthárd Város Önkormányzata	Ipari Park infrastrukturális fejlesztés II. fázis	TÜKÖR 2001	39 429	35 486
883.			Szentgotthárd információs táblarendszer kialakítása	ERFP 2002	6 006	5 405
884.			Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	6 335	3 168
885.			Felső, Zrínyi M. utca, Kis utcák (Sallai I. és Bem utcák között), Kis utca (Zrínyi M. és Sallai I. utcák között), Sallai I. és Bem utcák	TEUT 2005	20 000	10 000
886.			Kisfaludy, Mária, Petőfi S. és Táncsics M. utcák	TEUT 2005	8 589	4 294
887.			Hársas-tó pihenő- és bemutatóhely	TRFC SZP 2005	2 800	1 960
888.			Belsőszer, Farkasfai, Alvég és Hegyi utcák	TEUT 2006	14 982	7 000
889.			Zöld mező, Tóth Á., Radnóti M. és III. Béla király utcák	TEUT 2006	14 969	7 000
890.			Széchenyi István Általános Iskola lapos tető felújítása III. ütem	CÉDE 2007	7 300	4 380
891.			Felső, Új, Duxler, és Madách I. utcák	TEUT 2007	5 098	2 549
892.			Vörösmarty M., Eötvös utcák	TEUT 2007	5 601	2 800
893.			Tóth Á., Zöldmező, Vakarcs K. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	20 959	9 000
894.			Szentgotthárd Pável Ágoston lakótelepi játszótér felújítása	CÉDE 2008	7 000	4 200
895.			Szentgotthárd Várkerti játszótér II. ütemmel való bővítése	CÉDE 2008	7 000	4 200
Szentgotthárdi kistérség összesen					*576 647*	*180 676*
Szombathelyi kistérség						
896.	Acsád	Acsád Községi Önkormányzat	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	180	90
897.	Balogunyom	Balogunyom Község Önkormányzata	Zrínyi utca	TEUT 2006	16 359	6 700
898.			Hunyadi utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	11 592	3 266
899.			Balogunyom ravatalozó felújítása, temető kerítés, kapu cseréje, temető közlekedési útjainak felújítási munkái	CÉDE 2008	13 999	8 399

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
900.	Bozzai	Bozzai Község Önkormányzat	Bárdos utca	TEUT 2006	4 345	2 173
901.	Csempeszkopács	Községi Önkormányzat Csempeszkopács	Középkori Vásárnap Csempeszkopácson	TRFC SZP 2005	3 572	2 500
902.	Gencsapáti	Gencsapáti Község Önkormányzata	Gencsapáti „Szolgáltató Önkormányzat”	TÜKÖR 2001	4 406	3 965
903.			1200 db 120 liter űrtartalmú edényzet és 19200 db gyűjtőzsák beszerzése	TEHU 2006	7 805	369
904.	Ják	Ják Község Önkormányzata	Arany J. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	8 894	4 447
905.			Szennyvíztisztító telep műtárgyában keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	7 300	4 800
906.	Kisunyom	Kisunyom Község Önkormányzata	Fő utca	TEUT 2005	73 152	31 300
907.			Kossuth L. utca	TEUT 2007	5 444	2 722
908.	Meggyeskovácsi	Rum Község Önkormányzata	Meggyeskovácsi Község szennyvízelvezetésének és tisztításának megvalósítása	TRFC 2006	455 010	35 000
909.	Nemesbőd	Nemesbőd Községi Önkormányzat	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	180	90
910.			Kossuth L. és Dózsa Gy. utcák	TEUT 2007	6 651	3 326
911.	Pornóapáti	Pornóapáti Község Német Kisebbségi Települési Önkormányzat	Osztrák mintára biomassza falufűtés Pornóapátiban	TRFC TP 2005	67 964	47 141
912.		Pornóapáti Plébánia	A pornóapáti rk. műemlék Templom felújítása	ERFP 2002	17 681	7 914
913.	Rabatöttös	Rábatöttös Község Önkormányzata	1db Fűkasza beszerzése	CÉDE 2008	804	482
914.	Rum	Rum Község Önkormányzata	Kerékpártúrázók pihenőhelyének megvalósítása és kerékpárkölcsönző kialakít.	TRFC SZP 2005	11 669	8 000
915.			Szennyvízelvezetés és tisztítás	CÉDE 2007	2 445 738	20 000
916.	Sé	Sé Község Önkormányzata	Sé-Torony-Bucsu-Dozmat szennyvíz elvezetése	TÜKÖR 2001	1 018 278	39 998
917.			2 db hulladékgyűjtő sziget kialakítása Sé községben	TEHU 2005	1 060	609
918.			Zsigmond király, Mátyás király, Kinizsi P., Arany J. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 923	5 000
919.	Sorokpolány	Sorokpolány Község Önkormányzata	Kossuth L. utca (hrsz. 461)	TEUT 2005	11 788	5 800
920.			Petőfi S. utca	TEUT 2006	8 010	4 000
921.			Fő utca bal oldali gyalogjárda felújítása	CÉDE 2008	1 901	1 141
922.	Söpte	Söpte Község Önkormányzata	József A. utca	TEUT 2006	5 209	2 572
923.			Petőfi S. utca	TEUT 2007	11 618	5 000
924.			Söpte orvosi rendelő homlokzat felújítás	CÉDE 2008	2 972	1 783
925.	Szombathely	„8-as főút” Térségi Fejlesztési Tanács	8-as főút Vas megyei szakasz tanulmányterv aktualizálása Körmend elkerülő szakasz 163,0-167,0 km és Jakabháza 185,8-186,8 km szelvények kivételével	ERFP 2002	23 050	20 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
926.	Szombathely	Apáczai Csere János Alapítvány	11-es huszárlaktanya emeletének rekonstrukciója	TÜKÖR 2001	12 380	10 000
927.		BDF Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium	Természettudományos oktató és kutató laboratórium létrehozása	ERFP 2002	16 000	14 400
928.		Berzsenyi Dániel Főiskola	Kutatás- és képzésfejlesztés a Berzsenyi Dániel Főiskolán	TÜKÖR 2001	34 500	30 000
929.			Műszaki felsőfokú képzés indítása a Berzsenyi Dániel Főiskolán	ERFP 2002	28 800	25 000
930.		Berzsenyi Dániel Főiskola Természettudományi Kar	A BDF Természettudományi Műhelyeinek Regionális Kutatásai	ERFP 2002	19 618	17 217
931.		„CLAUDIUS" Ipari és Innovációs Park Kft.	Vállalkozás	TÜKÖR 2001	12 700	6 350
932.		EDU-NET Oktatási Stúdió KFT.	Tananyagfejlesztés és rendezvények szervezése az elektronikus gazdaság témakörében	ERFP 2002	13 850	12 000
933.		Euroregionális Koordinációs Iroda Kht.	Pannon Elektronikai Klaszter működtetése	TÜKÖR 2001	22 400	20 160
934.		Falugondnokok Vas Megyei Egyesülete	Esélyek és lehetőségek a kistelepülések számára	TÜKÖR 2001	11 630	10 467
935.		Kerekerdő Alapítvány	Környezet- és Természetvédő Társadalmi Szervezetek Országos Találkozója	ERFP 2002	3 000	2 700
936.		Martineum Római Katolikus Alapítvány	Az IT népszerűsítése és az IT projekteket vezető szakemberek képzése	TÜKÖR 2001	8 900	8 010
937.			Non-profit szervezetek versenyképességének fejlesztése a Nyugat-dunántúli régióban	ERFP 2002	8 430	7 587
938.		Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ	Vas megyei komplex ifjúsági szolgáltatás fejlesztése	TRFC 2008	2 000	1 600
939.		Műszaki és Természet-tudományi Egyesületek Szövetsége Vas megyei Szervezete	Az Észak-Déli Gazdasági Tengely és Közlekedési Folyosó meglévő főúthálózat korszerűsítésének közép és hosszú távú megvalósítási sorrendje és annak műszaki tartalma	ERFP 2002	25 887	23 298
940.		Nyugat-Pannon Regionális Fejlesztési Rt.	Régiós innovációs tanácsadói hálózat létrehozása	TÜKÖR 2001	19 400	9 700
941.		Pannon Térségfejlesztő Egyesület	Az Európai Szociális Alap forrásainak fogadására történő felkészítő program a Nyugat-dunántúli régióban	ERFP 2002	5 993	5 393
942.		Perintparti Alapítvány a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola hallgatóiért	Az életpálya-tervezés meghonosítása a Nyugat-Dunántúli régióban	ERFP 2002	7 000	6 300
943.		PTE-EFK Diagnosztikai és Menedzsment Intézet	Egészségügyi felsőoktatás fejlesztése a régióban (Vas, Zala)	TÜKÖR 2001	34 500	30 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
944.	Szombathely	Régióért Turisztikai Egyesület	Nemzetközi Régiós Turisztikai Kiállítás megvalósítása Szombathelyen	TRFC SZP 2005	3 000	2 100
945.		Régiófókusz Vállalkozás-, Humánerőforrás-, és Környezetfejlesztési Kht.	II. Őrségi Tökfesztivál kibővítése	TRFC SZP 2005	1 280	1 024
946.			Rábaközi Perecfesztivál szervezése és lebonyolítása	TRFC SZP 2005	1 300	1 040
947.		Savaria Agentura Marketing-tanácsadó Kereskedelmi Kft.	Minőségi turisztikai fejlesztés - Napvirág - Ház, Zsira	TRFC SZP 2005	6 309	1 000
948.		Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Közalapítvány	Történelmi táborok és karneváli felvonulás a Savaria Történelmi Karneválon	TÜKÖR 2001	25 346	20 000
949.			Savaria Történelmi Karnevál technikai feltételeinek fejlesztése.	ERFP 2002	9 793	7 500
950.			A VI. Savaria Történelmi Karnevál megrendezése	TRFC SZP 2005	8 000	3 000
951.		Szombathely MJV Önkormányzata	Szombathelyi Sportliget fejlesztése	TÜKÖR 2001	41 719	25 000
952.			Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	6 333	3 098
953.			A csomagolóanyagok lakossági szelektív gyűjtésének fejlesztésére 39 db hulladékgyűjtő sziget létesítésére Szombathely belterületén	TEHU 2005	18 239	9 930
954.			Körmendi út (Szent Gellért és Tinódi utcák között), Szent Gellért utca (Fogarasi és Körmendi út között), Károly Róbert utca	TEUT 2005	44 383	22 192
955.			Szellős utca és Rumi út	TEUT 2005	21 416	10 708
956.			Szövő és Alkotás utcák (Szövő és Sas utcák között), Sas utca (Zanati és Alkotás utcák között)	TEUT 2005	32 037	16 018
957.			Thököly I. utca (Mátyás király és Bejczy utcák között)	TEUT 2005	4 250	1 082
958.			Üstökös, Csillag és Vénusz utcák	TEUT 2005	15 703	7 852
959.			Nagy Lajos király utca	TEUT 2005	8 715	4 357
960.			Rákóczi F. utca	TEUT 2005	7 069	3 534
961.			Bartók B. krt. (Rohonci és Szabó M. utcák között) felújítása	TEUT 2005	20 685	9 258
962.			1 db 18+2 m3-es tömörítőlapos gépjármű beszerzése	TEHU 2006	35 260	21 928
963.			Aréna utca	TEUT 2006	6 171	3 086
964.			Dombtető utca	TEUT 2006	2 268	1 134
965.			Kárpáti Kelemen utca	TEUT 2006	8 845	4 422
966.			Kiskar utca	TEUT 2006	20 379	10 000
967.			Rumi út	TEUT 2006	14 730	7 088
968.			Vasvári P. utca	TEUT 2006	8 454	4 227

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
969.	Szombathely	Szombathely MJV Önkormányzata	Vasvári P. és Móra F. utcák csapadékvíz elvezetése, járdaépítése	CÉDE 2007	21 000	12 600
970.			Bartók terem felújítása és bővítése	CÉDE 2007	405 486	9 074
971.			Nyitra utca	TEUT 2007	9 682	4 841
972.			Szűrcsapó utca (Szabó M. és Bólyai J utcák között)	TEUT 2007	11 998	5 999
973.			Pick telep (Sziget, Torockó, Szabadka, Sárvár és Kolozsvár utcák) csapadékvíz elvezetése és járdaépítés	CÉDE 2008	39 000	20 000
974.			Somogyi B. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	24 134	11 747
975.			Torockó utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	7 421	3 476
976.			Gyermek, Ifjúsági és Környezeti Nevelési Centrum kialakítása Szombathely városában a Fenntartható-ságra nevelés évtizedében	TRFC 2008	6 269	4 000
977.			Térségi Sportnapok 2009	TRFC 2008	3 667	1 833
978.		Szombathelyi Waldorf Társas Kör	Nevelés kezdeményezés bemutatása és fejlesztése	TÜKÖR 2001	3 950	3 500
979.		Társ. Tud. és Európa-tanulmányok (ISES) Alapítvány	Közép-Európai Regionális Fejlődéstanulmányok Kutatócsoport létrehozása	TÜKÖR 2001	25 600	20 000
980.		Vas Megye és Szombathely Vállalkozás Fejlesztési Alapít.	Regionális befektetői CD-ROM és hazai konferencia	TÜKÖR 2001	11 800	10 620
981.		Vas Megyei Állami Közútkezelő Kht	M86 j. gyorsforgalmi út 94,5-99,5 km szakasz engedélyezési terve	TÜKÖR 2001	66 000	15 930
982.			M86j. Gyorsforgalmi út 81,5-90,0 km szakasz engedélyezési terve	ERFP 2002	37 250	30 000
983.		Vas Megyei Markusovszky Kórház	Klinikai demonstrációs egységek korszerű eszközökkel való felszerelése	ERFP 2002	13 300	10 000
984.		Vas Megyei Markusovszky Kórházért Alapítvány	Orvosi szakkönyvtár fejlesztése magas szintű oktató-munka érdekében	ERFP 2002	28 300	25 000
985.		Vas Megyei Önkormányzat	Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2005	37 500	14 000
978.			Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2006	72 000	40 000
986.			Területfejlesztési intézményi kapacitásfejlesztés	TÜKÖR 2001	9 220	8 298
988.		Vasakarat Sport Club	III. Solymos Endre Nemzetközi Mozgássérültek Emlék Tornája	TRFC SZP 2005	2 820	1 000
989.	Tanakajd	Tanakajd Község Önkormányzat	Kossuth L. és Petőfi S. utcák	TEUT 2005	3 516	1 758
990.	Táplánszentkereszt	Táplánszentkereszt Község Önkormányzata	Deák F. utca	TEUT 2005	6 608	3 304
991.			Rákóczi F. és Táncsics M. utcák	TEUT 2006	30 165	7 000
992.			Kisfaludy S. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	12 407	5 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
993.	Vasasszonyfa	Vasasszonyfa Község Önkormányzata	Vasasszonyfa, 8639 sz. ök. úton gyaloghíd építése	CÉDE 2008	6 196	3 718
994.	Vaskeresztes	Vaskeresztes Község Német Kisebbségi Települési Önkorm.	Vaskeresztes vízhálózat bővítés	ERFP 2002	66 175	13 896
995.	Vassurány	Vassurány Községi Önkormányzat	Hársfa utca	TEUT 2006	10 385	4 500
996.	Vát	Vát Községi Önkormányzat	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	180	90
997.	Vép	Mezőgazdasági Középfokú Szakoktatási Továbbk. és Szaktan Int.	Információs központ mezőgazdasági vállalkozóknak	TÜKÖR 2001	8 694	7 825
998.		SZÉLERő Keresk. és Szolgáltató Kft	Szélpark Vép tervezése	ERFP 2002	19 000	12 350
999.		Vép Nagyközség Önkormányzat	Rákóczi F. és Deák F. utcák	TEUT 2005	4 507	2 253
1002.			Bartók B. és Vasút utcák	TEUT 2006	19 859	7 000
1000.			Kossuth L. utca	TEUT 2007	8 130	3 700
1001.			Alkotmány és Petőfi S. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	7 258	3 629
1003.	Zsennye	Zsennye Község Önkormányzata	Szennyvízelvezetési és-tisztítási beruházás	Céltámogatás 2006	991 026	842 370
Szombathelyi kistérség összesen					*6 949 728*	*1 889 657*
Vasvári kistérség						
1004.	Alsóújlak	Alsóújlak Község Önkormányzata	Az alsóújlaki kultúrház tetőfelújítása	CÉDE 2008	5 510	3 857
1005.			Kossuth L. utca és Dózsa Gy. utcák	TEUT 2006	6 305	3 500
1006.			Kossuth L. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 047	2 927
1007.		Média-Transz 2000 Fuvarozó, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft	Faipari kapacitásbővítő és munkahelyteremtő beruházás	TRFC 2004	42 219	20 000
1008.			Faipari kapacitásbővítő és munkahelyteremtő beruházás	TRFC 2006	27 800	7 500
1009.	Bérbaltavár	Bérbaltavár Község Önkormányzata	Bérbaltavár, Csehi, Nagytilaj községek önkormányzatai által közösen működtetett háziorvosi és védőnői szolgáltatás színvonalának fejlesztése	CÉDE 2008	10 000	8 000
1010.	Csehi	Csehi Község Önkormányzata	Rákóczi F. utca járda felújítása és Kossuth L. utca járda felújítása a 125-135. hsz. közötti szakaszon	CÉDE 2008	5 109	3 576
1011.	Csehimindszent	Csehimindszent Község Önkormányzata	Rendkívüli esőzés következtében utakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	2 122	1 734
1012.	Csehimindszent	Csehimindszent Község Önkormányzata	Csehimindszent tűzoltó szerház felújítás	TEKI 2008	2 457	1 966
1013.	Csipkerek	Csipkerek Község Önkormányzata	Csipkerek Község Önkormányzat tulajdonában lévő Csipkerek, Dózsa Gy. u. 2. szám alatti közfeladatot ellátó intézmény tetőfelújítása	CÉDE 2008	4 347	3 043
1014.			Rákóczi F. utca és Dózsa Gy. utcák	TEUT 2006	4 494	2 606

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1015.	Gersekarát	Gersekarát Község Önkormányzata	Gersekarát déli községrészén közlekedési létesítmények kiépítése	TTFC 2003	38 098	30 000
1016.			Információs Iroda létrehozása Gersekaráton	TTFC 2003	2 248	2 023
1017.	Győrvár	Faluház Baráti Kör Győrvár	A győrvári csata 300-dik évfordulójára rendezett IV. Kuruc Fesztivál	TRFC 2006	4 300	3 000
1018.		Győrvár Község Önkormányzata	Komplex egészségügyi intézmény - védőnői tanácsadóval való - kialakítása	TTFC 2003	7 867	7 000
1019.			Általános Iskola konyha- és étteremmel való bővítése	TRFC TP 2005	71 360	40 000
1020.			Ótemető utca	TEUT 2006	2 343	1 170
1021.			Óvoda felújítása	TRFC 2006	8 356	5 000
1022.			Győrvári alsó temető ravatalozójának bővítése és felújítása	CÉDE 2008	4 379	3 065
1023.	Kám	Kám Község Önkormányzata	Egészségház kialakítása	TEKI 2007	12 100	8 470
1024.			Kám Kulturális örökség bemutathatóvá tétele	TEKI 2008	1 248	999
1025.	Mikosszéplak	Mikosszéplak Község Önkormányzata	Mikosszéplak ravatalozó átalakítás és bővítés	TEKI 2008	7 967	4 000
1026.	Olaszfa	Olaszfa Község Önkormányzata	Községháza felújítása	TEKI 2007	15 587	7 500
1027.	Oszkó	Hegypásztor Kör	Pincesor Rekonstrukció a Vasi Hegyháton	ERFP 2002	5 300	4 770
1028.			Közösségi Ház és civil szolgáltató központ kialakítása Oszkón	TTFC 2003	23 900	11 091
1029.			Térségi Ifjúsági Szolgáltató- és Képző Központ létrehozása	TRFC 2004	12 875	10 300
1030.		Oszkó Község Önkormányzata	Új utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 079	2 039
1031.	Petőmihályfa	Petőmihályfa Község Önkormányzata	Öreghegyre vezető út felújítása	TTFC 2003	6 000	5 400
1032.	Püspökmolnári	Püspökmolnári Község Önkormányzata	A püspökmolnári Művelődési Ház részleges felújítása	NKÖM 2004	3 000	2 300
1033.			Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	375	300
1034.			Napközi-otthonos Óvoda felújítása	CÉDE 2007	7 707	6 165
1035.			Közterületi temetőhöz vezető utak felújítása	TEKI 2008	3 548	2 483
1036.	Rábahídvég	Rábahídvég Község Önkormányzata	Ady E., Táncsics M., Bertha Gy. utcák	TEUT 2006	18 180	6 800
1037.			Rábahídvégi Általános Iskola épületének külső rekonstrukciója	CÉDE 2008	15 584	11 400
1038.	Sárfimizdó	Sárfimizdó Község Önkormányzata	A Sárfimizdói temető kerítése megújul!	TEKI 2008	2 882	2 017
1039.	Szemenye	Szemenye Község Önkormányzata	Szemenye Művelődési Ház felújítása	CÉDE 2008	6 425	4 497

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1040.	Telekes	Telekes Község Önkormányzata	Művelődési Ház és iskolai étkező átalakítása és akadálymentesítése	TRFC 2006	7 265	5 085
1041.	Vasvár	Badalik Bertalan OP Alapítvány	Barokk könyvtár kialakítása a Vasvári kolostorban	TÜKÖR 2001	10 029	9 000
1042.		Góth Krisztina	Munkahelyteremtés Vasváron	TTFC 2003	4 618	3 000
1043.		Hegyháti Jóléti Szolgálat Alapítvány	„A Gondoskodás útjai”, komplex humán, szociális infrastruktúra fejlesztés a Vasi Hegyhát kistérségben.	TTFC 2003	34 214	25 000
1044.		Szentkút Szabadidő Szolgáltató Kft	Termálfürdő bővítése, strand-úszómedence építéssel	TÜKÖR 2001	59 394	20 000
1045.			Tanmedence kialakítása a Vasvári Fürdőben	TRFC TP 2005	24 945	12 445
1046.		Vasi Hegyhát Területfejlesztési Önkormányzati Társulás	Nyugat-dunántúli Erdőtelepítési Projekt előkészítése	TÜKÖR 2001	5 263	4 680
1047.			Kistérségi Örökségvédelmi Program megvalósítása a Vasi Hegyháton	ERFP 2002	16 000	14 400
1048.		Vasvár Város Önkormányzata	A Vasvári Ficánkoló Óvoda kistérségre ható humán infrastruktúra fejlesztése	TRFC 2006	23 265	15 000
1049.			Vasvár köztéri játszótereinek felújítása	CÉDE 2008	5 041	4 033
1050.			Bartók B. és Tretter utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 839	2 919
Vasvári kistérség összesen					*596 988*	*356 062*
Vas megye összesen					*14 602 717*	*4 686 357*
Nyugat-dunántúli régió összesen					***36 627 479***	***14 530 172***

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
Zala megye						
Hévízi kistérség						
1051.	Alsópáhok	Alsópáhok Község Önkormányzata	Fő utca járdaburkolat korszerűsítése a Hévízi és a Balassi utca között	CÉDE 2008	14 284	6 000
1052.			Utakban, árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 864	1 718
1053.	Hévíz	Hévíz Város Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	834	667
1054.			Szent András utca	TEUT 2005	18 512	9 256
1055.			Helikon és Tavirózsa utcák	TEUT 2006	21 609	10 804
1056.			Hunyadi, Martinovics I. és Fortuna utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 420	6 710
1057.			Honvéd és József A. utcák	TEUT 2007	14 985	7 000
1058.		Hévízi Kistérség Önkormányzatainak Többcélú Társulása	„Kistérségi Karácsonyi Fesztivál és Vásár” Karácsonyváró és Óévbúcsúztató a Hévízi Kistérségben	TRFC 2008	2 300	1 000
1059.	Sármellék	Cape Clear Aviation Repülőtér Üzemeltető és Fejlesztő Kft.	Sármelléki FlyBalaton repülőtér	TRFC TP 2005	130 000	53 000
1060.		Kis-Balaton Térségi Társulás	Örökségekre épülő fejlesztési koncepció	TÜKÖR 2001	2 000	1 800
1061.			Kis-Balaton térségi biomassza megújuló energiaforrás hőenergia-hasznosítás	ERFP 2002	8 960	8 064
1062.		Sármellék Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	3 000	2 400
1063.			2 db hulladékgyűjtő sziget kialakítása Sármellék községben	TEHU 2005	450	315
1064.			Kossuth L. utca	TEUT 2006	15 896	7 000
1065.			Felszabadulás utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 922	6 000
Hévízi kistérség összesen					*264 036*	*121 735*
Keszthelyi kistérség						
1066.	Balatongyörök	Balatongyörök Község Önkormányzata	3 speciális hulladékgyűjtő szigetet kialakítása	TEHU 2004	1 275	893
1067.			Böngyér utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 771	4 885
1068.	Bókaháza	Bókaháza Község Önkormányzata	Petőfi S. és Hegy utcák	TEUT 2005	5 603	2 801
1069.			Hegy utca	TEUT 2007	7 891	4 577
1070.			Temetői járda építése – Bókaháza	CÉDE 2008	2 793	1 955
1071.	Esztergályhorváti	Esztergályhorváti Község Önkormányzata	Központi buszforduló	TEUT 2005	2 960	1 717
1072.			Kossuth L. utca	TEUT 2005	5 520	3 202
1073.	Gétye	Gétye Község Önkormányzata	Kossuth L. utca	TEUT 2007	8 614	4 996

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1074.	Gyenesdiás	Gyenesdiás Nagyközség Önkormányzata	Szent István utca	TEUT 2007	3 528	1 764
1075.			Esze Tamás, Kisfaludy és Ságvári utcák közburkolat-felújítása	TEUT 2008	11 100	5 550
1076.	Karmacs	Karmacs Község Önkormányzata	Utakban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 683	1 200
1077.	Keszthely	Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Kht.	Egységes balatoni monitor-ing rendszer Zala megyei részének kiépítése	TRFC TP 2005	17 250	11 158
1078.		HOMÉR 2000 Mérlegtechnikai Bt.	Szolgáltatói hálózat bővítése	TÜKÖR 2001	5 000	3 250
1079.		Keszthely Város Önkormányzat	Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2005	15 640	4 200
1080.			Ady E., Darnay K., Cholmoky J., Rezgő, Erkel F., Dózsa Gy., Tessedik S., Csokonai M., és Móra F. utcák	TEUT 2006	62 265	14 000
1081.			Keszthely Város Vendéglá-tó, Idegenforgalmi Kereske-delmi SZKI és Kollégiuma kazánrekonstrukciója	CÉDE 2007	29 760	12 000
1082.			Bem J. és Unterberger utcák	TEUT 2007	16 182	7 000
1083.			Rákóczi F. és Arany J. utcák	TEUT 2005	6 893	2 725
1084.			Gagarin, és Vak B. utcák és kapcsolódó utcái	TEUT 2005	49 000	24 650
1085.			Római utca és csatlakozó utcák	TEUT 2005	42 460	19 900
1086.			Mátyás király utca	TEUT 2005	38 428	19 214
1087.			Stromfeld A. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	12 629	6 314
1088.			Pacsirta utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 122	3 686
1089.		Keszthely-Hévíz Kistérségi Fejlesztési Társulás	Nyugat-Balatoni Mikrorégiós Forrásközpont	TÜKÖR 2001	7 980	4 236
1090.			Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	806	645
1091.		Keszthelyi Akadémia Alapítvány	Projektek - Projektje P&P Projektmenedzsment és pályázatkészítés az Európai Unióban	ERFP 2002	11 000	10 000
1092.		Veszprémi Egyetem Georgikon Mezgaz-daság-tudományi Kar	Agrármenedzser képzés	TÜKÖR 2001	14 300	13 000
1093.			Vidékfejlesztési képzés új kutatóhelyeinek, oktatómű-helyeinek létesítése	ERFP 2002	31 810	25 000
1094.		Veszprémi Egyetem Tanácsadó, Tovább-képző és Távoktatási Intézet	Idegenforgalmi Szakmene-dzser Rekreációs Szak helyi képzési programjának kidolgozása és a képzés indítása	ERFP 2002	7 000	5 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1095.	Szentgyörgyvár	Szentgyörgyvár Község Önkormányzata	Szentgyörgyvár községben szennyvízcsatorna hálózat kiépítése	CÉDE 2007	161 176	20 000
1096.			Szennyvízelvezetési és -tisztítási beruházás	Céltámogatás 2005	222 753	133 652
1097.			232/1 hrsz.-ú út burkolat-felújítása	TEUT 2008	14 199	6 000
1098.	Várvölgy	Várvölgy Község Önkormányzata	Viharos szél miatt óvoda tetőszerkezetében keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	4 585	2 800
1099.			Rendkívüli esőzés következtében az útban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	2 292	1 600
1100.			Utakban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	5 485	3 500
1101.	Vindornyafok	Vindornyafok Község Önkormányzata	Községgazdálkodást elősegítő gépbeszerzés	CÉDE 2007	738	517
1102.			Kossuth L. utca déli oldalán található járda burkolat-felújítása	CÉDE 2008	8 201	4 000
1103.			Falugondnoki szolgáltatás fejlesztése (garázs kialakítása)	CÉDE 2008	1 942	1 554
1104.	Vonyarcvashegy	Vonyarcvashegy Nagyközség Önkormányzata	Intelligens régió	TÜKÖR 2001	1 980	1 782
1105.			Hunyadi, Jókai M., Fecske utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 000	4 500
1106.	Zalaapáti	Zalaapáti Község Önkormányzata	Juhász Gy. utca	TEUT 2006	4 794	2 397
1107.			Zalaapáti szennyvíztisztító kapacitás bővítése	TÜKÖR 2001	12 600	11 340
1108.			Ady E. utca	TEUT 2005	5 933	2 966
1109.			Arany J. és Sportpálya utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	13 976	6 000
1110.			Zalaapáti községben szolgálati lakások felújítása	CÉDE 2008	6 409	1 000
Keszthelyi kistérség összesen					*914 323*	*423 125*
Lenti kistérség						
1111.	Baglad	Baglad Község Önkormányzata	Temetői utca	TEUT 2007	2 382	1 381
1112.			Bagladi faluház - könyvtár fűtéskorszerűsítése	CÉDE 2008	1 326	1 060
1113.	Barlahida	Barlahida Község Önkormányzata	Barlahida, 073-as külterületi út felújítása	TTFC 2003	18 114	14 174
1114.			Iskola utca	TEUT 2006	3 099	1 797
1115.	Belsősárd	Belsősárd Község Önkormányzata	Temetői úton meglévő közúti híd erősítése és felújítása a Kandia patak felett	TEKI 2008	5 267	3 687
1116.	Bödeháza	Bödeháza Község Önkormányzata	Bödeházi Hetési Tájbolt és Közösségi szolgáltató hely szociális helyiségének kialakítása	CÉDE 2008	2 194	1 536

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1117.	Csesztreg	„Cseszt Regélő” Önkormányzati Szolgáltató Kht.	Cseszt-Regélő Aktívpark strand fejlesztése	ERFP 2002	6 374	5 730
1118.		Csesztreg Község Önkormányzata	Teleki út	TEUT 2005	23 391	11 695
1119.			Kommunális gépbeszerzés a vonzó települési környezet megteremtése érdekében	CÉDE 2007	6 645	4 645
1120.			Közlekedésbiztonsági célú járda felújítás az Ady utcában	TEKI 2008	5 925	2 000
1121.	Csömödér	Csömödér Község Önkormányzata	Mikrotérségi gondozási központ a Cserta völgyében	TRFC 2004	65 000	38 000
1122.			Ravatalozó felújítási-átalakítási és bővítési munkálatai	TEKI 2008	10 496	3 600
1123.	Dobri	Dobri Község Önkormányzata	Művelődési ház vizesblokk és fűtésrekonstrukció	CÉDE 2007	1 890	1 134
1124.			Kultúrház tetőszerkezetében nagy mennyi-ségű csapadék és jég miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 433	1 150
1125.	Gosztola	Gosztola Község Önkormányzata	Fő út	TEUT 2005	5 034	2 517
1126.			Fő út	TEUT 2006	7 122	3 561
1127.			A község ivóvizét szolgáltató vízkúthoz vezető út melletti rézsűben keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	6 358	3 814
1128.			Rendkívüli esőzés következtében útban, árokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	4 007	1 900
1129.			Ravatalozó építése	CÉDE 2008	4 109	2 876
1130.			Útban, árokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	3 324	1 840
1131.	Gutorfölde	Gutorfölde község Önkormányzata	Rád is vár a „Boli” erdészház	TRFC SZP 2005	6 120	4 000
1132.			Járdafelújítás Gutorfölde Községben	TEKI 2008	13 408	4 500
1133.	Hernyék	Hernyék Község Önkormányzata	Orvosi rendelő kialakítása Hernyék községben	TRFC TP 2005	11 490	10 341
1134.	Iklódbördöce	Iklódbördöce Község Önkormányzata	Petőfi S. út	TEUT 2005	4 091	2 373
1135.			Iklódbördőcei kultúrházban vizesblokk kialakítása	CÉDE 2007	1 290	1 161
1136.		„Két-Hegyhát” Kiemelkedően Közhasznú Egyesület	Hegyháti programok	TRFC 2006	860	600
1137.	Kálócfa	Kálócfa Község Önkormányzata	Rendkívüli csapadék miatt utakban, árkokban és hidakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	5 545	3 326
1138.	Kerkabarabás	Kerkabarabás Község Önkormányzata	Szennyvízelvezetési és-tisztítási beruházás	Céltámogatás 2005	156 401	93 841
1139.	Kerkateskánd	Kerkateskánd Község Önkormányzata	Hídban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 372	1 100

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1140.	Kozmadombja	Kozmadombja Község Önkormányzata	Nagy mennyiségű csapadék miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	6 520	3 911
1141.			Kozmadombja önkormányzati épületének korszerűsítése és bővítése	CÉDE 2008	5 005	2 504
1142.	Külsősárd	Külsősárd Község Önkormányzata	Külsősárdi temető - ravatalozó vízellátás. és villanyszerelés	CÉDE 2008	1 605	1 123
1143.	Lendvadedes	Lendvadedes Község Önkormányzata	Petőfi út	TEUT 2005	2 185	1 267
1144.			Ivóvíz kútban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	1 483	1 038
1145.			Fűnyíró traktor vásárlása	CÉDE 2008	669	468
1146.	Lendvajakabfa	Lendvajakabfa Község Önkormányzata	Lendvajakabfai kultúrház külső felújítása	CÉDE 2008	1 446	1 012
1147.	Lenti	CREATON Hungary Gyártó Kft.	Cserépgyártó kapacitás létesítése jelentős munkahelyteremtéssel	TRFC 2004	380 000	20 000
1148.		Gyógyhelyünk Lenti Egészségturisztikai Közalapítvány	Lenti és térsége turisztikai kiadványa	TRFC SZP 2005	2 491	1 993
1149.		Lenti Gyógyfürdő Kft.	Vízvisszaforgató berendezések telepítése	TÜKÖR 2001	40 000	26 000
1150.		Lenti Város Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	1 403	1 122
1151.			Speciális, szelektív hulladékgyűjtő-szállító jármű beszerzése	TEHU 2004	35 250	26 437
1152.			A lenti volt laktanya termelő infrastruktúrájának kiépítése	TRFC 2004	74 535	52 000
1153.			1 db 6 tonna teherbírású speciális szelektív hulladékgyűjtő jármű	TEHU 2005	24 750	10 534
1154.			50 m3/d befogadó képességű települési folyékony hulladékot befogadó műtárgy megvalósítása	TEHU 2005	21 250	13 812
1155.			1 db 8m3-es települési folyékony hulladék szippantó, -szállító jármű beszerzése	TEHU 2005	24 876	17 413
1156.			Bánffy M. és Bottyán J. utcák	TEUT 2005	10 120	5 060
1157.			Béke utca	TEUT 2005	8 195	4 098
1158.			Lenti-Lentikápolna közötti kerékpárút megépítése	TRFC SZP 2005	60 600	5 086
1159.			A volt lenti laktanya termelő infrastruktúra kiépítése 2. ütem	TRFC TP 2005	51 773	35 000
1168.			Vörösmarty M. utca	TEUT 2006	17 340	8 670
1160.			Deák F. utca	TEUT 2007	14 000	7 000
1161.			Rendkívüli esőzés következtében a szakorvosi rendelő tetőszerkezetében bekövetkezett károk	VIS MAIOR 2007	2 185	1 500
1162.			Ligetköz, Akácfa utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	19 246	9 623

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1163.	Lenti	Lenti Város Önkormányzata	Rendkívüli esőzés és vihar következtében művelődési központ és könyvtár épületének tetőszerkezetében, épületében keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	3 450	2 300
1164.			Kossuth L. út jobb oldalán meglévő gyalogjárda 613 hrsz-től - 886/1 hrsz-ig terjedő szakaszának burkolat felújítása	TEKI 2008	2 520	2 016
1165.		Lenti Városüzemeltető Kht.	Regionális szempontból hátrányos helyzetű kistérségben megvalósuló helyi munkanélküliek életkörülményeinek javítását szolgáló közmunkaprogram	TRFC 2008	10 817	8 653
1166.		Lovászi Olajbányász Vadásztársaság	Turisztikai pihenőhely és kerékpártároló Lovásziban	TRFC SZP 2005	10 050	6 700
1167.		Városi Művelődési Központ és Könyvtár	Kockásliliom Tavaszi Fesztivál - 2006	TRFC SZP 2005	3 000	1 000
1171.	Lovászi	Lovászi Község Önkormányzata	Kossuth L. út	TEUT 2006	4 527	2 263
1169.			Útban és árokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	932	750
1170.			Útban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 478	1 000
1172.	Márokföld	Márokföld Község Önkormányzata	Hulladékgyűjtő,- szállító jármű beszerzése	TEHU 2004	33 000	23 100
1173.	Nemesnép	Nemesnép Község Önkormányzata	Ravatalozó épületének felújítása	CÉDE 2007	4 333	3 033
1174.	Nova	Nova Község Önkormányzata	Göcseji Aratónapok Novánban 2005.	TRFC SZP 2005	3 987	1 000
1175.			Ságvári E. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 948	2 974
1176.		Nova Tábor Idegenforgalmi és Szolgáltató Kft	Novai Ifjúsági Tábor téliesítése	TRFC SZP 2005	19 217	5 000
1177.	Páka	Páka Község Önkormányzata	Pákai kultúra központ újjáépítése	TRFC 2004	15 553	10 555
1178.			Rendkívüli esőzés következtében árokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	989	690
1179.			Árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 227	1 700
1180.	Pórszombat	Pórszombat Község Önkormányzata	Nagy mennyiségű csapadék és hó miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	9 059	5 435
1181.			Árokban, részűben nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	3 357	2 400
1182.	Pusztaapáti	Pusztaapáti Község Önkormányzata	Vízelvezető árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 947	2 200
1183.	Rédics	Rédics Község Önkormányzata	Ifjúsági Szálló Rédics	TRFC SZP 2005	10 149	4 000
1184.			Körjegyzőség tetőszerkezetében vihar miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 364	1 900
1185.			Rédics és térsége közmunkaprogram	TRFC 2008	8 903	7 392

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1187.	Szécsisziget	Szécsisziget Község Önkormányzata	Deák F. utca	TEUT 2005	4 840	2 420
1186.		Szécsisziget Község Önkormányzata	Mintaprojekt geotermikus energiaforrás hasznosítására Szécsisziget községben.	ERFP 2002	25 200	18 000
1188.		Szécsiszigeti Kulturális és Sport Egyesület	Szécsiszigeti Szapáry hagyományőrző program	TRFC SZP 2005	1 470	1 060
1189.	Szentgyörgyvölgy	Szentgyörgyvölgy Község Önkormányzata	Viharos szél, felhőszakadás miatt útban, orvosi rendelő-ben keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	3 267	1 600
1190.	Szentpéterfölde	Szentpéterfölde Község Önkormányzata	Szociális és kulturális ellátáshoz gépjárművásárlás	TTFC 2003	5 400	4 320
1191.			Általános iskola és orvosi rendelő felújítása	TRFC 2004	19 309	15 447
1192.	Szijártóháza	Szijártóháza Község Önkormányzata	Fűnyíró traktor és bozótvágó vásárlása	CÉDE 2008	639	511
1193.	Szilvágy	Szilvágy Község Önkormányzata	Viharos szél miatt a műve-lődési ház tetőszerkezet-ében, utakban és árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	6 686	4 114
1194.			Temetői út karbantartása, felújítása, korszerűsítése	TEKI 2008	5 141	4 113
1195.			Útban és árokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	3 928	2 500
1196.	Tormafölde	Tormafölde Község Önkormányzata	Rendkívüli csapadék miatt Rózsa úti hídban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	3 655	2 600
1197.			Rendkívüli csapadék miatt az önkormányzati hivatal épületében keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	1 526	1 000
1198.			Tormafölde, Temető előtti személygépkocsi parkoló kialakítása	TEKI 2008	15 235	5 547
1199.			Útban és árokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	3 991	2 900
1200.	Zalabaksa	Horváthné Császár Erzsébet	Falusi turizmus szálláshely kialakítása	TRFC SZP 2005	3 863	2 063
1201.		Zalabaksafa Község Önkormányzata	Rendkívüli csapadék miatt utakban, árkokban keletke-zett károk	VIS MAIOR 2007	6 614	3 968
1202.			Zalabaksa, Rákóczi út 24. sz. alatti Körjegyzőség Hivatal épülete, ingatlana feladatellátás színvonalának javítását eredményező fejlesztések	CÉDE 2008	9 935	5 448
1203.	Zalaszombatfa	Zalaszombatfa Község Önkormányzata	Fűnyíró traktor vásárlása	CÉDE 2008	499	349
1204.		Zala Megyei Állami Közútkezelő Kht.	74127.j. Zalaszombatfa bekötőút 0+000-2+716km burkolaterősítési terve	TTFC 2003	41 105	32 884
1205.	Zebecke	Zebecke Község Önkormányzata	Ravatalozó felújítása	CÉDE 2007	4 092	3 683
1206.			Parlagfű - mentesítéshez eszköz beszerzése	TEKI 2008	499	399
Lenti kistérség összesen					*1 516 694*	*697 000*

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
Letenyei kistérség						
1207.	Bánokszentgyörgy	Bánokszentgyörgy Község Önkormányzata	Néphadsereg és Béke utcák	TEUT 2007	8 642	4 500
1208.			Ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	1 811	1 268
1209.	Bázakerettye	Bázakerettye Község Önkormányzata	Naphegy út közműves ivóvíz ellátása	TTFC 2003	27 621	14 639
1210.			Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	746	597
1211.	Becsehely	Becsehely és Környéke Mezőgazdasági Termelő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	A becsehelyi Tuskós Major infrastrukturális és ingatlan beruházása	TRFC 2008	22 450	11 225
1212.		Zala Car Center Szolgáltató Betéti Társaság	Autószerelő műhely bővítése és építése	TRFC 2008	8 880	4 440
1213.		Becsehely Község Önkormányzata	Az óvoda felújítása Becsehely községben	TRFC 2006	38 651	25 000
1214.	Borsfa	Borsfa község Önkormányzata	Gondozási Központ létrehozása	TTFC 2003	5 800	4 500
1215.			Ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	3 276	2 621
1216.		Nyírfaerdő Termelő és Szolgáltató Kft.	A Nyírfaerdő Kft. Üzemcsarnok építési beruházása	TRFC 2008	15 701	7 851
1217.		Naturholztechnik Termelő- és Forgalmazó Kft.	Tüzelőanyag tárolás és adagolás berendezéseinek modernizálása.	TRFC 2006	22 100	7 500
1218.	Bucsuta	Bucsuta Község Önkormányzat	Községi könyvtár padozatának felújítása	TRFC 2004	5 123	4 610
1219.			Gondozási Központ tetőfelújítás	TRFC 2006	7 833	6 266
1220.			Bucsuta külterületi vízrendezés felújítási munkái	CÉDE 2007	15 116	8 000
1221.			Gondozási központban csőtörés miatt keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	604	483
1222.			Közlekedésbiztonságot szolgáló járdaépítés Bucsuta községben	TEKI 2008	17 708	8 700
1223.	Csörnyeföld	Bussay Szőlő és Bortermelő Kft.	Falusi szálláslehetőség kialakítása	TTFC 2003	15 781	9 000
1224.		Csörnyeföld Község Önkormányzata	Csörnyeföld Öreghegy vízellátása	TTFC 2003	5 075	4 060
1225.			Szociális ellátórendszer fejlesztése	TRFC SZP 2005	2 867	2 500
1226.			Kerékpárút-hálózat bővítése Csörnyeföld Községben	TRFC SZP 2005	10 974	9 874
1227.			Művelődési ház felújítása	CÉDE 2008	16 997	7 000
1228.			Összefogással az élhető környezetünkért a Kerka-Mura folyók találkozásánál, közmunkaprogram lebonyolítása	TRFC 2008	9 860	8 874
1229.			Szociális ellátórendszer fejlesztése a szociális földprogram keretében	TRFC 2008	2 256	2 136

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1230.	Kerkaszentkirály	Kerkaszentkirály Község Önkormányzata	Ifjúsági természetház kialakítása	TRFC SZP 2005	15 331	7 500
1231.			Fő út	TEUT 2006	15 060	7 000
1232.			Csőtörés miatt közösségi épületben keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	4 571	2 450
1233.			Polgármesteri hivatal épületében csőtörés miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 478	1 050
1234.		Pál Zoltán őstermelő	Borház kialakítása a Vörcsöki hegyen	TRFC SZP 2005	16 085	8 040
1235.	Kiscsehi	Kiscsehi Község Önkormányzata	Rézsűben, járdában nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	4 108	2 500
1236.	Kistolmács	ERDÉLYI -ERMA KFT	Falusi turizmus fejlesztéséhez apartman ház építése	TRFC SZP 2005	28 995	5 000
1237.		Kistolmács Község Önkormányzata	Művelődési ház felújítása, bútorok, gépek, berendezések beszerzése	TTFC 2003	10 032	7 000
1238.			Kossuth L. utca (148hrsz)	TEUT 2005	2 718	1 576
1239.			Temető utca	TEUT 2006	3 757	2 179
1240.			Kistolmács felszíni vízelvezető rendszerének fejlesztése	TEKI 2007	2 343	1 874
1241.			Kozár utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	2 991	1 735
1242.	Lasztonya	Lasztonya Község Önkormányzata	168 hrsz-ú út	TEUT 2006	4 100	2 378
1243.			Orvosi rendelő felújítása	TEKI 2007	3 103	2 482
1244.	Letenye	Dél-Zala Murahíd Letenye Többcélú Társulás	Letenyét és térségét bemutató kiadvány elkészítése	TRFC SZP 2005	2 055	1 644
1245.			Háromszoros esélyteremtés a szociális ellátórendszer fejlesztése program	TRFC SZP 2005	10 000	4 800
1246.		Letenye Muravidéki Hegyközség	Pihenőhely a zajki szőlőhegyen	TRFC SZP 2005	2 596	2 336
1247.		Letenye Város Önkormányzata	Farkas J. utca (349 hrsz-ú)	TEUT 2005	13 935	6 967
1248.			Rákóczi F. utca	TEUT 2005	13 596	6 798
1249.			Hármashatár kulturális- és gasztronómiai fesztivál	TRFC SZP 2005	2 870	1 705
1250.			Letenye Város Termálfürdő és kemping bővítése	TRFC TP 2005	45 983	20 000
1251.			Ságvári E., Ady E. és Aradi utcák	TEUT 2006	23 384	11 692
1252.			Letenye Város Kemping bővítés	TRFC 2006	9 173	2 751
1253.			Béci, Sport és Arany utcák	TEUT 2007	14 998	7 000
1254.			Baross és Királyi Pál utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	10 000	5 000
1255.			Letenye Város rendezési tervének elkészítése	TEKI 2008	7 920	5 000
1256.		Muravidék Jövőjéért Alapítvány	Információ- tudás- nyitottság- alkalmazkodás-boldogulás	TTFC 2003	2 525	2 015

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1257.	Lipseszentadorján	Lipseszentadorján Község Önkormányzata	Béke út	TEUT 2005	7 727	4 482
1258.			Havazás és esőzés miatt útban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	906	650
1259.			Lispeszentadorján a 0119/2 hrsz, temetőhöz vezető út felújítása	TEKI 2008	7 641	6 113
1260.	Maróc	Maróc Község Önkormányzata	Turisztikai pihenőhely kialakítása a Maróci Hegyi Keresztnél	TRFC SZP 2005	1 720	1 548
1261.			Dél-Zalai Pünkösd	TRFC 2006	2 760	1 290
1262.			Kultúrház felújítása Maróc községben	CÉDE 2008	13 059	7 500
1263.	Molnári	Molnári Községi és Horvát Kisebbségi Önkormányzat	Ravatalozó felújítása	TRFC 2006	13 237	9 265
1264.			Mazanica Napok	TRFC 2006	866	606
1265.		Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás	„Együtt a Murára!”	TRFC 2006	2 193	1 743
1266.	Murarátka	Murarátka Község Önkormányzata	Tájékoztató községi táblarendszer	TÜKÖR 2001	429	386
1267.			Táncsics M. út	TEUT 2005	11 608	6 733
1268.			Murarátka község ravatalozójának felújítása	CÉDE 2007	1 696	1 357
1269.			Liliom utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 913	2 850
1270.			Közmunkaprogram Murarátkán	TRFC 2008	2 578	2 450
1271.			Hunyadi utca	TEUT 2006	2 343	1 359
1272.	Muraszemenye	Muraszemenye Község Önkormányzata	Közétkeztetést ellátó konyha átalakítása, bővítése és felszerelése Muraszemenyén	TRFC 2006	26 247	20 000
1273.	Oltárc	Oltárc Község Önkormányzata	Ravatalozó felújítása	CÉDE 2008	2 579	2 063
1274.	Petrivente	Petrivente Községi és Horvát Kisebbségi Önkormányzat	Orvosi rendelő kialakítása a meglévő Polgármesteri Hivatal épületének bővítésével.	TTFC 2003	13 025	10 000
1275.	Pusztamagyaród	Önkormányzat Pusztamagyaród	Pusztamagyaród orvosi rendelőjének bővítése és bútorzat felújítása	TTFC 2003	14 179	6 000
1276.	Semjénháza	Semjénháza Község Önkormányzata	Orvosi rendelő épületének felújítása	CÉDE 2007	3 998	3 198
1277.			Semjénházai Ravatalozó épületének és környezetének felújítása	CÉDE 2008	2 332	1 632
1278.	Szentliszló	Szentliszló Község Önkormányzata	Élhetőbb Szentliszlóért közmunkaprogram	TRFC 2008	6 572	5 628
1279.	Szentmargitfalva	Szentmargitfalva Község Önkormányzata	Pihenőhely kialakítása	TRFC SZP 2005	2 308	1 000
1280.			Falugondnoki szolgálat működtetéséhez szükséges gépjármű beszerzése	CÉDE 2007	6 318	5 054

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1281.	Tótszentmárton	Tótszentmárton Község Önkormányzata	Szentmártoni tájház kialakítása	TEKI 2008	12 056	9 645
1282.		Tótszentmárton Községi és Horvát Kisebbségi Önkormányzata	Tótszentmártoni zártkert vízellátása	TTFC 2003	23 764	18 000
1283.			Tótszentmártoni orvosi rendelő épületének felújítása	TRFC 2004	25 132	20 105
1284.			Temetői út	TEUT 2006	6 512	3 000
1285.	Tótszerdahely	Muramenti Nemzetiségi Területfejlesztési Társulás	XII. Szepetneki Kiállítás és Vásár	TRFC SZP 2005	2 157	1 427
1286.			Mura menti vigasságok programsorozat	TRFC 2008	5 000	2 500
1287.	Tótszerdahely	Tótszerdahely Község Önkormányzata	Tótszerdahelyi Rétes-fesztivál	TRFC SZP 2005	1 541	1 214
1288.			Tótszerdahely Községben belterületi kerékpárút kialakítása	TRFC SZP 2005	44 656	35 486
1289.			„A felnövekvő nemzedék lenni és folytatódni létprogramja”	TRFC TP 2005	26 865	15 000
1290.			Régió-Ház Kisrégiós Forrásközpont szobák kialakítása	TRFC 2006	23 592	16 154
1291.			Rétes-fesztivál Tótszerdahelyen	TRFC 2006	2 950	2 065
1292.			Tótszerdahelyi orvosi rendelő bővítése	TEKI 2007	14 010	6 000
1293.			Tótszerdahelyi ipari terület közművesítése	CÉDE 2008	43 135	15 000
1294.	Valkonya	Valkonya Község Önkormányzata	Rockenbauer Pál Kulcsosház és turista-pihenőhely, esőbeálló fejlesztése és funkciójának bővítése	TRFC SZP 2005	7 500	6 000
1295.			A kultúrház korszerűsítése	NKÖM 2004	2 267	2 040
1296.			Falugondnoki gépjármű cseréje	CÉDE 2007	6 574	5 074
1297.			Valkonya Temetői út felújítása	TEKI 2008	3 420	2 736
1298.			Várfölde községben Gondozási Központ kialakítása	TTFC 2003	4 145	3 000
1299.	Zajk	Zajk Község Önkormányzata	Kolozsvári utca	TEUT 2005	5 312	3 081
1300.			Józsefhegyi utca	TEUT 2006	3 496	2 028
Letenyei kistérség összesen					*954 897*	*558 578*
Nagykanizsai kistérség						
1301.	Belezna	Belezna Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	220	176
1302.			Beleznai ravatalozó bővítése	TRFC 2004	11 938	10 743
1303.			Dózsa Gy. utcai járda felújítási munkái	CÉDE 2008	5 264	4 211
1304.	Börzönce	Börzönce Község Önkormányzata	Felszíni vízelvezető rendszerek fejlesztése	TEKI 2007	1 993	1 594
1305.	Csapi	Csapi Község Önkormányzata	42 hrsz-ú út	TEUT 2005	3 290	1 645
1306.			Kossuth L. út	TEUT 2006	2 954	1 477
1307.			356 hrsz-ú út felújítás-építés	CÉDE 2007	6 169	3 701

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1308.	Fityeház	Fityeház Község Önkormányzata	Esőbeállók telepítése busz-megállóba	CÉDE 2007	1 798	1 259
1309.			Ravatalozó épület bővítése, felújítása	CÉDE 2008	12 573	7 800
1310.	Fűzvölgy	Fűzvölgy Község Önkormányzata	Fűzvölgy községi Faluház átalakítása,bővítése,	TTFC 2003	15 133	11 917
1311.			Fűzvölgy község 84/2 hrsz.-ú ingatlanon a Szabadság emlékmű körüli park építése, kialakítása	CÉDE 2008	3 931	2 359
1312.	Hahót	Hahót Község Önkormányzata	A kultúrház fűtés-korszerűsítése	NKÖM 2004	6 465	5 827
1313.			Kisfaludi S. utca	TEUT 2005	7 181	3 591
1314.			1 db 16 m3-es hulladékgyűjtő jármű beszerzése	TEHU 2005	34 500	24 150
1315.			Kisfaludy S. utca	TEUT 2006	4 794	2 397
1316.			Óvoda konyhai páraelszívás létesítése	CÉDE 2007	3 379	2 366
1317.	Hosszúvölgy	Hosszúvölgy Község Önkormányzata	Rézsűben nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 786	2 100
1318.	Kerecseny	Kerecseny Község Önkormányzata	Közösségi ház park építési munkái	CÉDE 2007	5 106	4 085
1319.	Liszó	Liszó Község Önkormányzata	Faluház fűtéskorszerűsítés	CÉDE 2007	6 923	4 154
1320.			Liszó község ravatalozójának felújítása	CÉDE 2008	11 530	5 000
1321.			Útban, árokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 376	1 242
1322.	Nagykanizsa	Hevesi Sándor Művelődési Központ	KANIZSA-MKB Nemzetközi Jazzfesztivál	TRFC SZP 2005	4 310	2 501
1323.		Kanizsa Felsőoktatásáért Alapítvány	A felsőoktatási és kutatás-fejlesztési kapacitások növekedéséért	TÜKÖR 2001	19 245	17 100
1324.		Nagykanizsa MJV Önkormányzata	Speciális, szelektív hulladékgyűjtő-szállító jármű beszerzése	TEHU 2004	51 867	36 307
1325.			Csokonai M. és Bartók B. utcák	TEUT 2005	27 073	13 536
1326.			Dózsa Gy. és Kinizsi P. utcák	TEUT 2005	43 163	21 581
1327.			Teleki út és Tavasz utca	TEUT 2005	26 483	13 242
1328.			Szent Fórián tér déli oldala	TEUT 2005	3 281	1 641
1329.			Kisfaludy S., Katona J. és Kórház utcák	TEUT 2005	41 239	20 620
1330.			Árpád utca	TEUT 2005	8 761	4 380
1331.			Nagykanizsai Ipari Park és Logisztikai Központ belső úthálózat felújítása, új út építése	TRFC TP 2005	54 869	35 000
1332.			Miklósfa – Csengery utcai gyalog- és kerékpárút építése	TRFC TP 2005	30 888	20 000
1333.			Kazanlak krt. és Zemplén Gy. utca	TEUT 2006	13 030	6 515
1334.			Rózsa utca és Kodály Z. utca	TEUT 2006	46 969	23 485

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1335.	Nagykanizsa	Nagykanizsa MJV Önkormányzata	Hiányzó belterületi utak megépítése a nagykanizsai Thúry városrészben	CÉDE 2008	38 862	14 000
1336.			Hóvirág utca burkolat-felújít.	TEUT 2008	2 460	1 230
1337.			Kőrisfa utca burkolat-felújít.	TEUT 2008	7 246	3 589
1338.			A Városi Diákiroda felújítása Nagykanizsán	TRFC 2008	2 730	2 184
1339.			A 2009. évi Város Napja megrendezése Nagykanizsán	TRFC 2008	12 000	4 000
1340.		Nagykanizsai Gazdaságfejlesztő Kht.	Közhasznú vállalkozói adatbázis és információs pont	ERFP 2002	11 591	8 364
1341.		Nagykanizsai Kistérség Többcélú Társulása	Együtt a Nagykanizsai Kistérség élhetőbb környezetéért	TRFC TP 2005	4 500	3 600
1342.			A Kistérségi Komplex Szolgáltató Központ épületének felújítása	CÉDE 2008	29 824	18 000
1343.		Nagykanizsai Turisztikai Hivatal és Információs Iroda	Természetesen Dél-Zala	TRFC SZP 2005	2 667	1 867
1344.		Veszprémi Egyetem	Informatikai Logisztikai Innovációs Központ létrehozása Nagykanizsán	ERFP 2002	20 000	18 000
1345.		VIA Kanizsa Városüzemeltető Kht.	Nagykanizsa DK-i elkerülő út terve	ERFP 2002	17 000	10 000
1346.	Nagykanizsa-Cserfő	Cserfő-JazzLand Alapítvány	Cserfő-JazzLand napok 2005.	TRFC SZP 2005	6 150	1 500
1347.	Nagyrécse	Nagyrécse Község Önkormányzata	Haladás és Egry utcák	TEUT 2007	13 984	5 000
1348.			Nagyrécse, Petőfi utca járda felújítása	CÉDE 2008	5 025	3 015
1349.	Nemespátró	Nemespátró Községi Önkormányzat	Nemespátró Községi Vízmű vízminőség javítása	TRFC TP 2005	69 280	35 000
1350.	Nemespátró	Nemespátró Község Önkormányzata	Nemespátró, Fő és Rákóczi utcai járdák felújítása	CÉDE 2008	7 716	4 500
1351.	Sormás	Sormás Község Önkormányzata	Sormási ravatalozó felújítása	CÉDE 2007	13 243	3 945
1352.	Surd	Surd Község Önkormányzata	Újtelepi utca	TEUT 2005	9 907	4 953
1353.			Petőfi S. utcában meglévő gyalogjárda felújítása	CÉDE 2008	3 082	2 000
1354.			Útban, árokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	6 643	4 000
1355.	Szepetnek	Szepetnek Község Önkormányzata	Idegenforgalmi fejlesztés a szepetneki Horgász-tó környezetében	TRFC SZP 2005	6 076	3 500
1356.			Szepetneki Királyi Pál ÁMK eszközbeszerzése	CÉDE 2007	4 393	3 075
1357.			Királyi Pál ÁMK tűzesete következtében keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	100 978	16 000
1358.			A szepetneki önkormányzati konyha technológiai fejlesztése	CÉDE 2008	11 781	8 247
1359.	Zalaszentbalázs	Zalaszentbalázs Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	1 480	1 184
1360.			Pusztatető utca	TEUT 2006	15 160	6 500
Nagykanizsai kistérség összesen					*945 262*	*504 954*

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
Pacsai kistérség						
1361.	Alsórajk	Alsórajk Község Önkormányzata	Orvosi rendelő bővítése, önkormányzati szolgáltató központ kialakítása	CÉDE 2007	30 814	11 488
1362.	Bezeréd	Bezeréd Község Önkormányzata	A térség infrastruktúra fejlesztését szolgáló, elérhetőséget javító út felújítása	TTFC 2003	33 400	24 947
1363.			Közbiztonsági térfigyelő rendszer kiépítése Bezeréden	TEKI 2008	2 738	660
1364.	Búcsszentlászló	Búcsúszentlászló Község Önkormányzata	Búcsúszentlászló, köztemető előtt parkoló és járda építése	CÉDE 2008	14 239	7 500
1365.	Felsőrajk	Felsőrajk Község Önkormányzat	Dózsa Gy. utca	TEUT 2005	14 326	7 163
1366.			287/10 és 28/9 hrsz-ú utak	TEUT 2006	5 242	2 621
1367.			Iskola út, Rajki-Hegyi utca kiépítése	CÉDE 2008	25 096	8 500
1368.	Misefa	Misefa Község Önkormányzata	Akácfa utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 077	2 498
1369.	Nagykapornak	Nagykapornak Község Önkormányzata	Temető utca	TEUT 2007	2 686	1 343
1370.			Járdaépítés a gyalogosok biztonságáért Nagykapornakon	TEKI 2008	4 852	3 396
1371.	Nemesrádó	Nemesrádó Község Önkormányzata	Ady E. utca	TEUT 2007	3 411	1 978
1372.			Dózsa Gy. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	1 989	1 154
1373.	Nemessándorháza	Nemessándorháza Község Önkormányzata	Járdafelújítás Nemessándorházán a Dózsa Gy. utcában	TEKI 2008	3 089	2 163
1374.	Nemesszentandrás	Nemesszentandrás Község Önkormányzata	Járdarekonstrukció Nemesszentandrás községben	TEKI 2008	3 413	2 389
1375.	Orbányosfa	Orbányosfa Község Önkormányzata	Fő utca és Béke utca	TEUT 2005	7 694	4 462
1376.			Térfigyelő rendszer kiépítése Orbányosfa közbiztonságáért	TEKI 2008	436	305
1377.	Pacsa	Közép-Zalai Terület-fejlesztési Társulás	Közép-Zalai útbaigazító, információs táblarendszer	ERFP 2002	10 319	9 286
1378.		Pacsa és Térsége Többcélú Kistérségi Társulás	Közmunkaprogram az élhetőbb és szerethetőbb pacsai kistérségért	TRFC 2008	11 120	10 000
1379.			Ifjúsági iroda kialakítása a pacsai kistérségben	TRFC 2008	2 820	1 500
1380.		Pacsa Nagyközség Önkormányzata	Térségi Ipari Park alapinfra-struktúra kiépítése	TÜKÖR 2001	70 088	50 000
1381.			Szelektív hulladékgyűjtés kiépítése 31 településen	TEHU 2004	46 045	28 045
1382.			Kisfaludi S. és Hegyi utcák	TEUT 2005	24 348	12 174
1383.			Jókai M. utca	TEUT 2006	19 008	7 000
1384.			Tanyagondnoki szolgálat gépjárművásárlás	CÉDE 2007	3 250	1 950
1385.			Nagyközségi könyvtár felújítása	CÉDE 2008	9 849	6 600
1386.	Padár	Padár Község Önkormányzata	Önálló falugondnoki szolgálat bevezetése Padár községben	TEKI 2007	3 132	2 819
1387.	Pölöske	Pölöske Község Önkormányzata	Polgárőrség infrastruktúra fejlesztése, eszközbeszerzés	TEKI 2008	399	319

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1388.	Pötréte	Pötréte Község Önkormányzata	179 hrsz-ú út	TEUT 2005	12 026	6 975
1389.			373 hrsz.-ú út burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 267	4 634
1390.	Szentpéterúr	Szentpéterúr Község Önkormányzata	Kultúrház átalakítása és felújítás.	TTFC 2003	11 220	8 976
1391.	Zalaigrice	Zalaigrice Község Önkormányzata	Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	1 258	1 000
1392.			Járdafelújítás Zalaigricén a Fő utca déli oldalán	CÉDE 2008	2 109	1 469
1393.	Zalaszentmárton	Zalaszentmárton Község Önkormányzata	Fűnyírógép vásárlása a vonzó települési környezetért	CÉDE 2008	118	94
1394.	Zalaszentmihály	Zalaszentmihály Község Önkormányzata	Szennyvízelvezetési és-tisztítási beruházás	Céltámogatás 2005	976 287	585 773
1395.			Széchenyi, Tóparti, Szabadság, Szigeti	TEUT 2005	17 808	8 904
1396.			Péterffy Sándor utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	9 995	4 997
Pacsai kistérség összesen					*1 398 968*	*835 082*
Zalaegerszegi kistérség						
1397.	Alibánfa	Alibánfa Község Önkormányzata	Rendkívüli esőzés következtében utakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	650	390
1398.	Alsónemesapáti	Alsónemesapáti Község Önkormányzata	Rendkívüli esőzés következtében a útban, árokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	5 191	2 800
1399.			Kossuth L. úti járda felújítása	CÉDE 2008	11 142	3 000
1400.	Babosdöbréte	Babosdöbréte Község Önkormányzata	Zalaegerszeg DNy-i főgyűjtő regionális szennyvízvezeték I. ütem szennyvíz vezeték kiépítése	KÖVICE_1 2004	1 206 250	29 000
1401.			DNy-i főgyűjtő regionális szennyvízvezeték építése	TRFC 2004	995 829	120 000
1402.			2592 db gyűjtőzsák beszerzése	TEHU 2006	62	50
1403.	Bagod	Bagod Község Önkormányzata	Bagod sportépület tetőfelújítás	CÉDE 2007	4 359	2 616
1404.			Gépállomás utca	TEUT 2007	1 764	882
1405.			Szent Erzsébet utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	8 680	4 340
1406.	Bak	Bak Község Önkormányzata	Viharos szél miatt faluház tetőszerkezetében keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	266	213
1407.			Petőfi S. és Rákóczi F. utcák burkolat-felújítása	TEUT 2008	11 559	5 780
1408.			Baki Ifjúsági Szolgáltató Iroda kialakítása	TRFC 2008	4 522	2 600
1409.	Becsvölgye	Becsvölgye Község Önkormányzata	Természet közeli szennyvíz-tisztítás megalapozása	TÜKÖR 2001	39 971	34 411
1410.			Petőfi S. utca	TEUT 2005	3 000	1 500
1411.			Petőfi S. utca	TEUT 2006	5 338	2 669
1413.			Buszvárók cseréje, környezetének helyreállítása	CÉDE 2008	9 115	6 381

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1412.	Becsvölgye	Becsvölgye Község Önkormányzata	Faluház állagmegóvása, eszközbeszerzés	CÉDE 2007	4 568	3 198
1414.	Bocfölde	Bocfölde Község Önkormányzata	Általános iskola tetőszerkezetében viharos szél és nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	8 400	3 131
1415.	Böde	Böde Község Önkormányzata	A térség infrastruktúra fejlesztését szolgáló, elérhetőséget javító út felújítása	TTFC 2003	16 000	12 000
1416.			Teleház létesítése Csonkahegyháton	TÜKÖR 2001	3 000	2 700
1417.	Csonkahegyhát	Csonkahegyhát Község Önkormányzata	Szennyvízelvezetési és-tisztítási beruházás	Céltámogatás 2006	470 474	399 902
1418.			Temető és Hegyi út	TEUT 2006	8 114	4 057
1419.	Dobronhegy	Dobronhegy Községi Önkormányzat	Kisfaludy K. és a 81. hrsz.-ú utcák	TEUT 2006	1 770	885
1420.			Dobronhegyi köztemetőben járda kialakítása	CÉDE 2008	1 113	779
1421.	Egervár	Egervár Község Önkormányzata	Egervári földpincénél pihenőhely létesítése	TRFC SZP 2005	6 710	4 697
1422.		Észak-Nyugat Zalai Kis-térségi Terület-fejlesztési Önkor-mányzatok Társulása	Őszköszöntő fesztivál Észak-Nyugat Zalában	TRFC SZP 2005	1 585	1 100
1423.			Vendégváró programok Észak-Nyugat Zalában 2006.	TRFC SZP 2005	2 100	1 455
1424.	Gellénháza	Deltha Rendszerház Kft.	Regionális kistérségi portál kialakítása	TÜKÖR 2001	14 016	9 078
1425.		Gellénháza Község Önkormányzata	Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	2 607	2 085
1426.			Orgona utca	TEUT 2006	2 535	1 268
1427.			Rendkívüli esőzés miatt árokban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	1 294	776
1428.	Gősfa	Gősfa Község Önkormányzata	Temető utca	TEUT 2007	3 360	1 680
1429.			Felszabadulás utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	4 379	2 160
1430.	Hagyárosbörönd	Hagyárosbörönd Község Önkormányzata	Damjanich utca	TEUT 2006	6 131	3 066
1431.			Hagyárosbörönd Ifjúsági klub és tűzoltószertár felújítása	CÉDE 2008	3 739	2 243
1432.	Hottó	Hottó Község Önkormányzata	Fő utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	2 530	1 265
1433.	Iborfia	Iborfia Község Önkormányzata	Kossuth L. utca	TEUT 2007	8 113	4 706
1434.	Kisbucsa	Kisbucsa Község Önkormányzata	Az önkormányzat, orvosi rendelő épületében belső-külső károk	VIS MAIOR 2007	4 109	2 900
1435.			Kisbucsai közösségi ház tetőszerkezetének felújítása, korszerűsítése	CÉDE 2008	7 495	3 500
1436.	Kustánszeg	Kustánszeg Község Önkormányzata	Arany J. utca	TEUT 2005	7 321	3 660
1437.	Lickóvadamos	Lickóvadamos Község Önkormányzata	Rendkívüli esőzés következtében a hídban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	820	492
1438.	Milejszeg	Milejszeg Község Önkormányzata	Útban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 285	1 850

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1439.	Nagykutas	Nagykutas Község Önkormányzata	76 db házi komposztálást segítő speciális eszköz beszerzése	TEHU 2006	804	482
1440.			Rendkívüli esőzés következtében a útban, árokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	1 799	1 450
1441.			Rendkívüli esőzés következtében útban, árokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	1 198	960
1442.			Óvoda lapostető szerkezetében nagy mennyiségű esőzés miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	800	640
1443.			Utakban, árkokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 396	1 200
1444.	Nagylengyel	Nagylengyel Község Önkormányzata	Arany J. utca	TEUT 2006	15 349	6 500
1445.			A nagylengyeli közösségi ház belső felújítása és pinceklub kialakítása	CÉDE 2008	7 577	3 000
1446.			Hegyi utca	TEUT 2007	11 855	5 000
1447.	Nagypáli	Nagypáli Község Önkormányzata	Honfoglalás útja, Millennium körút, Kölcsey F., Vörösmarty M., Berzsenyi D. utcák	TEUT 2006	18 375	7 000
1448.	Nemesapáti	Községi Önkormányzat Nemesapáti	2520 db gyűjtőzsák és 105 db házi komposztálást segítő speciális eszköz beszerzése	TEHU 2006	1 157	706
1449.			Rendkívüli esőzés következtében árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	4 848	3 500
1450.	Nemeshetés	Nemeshetés Község Önkormányzata	Térfigyelő rendszer kialakítása	TEKI 2008	649	454
1451.	Ormándlak	Ormándlak Község Önkormányzata	Ady E. út	TEUT 2006	9 092	5 000
1452.	Ozmánbük	Ozmánbük Község Önkormányzata	Kossuth L. utca I. ütem	TEUT 2007	6 037	3 019
1453.			Útban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 683	1 010
1454.	Padár	Padár Község Önkormányzata	Ravatalozó építése	CÉDE 2007	7 759	3 000
1455.	Pálfiszeg	Pálfiszeg Község Önkormányzata	Kossuth L. utca önkormányzati szakasza	TEUT 2007	8 803	4 401
1456.	Pethőhenye	Pethőhenye Község Önkormányzata	Rendkívüli esőzés következtében utakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	1 644	986
1457.	Petrikeresztúr	Petrikeresztúr Község Önkormányzata	Petrikeresztúri Kultúrház felújítása	CÉDE 2008	1 356	813
1458.	Pókaszepetk	Gyűrűs Község Önkormányzata	A Festetics Kristóf ÁMK tornaterme és könyvtára tetőszerkezetének rekonstrukciója	CÉDE 2008	8 782	6 147
1459.		Pókaszepetk Község Önkormányzata	Gyógypedagógiai fejlesztő szoba és közösségi tér kialakítása, tanterem átalakítás, felújítás	CÉDE 2007	16 232	11 363
1460.			Batsányi J. utca	TEUT 2006	11 751	5 500

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1461.	Pókaszepetk	Vöckönd Község Önkormányzata	Körjegyzőség épületének külső - belső felújítása és eszközbeszerzés	CÉDE 2008	6 236	4 365
1462.	Pusztaederics	Pusztaederics Község Önkormányzata	Pusztaedericsi temető ravatalozójának felújítása	CÉDE 2007	5 239	3 000
1463.			Kastélyépület energia takarékossági hőszigetelő munkái	CÉDE 2008	7 532	4 519
1464.	Pusztaszentlászló	Pusztaszentlászló Község Önkormányzata	Pusztaszentlászlói termál-medence korszerűsítése	ERFP 2002	43 974	30 000
1465.	Salomvár	Salomvár Község Önkormányzata	Lesvár utca	TEUT 2005	8 225	4 112
1466.			Rendkívüli csapadék és viharos szél megrongálta az iskolai étkező tetőszerkezetét	VIS MAIOR 2007	1 972	1 500
1467.	Sárhida	Sárhida Község Önkormányzata	Petőfi S. utca	TEUT 2005	8 065	4 032
1468.			Dózsa Gy. út	TEUT 2006	9 999	4 500
1469.	Söjtör	Söjtör Község Önkormányzata	Deák Ferenc szülőházának felújítása	TÜKÖR 2001	20 035	18 000
1470.			A Deák Ferenc Szülőházát övező park rekonstrukciója	ERFP 2002	17 693	15 923
1471.			1 db egyedi kialakítású szelektív hulladékgyűjtő jármű ill. gyűjtőzsákok beszerzése	TEHU 2006	49 568	1 343
1472.			Rendkívüli csapadék miatt utakban, árkokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	3 173	2 000
1473.	Teskánd	Teskánd Község Önkormányzata	4068 db gyűjtőzsák és 120 db házi komposztálást segítő speciális eszköz beszerzése	TEHU 2006	1 350	830
1474.			Teskándi orvosi rendelő és helyiségeinek akadálymente-sítése, átalakítása, felújítása	CÉDE 2007	5 120	3 072
1475.			„Kell egy hely!” Játszótér építése Teskándon	CÉDE 2008	15 209	5 000
1476.	Tófej	Tófej Község Önkormányzata	Általános iskola és óvoda átalakítása	CÉDE 2007	3 006	1 803
1477.			A Tófeji Általános Iskola és Óvoda festési munkái	CÉDE 2008	8 060	4 000
1478.	Vasboldogasszony	Vasboldogasszony Község Önkormányzata	251 hrsz.-ú út burkolat-felújítása	TEUT 2008	1 299	562
1479.	Vaspör	Vaspör Község Önkormányzata	Táncsics M., Munkácsy M. és Széchenyi utcák	TEUT 2006	9 445	5 000
1480.			Deák F. és Kossuth L. utcák	TEUT 2007	9 148	4 574
1481.			Útban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 058	850
1482.	Zalaboldogfa	Zalaboldogfa Község Önkormányzata	Hunyadi utca	TEUT 2007	1 883	860
1483.	Zalacséb	Zalacséb Község Önkormányzata	Szabadság utca	TEUT 2006	5 775	2 887
1484.			Ady E. utca	TEUT 2007	7 134	3 567

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1485.	Zalaegerszeg	Falusi Vendéglátók Zala Megyei Egyesülete	Marco Polo Vendégváró Klaszter kialakítása a Nyugat-Dunántúli Régióban	ERFP 2002	15 000	12 000
1486.			Zala megyei falusi szállás-helyek katalógusa	TRFC SZP 2005	1 970	1 350
1487.		KONTAKT Humán Szolgáltató Kht.	Alternatív közszolgáltatási modellprogram	TÜKÖR 2001	19 817	17 835
1488.		Számítástechnikai Szolgáltató és Oktató Központ Kft.	A minőség szerepe a régió jövőképében	ERFP 2002	17 744	10 612
1489.		Zala megyei KIK	Közcélú területfejlesztési szakkönyvtár létrehozása és fenntartása	ERFP 2002	17 409	12 000
1490.		Zala Megyei Önkormányzat	Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2005	44 000	14 000
1491.			Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2006	63 000	40 000
1492.			Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága Göcseji Múzeum nyílászáróinak cseréje	CÉDE 2008	14 000	8 400
1493.			Egészségügyi gép-műszer beszerzés	Céltámogatás 2008	9 060	6 000
1494.		Zala Megyei TT Területfejlesztési Iroda	A Területfejlesztési Tanács önálló munkaszervezetének kialakítása	TÜKÖR 2001	15 116	13 322
1495.		Zala Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	Zalaegerszegi Innovációs és Technológiai Központ megvalósítási terve	ERFP 2002	13 980	12 000
1496.			„Zalai Turisztikai Térkép”	TRFC SZP 2005	4 000	2 000
1497.		Zalaegerszeg és Térsége Többcélú Kistérségi Társulás	„Kalandozások” a Zala völgyében kistérségi turisztikai programok	TRFC SZP 2005	4 286	2 980
1498.		Zalaegerszeg Felsőfokú Oktatásáért Közalapítvány	Gépészmérnöki képzés indítása Zalaegerszegen.	ERFP 2002	30 005	25 000
1499.			Kistérségben élő túlsúlyos gyermekeknek szóló egészségmegőrző program	TRFC TP 2005	47 905	30 000
1500.		Zalaegerszeg MJV Önkormányzata	Repülőtér műszaki fejlesztése	TÜKÖR 2001	108 437	78 000
1501.			Speciális, szelektív hulladékgyűjtő-szállító jármű beszerzése	TEHU 2004	25 670	17 969
1502.			1 db 8 m3-es hulladékgyűjtő jármű, 3500 db házi komposztálást elősegítő eszköz beszerzése	TEHU 2005	61 625	39 463
1503.			Nemzetőr utca	TEUT 2005	18 363	9 181
1504.			Liszt F. utca	TEUT 2005	30 238	15 119
1505.			Kelemen I. utca	TEUT 2005	5 853	2 926
1506.			Termál utca és a környezetében lévő lakó-, és kiszolgáló utak	TEUT 2005	45 565	22 773
1507.			Jókai M. utca	TEUT 2005	25 216	12 608
1508.			Virág B. utca	TEUT 2005	24 887	12 444
1509.			Szabadság utca	TEUT 2006	20 991	10 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1510.	Zalaegerszeg	Zalaegerszeg MJV Önkormányzata	Zárda utca	TEUT 2006	42 961	20 000
1511.			169200 db hulladékgyűjtő zsák és 7050 db 120 literes hulladékgyűjtő edényzet kihelyezése	TEHU 2006	47 207	3 249
1512.			Ivóvíz kút fúrása az egészséges ivóvízért	CÉDE 2007	21 000	8 000
1513.			Ságodi út	TEUT 2007	14 334	6 365
1514.			Lőrinc Barát utca	TEUT 2007	17 619	7 635
1515.			Rendkívüli csapadék és viharos szél miatt önkormányzati intézmények épületeiben keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	16 660	7 540
1516.			Landorhegyi Székhelyiskola konyha - rekonstrukciója	CÉDE 2008	36 461	18 000
1517.			Madách Imre utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	39 941	17 000
1518.		Zalai Falvakért Egyesület	Iskolahálózatok fejlesztése a Nyugat-dunántúli régióban	ERFP 2002	8 340	7 500
1519.	Zalaháshágy	Zalaháshágy Község Önkormányzata	Rézsűben nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	2 266	1 350
1520.			Árokban nagy mennyiségű csapadék miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	917	550
1521.	Zalaistvánd	Zalaistvánd Község Önkormányzata	Zalaistvánd, zártkerti feltáró út építése	TTFC 2003	16 101	12 880
1522.			Múltunk megmentése jövőnkért - 200 éves borona paraszthá z felújítása	TRFC 2004	8 027	6 422
1523.		Zalaistvándi Evangélikus Egyházközség	Zalaistvándi régi iskola felújítása,új funkciókkal való megtöltése.	TRFC TP 2005	18 004	14 403
1524.	Zalalövő	Zalalövő Város Önkormányzata	Zalalövői Ipari Park csapadékvíz elvezetése	TÜKÖR 2001	25 494	20 000
1525.			Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	586	469
1526.			Ipari park úthálózatának fejlesztése	TRFC 2004	47 552	35 000
1527.			A zalalövői ipari parkban tervezett logisztikai központ belső infrastruktúra kiépítése	TRFC TP 2005	63 638	35 000
1528.			Hunyadi út	TEUT 2006	19 988	9 994
1529.			Margaréta utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	19 874	9 937
1530.	Zalaszentgyörgy	Zalaszentgyörgy Község Önkormányzata	4908 db gyűjtőzsák és 150 db házi komposztálást segítő speciális eszköz beszerzése	TEHU 2006	1 684	1 034
1531.			Háziorvosi rendelő és a hozzá tartozó orvos lakás felújítása	CÉDE 2007	6 589	3 954
1532.			Templom melletti csatlakozásnál rézsű megcsúszása	VIS MAIOR 2007	3 540	2 123
1533.			Rendkívüli esőzés következtében rézsű megcsúszása	VIS MAIOR 2007	1 500	750

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1534.	Zalaszentiván	Zalaszentiván Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	942	735
1535.			Orvosi rendelő kialakítása Zalaszentivánon	CÉDE 2007	4 479	2 688
1536.			Rendkívüli esőzés következtében árokban, útpadkában keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	3 240	1 750
1537.			Kisfaludpuszta utak burkolat-felújítása	TEUT 2008	18 620	6 000
1538.	Zalaszentlőrinc	Zalaszentlőrinc Község Önkormányzata	Közösségi ház felújítása Zalaszentlőrincen	CÉDE 2008	1 667	1 000
1539.	Zalatárnok	Zalatárnok Község Önkormányzata	Rendkívüli esőzés következtében utakban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	1 500	1 050
1540.			Rendkívüli csapadék miatt útban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	3 618	2 500
Zalaegerszegi kistérség összesen					*4 491 896*	*1 583 559*
Zalakarosi kistérség						
1541.	Balatonmagyaród	Balatonmagyaród Község Önkormányzata	Dózsa Gy. utca	TEUT 2005	13 098	6 549
1542.	Galambok	Galambok Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	2 000	1 600
1543.			Galambok község 0190/3. hrsz-u mezőgazdasági feltáró út építés	TRFC 2006	21 431	10 000
1544.			Kossuth Lajos utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	12 376	6 000
1545.	Garabonc	Garabonc Község Önkormányzata	Garabonci Napközi-otthonos óvoda felújítása	TTFC 2003	15 592	7 840
1546.			Garabonci orvosi rendelők kialakítása	TRFC 2004	26 140	20 912
1547.			Garabonci kerékpárút építése	TRFC 2006	22 200	15 000
1548.			Rendkívüli csapadék miatt hídban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	2 048	1 536
1549.			Térfigyelő rendszer, telepített sebességmérő berendezés kialakítása	TEKI 2008	7 620	3 000
1550.			Önkormányzati épületben jégeső miatt keletkezett kár	VIS MAIOR 2008	1 824	1 370
1551.	Gelse	Gelse Község Önkormányzata	Gelse Termálfürdő fejlesztése	ERFP 2002	17 471	12 000
1552.			Hulladékgyűjtő,- szállító jármű beszerzése	TEHU 2004	24 032	14 437
1553.			Petőfi S. utca	TEUT 2005	9 595	4 797
1554.			Hét Vezér Menedékház kialakítása	TRFC SZP 2005	12 678	5 705
1555.			A Weöres Sándor Általános Iskola konyhájának eszköz-beszerzése	CÉDE 2007	27 658	10 000
1556.			Rendkívüli esőzés következtében útban, árokban keletkezett károk	VIS MAIOR 2007	7 846	1 980
1557.			Alkotmány utca	TEUT 2006	19 172	7 000

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1558.	Gelse	Gelse Község Önkormányzata	Háziorvosi rendelő és szolgálati lakás felújítása, bővítése Gelsén	CÉDE 2008	22 357	8 000
1559.		Gelse Termál Vagyonkezelő és Szolgáltató Kft	Sebestyén Kúria fejlesztése	TRFC 2008	63 275	19 752
1560.	Kerecseny	Kerecseny Község Önkormányzata	Kerecsenyi orvosi rendelő felújítása	TTFC 2003	5 235	4 187
1561.			Orvosi rendelő bővítése Kerecsenyben	TRFC TP 2005	20 164	15 000
1562.	Kilimán	Kilimán Község Önkormányzata	Temetői útcsatlakozás kiépítése Kilimánban	TTFC 2003	3 639	2 911
1563.			10 személyes kisbusz beszerzése szociális és kulturális ellátás tárgyi feltételeinek biztosítására Kilimán községben	TRFC 2006	7 173	5 021
1564.			Kettő darab autóbuszváró építése	CÉDE 2008	5 656	3 959
1565.		Új Palini-Hús Élelmiszeripari, Termelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Rt.	Húsfeldolgozó üzem létesítésével kapcsolatos hűtési, szennyvízkezelési és gyártási résztechnológia beszerzése	TRFC 2004	78 161	22 500
1566.			Technológiai fejlesztés magasabb feldolgozottságú termékek előállítása céljából	TRFC 2006	112 682	15 000
1567.	Nagyrada	Nagyrada Község Önkormányzata	Rendkívüli csapadék miatt árokban keletkezett kár	VIS MAIOR 2007	2 211	1 300
1568.			Köztisztasági feladatokhoz eszközbeszerzés	CÉDE 2008	5 880	3 000
1569.	Orosztony	Orosztony Község Önkormányzata	Játszótér fejlesztése	Játszótér 2004	4 797	1 227
1570.			Önkormányzati hivatal bővítése, tetőtér beépítése	TEKI 2007	12 403	4 400
1571.			Napközi-otthonos Óvoda felújítása - nyílászárók cseréje	CÉDE 2008	4 300	3 000
1572.	Pat	Pat Község Önkormányzata	Pat község mikro térségi szociális ellátórendszer többfunkciós épületének kialakítása	TRFC 2006	35 156	25 000
1573.			Petőfi utca és 116. hrsz. utca	TEUT 2007	3 493	2 026
1574.	Sand	Sand Község Önkormányzata	Sand, Petőfi utca építése	TTFC 2003	17 344	13 875
1575.	Zalakaros	Zalakaros Kistérség Többcélú Társulása	Zalakarosi kistérségi közmunkaprogram - 2008	TRFC 2008	11 200	10 000
1576.		Zalakaros Város Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	2 071	1 619
1577.			Hegyalja út, Napnyugta köz	TEUT 2005	54 606	27 303
1578.			Kanicai utca	TEUT 2006	8 482	4 000
1579.			Liget utca	TEUT 2006	24 978	10 000
1580.			Park utca	TEUT 2007	9 120	4 560
1581.			Üdülősor burkolat-felújítása	TEUT 2008	18 103	6 394

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1582.	Zalakomár	Zalakomár Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	370	185
1583.			Széchenyi I. és Petőfi S. utcák	TEUT 2005	24 271	12 135
1584.			Dunántúli Középkori Mezővárosok Találkozója 2005-2006	TRFC SZP 2005	3 035	1 000
1585.			Hunyadi J. utca és Erzsébet tér	TEUT 2006	29 680	7 000
1586.	Zalaszabar	Zalaszabar Község Önkormányzata	Zalaszabar orvosi rendelőinek és a szolgálati lakás felújítása	TTFC 2003	7 854	6 280
1587.	Zalaszentjakab	Zalaszentjakab Község Önkormányzata	Kossuth L. utca építése	TTFC 2003	16 017	4 523
1588.			Temetői utca (1.hrsz.)	TEUT 2005	6 330	3 671
Zalakarosi kistérség összesen					*862 822*	*378 554*
Zalaszentgróti kistérség						
1589.	Batyk	Batyki Községi Önkormányzat	Közszolgáltatások emberközelben	TTFC 2003	2 639	2 044
1590.			A Csapói lakórész megközelíthetőségének biztosítása az odavezető külterületi út felújításával	TEKI 2008	10 159	7 111
1591.	Dötk	Ökorégió Alapítvány a Fenntartható Fejlődésért	Dötki Ökológiai- és Vidékfejlesztési Tájközpont fejlesztése	ERFP 2002	18 608	15 000
1592.		Zalai Borút Egyesület	Borház a Zala völgyében	TRFC 2006	12 753	8 928
1593.	Kehidakustány	Kehidakustány Község Önkormányzata	Szegfű, Liliom és Viola utcák	TEUT 2005	12 308	6 154
1594.			565 és 566/9 hrsz-ú utak	TEUT 2006	18 269	7 000
1595.		Kehidakustányi Vendégvárók Egyesülete	New Age fesztivál - A művészet, életmód és a természet találkozása	TRFC 2008	3 208	1 204
1596.	Mihályfa	Mihályfa Község Önkormányzata	Járda felújítása	TEKI 2008	7 686	3 000
1597.	Pakod	Pakod Község Önkormányzata	Csány L. utca 299. hrsz-ú szakasza	TEUT 2007	6 293	3 146
1598.	Sümegcsehi	Sümegcsehi Község Önkormányzata	Sümegcsehi háziorvosi szolgálati lakás felújítása, korszerűsítése, körjegyzőség (községháza) homlokzat felújítása	CÉDE 2008	5 078	4 062
1599.	Szalapa	Szalapa Községi Önkormányzat	Szalapa Közösségi ház felújítása	TTFC 2003	15 916	12 000
1600.	Türje	Gazdálkodó Családokért ZalA-KAR Szociális Szolgáltató és Termelő Kht.	Szociális Földprogram működtetése	TRFC SZP 2005	3 150	2 500
1601.		Rép Katalin	Türjei Vendégház minőségi fejlesztése	TRFC SZP 2005	5 000	1 000
1602.		Türje Község Önkormányzata	Többfunkciós számítógépes információs központ létrehozása a Türjén	TTFC 2003	9 255	7 404
1603.			Deák és Petőfi utcák	TEUT 2005	17 932	8 966

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1604.	Türje	Türje Község Önkormányzata	Szennyvízcsatorna építés Türjén az Ady utcában	TEKI 2007	15 721	7 000
1605.			Közlekedés biztonság fejlesztés a járdafelületek felújításával	TEKI 2008	12 975	10 380
1606.	Vindorrnyaszőlős	Vindornyaszőlős Község Önkormányzata	Vindornyaszőlős-Öreghegy vezetékes vízellátása	TTFC 2003	33 467	16 000
1607.			Vindornyaszőlősi Temető ravatalozójának felújítása	CÉDE 2008	8 344	5 675
1608.	Zalabér	Vidékért és Ifjúságért Egyesület	Zalabéri ifjúsági szálláshely kialakítása	TRFC SZP 2005	12 851	8 951
1609.		Zalabér Község Önkormányzata	Életterünk	TÜKÖR 2001	10 000	6 000
1610.			Költség-haszon elemzés Ny-Balaton és Zala-folyó medence hulladékgazdálkodási rendszerének ISPA pályázatához	ERFP 2002	8 000	7 200
1611.			Zalabéri Idősek Otthona tárgyi eszközeinek beszerzése	TRFC TP 2005	13 569	10 855
1612.	Zalacsány	Zalacsány Község Önkormányzata	József A. és Szabadság utcák	TEUT 2005	15 833	7 916
1613.			Dózsa Gy., Kilián, Kisfaludy utcák csapadékvíz elvezető rendszerének felújítása	CÉDE 2007	3 036	2 429
1614.			Zalacsányi óvoda épület felújítása	CÉDE 2008	5 364	3 755
1615.	Zalaszentgrót	CELODIN Zalai Alapítvány	3E - Emberi Erőforrások Erősítése a Nyugat-Dunántúlon	ERFP 2002	8 100	7 050
1616.			Partnerségben!- felkészülés az EU Strukturális Alapjainak fogadására	TTFC 2003	2 500	2 000
1617.		Foglalkoztató ZalA-KAR Nonprofit Kft.	Irányító közmunkások	TRFC 2008	11 890	9 510
1618.		Milver-Trade Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Festékkeverő üzem és bolt kialakítása Zalaszentgróton	TRFC 2008	59 986	28 993
1619.		Salla Közhasznú Alapítvány	Központ a Zala völgyében. Zalaszentgrót története című állandó kiállítás és múzeum	TÜKÖR 2001	2 500	2 000
1620.		Tóth Győző egyéni vállalkozó	Borház építése a Zalaszentgróti Kistérségben	TRFC 2006	13 401	6 030
1621.		Zala Szőlő- és Borkultúrájáért Egyesület	Zalai Borverseny és Borkonferencia	TRFC 2006	4 283	1 998
1622.		Zalai Borút Egyesület	Borbörze a Zalai Borúton	TRFC SZP 2005	1 270	1 016
1623.		ZalA-KAR Vendéglátók Egyesület	Vendégvárók a Zala völgyében	TRFC SZP 2005	1 975	1 580
1624.		Zalaszentgrót Város Önkormányzata	Fedett uszoda építése	TÜKÖR 2001	320 000	32 000
1625.			Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	1 572	1 258
1626.			Szennyvízelvezetési és-tisztítási beruházás	Céltámogatás 2005	204 188	122 512

Sor-szám	Település	Támogatott neve	Projekt megnevezése	Előirányzat	Összköltség ezer Ft	Támogatás ezer Ft
1627.	Zalaszentgrót	Zalaszentgrót Város Önkormányzata	Csányi-Zrínyi Általános Iskola Ifjúság utcai konyha épületének javítása	TRFC TP 2005	15 000	10 000
1628.			Bethlen G. utca és Tűztorony tér	TEUT 2006	12 277	5 000
1629.			Széchenyi I. és Sportpálya utcák	TEUT 2006	20 847	9 000
1630.			Zalaszentgrót Ipari park víz-ellátása és szennyvíz elvezeté	TRFC 2006	88 849	35 000
1631.			Felszíni vízelvezető rend-szer fejlesztése - Csáfordi városrész	TEKI 2007	2 009	1 602
1632.			Dózsa Gy. és Csányi utcák	TEUT 2007	10 632	5 316
1633.			Ady E., Várrét utcák burko-lat-felújítása	TEUT 2008	19 944	9 944
1634.	Zalaszentlászló	Zalai Lótenyésztő és Lovas-idegenforg Kft	Fedeles lovarda létrehozása a Zalai Lovas Kft.-nél	TRFC SZP 2005	35 232	10 000
1635.		Zalaszentlászló Község Önkormányzata	Zalaszentlászló - Zalakop-pány összekötő út építése	TTFC 2003	76 232	60 000
1636.			Idősek Otthona bővítés	TRFC 2004	65 789	43 802
1637.			Jókai M. utca burkolat-felújítása	TEUT 2008	5 252	2 373
1638.	Zalavég	Zalavég Község Önkormányzata	Hulladékgazdálkodási terv elkészítése	KÖVICE_2 2004	905	724
Zalaszentgróti kistérség összesen					*1 212 061*	*555 397*
Zala megye összesen					*12 619 944*	*5 685 973*
Nyugat-dunántúli régió összesen					***36 627 479***	***14 530 172***

Forrás: NYDRFT alapján szerkesztette Lados M.

8. melléklet A Nemzeti Fejlesztési Terv megítélt támogatásai (2004–2006)

NFT I. – megítélt támogatás szerint								
	LEADER+ ezer Ft	LEADER+ -on kívüli ezer Ft	AVOP összesen ezer Ft	GVOP összesen ezer Ft	HEFOP összesen ezer Ft	ROP összesen ezer Ft	KIOP összesen ezer Ft	Összesen ezer Ft
Nyugat-Dunántúl	*791 483*	*12 486 216*	*13 277 699*	*12 068 301*	*9 684 433*	*7 275 383*	*12 299 306*	*54 605 122*
Csornai	8 588	1 153 071	1 161 660	177 752	35 994	18 902	54 581	1 448 890
Győri	57 299	862 563	919 862	3 617 591	1 453 617	330 568	7 628 394	13 950 032
Kapuvár–Beledi	0	252 191	252 191	115 239	48 799	0	0	416 229
Mosonmagyaróvári	83 756	604 209	687 965	1 061 959	271 713	310 781	748 985	3 081 404
Sopron–Fertődi	0	609 957	609 957	1 571 686	1 307 557	646 188	65 845	4 201 232
Pannonhalmi	51 168	395 571	446 739	18 806	38 031	613 700	0	1 117 275
Téti	14 568	200 316	214 885	600	226 448	0	0	441 932
Győr-Moson-Sopron megye	*215 380*	*4 077 877*	*4 293 257*	*6 563 633*	*3 382 158*	*1 920 140*	*8 497 806*	*24 656 994*
Celldömölki	0	504 897	504 897	261 559	162 505	1 036 461	317 500	2 282 923
Csepregi	0	406 320	406 320	86 193	71 920	0	0	564 433
Körmendi	36 025	157 479	193 505	120 496	24 357	0	0	338 357
Kőszegi	69 551	71 895	141 445	225 417	38 124	243 094	0	648 081
Őriszentpéteri	0	57 554	57 554	1 694	18 888	188 060	0	266 196
Sárvári	0	989 874	989 874	116 308	8 060	686 214	3 484 000	5 284 456
Szentgotthárdi	0	62 708	62 708	413 542	17 912	0	0	494 162
Szombathelyi	13 254	722 248	735 502	1 732 043	2 390 386	233 668	0	5 091 599
Vasvári	99 527	895 022	994 549	18 149	157 722	134 296	0	1 304 715
Vas megye	*218 357*	*3 867 997*	*4 086 354*	*2 975 401*	*2 889 874*	*2 521 792*	*3 801 500*	*16 274 922*
Hévízi	0	102 663	102 663	84 951	11 769	17 592	0	216 975
Keszthelyi	0	240 529	240 529	113 761	84 546	911 456	0	1 350 291
Lenti	91 003	683 352	774 355	591 109	240 834	0	0	1 606 298
Letenyei	0	326 986	326 986	90 993	142 379	226 662	0	787 020
Nagykanizsai	0	692 836	692 836	327 692	535 057	1 293 546	0	2 849 131
Pacsai	14 351	522 010	536 361	30 383	22 878	0	0	589 622
Zalaegerszegi	155 152	1 447 002	1 602 154	1 113 156	2 220 824	87 527	0	5 023 661
Zalakarosi	0	247 845	247 845	89 305	29 736	95 317	0	462 203
Zalaszentgróti	97 240	277 119	374 359	87 917	124 378	201 351	0	788 004
Zala megye	*357 746*	*4 540 341*	*4 898 087*	*2 529 267*	*3 412 401*	*2 833 451*	*0*	*13 673 206*

NFT I. – összköltség szerint								
	LEADER+ ezer Ft	LEADER+ -on kívüli ezer Ft	AVOP összesen ezer Ft	GVOP összesen ezer Ft	HEFOP összesen ezer Ft	ROP összesen ezer Ft	KIOP összesen ezer Ft	Összesen ezer Ft
Nyugat-Dunántúl	*1 109 833*	*29 898 671*	*31 008 504*	*30 965 720*	*10 923 753*	*9 320 267*	*16 872 747*	*99 090 990*
Csornai	24 741	3 034 669	3 059 410	523 499	35 994	63 902	272 907	3 955 712
Győri	87 815	2 232 430	2 320 244	9 118 613	1 645 185	1 013 250	7 711 776	21 809 068
Kapuvár– Beledi	0	625 414	625 414	460 842	49 483	0	0	1 135 739
Mosonmagyaróvári	116 281	1 616 278	1 732 559	2 950 190	502 528	498 196	3 750 720	9 434 192
Sopron–Fertődi	0	1 487 177	1 487 177	4 309 734	1 508 694	737 086	65 845	8 108 536
Pannonhalmi	55 183	982 958	1 038 141	47 263	38 031	652 371	0	1 775 806
Téti	15 546	508 076	523 622	1 200	227 455	0	0	752 277
Győr-Moson-Sopron megye	*299 565*	*10 487 001*	*10 786 567*	*17 411 340*	*4 007 370*	*2 964 807*	*11 801 247*	*46 971 331*
Celldömölki	0	1 243 305	1 243 305	659 709	180 213	1 137 613	1 587 500	4 808 339
Csepregi	0	972 184	972 184	188 408	84 865	0	0	1 245 458
Körmendi	51 417	369 054	420 471	344 142	30 446	0	0	795 059
Kőszegi	113 787	138 106	251 893	358 916	43 157	258 202	0	912 168
Őriszentpéteri	0	136 847	136 847	3 390	18 888	197 964	0	357 089
Sárvári	0	2 728 255	2 728 255	183 254	13 000	703 809	3 484 000	7 112 318
Szentgotthárdi	0	149 419	149 419	559 317	17 912	0	0	726 648
Szombathelyi	16 146	1 714 788	1 730 934	3 662 821	2 606 600	254 674	0	8 255 029
Vasvári	142 230	2 249 883	2 392 113	43 169	169 258	134 296	0	2 738 836
Vas megye	*323 581*	*9 701 840*	*10 025 421*	*6 003 126*	*3 164 339*	*2 686 558*	*5 071 500*	*26 950 944*
Hévízi	0	173 306	173 306	208 027	16 185	58 640	0	456 158
Keszthelyi	0	480 606	480 606	232 272	84 546	1 068 284	0	1 865 709
Lenti	124 227	1 477 557	1 601 784	2 815 203	247 574	0	0	4 664 561
Letenyei	0	568 416	568 416	251 130	151 525	236 103	0	1 207 173
Nagykanizsai	0	1 608 210	1 608 210	825 545	561 607	1 424 125	0	4 419 487
Pacsai	16 752	990 924	1 007 677	91 787	23 368	0	0	1 122 831
Zalaegerszegi	188 352	3 117 059	3 305 411	2 745 769	2 512 408	301 817	0	8 865 406
Zalakarosi	0	609 234	609 234	202 817	29 736	317 723	0	1 159 510
Zalaszentgróti	157 355	684 517	841 872	178 704	125 096	262 211	0	1 407 882
Zala megye	*486 686*	*9 709 830*	*10 196 516*	*7 551 254*	*3 752 044*	*3 668 902*	*0*	*25 168 715*

Forrás: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség és az Operatív Programok Irányító Hatóságai, 2009.

9. melléklet Az Új Magyarország Fejlesztési Terv megítélt támogatásai (2007–2008)

ÚMFT – megítélt támogatás szerint								
	NYDOP összesen ezer Ft	GOP összesen ezer Ft	KEOP összesen ezer Ft	TIOP összesen ezer Ft	TÁMOP összesen ezer Ft	ÁROP összesen ezer Ft	KÖZOP összes ezer Ft	Összesen ezer Ft
Nyugat-Dunántúl	*35 954 765*	*14 842 211*	*13 644 822*	*16 984 352*	*4 349 145*	*227 246*	*42 188 482*	*128 191 024*
Csornai	1 011 527	293 132	4 498	7 434	0	0	4 728 627	6 045 217
Győri	3 307 181	4 261 208	12 538 020	7 391 688	910 426	17 820	12 981 265	41 407 609
Kapuvár–Beledi	86 196	293 738	101 259	791 359	323 730	19 964	0	1 616 246
Mosonmagyaróvári	1 948 223	1 306 903	52 700	0	400 000	0	0	3 707 826
Sopron–Fertődi	3 152 288	1 423 693	16 271	5 849 547	816 663	40 500	1 200 000	12 498 962
Pannonhalmi	1 951 763	7 020	208 884	806 771	2 688	0	0	2 977 126
Téti	377 174	272 750	4 497	0	2 724	10 705	0	667 850
Győr-Moson-Sopron megye	*11 834 351*	*7 858 444*	*12 926 129*	*14 846 800*	*2 456 231*	*88 989*	*18 909 892*	*68 920 837*
Celldömölki	1 546 238	264 620	14 111	0	0	10 451	0	1 835 420
Csepregi	1 277 937	20 382	0	0	0	0	0	1 298 319
Körmendi	1 239 908	235 356	0	0	0	0	0	1 475 264
Kőszegi	4 256 272	465 935	0	10 173	0	0	0	4 732 381
Őriszentpéteri	241 721	161 988	12 528	0	35 301	11 639	0	463 177
Sárvári	611 431	133 257	47 983	781 108	7 462	0	6 115 145	7 696 385
Szentgotthárdi	678 478	40 449	29 467	10 075	13 968	0	0	772 437
Szombathelyi	1 637 406	1 650 632	3 000	59 317	688 288	27 000	594 954	4 660 596
Vasvári	238 690	168 274	52 717	0	0	15 332	0	475 013
Vas megye	*11 728 081*	*3 140 893*	*159 805*	*860 674*	*745 018*	*64 422*	*6 710 098*	*23 408 991*
Hévízi	2 594 331	30 471	235 801	0	15 140	13 800	10 505 238	13 394 781
Keszthelyi	1 433 064	96 112	84 571	0	37 201	16 652	0	1 667 600
Lenti	604 652	688 361	5 458	0	17 430	17 311	0	1 333 211
Letenyei	559 556	143 181	142 000	0	10 054	0	0	854 791
Nagykanizsai	1 747 702	949 574	4 999	679 878	709 624	0	6 063 254	10 155 031
Pacsai	64 997	29 627	0	0	0	0	0	94 624
Zalaegerszegi	1 014 523	797 933	56 442	597 000	209 611	8 280	0	2 683 788
Zalakarosi	2 302 743	13 655	0	0	15 244	17 791	0	2 349 433
Zalaszentgróti	2 070 766	1 093 961	29 618	0	133 591	0	0	3 327 936
Zala megye	*12 392 334*	*3 842 874*	*558 889*	*1 276 878*	*1 147 895*	*73 834*	*16 568 492*	*35 861 196*

ÚMFT – összköltség szerint								
	NYDOP összesen ezer Ft	GOP összesen ezer Ft	KEOP összesen ezer Ft	TIOP összesen ezer Ft	TÁMOP összesen ezer Ft	ÁROP összesen ezer Ft	KÖZOP összes ezer Ft	Összesen ezer Ft
Nyugat-Dunántúl	*63 631 779*	*58 436 738*	*17 457 510*	*17 940 838*	*4 437 551*	*244 141*	*42 188 479*	*204 337 037*
Csornai	1 155 197	792 226	4 998	7 434	0	0	4 728 627	6 688 481
Győri	7 605 889	13 748 303	15 808 324	7 751 354	941 310	19 370	12 981 265	58 855 814
Kapuvár–Beledi	99 366	857 430	196 248	879 288	324 663	21 700	0	2 378 695
Mosonmagyaróvári	3 381 551	4 675 326	62 000	0	400 000	0	0	8 518 877
Sopron–Fertődi	4 131 019	5 167 024	17 382	6 160 265	822 676	40 500	1 200 000	17 538 866
Pannonhalmi	2 345 729	14 040	416 972	896 413	3 360	0	0	3 676 514
Téti	428 567	912 087	4 996	0	3 405	11 636	0	1 360 692
Győr-Moson-Sopron megye	*19 147 318*	*26 166 434*	*16 510 920*	*15 694 753*	*2 495 414*	*93 206*	*18 909 892*	*99 017 938*
Celldömölki	2 100 848	859 858	115 500	0	0	11 360	0	3 087 566
Csepregi	3 832 249	47 417	0	0	0	0	0	3 879 666
Körmendi	3 396 586	783 559	0	0	0	0	0	4 180 145
Kőszegi	4 728 636	2 265 497	0	10 173	0	0	0	7 004 307
Őriszentpéteri	279 538	333 944	12 528	0	35 301	12 652	0	673 962
Sárvári	703 065	417 897	56 450	864 642	9 327	0	6 115 142	8 166 522
Szentgotthárdi	1 147 099	134 831	31 870	10 075	17 460	0	0	1 341 335
Szombathelyi	1 986 740	7 783 560	3 000	59 317	693 929	30 000	594 954	11 151 499
Vasvári	267 740	416 743	62 020	0	0	16 665	0	763 168
Vas megye	*18 442 501*	*13 043 307*	*281 368*	*944 207*	*756 017*	*70 677*	*6 710 095*	*40 248 171*
Hévízi	7 298 666	107 874	237 526	0	18 925	15 000	10 505 238	18 183 228
Keszthelyi	2 875 562	274 910	99 105	0	41 502	18 100	0	3 309 179
Lenti	2 848 719	8 234 804	10 915	0	17 430	18 821	0	11 130 690
Letenyei	718 413	457 503	142 000	0	11 317	0	0	1 329 233
Nagykanizsai	2 114 170	2 982 961	5 554	679 878	716 014	-	6 063 254	12 561 831
Pacsai	72 219	73 768	0	0	0	0	0	145 986
Zalaegerszegi	1 508 457	2 558 880	103 020	622 000	220 092	9 000	0	5 021 449
Zalakarosi	5 884 234	34 495	0	0	19 055	19 338	0	5 957 122
Zalaszentgróti	2 721 519	4 501 803	67 102	0	141 785	0	0	7 432 209
Zala megye	*26 041 960*	*19 226 997*	*665 222*	*1 301 878*	*1 186 120*	*80 259*	*16 568 492*	*65 070 928*

Forrás: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség és az Operatív Programok Irányító Hatóságai, 2009.

10. melléklet Az Európai Uniós Fejlesztési Támogatások (NFT I. és ÚMFT)(2004–2008)

Megítélt támogatás szerint			
	NFT I. összesen ezer Ft	ÚMFT összesen ezer Ft	Összesen ezer Ft
Nyugat-Dunántúl	*54 605 122*	*128 191 024*	182 796 146
Csornai	1 448 890	6 045 217	7 494 107
Győri	13 950 032	41 407 609	55 357 641
Kapuvár–Beledi	416 229	1 616 246	2 032 475
Mosonmagyaróvári	3 081 404	3 707 826	6 789 230
Sopron–Fertődi	4 201 232	12 498 962	16 700 194
Pannonhalmi	1 117 275	2 977 126	4 094 401
Téti	441 932	667 850	1 109 782
Győr-Moson-Sopron megye	*24 656 994*	*68 920 837*	*93 577 831*
Celldömölki	2 282 923	1 835 420	4 118 343
Csepregi	564 433	1 298 319	1 862 752
Körmendi	338 357	1 475 264	1 813 621
Kőszegi	648 081	4 732 381	5 380 462
Őriszentpéteri	266 196	463 177	729 373
Sárvári	5 284 456	7 696 385	12 980 841
Szentgotthárdi	494 162	772 437	1 266 599
Szombathelyi	5 091 599	4 660 596	9 752 195
Vasvári	1 304 715	475 013	1 779 728
Vas megye	*16 274 922*	*23 408 991*	*39 683 913*
Hévízi	216 975	13 394 781	13 611 756
Keszthelyi	1 350 291	1 667 600	3 017 891
Lenti	1 606 298	1 333 211	2 939 509
Letenyei	787 020	854 791	1 641 811
Nagykanizsai	2 849 131	10 155 031	13 004 162
Pacsai	589 622	94 624	684 246
Zalaegerszegi	5 023 661	2 683 788	7 707 449
Zalakarosi	462 203	2 349 433	2 811 636
Zalaszentgróti	788 004	3 327 936	4 115 940
Zala megye	*13 673 206*	*35 861 196*	*49 534 402*

Összköltség szerint			
	NFT I. összesen ezer Ft	ÚMFT összesen ezer Ft	NFT I. és ÚMFT összesen ezer Ft
Nyugat-Dunántúl	*99 090 990*	*204 337 037*	303 428 027
Csornai	3 955 712	6 688 481	10 644 193
Győri	21 809 068	58 855 814	80 664 882
Kapuvár–Beledi	1 135 739	2 378 695	3 514 434
Mosonmagyaróvári	9 434 192	8 518 877	17 953 069
Sopron–Fertődi	8 108 536	17 538 866	25 647 402
Pannonhalmi	1 775 806	3 676 514	5 452 320
Téti	752 277	1 360 692	2 112 969
Győr-Moson-Sopron megye	*46 971 331*	*99017938*	*145 989 269*
Celldömölki	4 808 339	3 087 566	7 895 905
Csepregi	1 245 458	3 879 666	5 125 124
Körmendi	795 059	4 180 145	4 975 204
Kőszegi	912 168	7 004 307	7 916 475
Őriszentpéteri	357 089	673 962	1 031 051
Sárvári	7 112 318	8 166 522	15 278 840
Szentgotthárdi	726 648	1 341 335	2 067 983
Szombathelyi	8 255 029	11 151 499	19 406 528
Vasvári	2 738 836	763 168	3 502 004
Vas megye	*26 950 944*	*40 248 171*	*67 199 115*
Hévízi	456 158	18 183 228	18 639 386
Keszthelyi	1 865 709	3 309 179	5 174 888
Lenti	4 664 561	11 130 690	15 795 251
Letenyei	1 207 173	1 329 233	2 536 406
Nagykanizsai	4 419 487	12 561 831	16 981 318
Pacsai	1 122 831	145 986	1 268 817
Zalaegerszegi	8 865 406	5 021 449	13 886 855
Zalakarosi	1 159 510	5 957 122	7 116 632
Zalaszentgróti	1 407 882	7 432 209	8 840 091
Zala megye	*25 168 715*	*65 070 928*	*90 239 643*

Forrás: Nemzeti Fejlesztési Ügynökség és az Operatív Programok Irányító Hatóságai, 2009.

11. melléklet Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap támogatási jogcímei (2007–2008)

	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Beérkezett kifizetett kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg ezer Ft	db	támogatási összeg ezer Ft	db	igényelt összeg ezer Ft	db	támogatási összeg ezer Ft
Állattartó telepek korszerűsítése (ÁTK I.)	146	15 527 071	126	12 390 837	34	773 984	22	510 401
Állattartó telepek korszerűsítése (ÁTK II.)	177	17 185 755	159	14 080 367	19	159 784	13	125 744
Önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzése	671	6 973 453	664	6 934 704	899	4 981 653	789	4 956 548
Mezőgazdasági energiafelhasználás megújuló energiaforrásokból történő előállításához nyújtandó támogatás (Kazán csere)	2	89 334	2	89 334	0	0	0	0
Fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtandó támogatás	267	2 661 628	155	1 562 977	156	1 415 813	143	1 297 068
Mezőgazdasági termelők gazdaság átadásához nyújtandó támogatás*		0	7	0		0		0
Mezőgazdasági Szaktanácsadás igénybevétele	1 031	124 992	974	117 413	841	127 308	714	85 519
Lágy és Fás szárú energiaültetvények telepítéséhez nyújtandó támogatás	7		4	5 746	0	0	0	0
Kertészet korszerűsítése	18	2 312 228	13	1 004 283	0	0	0	0
Kertészeti gépek technológiai berendezések beszerzése	284	1 710 080	148	889 062	0	0	0	0
Növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítése (Szárító)	106	5 182 690	78	3 744 572	0	0	0	0
Mezőgazdasági termékek értéknövelése	47	6 680 694	31	3 918 736	0	0	0	0
Öntözés, melioráció és a terület vízgazdálkodás mezőgazdasági üzemi és közösségi létesítményének fejlesztéséhez nyújtandó támogatás	13	83 512	1	13 939	0	0	0	0
Termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatás	6	123 500	6	123 500			4	73 674
EMVA Versenyképesség javító intézkedések összesen:	*2 775*	*58 654 937*	*2 368*	*44 875 471*	*1 949*	*7 458 542*	*1 685*	*7 048 955*
Kedvezőtlen Adottságú Területek (KAT) támogatása	640	1 229	299	109 815				
Mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás	80		50	261 164				
EMVA Környezetvédelmi intézkedések összesen:	*720*	*1 229*	*349*	*370 978*				
A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások körében a kistérségi közlekedési szolgáltatások fejlesztésére igénybe vehető támogatás (Tanyabusz)	233	1 759 700	216	1 615 355	0	0	0	0
Készségek elsajátítása, ösztönzés és helyi fejlesztési stratégiák kidolgozása és végrehajtása	47		47	433 700	111	186 743	109	186 664
EMVA Vidékfejlesztési intézkedések összesen:	*280*	*1 759 700*	*263*	*2 049 055*	*111*	*186 743*	*109*	*186 664*
EMVA összesen:	*3 775*	*60 415 865*	*2 980*	*47 295 504*	*2 060*	*7 645 285*	*1 794*	*7 235 619*

* A részletes adatok a Gazdaság átadás táblázatban találhatóak.

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, 2009.

Állattartó telepek korszerűsítése (ÁTK I.)

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Beérkezett kifizetett kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	68	7 989 907 246	60	6 255 535 480	16	481 095 981	10	348 097 144
Vas	35	3 730 934 500	31	3 042 556 604	9	136 299 151	7	61 586 846
Zala	43	3 806 229 250	35	3 092 744 799	9	156 589 080	5	100 716 920
Nyugat-Dunántúl	146	15 527 070 996	126	12 390 836 883	34	773 984 212	22	510 400 910

Állattartó telepek korszerűsítése (ÁTK II.)

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Beérkezett kifizetett kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	71	7 335 995 101	64	6 465 560 283	5	56 597 138	4	44 916 991
Vas	46	3 868 026 550	41	2 819 903 673	8	62 770 009	4	43 187 477
Zala	60	5 981 733 200	54	4 794 903 356	6	40 416 449	5	37 639 865
Nyugat-Dunántúl	177	17 185 754 851	159	14 080 367 312	19	159 783 596	13	125 744 333

Önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzése

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Beérkezett kifizetett kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	288	3 253 254 855	286	3 264 590 085	391	2 188 813 752	351	2 191 513 649
Vas	181	1 985 444 500	178	1 930 303 260	239	1 450 373 362	209	1 443 922 454
Zala	202	1 734 754 000	200	1 739 811 120	269	1 342 465 438	229	1 321 112 331
Nyugat-Dunántúl	671	6 973 453 355	664	6 934 704 465	899	4 981 652 552	789	4 956 548 434

Mezőgazdasági energiafelhasználás megújuló energiaforrásokból történő előállításához nyújtandó támogatás (Kazán csere)

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	1	2 606 154	1	2 606 154
Vas	1	9 065 000	1	9 065 000
Zala	0	0	0	0
Nyugat-Dunántúl	2	89 333 578	2	89 333 578

Fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtandó támogatás

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Beérkezett kifizetett kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	101	1 009 845 400	70	710 444 000	71	648 533 880	67	611 996 760
Vas	85	847 458 200	53	532 833 000	53	479 549 700	46	415 609 740
Zala	81	804 324 100	32	319 699 800	32	287 729 820	30	269 461 260
Nyugat-Dunántúl	267	2 661 627 700	155	1 562 976 800	156	1 415 813 400	143	1 297 067 760

Gazdaság átadás

Megye	db	Havi támogatási összeg (tárgyhónapban érvényes minimálbér (71500 Ft) alapján; Ft)*	Támogatási összeg (tárgyhavi minimálbér %-ában)
Győr-Moson-Sopron	2	618 475	865
Vas	5	253 825	355
Zala	0	0	0
Nyugat-Dunántúl	7	872 300	-

* A támogatás legfeljebb 7 évig, illetve a jogosult nyugdíjba vonulásáig folyósítható; a támogatási határozatokban a támogatás összege nem összegszerűen, hanem a minimálbér százalékában kerül meghatározásra.

Mezőgazdasági Szaktanácsadás igénybevétele

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Beérkezett kifizetett kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	501	57 578 880	495	56 495 600	446	63 556 998	339	37 301 503
Vas	261	36 542 640	248	34 768 240	222	38 473 890	206	28 508 602
Zala	269	30 870 818	231	26 149 169	173	25 277 020	169	19 709 205
Nyugat-Dunántúl	1 031	124 992 338	974	117 413 009	841	127 307 908	714	85 519 310

Lágy- fásszárú energiaültetvények telepítéséhez nyújtandó támogatás

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	2		0	0
Vas	2		1	904 320
Zala	3		3	4 842 000
Nyugat-Dunántúl	7		4	5 746 320

Kertészet korszerűsítése

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	7	641 605 626	5	200 216 340
Vas	5	478 417 064	5	432 248 454
Zala	6	1 192 205 494	3	371 818 171
Nyugat-Dunántúl	18	2 312 228 184	13	1 004 282 965

Kertészeti gépek technológiai berendezések beszerzése

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	141	863 492 903	76	422 253 195
Vas	77	396 203 374	44	240 859 211
Zala	66	450 383 453	28	225 949 453
Nyugat-Dunántúl	284	1 710 079 730	148	889 061 859

Növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítése (Szárító)

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	47	2 227 356 218	38	1 693 567 548
Vas	26	1 079 136 912	15	687 138 618
Zala	33	1 876 196 947	25	1 363 865 597
Nyugat-Dunántúl	106	5 182 690 077	78	3 744 571 763

Mezőgazdasági termékek értéknövelése

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	18	2 248 792 560	15	1 301 395 296
Vas	15	1 584 504 755	9	1 293 009 916
Zala	14	2 847 396 285	7	1 324 330 756
Nyugat-Dunántúl	47	6 680 693 600	31	3 918 735 968

Öntözés, melioráció és a terület vízgazdálkodás mezőgazdasági üzemi és közösségi létesítményének fejlesztéséhez nyújtandó támogatás

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	8	45 813 908	1	13 939 360
Vas	2	14 847 057	0	0
Zala	3	22 850 885	0	0
Nyugat-Dunántúl	13	83 511 850	1	13 939 360

Termelői csoportok létrehozásához és működéséhez nyújtandó támogatás

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	0	0	0	0	0	0
Vas	4	78 453 618	4	78 453 618	3	39 356 140
Zala	2	45 046 757	2	45 046 757	1	15 899 575
Nyugat-Dunántúl	6	123 500 375	6	123 500 375	4	55 255 715

Kedvezőtlen Adottságú Területek (KAT) támogatása (2007)

Megye	Beérkezett támogatási kérelem			Jóváhagyott kifizetés kérelem	
	igényelt terület ha	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	2813,27	47	2 227 356 218	93	26 124 512
Vas	3736,59	26	1 079 136 912	86	37 280 369
Zala	3556,41	33	1 876 196 947	120	46 409 880
Nyugat-Dunántúl	10106,27	106	5 182 690 077	299	109 814 761

Mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	48		29	127 996 382
Vas	14		11	74 402 770
Zala	18		10	58 764 375
Nyugat-Dunántúl	80		50	261 163 527

Készségek elsajátítása, ösztönzés és helyi fejlesztési stratégiák kidolgozása és végrehajtása

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem		Beérkezett kifizetési kérelem		Jóváhagyott kifizetési kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	14		14	130 550 000	35	60 379 658	35	60 329 070
Vas	18		18	167 850 000	46	74 028 439	44	73 999 922
Zala	15		15	135 300 000	30	52 335 289	30	52 335 288
Nyugat-Dunántúl	47		47	433 700 000	111	186 743 386	109	186 664 280

A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások körében a kistérségi közlekedési szolgáltatások fejlesztésére igénybe vehető támogatás (Tanyabusz)

Megye	Beérkezett támogatási kérelem		Jóváhagyott támogatási kérelem	
	db	igényelt összeg Ft	db	támogatási összeg Ft
Győr-Moson-Sopron	60	470 254 004	56	445 172 700
Vas	66	501 751 678	64	476 853 751
Zala	107	787 693 938	96	693 328 254
Nyugat-Dunántúl	233	1 759 699 620	216	1 615 354 705

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, 2009.

Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács / Nyugat-dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft.• 9400 Sopron, Csatkai E. utca 6. • Tel.: +36 99 512 910 • Fax: +36 99 512 919 • e-mail: titkarsag@westpa.hu • web: http://www.westpa.hu • A kiadásért felel: Balogh József, elnök, NYDRFT • Műszaki szerkesztő: Grosz András • Nyomdai kivitelezés: Palatia Nyomada és Kiadó Kft., Győr • Felelős vezető: Radek József • Borító: Barasits András (Effix-Marketing Kft.)

ISBN 978-963-06-7271-9